

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 686
Παρασκευή
7 Μαΐου 1999
Δρχ. 700

Οι βομβαρδισμοί συνεχίζονται...

Svi smo mete!!!

TARGET

12 ΜΑΡ. 2000

- Η επόμενη μέρα από τα ύψη του Κρεμλίνου
- Το ΝΑΤΟ και οι ανυπεράσπιστοι

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΣ
ΤΣΙΡΚΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία
ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό
Σεφέρη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του
Α. Εμπειρίκου
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις· αντίδωρο
στην Μάτση Χατζηλαζάρου
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ούτως ή άλλως
ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
Από την πορεία της ελληνικής ποίησης
του 20ού αιώνα

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN
Ο Αναξιμανδρος και οι απαρχές της
ελληνικής κοσμολογίας
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
Περί μυστικής θεολογίας
Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY
ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ
Στοιχειώσεις Θεολογική
Εισαγωγή - Σχόλια: E.R. DODDS
Γ.Σ. ΚΙΡΚ
Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά
αποσπάσματα
ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ
Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και
Αλτουσέρ
Παρεμβάσεις

ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ
Η κρίση και ο τρίτος δρόμος
ΛΟΥΓΙ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ
Στοιχεία αυτοκριτικής
ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ
Το Κράτος στην καπιταλιστική
κοινωνία.
Ανάλυση του δυτικού συστήματος
εξουσίας
ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ -
Α. ΤΟΖΕΛ
Η κριτικής της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Φύλλα - φτερά
ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ
Η δίκη του Φλωμπέρ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ
Μεροληπτική κατάθεση
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Η εργασία στην ποίηση
ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ
Η Άλλη μου πατρίδα
ΓΙΩΡΓΟΣ Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ
Απολογισμός και απολογία «από του
φοβερού βήματος»

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»
Μια περιήγηση στην νεοελληνική
κακογουστία
ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια
ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο Τρίτος Δρόμος
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΤΖΗΣ
Τσιγγάνικη ορχήστρα
ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ
Ιστορία μιας γραμμής
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ
Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Η Αδιαχώρητη Κοινωνία
ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
Πολιτικό σύστημα και πολιτική
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στον
Μεσοπόλεμο
ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ
Ο μαρξισμός της Ιστορικής
Σοσιαλδημοκρατίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ
Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς
ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ
Το κυπριακό. «Στρατηγική» και
στρατηγική
ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ
Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη
Ιδέα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Μια συνάντηση: Σεφέρης -
Μακρυγιάννης
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ
Ο χορός στους Κουντουριώτες
ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
Συνηγορία της παραλογοτεχνίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Ο κόσμος του ελληνικού χορού
ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ
Η αρχαιολογία στην Ελλάδα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ο Βασιλιάς που πέθανε
ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

Βιβλία που καλύπτουν
τα ενδιαφέροντα
και τους προβληματισμούς
του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

Περίοδος Β' • Έτος 26ο • Τεύχος 686
Παρασκευή 7 Μαΐου 1999 • Δρχ. 700
**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www.otenet.gr/anti>
e-mail: chrapou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 6.500 δρχ., Ετήσια 13.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 50.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 41 δολ., Ετήσια: 82 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 48 δολ., ετήσια 96 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 700,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.400

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του Βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αυτός ο πόλεμος είναι ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης. Τα εθνικά κράτη αμφισβητούνται και αναδύεται η φανταστική ένταξη στην αγορά. Είμαστε ήδη στην αρχή της Νέας Εποχής. Η ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης έχει χλομιάσει. Οι ΗΠΑ, παρά την δύναμή τους, βρίσκονται ήδη αντιμέτωπες με τις αντιφάσεις του μονοπολικού κόσμου. Έτσι καταλήγει το κύριο άρθρο του περιοδικού.

ΣΕΛ. 14 Ο Χρήστος Κασιμέρης (αλλά και ο Σωτήρης Ντάλης στη σελ. 38) και ο Δ. Καΐσης αναλύουν τα στοιχεία της διακήρυξης της 23-24 Απριλίου στην Ουάσιγκτον και αναφέρονται στη Νέα Εποχή.

ΣΕΛ. 18 Ο Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος καταθέτει την άποψή του για τις «δύο ηλίθιες βαρβαρότητες».

ΣΕΛ. 22 Η μεγάλη αντιπολεμική συναυλία του Μίκη Θεοδωράκη και πλειάδας τραγουδιστών στο Σύνταγμα στις 26 Απριλίου.

ΣΕΛ. 26 Το αβγό του φιδιού προφέρεται στις μέρες μας αμερικανιστί, παρατηρεί η Ελένη Βερυκίου.

ΣΕΛ. 30 Για τον «από αέρος κίνδυνο», δηλαδή για το νέο και αδιαφανές εξοπλιστικό πρόγραμμα των Ενόπλων Δυνάμεων και τα «κρυμμένα μυστικά» του γράφει ο Στέλιος Καφαντάρης.

ΣΕΛ. 33 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Για την ασαφή και συγκεχυμένη κατάσταση στο εσωτερικό της Ρωσίας γράφει ο Θανάσης Αυγερινός, για τα αδιέξοδα στην Τουρκία η Ευγενία Βαθάκου και για το πραξικόπημα στον Νίγηρα ο Αστέρης Χουλιάρης.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Ο Πρώτος Πόλεμος της Παγκοσμιοποίησης, σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

E-MAIL

Απόστολος Διαμαντής, σελ. 13

Η ΑΝΤΙΠΑΛΗ ΕΣΤΙΑ

Αθλητικά, σελ. 47

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 48

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 63

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

ΠΑΡΑ ΤΗΝ καλλιεργούμενη «συγκρατημένη αισιοδοξία», ο πόλεμος θα μακρύνει. Στην παρούσα φάση, η Ουάσιγκτον επιδιώκει να επιβεβαιώσει τη συνοχή του ΝΑΤΟ και έχει ενεργοποιήσει το παιχνίδι των διπλωματικών διαβουλεύσεων με στόχο να προσεταιριστεί τη Ρωσία –τουλάχιστον τη Ρωσία του Γέλτσιν, διότι πάντοτε παραμένει το εσωτερικό πολιτικό πρόβλημα της τέως υπερδύναμης– και να ανακουφίσει τους ευρωπαίους εταίρους, οι οποίοι πιέζονται από τη μεταστρεφόμενη κοινή γνώμη και φοβούνται τις ευρωεκλογές. Ο Τσερνομίρντιν μοιάζει σαν γραμματοκομιστής του Κλίντον. Στο μεταξύ, οι βομβαρδισμοί καθίστανται πιο άγριοι και πλήττουν το σύνολο της παραγωγικής βάσης, αμάχους αδιακρίτως, ακόμη και την ανθρωπιστική βοήθεια, όπως έδειξε η πρόσφατη περιπέτεια των «Γιατρών του Κόσμου» στο Κοσσυφοπέδιο.

ΚΙ ΕΝΩ ΚΛΙΜΑΚΩΝΟΝΤΑΙ οι άγριοι νατοϊκοί βομβαρδισμοί, έχει αρχίσει η συζήτηση για την «επόμενη μέρα» του πολέμου. Πρόκειται, εν μέρει, για προπαγανδιστικό τέχνασμα και εν μέρει για προνοητική κίνηση διαμόρφωσης των μεταπολεμικών συσχετισμών επί τη βάση της «δύναμης πυρός» εκάστου πρωταγωνιστή. Η Γερμανία αισθάνεται πιο ισχυρή στο οικονομικό πεδίο, ενώ οι ΗΠΑ, η Γαλλία και η Βρετανία εμπεδώνουν τη στρατιωτική δύναμή τους. Ίσως γι' αυτό και η Βόννη επιδιώκει την αναγκαία συζήτηση περί ανοικοδόμησης. Το «παράδοξο» είναι ότι οι χώρες του ΝΑΤΟ γκρεμίζουν τα Βαλκάνια και οι ίδιες θα ζητήσουν από τους πολίτες τους να χρηματοδοτήσουν την ανοικοδόμηση. Ο Τσόμσκι έχει μιλήσει γι' αυτόν τον περίργο «κεϋνσιανισμό του πολέμου», όπου η καταστροφή αποτελεί προϋπόθεση της αναθέρμανσης της οικονομίας. Μάρσαλ Πλαν... Οι πολυεθνικές, οι τοπικοί υπεργολάβοι, οι αετονύχηδες, οι αλογομούρηδες – όλοι παίρνουν σειρά.

ΠΟΙΟΣ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ο νέος μεταπολεμικός κόσμος; Ο πόλεμος προδιαγράφει την αγριότητα και την αδικία της νέας τάξης πραγμάτων. «Το ΝΑΤΟ δεν είναι θυγατρική του ΟΗΕ», δήλωσε απερίφραστα η Ολμπράιτ. Οι 19 ηγέτες της Συμμαχίας προσυπέγραψαν τη διακήρυξη για το μεταλλαγμένο ΝΑΤΟ που παρακάμπτει ή και καταβροχθίζει τον ΟΗΕ. Εφεξής, η διεθνής νομιμότητα θα ταυτίζεται με το ΝΑΤΟ;

ΑΥΤΗ Η ΒΑΡΒΑΡΗ καταπάτηση των διεθνών νομίμων, με τις υποκριτικές δικαιολογίες περί «ανθρωπιστικού πολέμου», αποκαλύπτει την στόχευση των νατοϊκών επιδρομών. Θα γίνει αποδεκτό ότι διεθνής νομιμότητα είναι το δίκαιο του ισχυρού; Η συντριπτική υπεροπλία του ΝΑΤΟ είναι βέβαιο ότι θα κάμψει τελικώς την αντίσταση ενός λαού. Μήπως, όμως, το ΝΑΤΟ πετύχει μια πύρρειο νίκη; Ήδη οι Αμερικανοί ανησυχούν για την αναζωπύρωση του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα και την Ιταλία. Θα δεχθούν αδιαμαρτύρητα οι ευρωπαίοι πολίτες τον υποβιβασμό τους στη θέση του καταναλωτή; Αυτός ο πόλεμος είναι ο Πρώτος της Εποχής της Παγκοσμιοποίησης, κατά την οποία τα εθνικά κράτη αμφισβητούνται και αναδύεται η φαντασιακή ένταξη στην Αγορά. Είμαστε ήδη στην αρχή της Νέας Εποχής. Η ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης έχει χλομιάσει. Οι ΗΠΑ, παρά τη δύναμή τους, βρίσκονται ήδη αντιμέτωπες με τις αντιφάσεις του μονοπολικού κόσμου. Η νίκη τους θα είναι πύρρειος.

αντί

ΛΟΓΩ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

ΚΑΛΗΣΠΕΡΑ ΣΑΣ
ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΙ
ΚΥΡΙΟΙ.

ΣΗΜΕΡΑ, ΜΕΤΑ ΑΠΟ
ΠΕΝΗΝΤΑ ΔΥΟ ΗΜΕΡΕΣ
ΝΑΤΟΪΚΟΝ ΒΟΜΒΑΡ-
ΔΙΣΜΟΝ...

...
ΕΠΙΤΕΛΟΥΝΣ...

ΝΤΑΛΙΚΑ ΔΙΑ-
ΜΕΛΙΣΕ ΠΑΙΔΑΚΙ
ΣΤΗΝ ΛΙΟΣΙΟΝ!

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ

Θα αργήσει η Αιθρία;

ΟΛΑ ΤΑ ελληνικά πολιτικά κόμματα (στα έξι γνωστά προστέθηκε τώρα και το κόμμα του... Ταύρου, με αρχηγό τον Στέφανο Μάνο) ετοιμάζονται για τη μάχη των ευρωεκλογών... Τα τρία από αυτά (ΚΚΕ, Συνασπισμός, και ΔΗΚΚΙ) εξακολουθούν να κινούνται σε ένα επίπεδο 5%, το καθένα, ενώ το τελευταίο γκάλοπ της V.PRC δείχνει ότι κλείνει η ψαλίδα μεταξύ ΠΑΣΟΚ και Ν.Δ. Τα Νέα, μάλιστα, περιχαρή, τιτλοφόρησαν το κλείσιμο της ψαλίδας αυτής με έναν θριαμβευτικό τίτλο: «20 μονάδες πάνω η δημοτικότητα του Σημίτη». Η όποια ανάκαμψη του ΠΑΣΟΚ, όμως, δεν παρακολουθεί την εκτίναξη της δημοτικότητας του πρωθυπουργού Κ. Σημίτη, μια και το κυβερνών κόμμα εξακολουθεί να έχει απώλειες (της τάξεως του 5%) προς τη Νέα Δημοκρατία και μικρότερες προς τα μικρότερα κόμματα που βρίσκονται στα αριστερά του.

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι κάθε σφυγμομέτρηση υπόκειται σε διαφορετικές αναλύσεις. Έτσι, κατά τον γνωστό εκλογολόγο Ηλ. Νικολακόπουλο, η Ν.Δ. έχει «βάσιμες ελπίδες» να λάβει ένα ποσοστό που δεν θα είναι κατώτερο από το 36-37%, ενώ το ΠΑΣΟΚ μπορεί να φτάσει στο 33-35%, αν

επανασυσπειρώσει το κομμάτι που του αναλογεί από το 13,1% των αναποφάσιστων της εκλογικής του βάσης του 1996. Διαφορετική είναι η ανάλυση του Γ. Δούλη (διευθυντού του «Ινστιτούτου Δημοκρατίας Κ. Καραμανλή»), που εκτιμά ότι «το ΠΑΣΟΚ δεν έχει πια δεξαμενή» (σε ό,τι αφορά αυτό το 13,1%) και ότι το κυβερνών κόμμα «έχει απώλειες και προς τα αριστερά και προς τα δεξιά». Τέλος, ο Συνασπισμός (Δημ. Παπαδημούλης) εκτιμά ότι το άθροισμα ΠΑΣΟΚ-Ν.Δ. «θα είναι πολύ κατώτερο του 80%» που τα δυο αυτά κόμματα συγκέντρωσαν στις εκλογές του '96. Κατ' επέκταση: «ο Συνασπισμός έχει τις καλύτερες πιθανότητες να κερδίσει από αυτή τη μετακίνηση». [Όπως είναι γνωστό, σε επίπεδο δημοτικότητας πολιτικών αρχηγών, ο Νίκος Κωνσταντόπουλος, πρόεδρος του ΣΥΝ, έρχεται πρώτος, με ποσοστό 57,8% θετικών ψήφων, έναντι λ.χ. 45,1 του Κ. Σημίτη, 46,1 του Κ. Καραμανλή ή 21,1 της Α. Παπαρήγα].

ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ (ΤΟΥΣ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΥΣ) ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ;

Η ΟΠΟΙΑ αναφορά στην αναμέτρηση των ευρωεκλογών δεν αναιρεί, ωστόσο, το κυρίαρχο γεγονός του πολέμου, που εξα-

κολουθεί να δεσπάζει στη σκέψη (και τα αισθήματα) του ελληνικού λαού. Τι είδους ευρωεκλογές θα είναι αυτές –διερωτάται ο απλός Έλληνας πολίτης– όταν το όραμα της Ενωμένης Ευρώπης έχει βαθύτατα τραυματισθεί από τη συμμετοχή ευρωπαϊκών χωρών (μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης) σε αυτούς τους απάνθρωπους, εγκληματικούς βομβαρδισμούς, εναντίον μη υπερέφανης, γενναίας (και επίσης ευρωπαϊκής) χώρας – της Γιουγκοσλαβίας;

ΟΙ ΑΙΣΙΟΔΟΞΟΙ θέλουν να πιστεύουν ότι, ύστερα από αυτό το, κατ' εξακολούθησιν, συλλογικό έγκλημα (σήμερα συμπληρώσε 43 ημέρες) εις βάρος του γιουγκοσλαβικού λαού, με εκατόμβες θυμάτων και ασύλληπτες βιβλικές καταστροφές, άρχι να διαφαίνεται η προοπτική μιας προσωρινής –έστω– διακοπής των βομβαρδισμών. Ο πρόεδρος Κλίντον, αναφέρουν διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία, εμφανίζεται «ολίγον διαλλακτικός», έτοιμος να συζητήσει τώρα σχέδιο επτά σημείων το οποίο θα εξέταζαν (χθες Πέμπτη), ο Βόννη, οι υπουργοί Εξωτερικών των εκπλουσιωτέρων χωρών του πλανήτη, η Ρωσία συμπεριλαμβανομένης. [Στη Βέρνη έχει μεταβεί και ο Κλίντον, για ένα τι

Α' εξάμηνο 1995

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ (1995)

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του Αντί. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΓ' (Β' εξάμηνο 1995, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 594).

Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του Αντί έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1995

α-τετ με τον καγκελάριο Σρέντερ, ύστερα από τις συνομιλίες που είχε με τον ρώσο απεσταλμένο Βικτόρ Τσερνομίρντιν].

ΩΣ ΤΗΝ ΩΡΑ που σύρονται οι γραμμές αυτές, το σχέδιο των G-8 (Βρετανίας, Καναδά, Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Ιαπωνίας, ΗΠΑ και Ρωσίας) έχει ως βάση του το «σχέδιο Φίσερ» και το «σχέδιο Κόφι Ανάν», τα οποία –μεταξύ άλλων– προβλέπουν: Προσωρινή αναστολή των βομβαρδισμών, στην περίπτωση που η Γιουγκοσλαβική κυβέρνηση αποδείξει «πειστικά» ότι άρχισε ν' αποσύρει τις στρατιωτικές δυνάμεις της από το Κοσσυφοπέδιο. Τα δύο κείμενα θα αναδιατυπωθούν, ώστε να δώσουν τη βάση για μια απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, το οποίο θα συγκληθεί αμέσως μετά τη συνάντηση των «8».

ΩΣΤΟΣΟ τα κρίσιμα σημεία παραμένουν πολλά: Τι είδους «ειρηνευτική δύναμη» θ' αναπτυχθεί στο Κοσσυφοπέδιο; Οι ΗΠΑ δέχονται τη συμμετοχή «μη νατοϊκών δυνάμεων», όπως είναι η Ρωσία ή η Ουκρανία, αλλά επιμένουν το πάνω χέρι στη δύναμη αυτή να το έχει το ΝΑΤΟ. Η Ρωσία, ο Γιόσκα Φίσερ (ο γερμανός υπουργός Εξωτερικών) και ο Κόφι Ανάν, αντιθέτως, υποστηρίζουν ότι η διεθνής αυτή δύναμη πρέπει ν' αναπτυχθεί υπό τη σημαία του ΟΗΕ. Αλλά και πάλι προβλήματα υπάρχουν: Τι είδους ισχύ (και αρμοδιότητες) θα διαθέτει η δύναμη αυτή, ώστε να μπορεί να επιβάλει την τάξη «προς όλες τις κατευθύνσεις» –των ανδρών του UCK περιλαμβανομένων; Το βασικό ερώτημα, πάντως, παραμένει ένα: Θα συναινέσει, τελικά, η Μόσχα, αν η διάσκεψη των G-8 καταλήξει σε συμφωνία;

ΣΥΜΦΩΝΑ με τον Τζέιμς Ρούμπιν (τον εκπρόσωπο του αμερικανικού υπουργείου Εξωτερικών), μέχρι στιγμής, δεν υπάρχει συμφωνία ούτε με τη Ρωσία ούτε με τον Μιλόσεβιτς, ότι, στο Κοσσυφοπέδιο, η δύναμη που θ' αναπτυχθεί «θα πρέπει να είναι σοβαρή στρατιωτική δύναμη, ικανή να προσελκύσει, πίσω στα σπίτια τους, τους αλβανούς πρόσφυγες». Από την άλλη, σοβαροί αμερικανοί αναλυτές διερωτώνται κατά πόσον ο Κλίντον ή η Ολμπράιτ ή ο Πέργκερ είναι αποφασισμένοι να «τελειώσουν» (=να αποπλίσουν) τον λεγόμενο Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσσυφοπεδίου, όταν είναι κοινό μυστικό ότι η συγκρότηση και ο εξοπλισμός του ήταν –ως ένα βαθμό– δικό τους «έργο».

ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑ: Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΑΝΕΝΕΡΓΟΥ (Ή ΑΠΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΕΝΟΥ) ΟΥΡΑΝΙΟΥ...

ΤΑ ΛΟΓΗΣ σχέδια για την ειρήνευση του Κοσσυφοπεδίου μπορεί να βρίσκονται (ήδη) στο τραπέζι, αλλά οι βομβαρδισμοί συνεχίζονται –και θα συνεχίζονται, ως την τελευταία στιγμή– κάτω από την παράνοια της ηγετικής ομάδας του Λευκού Οίκου: «Ό,τι προλάβουμε-προλάβουμε, ό,τι καταστρέψαμε-καταστρέψαμε»... Πρόσθετο «επίτευγμα» ή «προσφορά»: Το ανενεργό (ή απεμπλουτισμένο) ουράνιο. Αποκαλύπτεται τώρα ότι μια οβίδα 105 mm (συνολικού βάρους 18 κιλών) περιέχει 3,8 κιλά απεμπλουτισμένου ουρανίου, η σκόνη του οποίου προκαλεί ανεπανόρθωτη βλάβη στον ανθρώπινο οργανισμό, συν νεκρά εδάφη, νεκρή φύση, κ.λπ. «Η αλήθεια είναι –γράφει ο John Pilger, στην εφημερίδα Γκάρντιαν– ότι οι ΗΠΑ και η Βρετανία διεξάγουν μια μορφή πυρηνικού πολέμου στα Βαλκάνια». Και η κατάληξη: «Τα παιδιά της διοξίνης στο Βιετνάμ και τα παραμορφωμένα παιδιά του νοτίου Ιράκ, όπου τα βλήματα ουρανίου δοκιμάστηκαν το 1991, στέκουν ως μάρτυρες της πραγματικής φύσης των δίκαιων δυτικών σταυροφοριών». Ποιος οργανισμός προστασίας του περιβάλλοντος θα παραπέμψει την παρανοϊκή αυτή ηγετική ομάδα σε Διεθνές Δικαστήριο, για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας;

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΚΛΙΝΤΟΝ ΑΝΑΤΡΑΠΗΚΑΝ. Η ΕΥΡΩΠΗ (ΕΣΤΩ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ) ΑΦΥΠΝΙΖΕΤΑΙ...

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ του Κλίντον προέβλεπαν συνέχιση των βομβαρδισμών (δηλαδή ισοπέδωση της Γιουγκοσλαβίας) μέχρι τέλη Ιουλίου... Και έναρξη των χειρουργικών επιχειρήσεων, με τη στήριξη της αεροπορίας, «προτού χαλάσει ο καιρός». Τώρα, μετά την παρέμβαση της αμερικανικής Γερουσίας (η οποία, ουσιαστικά, απέρριψε την πρόταση Κλίντον, για έναρξη χειρουργικών επιχειρήσεων), αλλά, κυρίως, μετά την (καθυστερημένη) αφύπνιση ηγετικών προσωπικοτήτων της Ευρώπης, τα σχέδια αυτά –εκ των πραγμάτων– αναστέλλονται: Ο Όσκαρ Λαφοντέν, πρώην υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας (και πρώην πρόεδρος του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος) επέλεξε τη συγκέντρωση της Πρωτομαγιάς για να ζητήσει τον άμεσο τερματισμό των βομβαρδισμών. Και το αίτημά του

άρχισαν να προσυπογράφουν όχι μόνο εργατικές ενώσεις, αλλά και συνεταιρισμοί εμπορικοί, ασφαλιστικοί, ακόμα και τραπεζικοί!

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ με τον Λαφοντέν, ο εντολοδόχος πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ρομάνο Πρόντι, υπερθεμάτισε ως προς τις συνέπειες της παράτασης του πολέμου. «Ο πόλεμος αυτός –είπε– δεν μπορεί παρά να επιδεινώσει τα οικονομικά προβλήματα στην Ευρώπη, η οποία, στα πρώτα βήματα του ευρώ, διέρχεται φάση επιβράδυνσης των ρυθμών ανάπτυξης της οικονομίας της».

ΣΤΙΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ αυτές, μπορούμε να προσθέσουμε τις αντιδράσεις υπουργών και άλλων πολιτικών παραγόντων στην Ιταλία (σε σημείο να κινδυνεύσει, προς στιγμήν, η εύθραστη πλειοψηφία της κυβέρνησης Ντ' Αλέμα), την ομόθυμη καταδίκη του πολέμου από τον ελληνικό λαό, τις επαφές Σημίτη-Σρέντερ, Παπανδρέου-Ιβάνοφ-Σάρπινγκ (στην Μόσχα), την οργή σειράς ευρωπαίων πολιτικών, αλλά και διανοητών, όχι μόνο για τη συνέχιση του πολέμου, αλλά και για την προσπάθεια των Αμερικανών να θέσουν εκ ποδών τον ΟΗΕ!

ΟΛΑ ΤΑ παραπάνω, και παρά τον δεδομένο ανταγωνισμό των μεγάλων δυτικοευρωπαϊκών δυνάμεων, υποχρέωσαν, τελικά, τη Βρετανία και τη Γαλλία (που επεχείρησαν να επιβάλουν τη δική τους πολιτικοστρατιωτική ισχύ, στους ενδοευρωπαϊκούς συσχετισμούς), να δεχθούν τις ειρηνευτικές πρωτοβουλίες της Βόννης, η οποία, συνεπικουρούμενη και από άλλες δυνάμεις (Ρωσία, Ιταλία, Ελλάδα), υποστηρίζει σήμερα την πολιτική επίλυση της κρίσης. Επιτέλους, η Γαλλία και η Βρετανία μπορεί να συγκρότησαν, μαζί με τις ΗΠΑ, αυτό που απεκλήθη «τριμερής συνασπισμός προθύμων», αλλά, από την άλλη, τόσο η Γαλλία, όσο και η Βρετανία ξέρουν ότι η Γερμανία παραμένει η ισχυρότερη οικονομική δύναμη της Ευρώπης και ότι από τη δική της ευρωστία θα ορισθεί και το ευρωπαϊκό νόμισμα –το ευρώ.

ΠΑΡΑ ΤΙΣ όποιες εμβριθείς ή αισιόδοξες αναλύσεις, τίποτε, μέχρι στιγμής, δεν εγγυάται την Αιθρία. Η ηγετική ομάδα του Λευκού Οίκου παραμένει μικρόψυχη, εκδικητική και, φυσικά, νοσηρά επηρεμένη στον μονοπολισμό της.

ANTHNSP

ΑΝ ΔΕΝ ΒΡΙΣΚΕΤΕ ΤΟ «ΑΝΤΙ»

Επειδή πολλοί φίλοι παραπονιούνται ότι δεν βρίσκουν το Αντί στο περίπτερο που αγοράζουν τα έντυπα, τους παρακαλούμε να τηλεφωνούν στα γραφεία του περιοδικού (72.32.713 ή 72.32.819) ή στον αριθμό 176.

E-mail και ANTI on-line

Το Αντί άλλαξε ηλεκτρονική διεύθυνση. Σημειώστε το σωστό E-mail: chprou@otenet.gr Σύντομα θα αρχίσετε να αναζητείτε και την ύλη του περιοδικού στη νέα ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.otenet.gr/anti>

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ

Επικαλούμενο «επείγουσες ανάγκες στάθμευσης και κυρίως μετά την κατασκευή του ΜΕΤΡΟ», το ΥΠΕΧΩΔΕ ετοιμάζει την κατασκευή μεγάλου γκαράζ μπροστά από το «Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο» και τη «Σωτηρία». Άλλη μια επιχείρηση καταστροφής ελεύθερου χώρου, και μάλιστα εκεί ακριβώς που θα έπρεπε οι σοφοί εγκέφαλοι του ΥΠΕΧΩΔΕ να προσπαθήσουν να την αποφύγουν. Ίσως, βέβαια, να ακούγεται παράταιρο στις ημέρες μας να προνοούμε για τους ασθενείς. Έτσι θα σκέφτηκαν οι «παράγοντες»... **Χ.Ν.**

ΧΩΡΙΣ ΠΕΡΙΣΤΟΦΕΣ

Η συζήτηση για το Κοσσυφοπέδιο έχει ανάψει. Στις σελίδες του περιοδικού μπορεί ο αναγνώστης να ανιχνεύσει και την άποψη του περιοδικού αλλά και επιμέρους απόψεις συνεργατών του. Έχει παράδοση το Αντί να φιλοξενεί και την μία αλλά και την άλλη άποψη. Έτσι θα διαβάσετε σε άλλες σελίδες τις θέσεις του τακτικού συνεργάτη μας **Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου**. Θέσεις προς τις οποίες το περιοδικό αισθάνεται την ανάγκη να διαφοροποιηθεί και να σημειώσει ότι ούτε ο φίλος Σπήλιος δεν μπόρεσε να αποφύγει μια μορφή ταύτισης. Καταναλώνει πολύ χώρο για να μας πληροφορήσει με λεπτομέρειες για την εθνοκάθαρση. Ήχασε όμως κι αυτός να σημειώσει έστω και δυο λόγια για τον βομβαρδισμό της σερβικής τηλεόρασης ή για τα αποτρόπαια αποτελέσματα του βομβαρδισμού της γέφυρας στη Λούτσινε. Βέβαια σε ένα πόλεμο δεν πρέπει να μένουμε μόνον στην απαρίθμηση των βιαιοτήτων. Προέχει ενδεχομένως η ανάλυση.

Στο Αντί –και πιστεύουμε ότι οι αναγνώστες μας

διατηρούν τη μνήμη τους– έχουν δημοσιευθεί πολλά επικριτικά ρεπορτάζ για το αυταρχικό καθεστώς του **Μιλόσεβιτς** και δεν χρειάζεται να επανέλθουμε αυτή τη στιγμή. Όμως σήμερα αισθανόμαστε την ανάγκη να καταδικάσουμε κατ' αρχήν τους βομβαρδισμούς. Θέλουμε και μεις να ενώσουμε τη φωνή μας για το σταμάτημα του παράλογου αυτού πολέμου. Κάτι το οποίο φαίνεται ότι αρχίζει να υιοθετεί σιγά-σιγά, έστω και με μεγάλη καθυστέρηση, και η Ευρώπη.

Στη Νέα Γιουγκοσλαβία υπήρχε από πολλά χρόνια το αίτημα του εκδημοκρατισμού. Και υπήρχε στη χώρα μας παραπληροφόρηση για το πρόβλημα αυτό. (Πολύ πρόχειρα αναφερόμαστε σε ρεπορτάζ στο τχ. 597 της 2.2.1996.)

Σε έναν πόλεμο ας μην μένουμε στην απαρίθμηση των βιαιοτήτων. Η πολιτική ενημέρωση και ανάλυση έχει την ώρα της – και θα έπρεπε να είχε προηγηθεί.

Στην ώρα του πολέμου, στην εποχή της «νέας βαρβαρότητας», πρέπει να διαδηλώσουμε για τον τερατισμό του. Τόσο απλά. **Χ.Γ.Π**

ΟΣΟ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΑΜΕΡΕΣ...

Αποβλακωνόμαστε που αποβλακωνόμαστε τόσες ώρες, κάθε μέρα, στην τηλεοπτική ειδησεογραφία – μετατρέπουμε σε μελόδραμα την αχνιστή αυθεντικότητα όσων βλέπουμε, χάρη στις μουσικές και στις μεγαληγορίες που τα συνοδεύουν· δεν γινόταν τουλάχιστον, έστω μία φορά στο εκατομμύριο, να εμφανίζεται και κάποια εμπράγματη εκδοχή του μελοδραματισμού μας;

Να εμφανιζόταν, λέει, ο πρωθυπουργός σ' εκείνη την ταρτατζούμ εκδήλωση της πεντηκονταετηρίδας του ΝΑΤΟ και ανάμεσα σε χιλιάδες κάμερες, αρχηγούς, χαμόγελα, χειροκροτήματα κι επισημότητες με παγκόσμια κάλυψη, να το 'παιζε, αϊφνης, Αλ Πατσίνιο στο *Αρωμα γυναίκας*. Κι όπως σ' εκείνη την τελευταία σκηνή της ταινίας, όπου σύσσωμο το καλό σχολείο ετοιμάζεται να τιμωρήσει την εντιμότητα και να συγκαλύψει τη φυγοδικία, ν' άρχιζε λέει, ο Σημίτης μας, να κατακεραυνώνει συμμορίες καθαρχώνων και δουλόφρονες αρχηγούς

κρατών, φαρισαϊσμούς και ιταμότητες. Κι όλα με μιαν άψογη αγγλική προφορά και καμπανιστή ευφράδεια, χωρίς σαρδάμ, να τα 'λεγε ευθαρσώς και αψόγως. Να αποστόμωνε εκείνον τον Ση, με το χαμόγελο του κονφερανσιέ και την όλο αθωότητα απορία: «μα αφού το ΝΑΤΟ έγινε για ν' αντιμετωπίζει κρίσεις, τι θέλετε να κάνουμε;», εξηγώντας πως κι όταν δεν υπάρχουν κρίσεις το ΝΑΤΟ θα πρέπει να τις δημιουργεί, για να εξακολουθεί να υπάρχει αυτό, ή πως για να προκόβουν οι πολεμικές βιομηχανίες χρειάζονται τους πολέμους, κι αν δεν υπάρχουν ευδιάκριτοι στρατιωτικοί στόχοι οι βόμβες ξοδεύονται εξίσου καλά σε αμάχους.

Να 'λεγε κι άλλα τέτοια και, αν δεν γινόταν ν' αρχίσει ο Κλίντον να ντρέπεται και να ζητάει αλλεπάλληλα «συγγνώμη», κατά το συνήθειό του, ή ν' αρχίσει ο Μπλαιρ να χτυπιέται, μπας και «ξε-κηλιδωθεί» κάποτε τ' όνομά του, ο πρωθυπουργός μας ν' αποχωρούσε μέσα στην απόλυτη σιγή και μ' ένα εκτυ-

φλωτικό «κοντρο-λυμιέρ» να λούζει. Να το δούμε όλοι, να φχαριστηθεί η ψυχούλα μας κι έπειτα βάλουμε ό,τι μουσικές μας συνούνε στα σι-ντιά μας, να τις ακούσουμε δακρύζοντας και να περηνούμε τον βομβαρδισμό που θα ισοπεδώσει κατ' ευθείαν και ακριβώς. Όλο το έξοχο κιτσαριό ο υπεραριστερούς και καταδέξιος γνήσιες θεούσες κι ερζάτς άθες ακτιβιστές κι αριθβιστές, διανομένους και κατίνες, πατριώτες, ρωλιγούρηδες και διεθνοδίαιτοι. Να φύγουμε στ' αλήθεια μέσα μιαν αποθέωση, βρε παιδί μου όχι όπως φεύγουμε από τις κινητογραφικές αίθουσες ή τις τηλεοπτικές συζητήσεις – ελαφρώς ακουφισμένοι μα κι εξαναγκασμένοι να καταφύγουμε πάλι εκεί, ντόμως, μπας και κάποια επόμενη πλαστή δικαίωση ή διατρύση ταγγελία ανακουφίσει, παροδικά, την απελπισία μας.

Όσο υπάρχουν κάμερες, ειλικώς ή δυστυχώς, μπορούμε να ριμηνόμαστε – το ένα ή το άλλο.

Πέτρος Μαρτινί

GREENPEACE

«Δεν μπορούμε, δυστυχώς, να σταματήσουμε μόνοι μας τον πόλεμο όσο κι αν το λαχταρά η καρδιά μας», σημειώνεται σε δελτίο τύπου της Greenpeace (29.4.99). Έφτασε στα γραφεία μας ως απάντηση σε σχόλιο αυτής της στήλης. Μα εμείς αναρωτιόμαστε τι κάνει η σχοινοβατούσα ομάδα που «ζώνει πρεσβείες» για τις απειλές των πυρηνικών. Πώς και δεν πάνε για κάτι τέτοιο στο Αβιάνο, λ.χ., ή να περιθάλψουν κάποιους Κοσοβάρους; Στο μεταξύ, μαθαίνουμε, παραιτήθηκε ο αντιπρόεδρος του ελληνικού τμήματος της Greenpeace, διαμαρτυρόμενος για τη μουγκαμάρα της οργάνωσης. Πόσο λαχταρά η καρδιά της...

Μ.Δ.ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Παραδίδονται ιδιαίτερα μαθήματα αραβικής, τουρκικής και γερμανικής γλώσσας.
Τηλ.: 72.48.240
ή 72.32.821

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΕΡΓΟΥ...

Τα χαμογελαστά πρόσωπα των φοιτητών που απαθανάτισε η αδιάκριτη κι επιτακτική παρουσία της φωτογραφικής μηχανής την ημέρα της διεξαγωγής των φοιτητικών εκλογών δεν στάθηκαν αρκετά για ν' αποτελέσουν ένα καταλυτικό γεγονός, που θα ανέτρεπε την εικόνα της στασιμότητας του φοιτητικού κινήματος.

Φορείς ή πανεπιστημιακή νεότητα αισθάνονται απλώς υποχρεωμένοι να χαρίσουν στα ΜΜΕ

μια παγιωμένη αισιοδοξία. Δεν έχει αλλάξει τίποτε την τελευταία δεκαετία ώστε να επιτρέψει την εμφάνιση αισιοδοξίας, την ριζική επανάκαμψη της πολιτικής στον πανεπιστημιακό χώρο. Δεν αποτελεί ικανοποιητική έκπληξη η μικρή αύξηση της συμμετοχής στις εκλογές όταν τουλάχιστον οι μισοί φοιτητές και σπουδαστές απέχουν από την ψηφοφορία...

Οι συνδικαλιστικοί εκπρόσωποι ανέπτυξαν για άλλη μια φορά την ρητορική της θριαμβολογίας, καθιστώντας ανεδάφικό το εγχείρημα της συγκριτικής αξιολόγησης των αποτελεσμάτων και τα νέα δεδομένα που ανέκυψαν. Η ΔΑΠ παρέμεινε πρώτη δύναμη χωρίς το γε-

γονός αυτό να συναρτάται με την παρουσίαση ενός σημαντικού έργου για την προώθηση των πανεπιστημιακών προβλημάτων. Κι ενώ η ΠΑΣΠ διατήρησε σχεδόν τα ίδια ποσοστά, τα αριστερά σχήματα κατάφεραν ν' αυξήσουν την δύναμή τους.

Ποιο είναι το περιεχόμενο της πολιτικής σκέψης των φοιτητών που αποστασιοποιούνται από την πολιτική και με ποιο τρόπο οι αριστερές πολιτικές νεολαίες μπορούν να διερευνήσουν και να πετύχουν την συμμετοχή τους στην πολιτική δράση;

Μήπως τα γεγονότα στη Γιουγκοσλαβία έφεραν στις κάλπες ένα μικρό ποσοστό φοιτητών που σε διαφορετική περίπτωση δεν θα είχαν λόγο για να ψηφίσουν; Οι φοιτητικές εκλογές μάλλον αποτελούν μια σύντομη ανάπαυλα στην συστηματική προσπάθεια των νέων να πετύχουν την είσοδό τους στην κοινωνία της αγοράς με ευνοϊκότερους όρους απ' ό,τι οι πατεράδες τους...

Σ. Λέτσιος

ΞΕΦΥΛΜΙΖΟΝΤΑΣ...

...παλιά περιοδικά πέσαμε στο Όμως «Μηνιαίο Περιοδικό Λογοτεχνίας και Απολαύσεων», τχ. 3 (Φεβρουάριος 1984) Εκεί, πρωτοεμφανιζόμενος(;), και ο γνωστός Θανάσης Λάλας. Αφιέρωμα με «αποκλειστική» συνέντευξη που του είχε παραχωρήσει η Πάολα. Τώρα ποια είναι η Πάολα και τι κατέγραψε μετά από έμπνευση η γραφίδα του δραστήριου δημοσιογράφου είναι άλλη -πικάντικη- ιστορία. Στο συλ γραφής πάντως παρατηρήσαμε την αναγραφή «γελάει».

Από τότε. Μέχρι σήμερα: γελάει...

Μ.Δ.

Η ΔΙΓΛΩΣΣΙΑ ΤΟΥ «ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ» ΜΑΣ

Ρωτήστε στην Ελλάδα όποιον θέλετε: Ποια περιοχή του κόσμου είχε τα περισσότερα θύματα από πολέμους στη δεκαετία του '90; Χωρίς δεύτερη σκέψη η απάντηση θα ήταν μονολεκτική: τα Βαλκάνια. Αυτή τουλάχιστον είναι η εικόνα που δημιούργησαν τα ελληνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Κι όμως, η πραγματικότητα είναι τελείως διαφορετική: ο αριθμός των 400.000 νεκρών στην πρώην Γιουγκοσλαβία από το 1990 ωχριά μπροστά στο 1,5 εκατομμύριο νεκρούς του εμφύλιου στο Σουδάν και του 1 εκατομμυρίου στη Ρουάντα. Κι αυτά δεν είναι τα μοναδικά θύματα συγκρούσεων στην Αφρική στην τελευταία δεκαετία. Ο κατάλογος είναι εφιαλτικός: πάνω από 500.000 νεκροί στην Ανγκόλα, 150.000 στη Λιβερία, 80.000 στην Αλγερία και 15.000 στη Σιέρρα Λεόνε...

Ποιος είναι ο μεγαλύτερος πόλεμος σε εξέλιξη σήμερα; Η απάντηση για τους περισσότερους Έλληνες είναι αυτονόητη: οι βομβαρδισμοί στη Σερβία και οι συγκρούσεις στο Κοσσυφοπέδιο. Λάθος. Ο μεγαλύτερος πόλεμος σήμερα στον πλανήτη είναι ανάμεσα στην Αιθιοπία και την Ερυθραία: τόσο σε επίπεδο εμπλεκόμενων δυνάμεων – 500.000 στρατιώτες βρίσκονται αντιμέτωποι στα αμφισβητούμενα σύνορα των δύο χωρών – όσο και σε επίπεδο θυμάτων – πάνω από 40.000 μέσα σε λίγες εβδομάδες. Ωστόσο, η σύγκρουση στο Κέρας της Αφρικής περνά στα «ψιλά» των ελληνικών εφημερίδων και αγνοείται σχεδόν ολοκληρωτικά από τους ελληνικούς τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς σταθμούς.

Δημοσιογράφοι, καλλιτέχνες και πάσης φύσεως «αναλυτές» καταγγέλλουν από τα «παράθυρα» των καναλιών και τις στήλες των εφημερίδων την ανήθικη διγλωσσία που χαρακτηρίζει τις κυβερνήσεις του αναπτυγμένου κόσμου, οι οποίες άλλα λένε για τα ανθρώπινα δικαιώματα και άλλα πράττουν. Γιατί, ρωτούν, η Αμερική δεν επενέβη για να σταματήσει την εθνοκάθαρση των Τούρκων στην Κύπρο; Και γιατί η Δύση αγνοεί το Κουρδικό;

Κι όμως, αυτή η διγλωσσία δεν χαρακτηρίζει μόνον τις κυβερνήσεις της Δύσης, οι οποίες, άλλωστε, για τα συμφέροντα των κρατών τους έχουν εκλεγεί για να μεριμνούν. Δυστυχώς, η διγλωσσία αφορά και τους «χωρίς συμφέροντα» «αναλυτές», καλλιτέχνες και «διανοούμενους» που με αυτοπεποίθηση εμπειρογνομόνων ομιλούν στις εκπομπές της ελληνικής τηλεόρασης ως αδέ-

καστοι κριτές της σύγχρονης πολιτικής.

Γιατί ο πόλεμος Ερυθραίας και Αιθιοπίας δεν ευαισθητοποιεί τους «ανθρωπιστές» καλλιτέχνες μας; Γιατί ο εμφύλιος στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, στον οποίον έχουν εμπλακεί με στρατιωτικές δυνάμεις τουλάχιστον οκτώ αφρικανικές χώρες, ούτε καν αναφέρεται στα δελτία ειδήσεων; Και γιατί η επανέναρξη του αιματηρού πολέμου στην Ανγκόλα αγνοείται από τις εφημερίδες μας; Ποια είναι η αντικειμενικότητα των ελληνικών μέσων μαζικής ενημέρωσης, που θεωρούν πιο σημαντικό το σπάσιμο του ποδιού μιας ηθοποιού από τον εμφύλιο του Σουδάν; Και πού βρίσκονται οι ευαισθησίες των διανοουμένων μας οι οποίοι – με ελάχιστες εξαιρέσεις – αγνόησαν πριν από μερικά χρόνια τελείως τη γενοκτονία στη Ρουάντα, την τρίτη σε μέγεθος γενοκτονία στην ιστορία της ανθρωπότητας; Πού οφείλεται ο διγλωσσος ανθρωπισμός μας;

Μήπως η ζωή ενός μαύρου δεν έχει την αξία της ζωής ενός λευκού; Ασφαλώς η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα είναι κατηγορηματικά αρνητική. Ποιος θα μπορούσε να ισχυρισθεί ότι η συμπεριφορά των «διανοουμένων» μας είναι ρατσιστική; Και ποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι η ζωή ενός παιδιού στη Σερβία ή στο Κοσσυφοπέδιο είναι σημαντικότερη από τη ζωή ενός παιδιού στη Ρουάντα και το Μπουρούντι; Θα ήταν εφιαλτικό να υποθέσει κανείς ότι η αδιαφορία μας για την Αφρική οφείλεται σε τέτοιες εκτιμήσεις. Γιατί, λοιπόν, οι «αντικειμενικοί» δημοσιογράφοι μας αγνοούν τον υπόλοιπο κόσμο; Γιατί όλοι μίλησαν για τα 80 χρόνια από τη γενοκτονία των Αρμενίων, αλλά κανένας δεν θυμήθηκε τα 5 χρόνια από τη γενοκτονία στη Ρουάντα; Και γιατί υποτι-

θέμενα «έγκυρες» ελληνικές εφημερίδες που καταδικάζουν μετά βδελυγμίας τα εγκλήματα της πολιτισμένης Δύσης» στη Σερβία, που διευθύνονται από ανθρώπους οι οποίοι διακηρύσσουν ότι διαπνέονται τις ιδέες του «ανθρωπισμού», αγνοούν Αφρική και γιατί τα ελάχιστα άρθρα αναφέρονται σ' αυτή βρήκουν ανακριβείς πληροφορίες;

Μήπως γιατί η Αφρική είναι πολύ μακριά; Η απάντηση είναι κι εδώ αρνητική. Η Ερυθραία δεν απέχει από την Ελλάδα πολύ περισσότερο απ' ό,τι απέχει η Αρμενία. Και Σουδάν δεν είναι πολύ πιο μακριά από Αθήνα απ' ό,τι είναι η Βοϊβοντίνη. Η αδιαφορία δεν αρκεί για να ερμηνεύσει την αδιαφορία μας. Αλλοίμονο άλλωστε σ' αυτόν που είναι κοντύτερα στο σπίτι μας. Έτσι νομιμοποιούσαμε όλους εκείνους που στηρίζουν ότι η επιλεκτική επέμβασή μας στη Σερβία έγινε γιατί η πρακτική της εθνοκάθαρσης δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί στην Ευρώπη. Γιατί, λοιπόν, οι έλληνες «ανθρωπιστές» διανοούμενοι και καλλιτέχνες αγνοούν τον υπόλοιπο κόσμο;

Μήπως οι επιλεκτικές αντιδράσεις οφείλονται στις ενοχές μας; Θεωρούμε οι ευθύνες μας στην υπόθεση Οτζαλάν στην συνυπογραφή των βομβαρδισμών στη Σερβία είναι πολύ μεγάλες; Και πρέπει κάποιον τρόπο να μπούμε στην «κολυμβήθρα του Σιλωάμ» για να λυτρωθούμε από τον ρόλο των ενοχών;

Όποια και να είναι η ερμηνεία, ένα βέβαιο: Ο ανθρωπισμός των διανοουμένων μας είναι απόλυτα επιλεκτικός και βαθύτατα διγλωσσος. Οι κριτές χαρακτηρίζονται από τη διγλωσσία των κρινομένων.

Αστέρης Χουλιάρας

ΠΛΑΤΩΝΟΣ «ΠΟΛΙΤΕΙΑ», Α'-336C, 339A

Θρασύμαχος: Τι λογοδιάρροια σας έπιασε τόση ώρα, Σωκράτη; Τι παριστάνετε τα αφελείς και λιβανίζετε ο ένας τον άλλον; Αν θέλεις πράγματι να μάθεις τι είναι δίκαιο μην κάνεις τον κουτό για να βγεις αποπάνω και να μη ρωτάς – αυτό είν' εύκολο, αλλ' εσύ ο ίδιος να μας πεις σαν τι νομίζεις δίκαιο. Και μη μας πεις πως είναι τάχα το ωφέλιμο ή το πρόπον, το αναγκαίο ή το επικερδές – αυτά να ξέρεις δεν τα χάρτω, μα μας πεις με ακρίβεια τι εννοείς.

...Μάθε λοιπόν πως κάθε εξουσία θεσπίζει νόμους που συμφέρουν πρώτα την ίδια δημοκρατία δημοκρατικούς, η τυραννίδα τυραννικούς, και οι άλλες το ίδιο. Κι ας έτσι νομοθετήσουν, αποφαίνεται ότι δίκαιο για τους υπηκόους των είναι το δικό τους συμφέρον, κι όποιον το παραβαίνει τον τιμωρούν ως παράνομο ή άδικο. Αυτό το δικαιο που λέω εγώ είναι ίδιο σε όλες τις πόλεις, σοφέ μου, κι είναι αυτό της άρχουσας τάξης. Ενόσω αυτή κυβερνά, κάθε λογικός άνθρωπος ξέρει καλά πως πρόκειται το ίδιο δίκαιο, το συμφέρον δηλαδή του ισχυροτέρου.

Ελεύθερη μετάφραση Τζίμης Παπανικολόπουλου

BENIZΕΛΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

Σ γνωστόν, η πιο δόκιμη μετάφραση του Θουκυδίδειου *Επιτάφιου* φιλοτεχνήθηκε από τον **Ελευθέριο Βενιζέλο**, πάλι τα χρόνια της εκούσιας εξορίας του. Ο **Πετρος Βενιζέλος**, ο ψευδώνυμος, κατά τα χρόνια της ακούσιας –πολιτικής– εξορίας στον πολιτισμό, φιλοτέχνησε εν πλήρη κλειδωμένη τον επιτάφιο του. Και ο μεν μιμνήσκοντος προκατόχος του, προκειμένου ν' αποπλύνει τα άγια της *Ελένης* και του μεγαλύτερου λιμπρετίστα, διαδηλώνει ανά τις γλώσσες και συναυλιάζεται σε αυλές και πλατείες ώστε να λησμονηθεί η πασοκική λειτουργία του (οικεία τον άνθρωπον).

Ο ψευδεπίγραφος όμως μετά την ταφήν κλήθηκε για ν' αναπτύξει άλλους υπαναπτύσσους χώρους, αφήνοντας πίσω του ταμεία, κιννά, γιαπιά και χαλάσματα και κομματιές «φίλους» δυστυχείς και απλήρωτους. Όταν έλθει το πλήρωμα του χρόνου, θα καταγραφεί η τριετής λαίλαπα του Ευαγγέλου ανά τα όσα μελίσρυντα ο αρρήφρων ευαγγελίστηκε και παρά τα όσα –χυδαία– η δημοσιογραφική σπέκουλα επεδίωκε να αποκαλύψει τον δόκτορα της συνταγματικής παραπλη-

ας. Ο Δόκτορ Νο): ανασκαφές που έμειναν απετέλει, προγράμματα που δεν ολοκληρώθηκαν, κονδύλια υπεσχημένα πλην ανεπίδο-
μα, συμπόσια και συνέδρια ματαιωθέντα, θέσεις και μουσεία ανεκτέλεστα –κοινώς κούρια– χρήματα διασπαθισμένα σε κομμα-

τικές φιέστες, επαναληπτικά κανάλια των διεθνών σχέσεων της χώρας, μικρά, καθημερινά δράματα του εγχώριου πολιτισμού ο οποίος στραγγαλιζόταν απηνώς από την αλαζονεία κάποιου που καμωνόταν ότι ήξερε ό,τι ακριβώς αγνοούσε.

Ο Βενιζέλιος λόγος, ισοπεδωτικός, αυτοπόδεικτος, μονοσήμαντος, στομφώδης, λήρος, ανειλικρινής, εξεφέρει εξακολουθητικά αντί των έργων, εις αναπλήρωσιν της πολιτικής, στη θέση της δράσης που ποτέ δεν εκκινούσε. Σκληρός προϊστάμενος και συγχρόνως ευήκοος υπάλληλος των αφύσικων και των φυσικών του προϊσταμένων διηύθυνε υπουργοκεντρικά το υπουργείο του, ψηφίζοντας υπουργοκεντρικούς νόμους και καταργώντας κάθε δημοκρατικά λειτουργούσα επιτροπή με τον πλέον ανεπίτρεπτο τρόπο. Ο έλκων το αληθές όνομα από τον εξ ανατολών κινδύνων παρείλκυσε υποθέσεις μόνο και μόνο επειδή του αιτούνταν διάφορες νερούλιτες και συγχρόνως κυνήγησε απηνώς οποιονδήποτε διαφωνούντα ή και στερούμενο κομματικής κονκάρδας.

Σήμερα, τα στελέχη του ΥΠΠΟ βρίσκονται εν απογνώσει, αλλά εκείνος, αφού ίδρυσε στα χαρτιά πλείστα όσα καθιδρύματα στην εκλογική του περιφέρεια, βαίνει –έστω και κάθιδρος λόγω ειδικού βάρους– προς την κορυφή. Οι πάντες από το μικρό συνάφι που νέμεται τον τόπο προσβλέπουν σ' αυτόν ως διάδοχο κατάσταση. Οι γκραι-

κύλοι γκριλίζουν από χαρά ενώπιον της γκριζας προοπτικής που ανοίγεται εμπρός τους. Οι ολυμπιακοί αγώνες του 2004 βρήκαν τον Νέρωνά τους και ο Θουκυδίδης νέο ερέθισμα για καινούργια κεφάλαια του *Επιταφίου* (μας). Από κοντά και οι ραψωδοί, ήταν και είναι έτοιμοι να εξάρουν την ποιητική, μουσική και λοιπή μεγαλοφυΐα του πρωθυπουργού εν αναμονή, να αναμείψουν άσματα επιθαλάμια για τα μουσεία μοντέρνας τέχνης που ιδρύθηκαν, για τα Εικαστικά Κέντρα που λειτούργησαν, για την εκσυγχρονιστική αναγέννηση που σαρώνει απ' άκρου εις άκρον τον τόπο. Απ' την άλλη, ο πρώην άρχων του πολιτισμού και λαλίστατος αγορητής επί παντός επιστητού δεν βρήκε έναν λόγο διαμαρτυρίας εναντίον της νέας βαρβαρότητας που πλήττει την γειτονιά μας. Ούτε καν εξέφρασε τον αποτροπιασμό του για τον βομβαρδισμό των βυζαντινών μνημείων της Σερβίας.

Το μυαλό του είναι μάλλον στην day after και στην ανάπτυξη που θα κληθούν να επιβάλουν στον καθημαγμένο τόπο και οι ελληνικοί ιέραιες της κονόμας και των επενδύσεων –πώς μετέφραζε ο Ελευθέριος το πασίγνωστο απόσπασμα «*Εγώ τουλάχιστον και πολλές άλλες φορές μέχρι τώρα εσχημάτισα την γνώμην ότι η Δημοκρατία δεν δύναται να εξουσιάζει άλλους...*» (Θουκυδίδης, *Δημηγορία Κλέωνος* Γ 37).

Μάνος Στεφανίδης

- Έχουμε εισέλθει στον δεύτερο μήνα των νατοϊκών αεροπορικών επιθέσεων στη Γιουγκοσλαβία. Η ελληνική, η ευρωπαϊκή καθημερινότητα

συνεχίζει να κυλάει ανενόχλητη. Οι αντιδράσεις των πολιτών δεν καταφέρνουν όχι να τερματίσουν, αλλά ούτε καν να μειώσουν τους βομβαρδισμούς. Η μηχανή του πολέμου έχει ανάψει για τα καλά. Και αυτή η μηχανή –ως γνωστόν– εύκολα ανάβει αλλά δύσκολα σβήνει.

• Πρόκειται για πόλεμο. Έναν πόλεμο σαν όλους τους άλλους. Μια σφαγή από τις πολλές που σημάδεψαν τον πλανήτη σ' αυτόν τον ταλαίπωρο αιώνα. Τίποτα δεν αλλάζει αν οι εγγυητές της παγκόσμιας τάξης προσθέτουν αυτό το κυνικό «για ανθρωπιστικούς λόγους».

• Στους πολέμους, η καταστροφή, η φρίκη, ο θάνατος θριαμβεύουν. Χίτλερ, γέφυρες, τραίνα, λεωφορεία ανατινάσσονται. Άμαχοι κρωτηριάζονται. Άνθρωποι αφήνουν τα σπίτια τους. Οι ισχυροί γίνονται ισχυρότεροι. Οι μαυραγορίτες τρίβουν τα χέρια τους.

Πρόσφυγες συνωστίζονται για μια μπαγιάτικη φραντζόλα ψωμί (τι σύμπτωση! κι αυτό ανθρωπιστική βοήθεια ονομάζεται...).

• Οι εθνικές εκκαθαρίσεις ξαναμπαίνουν στην ημερήσια διάταξη,

επιβεβαιώνοντας όλους τους ειδικούς που πασχίζουν να πείσουν τους πάντες ότι «αυτοί οι άνθρωποι δεν μπορούν να ζήσουν μαζί». Υπάρχουν Σέρβοι και Αλβανοί στο Κοσσυφοπέδιο που δεν μπορούν να ζήσουν μαζί, αφού τυφλώθηκαν από το εθνικιστικό και θρησκευτικό μίσος. Ακόμα κι αν όλοι μιλάνε γι' αυτούς, δεν υπάρχουν μόνο αυτοί. Υπάρχουν και οι άλλοι, που μεγάλωσαν μαζί, έγιναν φίλοι, τραγούδησαν και έκλαιψαν παρ'ότι χωρίς να νοιάζονται για τις εθνικές ή θρησκευτικές διαφθορές.

• Γι' αυτούς τους ανθρώπους δεν θα μιλήσει κανένας απεσταλμένος δημοσιογράφος. Κι όμως, τέτοιοι άνθρωποι υπάρχουν. Όπως τότε στο Σεράγεβο, έτσι και τώρα στην Πρίστινα. Είναι αυτοί που σε καιρούς πολέμου μένουν έξω από τους υπολογισμούς, που αρνούνται να σκοτώσουν και να σκοτωθούν, που δραπετεύουν από το σφαγείο. Είναι αυτοί που σε καιρούς ειρήνης αποφεύγουν ν' ασπαστούν τα κυρίαρχα δόγματα. Κοιτάξτε καλά γύρω σας· όλο και κάποιοι Γιουγκοσλάβοι αυτού του είδους κυκλοφορούν και στη χώρα μας...

• Όποιος ψάχνει να βρει τους καλούς και τους κακούς δεν παύει να μιλάει την κυρίαρχη γλώσσα. Όποιος διαλέγει στρατόπεδο συμμετέχει στον πόλεμο. Ακόμα και από –όχι και τόσο πολύ– μακριά

Λεωνίδας Βαλασόπουλος

Για ΠΟΣΟ ακόμα θα βομβαρδίζει το **NATO**;

Ας τα πάρουμε από την αρχή... Από ποια αρχή; Σαρανταπέντε ημέρες πέρασαν από τον πρώτο βομβαρδισμό στη Γιουγκοσλαβία. Στη διάρκεια όλων αυτών των ημερών, από τα τηλεοπτικά δίκτυα και τον Τύπο καθημερινά πληροφορούμαστε για το δράμα των προσφύγων, για τις γέφυρες που «έξυπνες» βόμβες καταστρέφουν, για τα τραίνα και τα λεωφορεία και τα κονβόϊ με τους νεκρούς, για τις διπλωματικές διαβουλεύσεις που δεν οδηγούν πουθενά. Μάθαμε κάθε λεπτομέρεια σχετικά με τους τρεις αμερικανούς αιχμαλώτους, είδαμε το νατοϊκό «κατόρθωμα» της καταστροφής της σερβικής τηλεόρασης και τη δολοφονία των δημοσιογράφων και των τεχνικών της. Συμπάσχουμε για τα θύματα στην Πρίστινα, στο Αλέξινatz, στο Βελιγράδι, στο Νόβι-Σαντ... Είδαμε τις αποτρόπαιες εικόνες με τα διαμελισμένα, καίόμενα κορμιά. Μαθαίνουμε, μαθαίνουμε... Μετέχουμε σε διαδηλώσεις διαμαρτυρίας, σε συναυλίες. Και για μια στιγμή ευφρανθήκαμε με το πάθημα του κονβόϊ που κατέληξε στη Λαχαναγορά της Θεσσαλονίκης.

Αμφιβάλλω όμως αν κατανοούμε το καθημερινό δράμα των κοσοβάρων προσφύγων ή των βομβαρδιζόμενων ανελέητα Σέρβων. Πριν από πέντε μέρες, ένας φίλος από το Βελιγράδι μου είπε: «Χτες τη νύχτα χόρτασα ύπνο. Δεν ακούστηκαν διόλου σειρήνες». Τόσο απλά. Μπόρεσε και κοιμήθηκε ήσυχια μιαν ολόκληρη νύχτα.

Αλλά φοβούμε ότι ζαλισμένοι όπως είμαστε με αυτή την καθημερινότητα της φρίκης, και εμείς και οι Σέρβοι και οι Αλβαν-

νοί, δεν κατανοούμε προς τα πού πάμε.

Τις ημέρες αυτές μερικοί -κυρίως εκείνοι που διαβάζουν τον δυτικό Τύπο ή παρακολουθούν ανελλιπώς το CNN- αμφισβήτησαν την καθαρότητα του βλέμματος των ελλήνων δημοσιογράφων που στέλνουν ανταποκρίσεις από τα μέτωπα του ιδιότυπου αυτού πολέμου. Και άρχισε η περίεργη συζήτηση περί της αναζήτησης της αντικειμενικής αλήθειας και της καταγραφής της. Δεν κατέληξε πουθενά. Ήταν φυσικό.

Έτυχε να δω σε ελληνικό κανάλι μερικές αποτρόπαιες εικόνες από τα διαμελισμένα σώματα του τελευταίου, μέχρι την ώρα που γράφονται αυτές οι αράδες, νατοϊκού κατορθώματος: Τον βομβαρδισμό του λεωφορείου πάνω σε γέφυρα στο Λουζάνε. Και έτυχε να παρακολουθήσω το ίδιο βράδυ στο CNN το δελτίο ειδήσεων: Πολλές εικόνες με τον Τζέσι Τζάκσον και τους αμερικανούς αιχμαλώτους και δύο πλάνα από την κατεστραμμένη γέφυρα: μόνο σίδερα και μπετόν, κανένα ίχνος ανθρώπου. Τόσο αντικειμενικό το ικανότερο στη συλλογή πληροφοριών κανάλι...

Αλλά και δεν διάβασα σχόλια για την δολοφονική επίθεση στη γιουγκοσλαβική τηλεόραση από συντάκτες που διαμαρτύρονται για την «μονομέρεια των ελληνικών ΜΜΕ». Όχι, δεν υπάρχει «αντικειμενική» αλήθεια.

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕΙ ΑΜΕΣΩΣ ΑΥΤΟΣ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Ο σύγχρονος κόσμος, με την ανάπτυξη της πολεμικής τεχνολογίας από τη μια μεριά και τον εκλεπτισμό της προπαγάνδας μέσω των ΜΜΕ από την άλλη, έχει οδηγηθεί στο χείλος της καταστροφής. Καταστροφή της ζωής και απόκρυψη της αλήθειας. Το μόνο αντίδοτο σ' αυτά είναι η νίκη της ειρήνης. Γιατί διαφορετικά, η αναζήτηση για τη λύση της «κρίσης», μέσω των «έξυπνων» βομβαρδισμών, θα οδηγήσει σε γενικές ανατροπές.

Οι πιο ρεαλιστές από τους παρατηρητές, δεν προβλέπουν όμως την έλευση της ειρήνης. Τι θα γίνει λοιπόν;

Το τέλος αυτής της σύρραξης θα σημάνει

την κατεδάφιση της Γιουγκοσλαβίας, σημάνει τον αφανισμό του «δαίμονα» Μιτσεβιτς. Αλλά θα σημάνει επίσης την έναρξη νέων περιπετειών στις οποίες μας οδηγεί ο αλβανικός μεγαλοϊδεατισμός. Που θα «νακοπεί» από τη διεθνή κοινότητα. Και, τε, η μικρή και ανήμπορη Αλβανία, θα μετατραπεί απλώς σε προτεκτοράτο. Ο UCK μετασχηματίζεται σε δυνάστη Κοσοβά και Αλβανών, θα συνεχίσει το λαθρεμπόριο των ναρκωτικών, και μέσα στην Αλβανία φυλετικές και εθνοτικές ομάδες θα σπράσσονται. Όσο για την Γιουγκοσλαβία αυτή θα συρρικνωθεί σε ένα μικρό κράτος στο οποίο θα ορμήσουν οι ξένοι «επενδύτες» για να το ανοικοδομήσουν.

Αλλά τα δύο έθνη δεν πρόκειται να σφιλιωθούν μεταξύ τους.

Εδώ, ο ελληνικός λαός στο σύνολό του υποστεί μια απρόβλεπτη σε έκταση ήττα. Ο λαός της Ελλάδας που σήμερα διαδηλώνει στους δρόμους και συμπαρίσταται στην ντριπτική του πλειονότητα στους Σέρβους -δεν είναι της ώρας να εξεταστεί το γιατί το «δέον»- θα αισθανθεί μεγάλη ταπείνωση.

Δεν προεξοφλούμε την κίνηση του Χρυσόμασチτηρίου, δεν προβλέπουμε τις «έξυπνες» ρήσεις και τους απολογισμούς παγιωμένης διγλωσσίας των κ. Σημίτη, Τσοχατζόπουλου, αλλά βαθιά στην ψυχή του λαού μας θα κατασταλλάξει μια βατατη πίκρα. Και μια βαθύτατη αποστροφή προς τις ΗΠΑ, το NATO και την Ε.Ε.

Αλλά τι θα γίνει και πέρα από τα σύντα των Βαλκανίων; Τι θα γίνει στη Μέση Ανατολή, στην Τουρκία, το Κουρδιστάν; Τι θα γίνει στην Αφρική; Στη Ρουάντα, στη Σουδάν, την Αιθιοπία; Πώς θα συμπεριφερθούν στο μέλλον η Ρωσία, η Ινδία, η Κίνα; Το «παγκόσμιο χωριό» θα μετατραπεί σε μια παγκόσμια ζούγκλα;

Οι απωθητικοί σπόκσμεν του NATO των Βρυξελλών, δηλαδή οι σπόκσμεν Πενταγώνου, τι θα ξεφουρνίσουν μετά τη λήξη της «γιουγκοσλαβικής κρίσης», μετά τη «νίκη» της Συμμαχίας;

Όσο οι βομβαρδισμοί του NATO συνεχίζονται, η προοπτική για την εγκαθίδρυση της ειρήνης θα αυξάνει. Όσο οι βομβαρδισμοί του NATO συνεχίζονται, η προοπτική της ζωής θα συρρικνώνεται.

Μακάρι όλες αυτές οι προοπτικές να αποδειχθούν ψευδείς. Δεν θα είναι κακό αν αποδειχθεί, ότι δεν διαθέτουμε ευρύτατα στις προοπτικές και τις αναλύσεις μας. Δεν θα είναι κακό αν αποδειχθεί ότι διαθέτουμε εξυπνάδα.

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΑΣ

Ο Αγγ. Ελεφάντης είχε γράψει προ καιρού για το «κόμμα του πολέμου». Τώρα απεδείχθη και εμπράκτως ποιοι είναι με τον πόλεμο. Να και το «περιοδικό του πολέμου», το ΚΛΙΚ. Το οποίον, διά του διευθυντού του Φ. Γεωργελέ, μας καλεί να διαλέξουμε μέλλον: Θέλουμε να είμαστε δυτικοί ή βλαχοσέρβοι; Ο δε έτερος φωστήρ, ο κ. Στ. Θεοδωράκης, καταγγέλλει τα media ως εστίες ψεύδους. Εγώ ως κοσμοπολίτης και γνωστός μπον βιβέρ, είμαι κατ' αρχήν μαζί τους. Έξω οι βλάχοι απ' τα περιοδικά και τα κανάλια.

Ο ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΣ

Αντίθετα μ' αυτούς, ο Πέτρος Κωστόπουλος έπιασε το κλίμα και πέρασε αμέσως στο αντι-νατοϊκό στρατόπεδο. Χρειάζεστε πολλά ψωμιά, αγαπητοί, για να τον φτάσετε.

ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΙ ΜΗ ΠΕΙΝΩΝΤΕΣ

Με ρωτούν πολλοί αφελείς πώς εξηγείται το φαινόμενο να είναι υπέρ των βομβών

μόνον οι πρώην μαοϊκοί και μερικοί πρώην της ανανεωτικής αριστεράς και νυν της σημιτικής. Μπορούμε να λύσουμε τον γρίφο διά μιας παραβολής: Εάν δώσουμε σε έναν νηστικό φιλέτο πάπιας με βατόμουρα, θα νομίζει έκτοτε πως τα λουκάνικα είναι μόνον για τα σκυλιά.

Διότι από τον νηστικό απουσιάζει εντελώς η κουλτούρα της διατροφής. Υποθέτω, απήντησα.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΕΑ ΜΟΝΗ

Μεθαύριο λήγει ο πόλεμος – την Κυριακή νομίζω. Το είπε η δημοσιογράφος κ.

Άννα Παναγιωταρέα σε ένα παράθυρο. Σωστά το σκέφτηκε. Αφού, εάν συνεχιστεί πέραν ενός χρονικού ορίου, ο κ. Σημίτης θα χάσει τις εκλογές, τότε πρέπει να λήξει.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΕΑ ΜΕ ΠΑΡΕΑ

Η ίδια κυρία κάλεσε και ένα φοβερό τιμ την Πρωτομαγιά, για να μας εξηγήσει το βαλκανικό πρόβλημα. Το αποτελούσαν ο κ. Τζανετάκος, ο κ. Γεωργελέ, ο κ. Κύρτσος, ο κ. Τσιχλιός και ένας

άλλος, άγνωστός μου. Επειδή δεν θα είδατε την εκπομπή και έτσι κινδυνεύετε να παραμείνετε εν-αγνοία, σας λέω εν τάχει τα συμπεράσματα:

- 1) Ο Οτσαλάν ήταν πράκτορας της KGB.
- 2) Ο Μιλόσεβιτς σφάζει Αλβανούς
- 3) Η Ελλάδα ήθελε να καταλάβει τα Σκόπια και να ενωθεί με τη Σερβία.
- 4) Η Ελλάδα είναι μια χώρα εθνικιστική, γεμάτη σωβινιστές που μισούν το ΝΑΤΟ και
- 5) Θα πέσει ο τουρισμός. Εντάξει;

ΚΟΥΡΑΔΟΜΑΓΚΕΣ

Ο φοβερός γάλλος φιλόσοφος Μπερνάρ Ανρί Λεβί είπε πως όσοι διαμαρτύρονται για τους βομβαρδισμούς πιστεύουν στον «σοσιαλισμό των ηλιθίων». Πολεμοχαρής λαός αυτοί οι Γάλλοι – και σοσιαλιστικώς έξυπνος. Όπως ακριβώς και το 1940.

ΠΑΝΙΚΟΣ

Σε ελευθέρα πτώση το Βήμα, πέρασε ήδη δεύτερο την Κυριακή, ενώ το καθημερινό πάει για Εστία. Προτείνω μια λύση: Να δημοσιεύει σε κάθε σελίδα εναλλάξ, μια ανάλυση του διεθνολόγου Ριχάρδου Σωμερίτη και αντικριστά μια δοκιμιακή τοποθέτηση του Γιάννη Πρετεντέρη. Να τα κόψει όλα τα υπόλοιπα. Έτσι θα ανακάμψει αμέσως, αφού ως γνωστόν η κυκλοφορία ενός εντύπου επηρεάζεται πρωτίστως από τη σοβαρότητα της υιοθετουμένης πολιτικής γραμμής.

ΜΕΣΗΜΕΡΙ ΚΑΙ ΒΡΑΔΥ

Μπήκα βιαστικά στο ταξί, καθότι η Ντέμα δεν θα περίμενε για πολύ. Τα μεσημέρια είναι η καλύτερη ώρα για ραντεβού πάσης φύσεως. Αλλά ενώ εγώ σκεφτόμουν την Ντέμα, ο ταξιτζής με τα μαύρα γυαλιά άνοιξε το ραδιόφωνο: Οι βόμβες κ.λ.π. «Μας τα πρήξανε φίλε...», μου λέει, «...εγώ νομίζω πως είναι στημένο, πριν τις ευρωεκλογές θα το λήξουνε. Ο Αντρέας σήκωνε το ακουστικό: Ποιος είναι; Ο Κολ; Άντε γαμήσου ρε, έλεγε και του το 'κλεινε, κυριέ μου. Α, εδώ μένεις; Ωραία είσαι κυριέ μου, με το πευκάκι σου, το λουλουδάκι σου, ωραία είσαι».

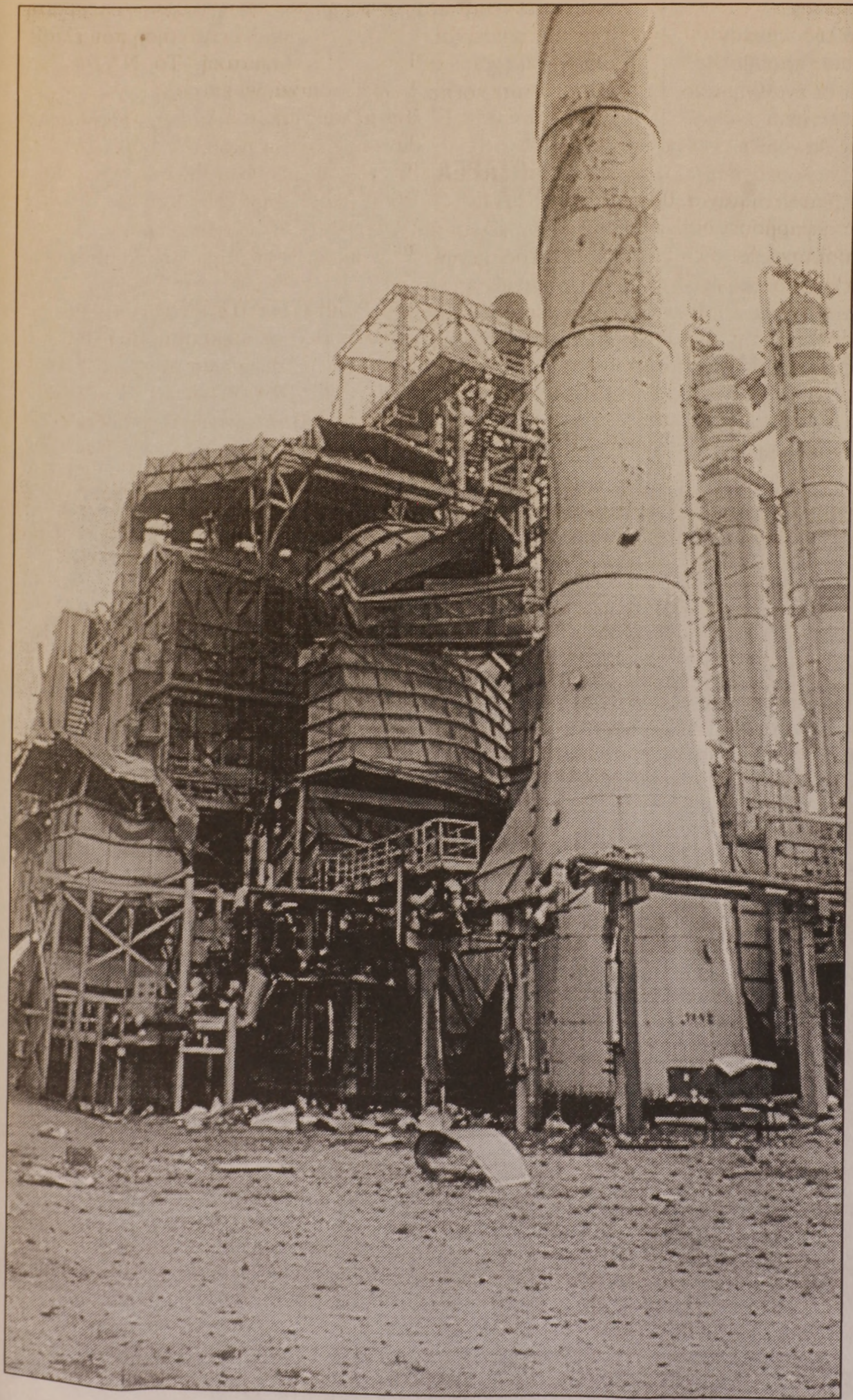
Μπήκα αγχωμένος, ενώ η Ντέμα κρατούσε το περιοδικό της. Μετά πήγαμε σε ένα σουπερ- μάρκετ, ήθελε πάμπερς και τέτοια. Της είπα για τον ταξιτζή: «Πήρα Μυτηλιναίο και Εργασίας, αλλά δεν πουλάω, μαλάκας είμαι; Αγοράζεις φήμη και πουλάς το γεγονός – αυτό είναι, κυριέ μου. Θα το λήξουνε πριν τις ευρωεκλογές, θα δεις». Και βλαστημούσε – οι χαμούρες.

Φύγαμε. Την περιμένανε στο γραφείο. Κι εμένα με περιμένανε σε άλλο γραφείο. Έκανε μια φρικτή ζέστη χωρίς ήλιο και σιγά σιγά άρχισε να σουρουπώνει. Ανηφόρισα την Ομήρου, ανέβηκα τις σκάλες και ξάπλωσα στον καναπέ, ενώ προσπαθούσα να σκεφτώ το τηλέφωνο του Γιάννη – πάλι καμιά ανοησία θα με πάει το βράδυ να δω. Είχα όμως μια ώρα μπροστά μου, έφτιαξα καφέ και ησύχασα. Έξω άρχισε ο θόρυβος. Και θυμήθηκα τον ταξιτζή με τα μαύρα γυαλιά: «θα το λήξουνε, κυριέ μου, οι χαμούρες».

NATO, NATO το περιστέρι!...

του Χρήστου Κασσιμέρη

Τον Απρίλιο του 1949, ιδρύθηκε η Βορειο-Ατλαντική συμμαχία (NATO) με σκοπό την «προάσπιση της δημοκρατίας στην Ευρώπη και την αποτροπή των επεκτατικών σχεδίων της Σοβιετικής Ένωσης». Πενήντα χρόνια αργότερα, η κατάρρευση της τελευταίας και η διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας ανέδειξαν το NATO νικητή ενός πολέμου που δεν είχε ηττημένους. Αρχικά, το NATO επιβίωσε για την αποφυγή της όποιας αστάθειας θα μπορούσε να προκληθεί κατά τη μεταβατική περίοδο που θα διένυε η Ρωσία. Εύλογα, ο στόχος του NATO, την περίοδο εκείνη, ήταν η σταθερότητα στην Ευρώπη. Παράλληλα, η λήξη του Ψυχρού Πολέμου σηματοδότησε την έναρξη μιας νέας εποχής, όπου τον ρόλο του ρυθμιστή της νέας τάξης πραγμάτων ανέλαβαν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Οι ΗΠΑ ως ηγέτιδα δύναμη του NATO, δίχως ουσιαστικά αντίπαλο, προέβαλαν το αίτημα διατήρησης της λειτουργίας του οργανισμού, με τη λογική πως η συνέχεια της συμμαχίας θα τους παρείχε τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν μελλοντικές καταστάσεις κρίσεως.

Οι αλλαγές που επήλθαν στη διεθνή πολιτική σκηνή κατέστησαν αναγκαία την αναπροσαρμογή του ρόλου του NATO. Καθώς η Νέα Τάξη πραγμάτων απειλείται από εθνικές διαμάχες, πολιτική και οικονομική αστάθεια και εδαφικές διεκδικήσεις, η συμμαχία έπρεπε να αναλάβει νέες υποχρεώσεις και αποστολές προκειμένου να δικαιολογήσει την παρουσία της. Επίσημα, το νέο NATO τέθηκε σε ισχύ έπειτα από τη σύγκληση της Διάσκεψης της Ουάσινγκτον, μεταξύ 23 και 25 Απριλίου. Στη διάσκεψη παραβρέθηκαν όλες οι χώρες-μέλη και συνεργάτες της Συμμαχίας, εκτός της Ρωσίας, λόγω της αντίθεσης της τελευταίας με την πρόσφατη επέμβαση στα Βαλκάνια. Αξίζει να σημειώσουμε ότι, κατά την πρώτη εβδομάδα των επιθέσεων στο Κοσσυφοπέδιο, ο **Χαβιέ Σολάνα** δήλωσε πως η επέμβαση δεν θα σταθεί εμπόδιο των εορτασμών για τη συμπλήρωση μισού αιώνα του NATO, ελπίζοντας σε σύνομη επίλυση του προβλήματος. Προφανώς, δεν είναι γνώστης της ρήσης «μηδένα προ του τέλους μακάριζε».

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ

Το κύριο θέμα της Διάσκεψης που απασχόλησε τους ηγέτες των χωρών-μελών και συνεργατών του NATO σχετίζεται με τη φύση των επεμβάσεων της Συμμαχίας στον νέο αιώνα. Ο λόγος απλός, τη στιγμή που η ηγεσία του οργανισμού ασχολείται τον τελευταίο καιρό αποκλειστικά με τον πόλεμο ενάντια στην Γιουγκοσλαβία. Έναν πόλεμο που στην ουσία απειλεί την αξιοπιστία του NATO, αφού τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα των εναέριων επιθέσεων είναι σύμφωνα με τις προσδοκίες του. Το παράδοξο είναι ότι πρόκειται για έναν πόλεμο που διεξάγεται από πρώην πασιφιστές και για «ανθρωπιστικούς λόγους». Ενώ η επέμβαση απέβλεπε στην αποτροπή της αποσταθεροποίησης στην περιοχή, οδήγησε ακριβώς στο αντίθετο.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι εκτός των κειμένων που υπογράφησαν κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης και που θα παραθέσουμε συνοπτικά παρακάτω στο προσεχές μέλλον, η συμμαχία θα συνεχίσει τους βομβαρδισμούς για τουλάχιστον έναν ακόμη μήνα. Αυτό προκύπτει από το γεγονός πως η επόμενη συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών θα συγκληθεί στα τέλη του Μαΐου, με σκοπό την αξιολόγηση αποτελεσμάτων που θα

έχουν παραχθεί από τις μέχρι τότε επιθέσεις. Στη συνέχεια, και εφόσον η κατάσταση κριθεί μη ικανοποιητική, θα συζητηθεί το ενδεχόμενο χρήσης χερσαίων δυνάμεων. Σε περίπτωση που τις αποφασίσουν, η όλη επιχείρηση συγκέντρωσης των απαραίτητων στρατιωτικών δυνάμεων θα διαρκέσει σχεδόν δύο μήνες. Λογικά, κατά τη διάρκεια αυτού του διαστήματος και ωστόσο δοθεί η εντολή για την χερσαία επέμβαση, θεωρητικά τέλη Ιουλίου με αρχές Αυγούστου, οι εναέριες επιδρομές NATOϊκών αεροσκαφών θα συνεχιστούν.

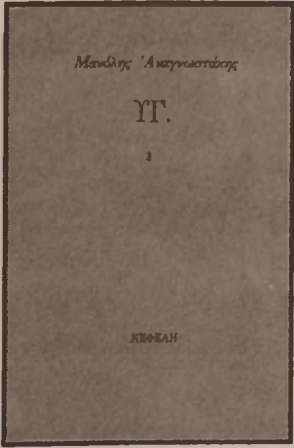
Το νέο NATO, ως πολιτική και στρατιωτική συμμαχία, θα έχει τη δυνατότητα να εφαρμόσει διπλωματική και στρατιωτική ισχύ με σκοπό «την προάσπιση των δημοκρατικών αξιών, της παγκόσμιας ασφάλειας, της έννομης τάξης και της ειρήνης». Στην προσπάθεια να υπερασπίσει αποτελεσματικά όλ' αυτά, το NATO θα μπορεί να προβεί ακόμη και σε χρήση βίας – αν κριθεί αναγκαίο. Άλλωστε, για τους Δυτικούς, το NATO θεωρείται ο ακρογωνιαίος λίθος της «ειρήνης, της δικαιοσύνης και της σταθερότητας». Πιστεύουν, επίσης, ότι η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο παρέχει τα κατάλληλα πειστήρια του επιτυχούς ανασχηματισμού της Συμμαχίας και της μετεξέλιξής της από αντισοβιετικό τείχος προστασίας, σε σημαντικό παράγοντα για την εφαρμογή της σταθερότητας. Ακόμη και αν αυτή ήταν η πραγματικότητα, ο ισχυρισμός ότι στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας η υπόθεση αφορά NATOϊκή επέμβαση είναι ψευδής. Απλούστατα, οι συγκεκριμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις διεξάγονται, κυρίως, από τη Βρετανία και τις ΗΠΑ και όχι από το ενιαίο NATO.

Κύρια αποστολή του οργανισμού παραμένει η υπεράσπιση των μελών του από κάθε εξωτερική απειλή, όπως διατυπώνεται από τα Άρθρα 5 και 6 της Συμφω-

νίας. Ωστόσο, δεν θα ήταν δύσκολο να αμφισβητήσουμε τη δυνατότητα, της επί λέξει, εφαρμογής αυτών των άρθρων. Αν ανατρέξουμε στο παρελθόν, μπορούμε κάλλιστα να κάνουμε λόγο για απραξία του NATO στην περίπτωση της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο. Ο τότε υπουργός Εξωτερικών, **Δημήτρης Μπίτσιος**, είχε κάνει έκκληση για άμεση επέμβαση του οργανισμού. Η απάντηση που έλαβε ήταν κατηγορηματική. Το NATO δεν μπορεί, νομικά, να επιτεθεί εναντίον άλλου μέλους της συμμαχίας. Έκτοτε, το συγκεκριμένο σημείο του καταστατικού του NATO δεν έχει δεχτεί μετατροπές, επομένως η συμμαχία δηλώνει ανίκανη να διευθετήσει εσωτερικά προβλήματα παρόμοιας φύσης.

ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ

Ακολουθεί, σε σημασία, το Άρθρο 7, που κάνει λόγο για αποτροπή συγκρούσεων και ενεργό ανάμειξη σε καταστάσεις κρίσεων. Στο εξής, καθώς ο οργανισμός αποκτά παγκόσμιο χαρακτήρα, θα μπορεί να επεκτείνει τη δράση του και εκτός Ευρώπης. Με άλλα λόγια, οι επεμβάσεις δεν θα περιορίζονται γεωγραφικά από τα σύνορα της Συμμαχίας. Αναγκαία προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα αυτών των επεμβάσεων είναι η σύσσωμη δράση των Συμμάχων, κατά προτίμηση υπό την εντολή είτε του ΟΗΕ είτε του ΟΑΣΕ. Ωστόσο, η δράση τους δεν θα περιορίζεται σε περίπτωση μη παραχώρησης παρεμφερούς δικαιώματος. Ακριβώς αυτή είναι και περίπτωση της Σερβίας, όπου η συμμαχία ανέλαβε την πρωτοβουλία επίλυσης του ζητήματος με δυναμικό τρόπο. Θύματα αυτής της προθυμίας είναι ο άμαχος πληθυσμός, που μέχρι σήμερα έχει δεχτεί οκτώ πλήγματα με νεκρούς και τραυματίες. Επιβεβαιώνεται, από τα όσα προηγήθηκαν στις παραπάνω γραμμές, τόσο ο επιθετικός χα-

Μανώλης Αναγνωστάκης

ΥΓ.

ΠΟΙΗΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μανώλης Αναγνωστάκης

ΥΓ.

ΠΟΙΗΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ
ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ «ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΙ»
ΕΛΛΑΔΑ - ΡΟΥΜΑΝΙΑ -
ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ
ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ «ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΙ»
ΕΛΛΑΔΑ - ΡΟΥΜΑΝΙΑ -
ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΑΘΗΝΑ 1996

Στην Ελλάδα, στην Ρουμανία και στις ισπανόφωνες χώρες ο υπερρεαλισμός εμφανίστηκε και εξελίχθηκε σε απόσταση και απόκλιση από το (παρισινό) «Κέντρο» και από τα «κεντρικά» πρότυπα. Γι' αυτό και παρουσιάζει ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, που στοιχειοθετούν την ιδέα των παραλλήλων βίων των στους παραπάνω τρεις χώρους. Το βιβλίο του Βίκτωρα Ιβάνοβιτς ερευνά τις σχετικές αναλογίες, αλλά και λειτουργικές ομοιότητες, με στόχο την επεξεργασία ενός «περιφερειακού» υπερρεαλιστικού μοντέλου. Συμπερασματικά:

– Από τυπολογικής σκοπιάς, ο μὲν ελληνικός και ισπανόφωνος υπερρεαλισμός αναπτύσσουν την «εξημερωμένη» εκδοχή του ρεύματος, ενώ ο ρουμανικός οδηγεί τα δεδομένα του σε έναν ακραίο παροξυσμό.

– Και στις δύο περιπτώσεις, το αποτέλεσμα είναι, από ιστορικής πλευράς, η υπέρβαση του νεωτερικού «παραδείγματος» (στο οποίο ανήκει ο υπερρεαλισμός), στην κατεύθυνση του μεταμοντέρνου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ρακτήρας του ΝΑΤΟ όσο και οι επεκτατικές διαθέσεις που το χαρακτηρίζουν.

Για την επίτευξη των σκοπών του ΝΑΤΟ, οι στρατιωτικές δυνάμεις του, σε αντίθεση με το παρελθόν, θα αποτελούνται από μικρές και ευέλικτες ομάδες, ενώ, παράλληλα, η έννοια της «άμυνας της Ευρώπης» αντικαθίσταται από εκείνη της «επέμβασης σε διεθνείς και τοπικές διενέξεις». Με βάση την ίδια λογική, το νέο Στρατηγικό ιδεώδες βεβαιώνει πως η συμμαχία έχει τις δυνατότητες να μεταφράσει μια πολιτική απόφαση και σκοπιμότητα σε στρατιωτική δράση. Η «προληπτική επίδραση της στρατιωτικής ισχύος» παραμένει στοιχείο του στρατηγικού δόγματός απλώς διότι η διπλωματική οδός δεν επιφέρει πάντα θετικά αποτελέσματα. Για το ΝΑΤΟ, η διεξαγωγή πολέμου αποτελεί παραπλήσια επιλογή της διπλωματίας. Ωστόσο, είναι η απειλή και όχι η χρήση στρατιωτικής ισχύος που μπορεί να οδηγήσει στην επίτευξη διπλωματικών σκοπών. Δυστυχώς, οι διαπραγματεύσεις στο Ραμπουιγέ ανήκουν ήδη στην ιστορία της διπλωματίας. Η ανακωχή είναι πλέον μη διαπραγματεύσιμη, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες που καταβάλλει η κυβέρνηση Μιλόσεβιτς, κατόπιν προτροπής του ρώσου απεσταλμένου Βίκτωρ Τσερνομίρντιν. Η ηγεσία του ΝΑΤΟ όχι μόνο δεν συγκινήθηκε από την απελευθέρωση των τριών αμερικανών στρατιωτών, αλλά δηλώνει αποφασισμένη να εντείνει τους βομβαρδισμούς.

Ένας από τους στόχους της Συμμαχίας, όπως διακηρύχθηκε, είναι η βελτίωση των σχέσεών της με τη Ρωσία, έπειτα από την Πράξη Θεμελίωσης των σχέσεων μεταξύ των δύο προην αντιπάλων, που ισχύει από το 1997. Η συμφωνία αυτή αποβλέπει στην είσοδο της νεοπαγούς δημοκρατίας στο νέο σύστημα ασφάλειας, αλλά και στην πολιτική και οικονομική της υποστήριξη. Την ίδια στιγμή, το ΝΑΤΟ ενθαρρύνει την Ευρωπαϊκή Ένωση και το στρατιωτικό σκέλος της, τη Δυτική Ευρωπαϊκή Ένωση, να αναλάβουν περισσότερες ευθύνες για θέματα διεθνούς ασφάλειας. Μέσω των παραπάνω λειτουργιών του ΝΑΤΟ επιτυγχάνεται η στενή επαφή μεταξύ ΗΠΑ και Ευρώπης. Μια σχέση αλληλεξάρτησης σε επίπεδο οικονομικό και στρατιωτικό αντίστοιχα.

Περαιτέρω στόχοι της ανασχηματισμένης Συμμαχίας συνιστούν η συνεχής διεύρυνση του οργανισμού, η βελτίωση των ενδοεπικοινωνιών, η αναγκαία επαναφορά της Γαλλίας στον στρατιωτικό άξο-

να και η ίδρυση ενός νέου στρατηγείου στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Σίγουρα το ΝΑΤΟ αποβλέπει περισσότερο στη διεύρυνση της σφαίρας επιρροής του στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης.

Από την πλευρά των ΗΠΑ, η Ευρώπη παραμένει ισχυρός σύμμαχος που ενστερνίζεται τις ίδιες απόψεις σε θέματα ασφαλείας. Οι δυνάμεις των ΗΠΑ θα ποραμείουν στην Ευρώπη με σκοπό τη άμεση επέμβαση σε περίπτωση που αναπτυχθεί νέα κρίση στη Γηραιά Ήπειρο αλλά και στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή. Το ΝΑΤΟ, λοιπόν, βεβαιώνει τη αναγκαία παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρώπη, ιδίως τη στιγμή που συνεισφέρουν στις μειωμένες αμυντικές δαπάνες των ευρωπαϊκών κρατών και στην γενικότερη συνεργασία των δύο πλευρών του Ατλαντικού. Με λίγα λόγια, είναι εμφανής η προσπάθεια των ΗΠΑ για ανάμειξη και ενεργό συμμετοχή στα εσωτερικά θέματα της Ευρώπης, σε πολιτικό/στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο.

ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ-ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

Δίχως αμφιβολία, η νέα εικόνα του ΝΑΤΟ μάς παρουσιάζει έναν οργανισμό ο οποίος, με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, μεταλλάχθηκε από αμυντικό σε επιθετικό-επεκτατικό. Στόχος του, η δημιουργία αμυντικής περιφέρειας γύρω από την Ε.Ε., που θα προσφέρει ασφάλεια σε αυτήν αλλά και τις ΗΠΑ. Δυστυχώς όμως για το ΝΑΤΟ, η πρόσφατη επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο θεωρείται ως αποτυχημένη δοκιμασία των ικανοτήτων του. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο, η πρόσφατη Διάσκεψη του ΝΑΤΟ μπορεί να θεωρηθεί περισσότερο ως πολεμικό συμβούλιο παρά ως εορταστική εκδήλωση για τη πενήνταετή ιστορία του. Τελικά, ίσως το νέο ΝΑΤΟ να μην βρίσκεται ακόμη σε επίπεδο πλήρους ετοιμότητας, προκειμένου να αναλάβει τα νέα του καθήκοντα με την είσοδο του 21ου αιώνα. Ενδεικτικό στοιχείο της προχειρότητάς του είναι η έλλειψη σχεδίων για παροχή βοήθειας προς τους πρόσφυγες, αλλά και η έλλειψη προνοητικότητας για εναλλακτικές επιλογές στην περίπτωση αποτυχίας των εναέριων επιθέσεων. Αλλά αυτό ίσως να προδίδει και τον καθαρά επιθετικό χαρακτήρα της Συμμαχίας. Ός τότε, όμως θα κατορθώνει το ΝΑΤΟ να επιβιώνει των βάρβαρων χτυπημάτων που επιφέρει στον ανυπεράσπιστο πληθυσμό της Σερβίας;

Υπάρχουν σπόνσορες γι' αυτά τα ακρωτηριασμένα σώματα;

του Δημήτρη Καϊση

Ο σκοπός δεν είναι να μειώσουμε την άγνοια, την προκατάληψη και τον πόνο, αλλά να προσαρμόσουμε τον εαυτό μας στις απαιτήσεις της νέας τεχνολογίας.
Νιλ Πόστμαν «Τεχνοπώλιο - Η υποταγή του πολιτισμού στην τεχνολογία».

Αυτός ο παγκοσμιοποιημένος πόλεμος μπορείς να ιδωθεί από διάφορες πλευρές ή οπτικές γωνίες: πρώτα από την πλευρά της πολιτικής που όμως στις μέρες μας είναι κατεξοχήν η οικονομία.

Είναι μια οικονομία πλανητική, παντοκράτειρα και κανείς δεν επιτρέπεται να μείνει έξω από την εμβέλειά της.

Η απαίτησή της είναι να καταβροχθίσει τα πάντα γύρω της, να υποτάξει και τους τελευταίους ηθικούς ενδοιασμούς: η θέαση των πραγμάτων υπό το πρίσμα της οικονομίας.

Υπάρχει, επίσης, η πολιτιστική πλευρά, αλλά κι αυτή εν τέλει υπάγεται στο πεδίο της οικονομίας, λ.χ. αυτό που ονομάζεται «χρηματική κουλτούρα» ή μαζική κατανάλωση υλικών και άυλων αγαθών (το «άυλων» εδώ εφαρμόζεται εξίσου καλά στην κυρίαρχη εικονική/τηλεοπτική πραγματικότητα όσο και στην κολοσσιαία κίνηση χρηματιστικών αξιών).

Μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί, όσο κι αν φαίνεται τολμηρό, και μια λογοτεχνική σκοπιά π.χ. η «Ερημη Χώρα» του Έλλιοτ όχι με την έννοια μιας χώρας που ερημώνεται από υπερσύγχρονα όπλα, αλλά από ανθρώπινα όντα που είχαν «ερημωθεί» από πεποιθήσεις και ανθρώπινα συναισθήματα – «Κούφιοι άνθρωποι», θρυμματισμένα πρόσωπα.

Μοιραία αυτοί που είναι οι επιτιθέμενοι για «ανθρωπιστικούς λόγους» πρέπει να χρησιμοποιήσουν και μια άλλη ερημωμένη γλώσσα π.χ. να πουν «παράπλευρες ζημιές» (collateral damage) για τα ανθρώπινα θύματα των βομβών τους.

Δεν είναι μια τυχαία, απλώς τεχνικά δεξιοτεχνική γλώσσα: είναι αμια γλώσσα που εξαλείφει, που «σβήνει» το ανθρώπι-

νο δράμα από τη συνείδησή μας κι από την ιστορία. Ακριβώς όπως σβήνουμε κάτι από τις ψηφιακές οθόνες μας: το στέλνουμε εκτός σωματικής ύπαρξης ή σε μια αβλαβή άυλη ψηφιακή πραγματικότητα.

Είναι μια γλώσσα που εξαφανίζει τη σωματικότητα των θυμάτων, σαν να τους λέμε: **δεν είστε εδώ**, παρά μόνο ως απροσδόκητα οχληρά εμπόδια στην θριαμβεύουσα τεχνική μας εξέλιξη.

Αυτός ο πόλεμος, όπως έχει επισημανθεί από ανθρώπους που διατηρούν ακόμη την κριτική αυτονομία τους, έχει κάτι εντυπωσιακά πρωτότυπο: δεν βλέπεις τον επιτιθέμενο παρά μόνο τις υπερσύγχρονες πολεμικές μηχανές του, ενώ είναι ορατός ο «στόχος» της επίθεσης: αυτός ο τελευταίος είναι ο μόνος που έχει μια **σωματικότητα**, αλλά με κάποιον τρόπο αναλώσιμη: σώματα παιδιών ή γυναικών ακρωτηριασμένα, σώματα υπό τα ερείπια και πρόσωπα που θρηνούν, σπίτια ερειπωμένα που μοιάζουν κι αυτά με μια χαμένη χτυπημένη σωματικότητα.

Οι επιτιθέμενοι είναι ορατοί όχι με τη μορφή πολεμιστών (άλλωστε είναι μια μορφή ενός κάποιου τεχνικού πρωτογονισμού) αλλά ανώτατων διοικητικών στελεχών ή προπαγανδιστών με καθαρά κολάρα και καθαρά χέρια: γι' αυτούς, αποφοίτους συνήθως ανώτατων σχολών του προηγμένου κόσμου, ο πόλεμος είναι-θαρρείς- ζήτημα μιας αποστειρωμένης γλώσσας, ικανής να τσακίσει τον εχθρό όσο και οι πολεμικές μηχανές τους.

Ή μάλλον είναι το εποικοδόμημα των τεχνολογικών όπλων τους.

Υπάρχει κάτι δυσοίωνα ιδιότυπο εδώ: από τη μια πλευρά «βλέπεις» υπερεξελιγμένες μηχανές και από την άλλη αυτό που μπορεί να προξενούν: την καταστροφή και τον ανείπωτο ανθρώπινο πόνο. Αλλά για τις μηχανές κι αυτούς που τις κινούν ο πόνος είναι μια έννοια εξαϋλωμένη, εξαμμισμένη, σχεδόν σβησμένη από τη «μνήμη» τους: είναι περισσότερο ένα στατιστικό μέγεθος που περιλαμβάνεται ως αποδεκτό

κόστος στην αποδοτικότητα των επιχειρήσεων. Ένα μέγεθος που δεν μπορεί να καταγραφεί ως ένα **ανθρώπινο βίωμα** αλλά μάλλον ως μια «παρεκτροπή» από τις τεχνολογικές δράσεις και πάντως όχι ως ένα στοιχείο της ανθρώπινης ιστορίας – ή περιπέτειας.

Θυμίζει κάτι από τη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο επιστημονικής φαντασίας (καλής ή κακής ποιότητας): η τεχνολογία ολοένα περισσότερο έχει το πάνω χέρι απέναντι στον ανθρώπινο παράγοντα επιβάλλοντας ένα δικό της είδος πολιτισμού. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι αυτοί που χτυπιούνται και διαμελίζονται πάνω στο γιουγκοσλαβικό έδαφος είναι θύματα ή πειραματόζωα αυτού του είδους πολιτισμού: περίπου τυφλού στην ανθρώπινη ιδιότητα.

Ωστόσο, όλ' αυτά εντάσσονται κατά κάποιον τρόπο σ' αυτό που αποκλήθηκε κοινωνία του θεάματος: μέσα από τηλεοπτικές εικόνες έρχονται μπροστά μας ακρωτηριασμένα φριχτά αχρηστευμένα ανθρώπινα σώματα (αχρηστευμένα σημαίνει ότι: πάνω τους μπορεί να κτισθεί ένας νέος φιλελεύθερος πολιτισμός). Είναι η σκοτεινή πλευρά του φεγγαριού που ρίχνει το φως του στην αποστειρωμένη εκτυφλωτική θάλασσα της ευημερίας: πώς, εδώ, να χωρέσουν σώματα ακρωτηριασμένα από τις βόμβες και πώς ακόμη κανείς να φαντασθεί: υπάρχουν ακόμη σώματα που βγάζουν αίμα; (στις ταινίες του **Κρόνεμπεργκ** τα σώματα δεν βγάζουν αίμα αλλά **φόβο** – έρμαια εσωτερικευμένων τεχνολογικών τοπίων).

Έτσι πρέπει να σβήσουν ή τουλάχιστον γλωσσικά να υποτιμηθούν: δεν ανήκουν στον κόσμο των στιλπνών ευζωικών σωμάτων που κυκλοφορούν στις διαφημιστικές λεωφόρους μας.

Ανήκουν μάλλον σε κάποια ζώνη πολιτιστικού λυκόφωτος: ενοχλούν την πέψη ενός καλού Ευρωπαίου, σοσιαλδημοκράτη ή όχι. Και το χειρότερο: δεν θα μπορέσουν να βρουν σπόνσορα.

Το Κοσσυφοπέδιο ανάμεσα

Πεζοναύτης από το Οχάιο κουβεντιάζει με γέροντα αλβανό δίπλα στο αεροδρόμιο των Τιράνων.

σε δύο «ηλίδιες και ασυνείδητες» **βαρβαρότητες**

του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Με αφορμή τη νατοϊκή επέμβαση στη Γιουγκοσλαβία γινόμαστε μάρτυρες στη χώρα μας μιας πραγματικής παράκρουσης ή μιας παράνοιας, όπως την αποκαλεί σε άρθρο του ο Γ. Κουμάντος¹, έτσι όπως δίνεται η ευκαιρία σε μεγάλο μέρος των συμπολιτών μας να εκφράσουν χωρίς

αναστολές τα αντι-δυτικά, αντι-αμερικανικά, αντι-ευρωπαϊκά (που προεκτείνονται ως αντι-νεωτερικά και αντι-ορθολογικά) συναισθήματά τους, που θα 'λεγε κανείς ότι τα κρατούσαν μέσα τους ως απωθημένα και ως κομμάτια του συλλογικού ασυνείδητου μιας «αμυντικής κοινωνίας», η οποία φοβάται και υποψιάζεται τον Άλλο.

Οι περισσότεροι αγνοούν τα ιστορικά, εθνοτικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά δεδομένα της σύγκρουσης, όχι μόνο στο Κοσσυφοπέδιο τώρα², αλλά και στη Κροατία και τη Βοσνία προηγουμένως, τις άγριες πράξεις εθνοκάθαρσης, τόσο απέναντι στους Σέρβους όσο και από τους Κροάτες, με εγκλήματα πολέμου, όπως αυτό π.

Σρεμπρένιτσα, με την εξοντωτική και απάνθρωπη τρίχρονη πολιορκία του Σεράγεβου, που ελάχιστες αντιδράσεις προκάλεσαν στους συμπολίτες μας. Όταν λείπουν οι τεκμηριωμένες και ορθολογικές αναλύσεις και η ιστορική γνώση, τότε εύκολα βρίσκουν θέση οι δαιμονοποιήσεις και η συνωμοτική αντίληψη της ιστορίας, σύμφωνα με την οποία κάποιες ξένες δυνάμεις, περισσότερο ή λιγότερο σκοτεινές, που εκπροσωπούν διάφορα συμφέροντα, έχουν προαποφασίσει και προκαθορίσει το μέλλον μας. (Στην περίπτωση, π.χ., της Γιουγκοσλαβίας, όταν έχεις πεισθεί για το ότι η διάλυσή της είχε προαποφασιστεί από τις ξένες μεγάλες δυνάμεις, την Ε.Ε. και τις ΗΠΑ, είναι δύσκολο να δεχθείς την ευθύνη του κροατικού και του σερβικού εθνικισμού και ιδίως του Μιλόσεβιτς, ο οποίος, εκμεταλλευόμενος τις αυταρχικές δομές του προηγούμενου μονοκομματικού καθεστώτος, χρησιμοποίησε τον εθνικισμό για να διατηρήσει με κάθε τρόπο την εξουσία. Είναι δύσκολο ν' αποδεχθείς, έτσι και την ευθύνη του στην τραγωδία του Κοσσυφοπεδίου, ενώ η απόφασή του το 1989 για την κατάργηση της αυτονομίας του Κοσσυφοπεδίου προκάλεσε την έναρξη του εμφυλίου πολέμου στη Γιουγκοσλαβία και τη σημερινή τραγική εξέλιξη στο Κοσσυφοπέδιο.)

Σ' ένα τέτοιο κλίμα στη χώρα μας, που το καλλιεργούν και το εκμεταλλεύονται τα ΜΜΕ και που ελάχιστα επιτρέπει τη συγκεκριμένη γνώση και την απροκατάληπτη ανάλυση³, κάθε μεροληπτική προκατάληψη και φραστική υπερβολή γίνεται δυνατή, εκφραζόμενη με κατάχρηση απαξιωτικών επιθέτων και ύβρεων συλλήβδην εναντίον της Δύσης, του ΝΑΤΟ, των ευρωπαϊκών δημοκρατιών, των σοσιαλδημοκρατιών, των οικολόγων, των δυτικών διανοουμένων και των δυτικών ΜΜΕ, τα οποία αγνοούνται, όταν δεν χρησιμοποιούνται επιλεκτικά. Δεν προσπαθούν να μας εξηγήσουν γιατί η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, ακόμα κι όταν είναι επικριτική των χειρισμών του ΝΑΤΟ, δεν παύει να είναι επικριτική στην εθνοκάθαρση του Μιλόσεβιτς στο Κοσσυφοπέδιο, να μη θέλει μια νέα Βοσνία, να θέλει ν' αποτρέψει μια αποσταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων.

Στην Ελλάδα δημιουργήθηκε ο μύθος της κακής πληροφόρησης των ευρωπαίων και των Αμερικανών, λόγω εξαγοράς του Τύπου και των άλλων ΜΜΕ από μεγάλα και θηριώδη πολεμοχαρή συμφέροντα, πράγμα που επιτρέπει τους υπερβολικούς και

αβάσιμους επαίνους προς τα ελληνικά ΜΜΕ⁴. Κάνοντας ένα βήμα ακόμα, προχωρούν στον εκθειασμό της ανωτερότητας της κουλτούρας μας και του λαού μας, που μπόρεσε έτσι να μην ευθυγραμμιστεί με τη βαρβαρότητα των άλλων ευρωπαίων και από την οποία προήλθε μια «έκπληξη κριτικής εγρήγορσης»⁵, αφήνοντας ασχολίαστη τη σχιζοφρένεια (κουτοπονηρία;) ανάμεσα στη μαζική καταδίκη της Δύσης (των λαών, όχι των κυβερνήσεων), που μας εξασφαλίζει σημαντικά πλεονεκτήματα, και την έγκριση της πολιτικής της κυβέρνησης (ως σωστής ή ως επιτήδειας;).

Τελικά, η ελληνική κοινή γνώμη δεν βοηθήθηκε από την πολιτική ηγεσία και τα ΜΜΕ να ξεκαθαρίσει αν καταδικάζει τους σκοπούς ή τα μέσα της νατοϊκής παρέμβασης. Ξεκάθαρη ήταν μόνο η ανακοίνωση των 20 Συμβούλων Επικρατείας, χωρίς, όμως, να μας λέγεται με ποιους άλλους τρόπους θα μπορούσε να σταματήσει η εθνοκάθαρση στο Κοσσυφοπέδιο, να προστατευθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα των Κοσοβάρων, να τιμωρηθούν οι εγκληματίες πολέμου στον πόλεμο της Βοσνίας.

Αυτοί που από την πρώτη στιγμή στη Δύση, όντες κριτικοί στην πολιτική του Μιλόσεβιτς, τον οποίο θεωρούσαν τον κύριο υπαίτιο της γιουγκοσλαβικής τραγωδίας, καταδίκασαν τη νατοϊκή παρέμβαση, όχι μόνο για έλλειψη επαρκούς νομιμοποίησης, αλλά και για έλλειψη αποτελεσματικότητας, με κίνδυνο να ξεριζωθούν οι Κοσοβάροι από τις εστίες τους, να συντριβεί η δημοκρατική αντιπολίτευση στη Σερβία, να υποταγεί πλήρως το Μαυροβούνιο, ενώ θα παραμένει στην εξουσία στο Βελιγράδι ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Σ' ένα σημαντικό άρθρο του, στη *Monde* της 23.4.99, ο γνωστός διανοητής Εντγκάρ Μορέν γράφει μεταξύ άλλων: «Η τωρινή τραγωδία του Κοσόβου είχε ήδη προαγγελθεί από το 1989, όταν ο Μιλόσεβιτς κατάργησε την αυτονομία σ' αυτή τη γιουγκοσλαβική επαρχία. Η εθνοκάθαρση που περίμενε το Κόσοβο είχε ήδη προαγγελθεί από τις εθνοκαθάρσεις στον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας μεταξύ 1992 και 1995. Ασταμάτητα, ο πρόεδρος Ρουγκόβα μάταια παρακαλούσε τις δυτικές δυνάμεις να βοηθήσουν το Κίνημά του ειρηνικής και δημοκρατικής αντίστασης, για να ξαναβρεθεί η χαμένη αυτονομία. Η ευρωπαϊκή πολιτική της στρουθοκαμήλου κράτησε μέχρι το 1998. Χρειάστηκαν οι απαρχές ενός αλβανο-κοσοβαρικού ανταρτοπολέμου, για να προκαλέσει, ταυτόχρονα με τη σερβική εθνοκάθαρση, το ξύπνημα των δυτικών δυνάμεων, που

ήσαν ανήσυχες από μια πιθανή αποσταθεροποίηση σ' αυτή την επικίνδυνη ζώνη των Βαλκανίων...

»Η αφηρημένη και μηχανιστική λογική του ΝΑΤΟ αγνοεί τα πάντα γύρω από την οικολογία της δράσης: το νόημα μιας δράσης αρχίζει να ξεφεύγει από αυτούς που την ανέλαβαν μόλις εγγραφεί στο παιχνίδι των αλληλοπροσδιορισμών του περιβάλλοντος, όπου λαμβάνει χώρα. Έτσι, μία δράση μπορεί όχι μόνο να είναι σε αντίθεση με τις προθέσεις αυτών που την ανέλαβαν, αλλά ακόμα και ν' αποκτήσει μια διαφορετική σημασία απ' αυτήν που επιδιωκόταν. Αυτό ακριβώς συνέβη στο Κόσοβο. Ο πόλεμος των αεροπορικών επιδρομών επιτάχυνε, διέυρυνε, χειρότερεψε τη διαδικασία της εθνοκάθαρσης, που έγινε συστηματικά άδειασμα με μαζικές εκτοπίσεις των κατοίκων και καταστροφή των κατοικιών τους. Οι ανθρωπιστικές προθέσεις των συμμάχων κατέληξαν στη μεγαλύτερη απανθρωπία. Μετά την πολιτική της στρουθοκαμήλου ανάμεσα 1989 και 1998, η πολιτική του ογκόλιθου, για να σκοτώσεις μία αρκούδα, θριαμβεύει το 1999. Είναι η καταστροφή... Η επιμήκυνση του πολέμου αυξάνει ήδη τον κίνδυνο επέκτασής του... Ό,τι και να γίνει, η ζημιά είναι ανεπανόρθωτη. Η καταστροφή που ξεκίνησε από την καρδιά της Ευρώπης χτύπησε την Ευρώπη στην καρδιά της. Η καταστροφή είναι γενική. Δεν είναι μόνον η βαρβαρότητα του υπερεθνικισμού που, αναμφισβήτητα, προκάλεσε την καταστροφή. Υπήρξαν από την πλευρά των δυτικών τα θραύσματα ενός ορθολογισμού που είναι τυφλός, επειδή είναι αφηρημένος, ποσοτικός, μηχανιστικός, που κατατεμαχίζει πολύπλοκες πραγματικότητες, που είναι ανίκανος να συστηματοποιήσει τα δεδομένα του και τα προβλήματά του, ανίκανος να καταλάβει τα ανθρώπινα πάθη, ανίκανος –κυρίως– να καταλάβει τις ελλείψεις της ίδιας του της λογικής, ανίκανος να συλλάβει τις ίδιες του τις απειρισκεψίες. Τρέλα, τρέλα, τρέλα, όχι μόνο του σερβικού υπερεθνικισμού και των καταστροφών που προκάλεσε, αλλά τρέλα επίσης ενός πολέμου υπολογιστών, υπολογισμών, στοιχείων, μηχανών που σκοτώνουν, κάτω από την καθοδήγηση μιας αφυδατωμένης τεχνο-στρατιωτικής σκέψης. Οι τραγωδίες του Σαίξπηρ αφορούσαν τους βασιλιάδες. Οι σύγχρονες τραγωδίες αφορούν τους λαούς. Αν, όπως το φοβάμαι, το απαράδεκτο γινόταν άλλη μία φορά παραδεκτό, αν το ανυπόφορο γινόταν άλλη μια φορά παραδεκτό, αν οι Κοσοβάροι ήσαν νικημένοι, διασκορπίζο-

νταν, γίνονταν μετανάστες, τότε ας κλάψουμε, ας κλάψουμε από θλίψη και οργή εναντίον των δύο ηλιθίων και ασυνειδήτων βαρβαροτήτων, που εξακολουθούν να ελέγχουν τον κόσμο».

Μετέφερα σε κάποια έκταση τις απόψεις ενός μεγάλου σύγχρονου ευρωπαίου στοχαστή (που δεν παρουσιάστηκαν στη χώρα μας ούτε απ' αυτούς που έχουν την αποκλειστικότητα της εφημερίδας όπου δημοσιεύτηκαν), γιατί ακούμε πολλές ανοησίες πάνω στη στάση των ευρωπαίων διανοητών. Υπάρχουν βέβαια μεροληψίες, προκαταλήψεις και υπερβολές και από την πλευρά των ευρωπαίων διανοουμένων. Αλλά θα πρέπει οι συμπατριώτες μας, που έχουν καταληφθεί από αντι-δυτική (κι όχι μόνον από αντι-νατοϊκή) υστερία (την οποία παρουσιάζουν ως ιερή αγανάκτηση), να μας εξηγήσουν πώς η Ευρώπη των δικαιωμάτων και των ελευθεριών, της θρησκευτικής ανοχής, της πολυπολιτισμικότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που κατακτήθηκαν μέσα από άγριες πολεμικές συγκρούσεις στο παρελθόν, έγινε από τη μια στιγμή στην άλλη φασιστική, σαδιστική, βάρβαρη κι απολίτιστη.

Αυτό, βέβαια, που πρέπει να εξηγηθεί είναι οι δυσκολίες της Ευρώπης να ενωθεί και, κυρίως, ν' αποκτήσει ενιαία εξωτερική και αμυντική πολιτική. Αλλά όσοι αντιευρωπαϊστές επικρίνουν την Ευρώπη για τις αδυναμίες της, μοιάζουν μ' αυτόν που παραπέμφθηκε στη δικαιοσύνη, επειδή σκότωσε τους γονείς του και ζητούσε την επιείκεια του δικαστηρίου, επειδή ήταν ορφανός! Όσο για την ποιότητα της πληροφόρησης των συμπατριωτών μας πάνω στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και ιδιαίτερα στις συγκρούσεις στη Βοσνία, θα θέλαμε να ρωτήσουμε ποια βιβλία από την ξενόγλωσση βιβλιογραφία πάνω στο θέμα ή την ευάριθμη ελληνική (Χατζηπροδρομίδης, Μητραλιάς, Κωφός, Τέλλογλου) έχουν διαβάσει. Επιμένουν, έτσι, στους μύθους τους, ότι οι ξένοι διάλυσαν τη Γιουγκοσλαβία, ή ότι η φυγή των προσφύγων (γιατί εθνοκάθαρση, γι' αυτούς δεν υπήρξε, ούτε υπάρχει) άρχισε μετά τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς. Όμως, σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνει η Έπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ήδη η εθνοκάθαρση είχε ξεκινήσει πριν αρχίσουν οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί του ΝΑΤΟ και 170.000 Αλβανοί του Κοσσυφοπέδιου (σ' σύνολο 1,8 εκατομμυρίου) είχαν, ήδη, εγκαταλείψει τη χώρα τους: 100.000 απ' αυτούς κατέφυγαν στις δυτικές χώρες, 15.000 στην ΠΓΔΜ, 25.000 στο Μαυρο-

βούνιο και 18.500 στην Αλβανία.

Από τον Φεβρουάριο 1998, που άρχισαν οι συστηματικές εκκαθαριστικές επιχειρήσεις εναντίον των κοσοβάρων ανταρτών, υπολογίζεται ότι 400 χωριά καταστράφηκαν και 300.000 Αλβανοί διώχθηκαν από τις εστίες τους. Στις 23 Σεπτεμβρίου 1998, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, σε ψήφισμά του, έδωσε εντολή για αναστολή των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων και τη μερική αποχώρηση των σερβικών στρατευμάτων. Τρεις μέρες αργότερα, στις 26 Σεπτεμβρίου, έχουμε τη σφαγή στο Γκόρνιγιε Ομπρίνιγι 21 μελών μιας οικογένειας Κοσοβάρων, που κανείς τους δεν ήταν αντάρτης. Στις 13 Οκτωβρίου, ο Μιλόσεβιτς δέχεται μερική απόσυρση των σερβικών στρατευμάτων και την εγκατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο 2.000 ανδρών του Οργανισμού Ασφαλείας και Συνεργασίας στην Ευρώπη. Έπειτα από μια περίοδο απραξίας, η ανακωχή σπάζεται από τους κοσοβάρους αντάρτες και οι μάχες ξαναρχίζουν με νέα ένταση με τη συμμετοχή της 3ης γιουγκοσλαβικής στρατιάς, που διαθέτει 40.000 άνδρες, 300 τανκς και 150 πυροβόλα. Στις 15 Ιανουαρίου 1999, στο Ρασάκ 23 Κοσοβάρους εκτελούνται μαζικά και στη συνέχεια άλλοι 18.

Κατά τον γερμανό υπουργό Άμυνας Ρούντολφ Σάρπινγκ και την Ουάσιγκτον Ποστ, τον Δεκέμβριο 1998 εκπονήθηκε από τους Σέρβους το σχέδιο «Πέταλο του Αλόγου» για εκδίωξη των Κοσοβάρων από τις εστίες τους. Το σχέδιο αυτό αποκαλύφθηκε από την αυστριακή αντικατασκοπία, αλλά για λόγους ασφαλείας δεν δόθηκαν περισσότερες λεπτομέρειες. Όπως λέγεται, θα ήταν αδύνατο, αν δεν προϋπήρχε ένα τέτοιο σχέδιο, να πραγματοποιηθούν αμέσως μόλις άρχισαν οι νατοϊκοί βομβαρδισμοί, αυτές οι μαζικές, συστηματικές και συντονισμένες εκτοπίσεις των κοσοβάρων αμάχων, που ο αριθμός τους ξεπέρασε τις 600.000. Κατά το Διεθνές Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (που δημοσιεύει και τα ονόματά τους) εκτελέστηκαν, στις 25 Μαρτίου το απόγευμα, 60 Κοσοβάρους κοντά στο χωριό Μπελλάσερκα, ανάμεσα Πετς και Πρίστινα και στις 26 Μαρτίου άλλοι 40 άνδρες στο χωριό Βέλικα Κρούστα, στην ίδια περιοχή. Στα στρατόπεδα των προσφύγων έχει ξεκινήσει από εκπροσώπους ανθρωπιστικών οργανώσεων, μαχητές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημοσιογράφους μια προσεκτική και αντικειμενική συγκέντρωση πληροφοριών, για να δημοσιευτούν σε μία

«Μαύρη Βίβλο» της εθνοκάθαρσης στο Κοσσυφοπέδιο⁶.

Σε μια ομιλία του στην τηλεόραση, στις 12 Απριλίου 1999, ο πρόεδρος της Τσεχίας Βάτσλαβ Χάβελ που, ως γνωστόν είναι και θεατρικός συγγραφέας, είπε, μεταξύ άλλων και τα εξής: «Σέρβοι σκηνοθέτες, που έχουν επί χρόνια παρουσιάσει πολλά από τα έργα μου και που ξέρω ότι αισθάνονται ειλικρινή αγάπη για μένα, μου έγραψαν, ρωτώντας με "Τι σας κάναμε, για να μας βομβαρδίζετε;" Θα ήθελα να τους απαντήσω ότι, βέβαια, δεν έκαναν τίποτα σε μένα ή τουλάχιστον όχι άμεσα, αλλά όταν το καθεστώς τους δολοφονεί τους συμπατριώτες τους αλβανικής καταγωγής, είναι ως να με δολοφονούν εμένα. Οι περισσότεροι Σέρβοι αγνοούν τελείως τη σφαγή των Αλβανών. Οι περισσότεροι απ' αυτούς πιστεύουν ότι το ηρωικό τους έθνος δέχεται επίθεση από διεστραμμένους καπιταλιστές. Είναι τρομακτικό».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Στην Καθημερινή της 25.4.99.
2. Βλ. το ωραίο και κατατοπιστικό βιβλίο του Ευάγγελου Κωφού *Το Κοσσυφοπέδιο και η Αλβανική Ολοκλήρωση*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998.
3. Βλ. ως εξαίρεση στη μονόπλευρη πληροφόρηση το πολύ ωραίο και αναλυτικό άρθρο του Αλέξανδρου Καζαμία «Το ψευδές δίλημμα του Γιουγκοσλαβικού» στο *Αντί* της 23.4.99, το άρθρο του Νίκου Μουζέλη «Κυνισμός ή ασχετοσύνη οι βομβαρδισμοί;» στο *Βήμα* της 4.4.99, το άρθρο του Γ. Γιαννουλόπουλου «Η δαιμονοποίηση του αντιπάλου» στην *Ελευθεροτυπία* της 21.4.99, το άρθρο της Τέτας Παπαδοπούλου «Οι βομβαρδισμοί, το Κόσοβο και εμείς» στην *Ελευθεροτυπία* της 15.4.99, το εξαίρετο άρθρο του Τόμας Χόφνουνγκ «Το σερβικό καθεστώς στη δοκιμασία του πολέμου» στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* της 25.4.99, καθώς και τα βιβλία: του Λεωνίδα Χατζηπροδρομίδα (επιμ.) *Η βαρβαρότητα στη Γιουγκοσλαβία*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Αθήνα 1998, και του Γιώργου Μητραλιά *Γιουγκοσλαβία: Έγκλημα και Τιμωρία* Εκδόσεις Ιαμός, Αθήνα, 1994.
4. Βλ. το άρθρο του Χρήστου Τελίδη «Τα ψέματα ενός βρώμικου πολέμου» στο περιοδικό *Κλικ* του Μαΐου 1999.
5. Αυτός είναι ο τίτλος ενός άρθρου του Χρήστου Γιανναρά στην *Καθημερινή* της 25.4.99.
6. Έχει ήδη εκδοθεί, με επιμέλεια των «Δημοσιογράφων χωρίς σύνορα» και του Νουβέλ Ομπσερβατέρ μετά τον πόλεμο στη Βοσνία, η *Μαύρη Βίβλος* του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία.

Οι Εκούχρονιστάι

Γέφυρα ειρήνης...

Την Δευτέρα 26 Απριλίου στην πλατεία Συντάγματος έγινε μια μεγάλη συναυλία που οργάνωσε η Κίνηση της 1ης του Μάρτη.

Ελληνικές, Γιουγκοσλαβικές αλλά και κουρδικές σημαίες και πανό με συνθήματα πλημμύρισαν την πλατεία, όπου το κοινό παρακολούθησε με πάθος και συγκίνηση τη μουσική συνάντηση-ασπίδα εναντίον του ΝΑΤΟ. Ήταν εκεί πατεράδες με τα παιδιά τους, έφηβους δεκαεξάρηδες, τραγουδώντας όλοι μαζί εαμίτικα τραγούδια· το

«γελαστό παιδί» –τραγούδι για τον ιρλανδικό δημοκρατικό στρατό–, το «κομαντάντε Τσε Γκεβάρα», τα δημοτικά, τα λαϊκά, το έντεχνο τραγούδι, οι στίχοι του Ελύτη – όλα μαζί σχημάτισαν μια γέφυρα ειρήνης και σήμαναν τη συνάντηση γενεών μέσα από τους ήχους της μουσικής.

Ήταν μια συνάντηση που καταδείκνυε ότι ο πολιτισμός μπορεί και πρέπει να είναι η απάντηση στη βαρβαρότητα της επερχόμενης λαίλαπας της Νέας Τάξης Πραγμάτων. Κεντρική στάθηκε η πληθωρική παρουσία του Μίκη Θεοδωράκη με τους τραγουδιστές και την ορχήστρα που τους συνόδεψε.

Πριν από την εμφάνιση του Μίκη, μουσικοί και τραγουδιστές εναλλάσσονταν με ηθοποιούς που διάβαζαν κείμενα και συνθήματα.

ΟΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΕΣ και τα συγκροτήματα που συμμετείχαν στη συναυλία με τη σειρά εμφάνισης ήταν οι:

• Ελευθερία Αρβανιτάκη • Ανδρεάτος-Πλακιάς • Συγκρότημα Ένοχο Λα • Λάκης Παπάς • Βασίλης Παϊτέρης • Ελένη Δήμου • Συγκρότημα Υπόγεια Ρεύματα • Έλλη Πασπαλά • Γιώργος Δημητριάδης-Μανώλης Φάμελος • Νίκος Πορτοκάλογλου-Ορφέας Περίδης • Συγκρότημα Μάτζικ ντε Σπελ • Μάριος Φραγκούλης • Πέτρος Δουρδουμπάκης • Συγκρότημα Active Member • Μαρίζα Κωχ • Συγκρότημα

Ενδελέχεια • Κρινιώ Νικολάου • Βαγγέλης Γερμανός • Βασίλης Καζούλης • Μίλτος Πασχαλίδης • Συγκρότημα Διάφανα Κρίνα • Σταύρος Κουγιουμτζής • Γλυκερία • Χρίστος Νικολόπουλος • Αλκίνοος Ιωαννίδης • Αφροδίτη Μάνου • Βασίλης Παπακωνσταντίνου • Λουκιανός Κηλαηδόνης • Γιουγκοσλαβικό συγκρότημα • Συγκρότημα Απουριμάκ • Θάνος Μικρούτσικος • Κώστας Θωμαΐδης • Βίκη Μοσχολιού • Γιώργος Ανδρέου • Ελένη Τσαλιγοπούλου • Τάνια Τσανακλίδου • Αναστασίου Μουτσάτσου • Δήμητρα Γαλάνη • Λουδοβίκος των

Ανωγείων • Νένα Βενετσάνου • Μίκης Θεοδωράκης • Γιώργος Νταλάρας • Δημήτρης Μητροπάνος • Διονύσης Τσακνής • Λαυρέντης Μαχαιρίτσας • Μανώλης Μητσιάς • Μανώλης Λυδάκης • Μαρία Φαραντούρη • Κώστας Μακεδόνας • Λάκης Λαζόπουλος

ΟΙ ΗΘΟΠΟΙΟΙ που διάβασαν κείμενα ήταν οι:

• Ελένη Γερασιμίδου • Εύα Κοταμανίδου • Τιτίκα Βλαχοπούλου • Όλγα Δαμάνη • Πέμη Ζούνη • Κάτια Γέρου • Γιώργος Κιμούλης • Σπ. Παπαδόπουλος • Μίρκα Παπακωνσταντίνου • Άννα Παναγιωτοπούλου • Γιώργος Λαζάνης • Χ. Αλεξανιάν • Τάσος Χαλκιάς • Κώστας Καζάκος • Μίνα Αδαμάκη • Βάσια Τριφύλλη • Άννα Βαγενά • Ρένη Πιττακή • Κατερίνα Μαραγκού • Γιώργος Παρτσαλάκης.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ: Κυριάκος Κατζουράκης και Ομάδα Καλών Τεχνών

ΣΤΟ ΜΙΚΡΟΦΩΝΟ ήταν οι: Ματθαίος Τσιμιτάκης, Αποστόλης Καπαρουδάκης και Δημήτρης Παπαχρήστος.

Οι υπογραφές του κειμένου των 14 βαλκάνιων καλλιτεχνών που ζητούν να σταματήσουν οι βομβαρδισμοί και οι πολεμικές συρράξεις στη Γιουγκοσλαβία συνεχίζονται. Στην Τουρκία, την Ρουμανία, την Βουλγαρία, την Γιουγκοσλαβία. Στην Ελλάδα νέες υπογραφές προστέθηκαν σε εκείνες που δημοσιεύθηκαν ήδη στον Τύπο και βρίσκονται συγκεντρωμένες στο προηγούμενο τεύχος του Αντί της 23ης Απριλίου. Οι έλληνες καλλιτέχνες που προστέθηκαν στη λίστα όσων έχουν προσυπογράψει το «κείμενο των 14», μέχρι την ώρα που έκλεινε η ύλη του περιοδικού, είναι:

Νόρα Αναγνωστάκη συγγραφέας, Αντώνης Αντύπας σκηνοθέτης, Αλέκος Αργυρίου συγγραφέας, Μάρω Δούκα συγγραφέας, Άλκη Ζέη συγγραφέας, Ελένη Καραϊνδρου συνθέτις, Γιάννης Κοντός ποιητής, Μιχ. Μιχαηλίδης συγγραφέας, Κώστας Μουρσελάς συγγραφέας, Θανάσης Νιάρχος ποιητής, Μάνια Παπαδημητρίου ηθοποιός, Ρούλα Πατεράκη σκηνοθέτις, Γιώργος Χειμωνάς συγγραφέας.

Στην εφημερίδα FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG, στις 14.4.99, με αφορμή τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία, δημοσιεύθηκε το άρθρο του ρουμάνου ποιητή Μίρτσεα Ντινέσκου (βλ. το προηγούμενο ANTI) και μαζί το κείμενο του **Χανς Μάγκνους Εντσένσπεργκερ**, γερμανού λογοτέχνη και πολιτικού αναλυτή που ακολουθεί. Το κείμενο του Εντσένσπεργκερ έχει δημοσιευθεί και στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ». Κρίναμε την δημοσίευση στο ANTI σκόπιμη γιατί η μετάφραση που ακολουθεί αποκαθιστά πιστά το πρωτότυπο.

Ένας παράξενος πόλεμος

Δ Ε Κ Α Ε Ξ Ο Φ Θ Α Λ Μ Α Σ Η Μ Ε Ι Α

του Χανς Μάγκνους Εντσένσπεργκερ

1 Οι κλασικές αιτίες πολέμου είναι: κατάκτηση, γεωστρατηγικά συμφέροντα, μάχη για άνοιγμα δρόμων του εμπορίου και αγορών και για κοιτάσματα πρώτων υλών. Καμία από τις παραπάνω αιτίες δεν παίζει ρόλο στον σημερινό πόλεμο. Γι' αυτό και η ασύλληπτη αναζήτηση του αινίγματος σχετικά με τα κίνητρα της Δύσης. Το πιο χειροπιαστό μοιάζει να είναι η αντιμετώπιση του κύματος προσφύγων που καταφεύγουν στις χώρες της Δύσης, ένα επιχείρημα που έχει σχέση με «εθνικά συμφέροντα», το οποίο κανείς όμως δεν θέλει να προβάλει επίσημα. Πόλεμος για ανθρωπιστικούς λόγους είναι κάτι αδιανόητο για τους σκεπτικιστές, αλλά η αναζήτηση από μέρους τους για κακή αμερικανική υστεροβουλία δεν έχει δώσει καρπούς. Πράγματι, πρόκειται μάλλον για ιστορικό νεωτερισμό.

2 Ταυτόχρονα πρόβαλε η παράδοξη ιδέα ότι μπορεί κανείς να κάνει πόλεμο χωρίς να θρηνήσει νεκρούς. Ούτε κι αυτό έχει συμβεί έως τώρα. Μια τέτοια σκέψη μπορεί να έχει θέση μόνον σε χαϊδεμένες από την ειρήνη κοινωνίες της αφθονίας που αισθάνονται προφυλαγμένες από τις κακουχίες της ιστορίας. Καινούργιος είναι και ο κανόνας ότι ο άμαχος πληθυσμός πρέπει να προφυλαχθεί. Πρόκειται πράγματι για καταπληκτική μεταστροφή: Στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτελούσε διακηρυγμένο στόχο των συμμαχικών μονάδων βομβιστικών επιδρομών να σκοτωθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι γερμανοί άμαχοι.

3 Αλλά και όταν ασκείται βία κατά ατόμων, ξέρουν τα μέσα ενημέρωσης, κατά παράξενο τρόπο, να διαχωρίζουν τα πράγματα. Τρεις αμερικανοί αιχμάλωτοι στρατιώτες έχουν για τον Τύπο και την τηλεόραση το ίδιο βάρος με μία ή δύο δωδεκάδες τραυματισμένους και σκοτωμένους Σέρβους και αυτοί πάλι έχουν το ίδιο βάρος με μερικές εκατοντάδες χιλιάδες διωγμένους Κοσοβάρους. Το ειδικό βάρος μιας ανθρώπινης ζωής έχει καθώς φαίνεται μεταβλητό μέγεθος.

4 Ένας δυνάστης που εδώ και δέκα χρόνια επιχειρεί με πάθος και μεγάλη επιτυχία την καταστροφή της χώρας του χαρακτηρίζεται ομόφωνα εθνικιστής. Η καταστροφή της χώρας διαδραματίζεται κάτω από τις ενθουσιώδεις επευφημίες μεγάλου μέρους του πληθυσμού – σύνδρομο που θα έπρεπε να είναι γνώριμο στους Γερμανούς.

5 Ενώ στη σερβική πλευρά επικρατεί απόλυτη ομοφωνία, στη Δύση υπάρχουν διαπληκτισμοί με αιφνίδια μέτωπα. Τα απομεινάρια του ειρηνιστικού κινήματος διαδηλώνουν στη

Γερμανία πλάι-πλάι με τους υποστηρικτές ενός εγκληματία πολέμου. Κομμουνιστές, ντεγκωλικοί και ακροδεξιοί συγκροτούν παράξενες συμμαχίες.

6 Και ο ισλαμικός κόσμος εμφανίζει ρήγματα. Η αλληλεγγύη του με τους διωκόμενους ομόθρησκους δεν είναι καθόλου ικανοποιητική. Οι πλούσιες πετρελαιοπαραγωγικές χώρες δεν κουνάνε ούτε το δαχτυλάκι τους για τους διωκόμενους μουσουλμάνους και αφήνουν κάθε προσπάθεια για τη συμπαράστασή τους στους άπιστους της Δύσης.

7 Ο πόλεμος των μέσων ενημέρωσης προχωρεί ασύμμετρα. Το CNN καλεί την ηγεσία του Βελιγραδίου να εκφραστεί ελεύθερα και μεταδίδει, ευχαριστώντας, τις κατηγορίες της κατά του ΝΑΤΟ. Είναι κι αυτό, όπως η ανοιχτή αντιπαράθεση ιδεών, επίδειξη δύναμης. Τα απροκάλυπτα ψέματα των Σέρβων ωχριούν μπροστά στη στρατιωτική λογοκρισία της Δύσης, που περιορίζεται να αποσιωπεί ανεπιθύμητα γεγονότα.

8 Η γνώμη των θυμάτων δεν ζητιέται. Κανείς δεν φαίνεται να τους θεωρεί αρμόδιους γι' αυτό, κι ας είναι δική τους η χώρα για την οποία πολεμούν. Γνωρίζουν το Κοσσυφοπέδιο καλύτερα απ' οποιονδήποτε στρατιωτικό στις Βρυξέλλες ή την Ουάσιγκτον. Το έδαφος τους είναι οικείο και είναι πολύ περισσότερο αποφασισμένοι να πολεμήσουν τους τυράννους τους απ' ό,τι ένας στρατιώτης από τη Μινεσότα, το Σέφιλντ ή το Μάιντς. Γιατί, άραγε, η Δύση δεν τους εξοπλίζει;

9 Ακόμη και για τα προβλήματα διεθνούς δικαίου υπάρχει μια απλή λύση. Οι αλβανόφωνοι του Κοσσυφοπεδίου είχαν εκλέξει πριν από χρόνια κοινοβούλιο και κυβέρνηση. Γιατί αυτή η κυβέρνηση δεν αναγνωρίζεται από τις χώρες του ΝΑΤΟ; Ιστορικά προηγούμενα υπάρχουν αρκετά. Το επιχείρημα ότι με την επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο παραβιάζεται η σερβική κυριαρχία θα έχανε έτσι την αξία του και ο αμυντικός πόλεμος των Αλβανών θα ήταν δικαιολογημένος με βάση το διεθνές δίκαιο.

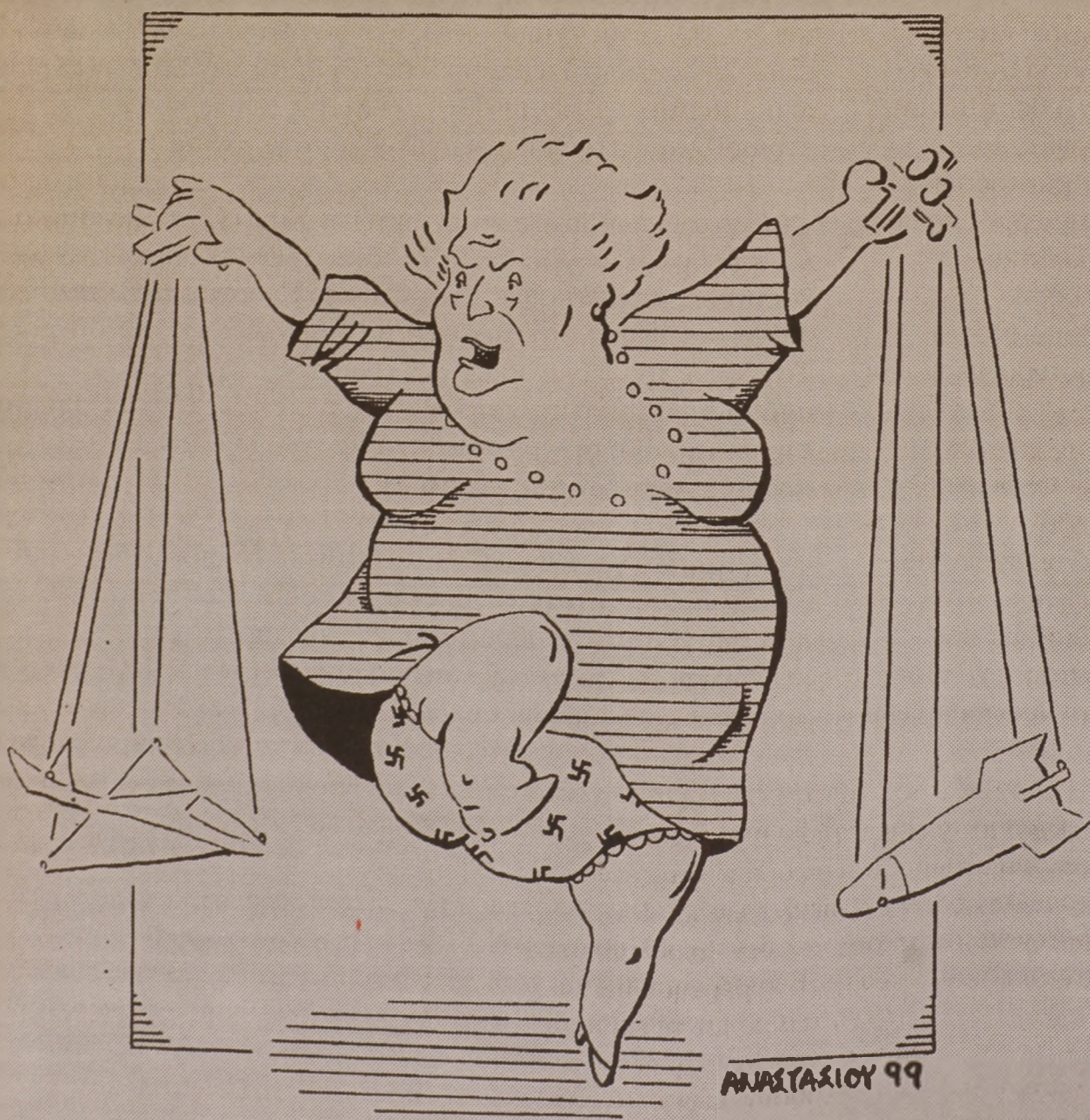
10 Μεταξύ του πολέμου των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο και του πολέμου του ΝΑΤΟ στον εναέριο χώρο των Βαλκανίων υπάρχει χρονική διαφορά 400 ετών. Όποιος θέλει να σχηματίσει μια εικόνα για τις λεηλασίες, τους εμπρησμούς, τις σφαγές και τις ωμότητες των παραστρατιωτικών σερβικών δυνάμεων καλό είναι να μην επαφίεται στο CNN, αλλά να διαβάσει τις περιγραφές του Γκριμμελσχάουζεν (για τον τριακονταετή πόλεμο, 1616-1648).

Μετάδδοση στο μέτωπο

του Τάσου Παππά

Από τη στιγμή που έπεσε η πρώτη βόμβα στη Γιουγκοσλαβία, ένας ανελέητος μηχανισμός απομυθοποίησης των στερεοτύπων και των καλά δομημένων βεβαιοτήτων ετέθη σε λειτουργία. Αριστεροί με πλούσια αγωνιστική δράση, με συνεπή αντι-ιμπεριαλιστική και αντι-αμερικανική στάση, ένιωσαν το έδαφος να φεύγει κάτω από τα πόδια τους. Μερικοί έφτασαν στα όρια της σχιζοφρένειας! Έπρεπε να διαλέξουν. Όφειλαν να διαλέξουν. Με τον μεγάλο ή με τον μικρό χασάπη; Όπως συνήθως συμβαίνει σε περιόδους έντασης και σύγχυσης και, κυρίως, όταν απουσιάζουν οι αυτόχθονες ιδεολογικές σταθερές, καταφεύγουμε σε δάνεια σχήματα που, καταλλήλως προσαρμοσμένα, προσδίδουν κύρος και ειδικό βάρος στις απόψεις μας.

Επιστρατεύθηκαν έτσι επιχειρήματα του παλιού καλού καιρού, τότε που γνωρίζαμε ή που νομίζαμε ότι γνωρίζαμε ποιος είναι ο «καλός» και ποιος ο «κακός» στη διεθνή σκηνή. Ξεσκονίστηκαν οι θεωρίες της ισχύος «Επανεμφανίστηκε» ο Κλαούζεβιτς «Αναστήθηκαν» ο Θουκυδίδης, ο Λένιν και ο Πόπερ και προβλήθηκε κατά κόρον ο γκουρού της σύγχρονης αντιεξουσιαστικής σκέψης Νοάμ Τσόμσκι σε μια προσπάθεια να κατανοήσουμε σε βάθος τα συμβαίνοντα στη Γιουγκοσλαβία, να τα ταξινομήσουμε, να τα ερμηνεύσουμε και να φωτίσουμε με αναγωγές σε ομοειδείς περιπτώσεις του παρελθόντος τις μη ορατές διά γυμνού οφθαλμού πλευρές της φοβερής αυτής πολεμικής διεκτυσίνας που μέχρι τώρα έχει στοιχίσει εκατοντάδες νεκρούς και έχει προκαλέσει ένα θηριώδες προσφυγικό κύμα.

Η σύρραξη, ως ανεμένετο, ιδεολογικοποιήθηκε. Δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά. Αυτό συμβαίνει από αρχαιοτάτων χρόνων. Όμως υποτιμήθηκε ή εντέχνως αποσιωπήθηκε εκείνη η διάσταση που αφορά άμεσα την Ελλάδα. Μ' άλλα λόγια, ελάχιστοι αναλυτές ασχολήθηκαν στα σοβαρά με το τι πραγματικά συμφέρει τη χώρα, ή για να το πούμε λιγότερο ωμά: εφόσον δεν είναι δυνατόν να παραμείνουμε ουδέτεροι ατιμωρητί, ποιον από τους εμπλεκόμενους πρέπει να στηρίξουμε ούτως ώστε την επομένη του πολέμου να μην χρειαστεί να πληρώσουμε τις συνέπειες της επιλογής μας; Η απάντηση δεν είναι εύκολη.

Αποσιλωμένοι από κάθε ίχνος συναισθηματισμού, αυτοσεβασμού και αξιοπρέπειας, μπορούμε να οδηγηθούμε σε μια κυνική στάση που επιβάλλει την προσχώρησή μας στο στρατόπεδο του νικητή δηλαδή του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ. Αυτό επιτάσσει η ψυχρή λογική. Μπορεί, όμως ένα κράτος, μ' άλλα λόγια ένα σύνολο ανθρώπων, να λειτουργεί και να συμπεριφέρεται χωρίς αρχές, χωρίς ψυχή, αδιαφορώντας για το παρελθόν του και για τους ιστορικούς δεσμούς φιλίας με άλλους λαούς, όπως ακριβώς ένας προγραμματισμένος κομπιούτερ;

Ομολογούμε την αδυναμία μας να βαδίσουμε χωρίς δεκανίκια τον δύσβατο δρόμο που ανοίγεται μπροστά μας. Αναγκαστικά καταφεύγουμε και εμείς με τη σειρά μας στην τράπεζα ιδεών, δανειζόμενοι από δύο μεγάλους διανοητές τα απαραίτητα ερεθίσματα. Ο ένας, ο **Αϊζάι Μπερλίν**, από τους πιο διακεκριμένους φιλελεύθερους πολιτικούς φιλοσόφους, παραδόξως πρότεινε το 1991, πριν, ακόμη διατυπωθούν τα πλανητικά σχέδια των ΗΠΑ, την οδό της αντίστασης στην επαπειλούμενη ομοιομορφία της παγκοσμιοποίησης. Ο άλλος, ίσως ο πιο σημαντικός εν ζωή μαρξιστής ιστορικός και κατά δήλωσίν του «αμετανόητος» κομμουνιστής, ο **Έρικ Χόμπσμπωμ**, δεν έχει αποπιάσει σε ό,τι αφορά το κριτήριο που πρυτανεύει στις σχέσεις μεταξύ των κρατών.

• «Εάν υπάρχει κάτι για το οποίο νιώθω σίγουρος έπειτα από έναν τόσο μακρύ βίο, είναι ότι οι άνθρωποι, αργά ή γρήγορα, θα ξεσηκωθούν κατά της ομοιομορφίας που επιδιώκουν οι κάθε είδους παγκόσμιας εμβέλειας λύσεις. Η Μεταρρύθμιση υπήρξε ακριβώς μια εξέγερση κατά των αξιώσεων για μια οικουμενική αυθεντία. Η απέραντη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία σωριάστηκε τελικά σε ερείπια, το ίδιο επίσης και η Αυστροουγγρική αυτοκρατορία. Ο ήλιος έδυσε πάνω από τη Βρετανική αυτοκρατορία. Και ήρθε, επίσης, η σειρά της Σοβιετικής αυτοκρατορίας.

»Υπάρχει ένας ρωσικός μύθος για έναν σουλτάνο που αποφάσισε να τιμωρήσει μία από τις συζύγους του για κάποιο παράπτωμα και διέταξε να την κλείσουν μαζί με τον γιο της μέσα σ' ένα βαρέλι, όπου έμπαινε ελάχιστος αέρας. Ο σουλτάνος διέταξε ακόμη να ρίξουν το βαρέλι στη θάλασσα. Έπειτα από μερικές μέρες ο γιος είπε στη μητέρα: «Δεν αντέχω άλλο να είμαι τόσο στριμωγμένος. Θέλω να τεντωθώ λιγάκι». «Δεν μπορείς», του απάντησε εκείνη, «γιατί αν το κάνεις, θα βγάλεις την τάπα και θα πνιγούμε». Μερικές μέρες αργότερα ο γιος διαμαρτυρήθηκε ξανά: «Πεθαίνω για λίγο χώρο». Η μητέρα του είπε πάλι: «Για όνομα του Θεού, αν το κάνεις θα πνιγούμε». Ο γιος επέμεινε: «Τι να κάνω, θέλω οπωσδήποτε να τεντωθώ, έστω για μια φορά κι ό,τι γίνει, ας γίνει». Έζησε, λοιπόν, αυτή τη στιγμή της ελευθερίας του και χάθηκε». (Α Μπερλίν *Η λάμψη των ιδεών*, εκδόσεις Terzo Books.)

• «Μα κανείς στα αλήθεια δεν περιμένει από τα κράτη να λειτουργούν βάσει ηθικών κανόνων όσον αφορά τα άλλα κράτη, δηλαδή την εξωτερική και τη διεθνή τους πολιτική. Το κράτος οφείλει να λειτουργεί

ηθικά μόνο ως προς τους πολίτες του. Ως προς τα άλλα κράτη, λειτουργεί βάσει συμφερόντων – έτσι είναι δομημένα τα κράτη» (Ε. Χόμπσμπωμ, *Τα Νέα* 24.4.99).

Άραγε, ανάμεσα στην απελπισμένη αντίσταση, στον αξιοπρεπή και ηρωικό θάνατο και στην ευμάρεια και την ασφάλεια που εδράζονται σε μια εν πολλοίς υστερόβουλη αλλά σιδερένια συλλογιστική, δεν υπάρχει μέση λύση;

Η κυβέρνηση στην προκειμένη περίπτωση τι κάνει; Από τη μία πλευρά έχει την κοινή γνώμη, η οποία σε ποσοστό 95% τάσσεται κατά των βομβαρδισμών. Διαδηλώνει, συναυλίζεται και συντάσσεται με τους Σέρβους. Από την άλλη, υπάρχουν το ΝΑΤΟ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, οργανισμοί στους οποίους η χώρα συμμετέχει με δικαιώματα και υποχρεώσεις. Και οι δύο θεσμοί έχουν σε μεγάλο βαθμό «δαιμονοποιήσει» τον Μιλόσεβιτς μα και τους Σέρβους. Επιπροσθέτως, τα κόμματα της αντιπολίτευσης, άλλο πιο διακριτικά και άλλο πιο κραυγαλέα, απαιτούν από την κυβέρνηση να αρθρώσει λόγο αντίστασης στα νατοϊκά σχέδια.

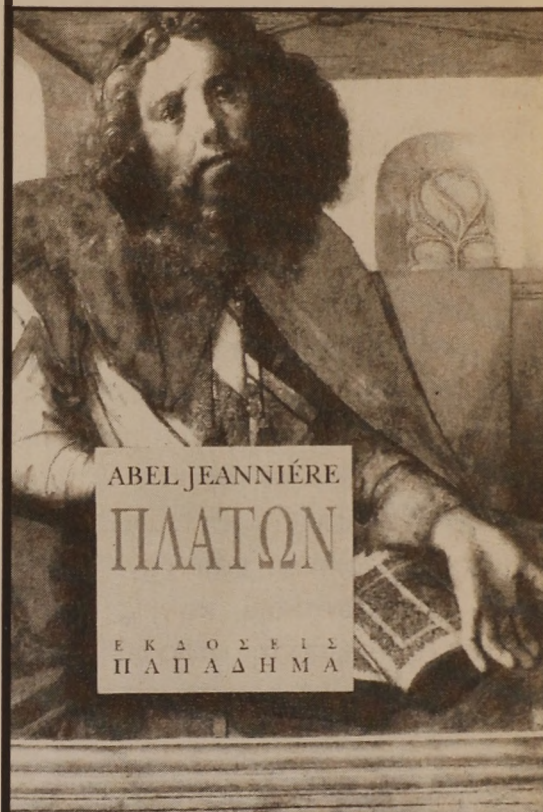
Η κατάσταση είναι όντως πολύ λεπτή. Πρέπει να διαθέτεις ικανότητες ακροβάτη για να μπορέσεις να ισορροπήσεις στο τεταμένο σχοινί. Είναι πολύ πιθανόν η εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων να μην «περνάει» μέσα από την ικανοποίηση του θυμικού του ελληνικού λαού. Όσοι επικαλούνται τις δημοσκοπήσεις για να δικαιολογήσουν την αντινατοϊκή στάση τους, ισχυρίζονται ότι καμία κυβέρνηση δεν μπορεί να πάει κόντρα στην επιθυμία του λαού. Καλούν, λοιπόν, τον Κώστα Σημίτη να συμμορφωθεί προς τις «υποδείξεις», αλλιώς θα τιμωρηθεί στις κάλπες. Ξεχνούν, όμως, ότι οι ίδιες δημοσκοπήσεις «δίνουν» και ορισμένα άλλα στοιχεία που, αν διαβαστούν προσεκτικά, μάλλον ευνοούν την κυβέρνηση: το 52% των πολιτών επιδοκιμάζει την τακτική και τους χειρισμούς του πρωθυπουργού, η δημοτικότητα του οποίου εκτινάχθηκε στα ύψη την περίοδο του πολέμου.

Τα «ευρήματα» αυτά, βεβαίως, δεν προσφέρονται για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων σ' ό,τι αφορά το αποτέλεσμα της κάλπης των ευρωεκλογών του Ιουνίου. Φαίνεται όμως ότι, αν δεν μεσολαβήσει κάποια γκάφα ολκής, η κυβέρνηση θα καταφέρει να πετύχει μια αξιοπρεπή επίδοση που θα της επιτρέψει να εξαντλήσει την τετραετία, χωρίς να εγερθούν αμφισβητήσεις περί της δυνατότητάς της να διαχειρίζεται τις τύχες του τόπου μέχρι το 2000.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Αρχαία Ελληνική
Γραμματεία - Μελέτες

ABEL JEANNIÈRE
ΠΛΑΤΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
Σταύρος Βλοντάκης
Φιλολόγος

Με 344 σελίδες
και 16 εικόνες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Evimeria nervosa

της Ελένης Βερυκίου

Αμερικάντσι... μια λέξη από το διάγγελμα «αγάπης» προς τον σερβικό λαό. Της κ. Ολμπράιτ βεβαίως. Και βεβαίως εις την σερβικήν. Η Μαντλίν φοράει συνήθως μαύρα και κόκκινα καπέλα και πάντα την διορατική και διεισδυτική –προς τους εξωτερικούς ανθρώπους– εξωτερική πολιτική της. Όλα αγορασμένα αμετάκλητα από τον πολύ χλομό, είναι η μαύρη αλήθεια, κόμη κατοίκου της 5th avenue της κολάσεως. Η Μαγδαληνή αυτή έχει λοιπόν αναπτύξει, όπως καθημερινά διαπιστώνουμε, μιαν άπταιστη λινγκουαφόν για τη βαθιά επικοινωνία με τις τάξεις των εξωτερικών ανθρώπων. Υπάρχουν, όμως, και τα μόνιμα προβλήματα του τονισμού και του απροσπέλαστου accent που δημιουργεί η ανθρωπολογική μάλλον τάση της άρνησης και της αντίστασής τους. Και πώς να αποδώσει κανείς με την προσεκτική τήρηση γραμματικής και συντακτικού την κλίμακα των κραυγών;

Κρίμα! Γιατί είχαμε προσπαθήσει τόσο και μεις οι διάφοροι εξωτερικοί... ειλικρινώς. Τόσα ταχύρυθμα τμήματα, τόσες υπεράριθμες προσπάθειες, τόσα Στρατηγάκη (η ελληνική περίπτωση) και Masters πληρωμένα από ματαιωμένα όνειρα και ζωές των προκατόχων μας, εξωτερικών επίσης ανθρώπων. Τόσα Μίτσιγκαν, έστω και Όξφορντ ή Κέιμπριτζ! Το British δεν σας πρόδωσε ποτέ εξάλλου εσάς τους εσωτερικούς. Αν εξαιρέσει κανείς εκείνη την υσιπετή στροφή του φθόγγου του, που πέφτει όμως άδοξα στην κάθετη πορεία του οισοφάγου και από εκεί στην πλατιά αυλαία του στομαχιού που λέγεται αγγλιστί, βεβαίως αγγλιστί, evimeria nervosa ή dissi nervosa και σε ελεύθερη μετάφραση σημαίνει άγρια δύση – κανένας άλλος κίνδυνος. Καμία τύψη, λοιπόν, εμείς, καμία μομφή εσείς. Και το μάθημα αυτό συνεχίστηκε άνευ προσκομιμάτων για σας και πάντα με θυσίες και μετά διδασκάλου –πολύ ακριβού– για εμάς.

Έτσι εφθάσαμε στο τελευταίο κεφάλαιο με την κεφαλαιώδη όμως σημασία του για μας, για εσάς και για τους άλλους, όπως τόνισε πάλι ο κεφαλικός (ελληνιστί, παίρνει κεφάλια) αυτοκράτωρ Bill πολύ εκνευρισμένος (εξελληνιστί) αυτή τη φορά λόγω του απροσδόκητου σερβικού «θράσους» αλλά και της ακατανόητης στάσης των γειτόνων τους. Τι περίπτωση, όμως, κι αυτή η γειτονιά! Να μην μπορεί να καταλάβει την σημασία των επιλόγων, την ομορφιά του τέλους. Τώρα που έγιναν, λέει, οι απαραίτη-

τες συνενώσεις χωριών –πολύ πριν από τον δικό μας Καποδίστρια– και το παγκόσμιο χωριό είναι πλέον γεγονός και ένας περίεργος χωρικός, ένας καινοφανής Μήτσος αναμάρτητος, ανεπαίσθητος, ειρηνικός όπως τόνισε ξανά και ξανά κατακόκκινος ο μέγας κοινοτάρχης, ο **Homo Universalis** έχει αναδυθεί. Αυτός μπορεί να σερφάρει σφυρίζοντας αδιάφορα στις απέραντες κοι-

λάδες της ουδέτερης πληροφορίας και του κυβερνοχώρου. Σ' αυτές, λοιπόν, τις πολύ αμέριμνες κοιλάδες και κυρίως στην πιο ονομαστή, εκείνη την Silicon Valley, υπάρχει άπλετος χώρος για να χωρέσουμε κι εμείς όλοι οι πιο παλιοί, γι' αυτό και πιο αυθεντικοί Μήτσοι (όπως λέμε Μήτσιγκαν και ποτέ Μίσιγκαν) των Βαλκανίων, δίπλα στους πλέον όψιμους: τον Ντάγκλας Κόπλαντ, την generation x ή την φ, ψ και ω αλλά και τον δικό μας Νικόλας Νεγρεπόντη.

Και είπε για εκατοστή φορά, μαζί με την εκατομμυριοστή της επίσημης δυτικής θεωρίας, μπροστά στα ακίνητα συνετρόνιά μας ή συνανθρώπους, όπως παραδοσιακά λέγαμε στους αρχαίους εχθρικούς χρόνους, στα εκατομμύρια των τηλεθεατών τους αμε-

ρικανούς αξιωματούχους και τις συζύγους, μητέρες, αδελφές που περιμένουν, στο «μου λείπει ο μπαμπάς μου», στα ιθαγενή, εσωτερικά δάκρυα της χώρας που έχει βαθιά χωμένο στη γη της το τομάχο (ινδιανιστί) του πολέμου. Ότι προσφέρει Ίντερνετ, ευρυχωρία και υψηλή προστασία. Και βέβαια «ανθρώπινα δικαιώματα». Αν κι όχι για όλους, γιατί «ό,τι μπορούμε κάνουμε». Γι' αυτά ακρι-

βώς τα «δικαιώματα» έχει από καιρό τεντωμένα διάφορα τόξα ορθόδοξα, μουσουλμανικά με δηλητηριώδη βέλη, ώστε να εφαρμόζονται επιλεκτικά έπειτα από εξονυχιστικές επιλογές στους ποικίλους κατά καιρούς επιλεγμένους –δηλαδή multiple choice, μέθοδος ειρηνική που εφαρμόζεται με επιτυχία, από χρόνια και στα Στρατηγάκη. Έτσι, μέσα στο πλαίσιο αυτής της «ανθρωπιστικής παρέμβασης» οι Τόμαχοι (Αμερικανιστί. Προσέξτε η προφορά, και μόνο αυτή, κάνει τη διαφορά) που δεν είναι βαθιά θαμμένοι στη γη, μαζί με την άλλη γνωστή ομάδα των άθαπτων πασιφιστών Κρουζ, Τορνέιντος κ.λπ. επιβάλλουν τελικώς τον ανθρωπισμό, καίγοντας όμορφα ή άσχημα τα χωριά και τις πόλεις, ερημώνοντας τις ζωές τόσο των επιλεγμένων –Αλβανών στην προκειμένη περίπτωση– όσο και των ανεξέλεγκτων –Σέρβων στην προκειμένη περίπτωση. Με αυτόν τον έξοχο συντονισμό επιτυγχάνεται η μπανάλ, ακατάσχετη ροή των εξωτερικών δακρύων.

Την χαρούμενη αυτή, ευρύχωρη υπόθεση ενός σύγχρονου κόσμου του Διαδικτύου δεν συναισθάνθηκαν ποτέ οι αχάριστοι και στενοκέφαλοι άνθρωποι των Βαλκανίων και άλλων οπισθοδρομικών περιοχών, που επιμένουν να συνωστιζονται στις στενόχωρες περιοχές των ντεμοντέ συνόρων τους καθορισμένων από ντεμοντέ Συνθήκες ενός απερίγραπτα ξεπερασμένου Διεθνούς Δικαίου. Γι' αυτό η πάντα πρωτοπόρος Δύση, έχοντας περιορίσει αυτό το τελευταίο στην ανεκδοτολογική του μορφή –το πιο σύντομο ανέκδοτο–, προάγει αναφανδόν τις εκσυγχρονιστικές αρχές του Διεθνούς Δίκαιου. Αυτό το Άδικο, χωρίς να μπαίνουμε σε κουραστικές λεπτομέρειες, μπορεί να εκφραστεί και με τον χαριτωμένο τρόπο του διαχρονικού χιτ: that's the way I like it, αχά, αχά που γίνεται αμέσως κατανοητό ακόμη και από τους μη κατέχοντες το Lower.

Αλλά πώς θα ήταν δυνατή η επικράτηση της εικονικής αυτής ευδαιμονίας χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση των νεόκοπων cartoons του ευρωπαϊκού «σοσιαλισμού», που ξεπερνούν τον αξεπέραστο όπως φρούδα πιστέψαμε, βασιλιά των κινουμένων χαρτονιών, μαζί με τις στιβαρές και αναλλοίωτες μάσκες του ευρωπαϊκού συντηρητισμού; Και είναι αξιο απορίας πως αυτή ακριβώς η ευδαιμονία στηρίχθηκε και στην εύθραυστη, από καταβολής της, πορσελάνη της δυτικής διπλωματίας. Οι δυτικοί διπλωμάτες είναι πράγματι άνθρωποι που στη μεγάλη τους πλειοψηφία, όπου βρεθούν κι όπου σταθούν, συλλέγουν κυρίως πορσελάνες, σχηματίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο την απέραντη china του διεθνούς δικαίου. Επειδή διαισθάνθηκαν όμως εγκαίρως την αχρηστία του τελευταίου, πρώτοι το τίμησαν και συνεχίζουν να το τιμούν αυστηρά, με τις σικ τελετουργίες της διεθνούς κουζίνας.

Ακολουθούν οι νεοσύλλεκτοι, αναίμακτοι εικονικοί του Διαδικτύου, των μακρόπνοων γουηκέντ των σεμιναρίων. Σύσσωμοι οι διανοούμενοι, οι πολιτικοί, όλοι αυτοί γενικά που αντιπροσωπεύουν τις ευρωπαϊκές σκέψεις και στεναγμούς. Για τους απελπισμένους του απολύτως ευρωπαϊκού σημερινού πολέμου διαβάζουν την «Απελπισία» του Κίρκεγορ. Εκφράζουν δε το συλλογικό τους πνεύμα κάνοντας κι αυτοί βαρυσήμαντες συλλογές. Είναι γνωστό ότι λιώνουν σόλες και καρδιές στα Πόρτο Μπέλα και στις antiques των Βρυξελλών και συνθλίβουν τον βαρυσήμαντο, επίσης, ανθρωπισμό τους πάνω στις βικτωριανές κασέλες και στις ιλιγγιώδεις καμπύλες της Αρ Ντεκό.

Ποιος είναι, όμως, ο ακάματος Άτλας που κρατά το νέο όπως είδαμε παγκόσμιο χωριό; Εμείς που χάσαμε το αίμα μας από τις virtual πεποιθήσεις, η αναίμακτη –και εμφανικά

ευρωπαϊκή– κοινή γνώμη. Γιατί είναι αλήθεια ότι πέρασαν πολλά χρόνια από τότε που η γλυκύτατη Γεωγραφία της γκοφρέτας σχημάτιζε τα άλμπουμ με τις σημαίες των κρατών Νέα Γουινέα, Νέα Υεμένη. Όλα ήταν νέα στην εικονική, για άλλους λόγους, αποτύπωση των εθνών. Μετά ήρθε η αγεωγράφητη σοκοφρέτα και όλος ο γνωστός χαλασμός με τους θανάτους της ιστορίας, των κρατών κ.λπ. Χάσαμε και το αίμα μας. Ό,τι δηλαδή μας έχει τονίσει ο πολύ κόκκινος αυτή τη φορά σφαιρικός αρχηγός μας. Κρατήσαμε όμως τα άλμπουμ και αδιάλειπτη την εθιμοτυπία της αποτύπωσης. Και πώς να μη ζηλεύουμε, λοιπόν, τους χιλιάδες «τυχερούς» του Αβιάνο που έσπευσαν με κάμερες και φωτογραφικές μηχανές. Τους τυχερούς τουρίστες του Αβιάνο που θα ξεφυλλίζουν τα αξέχαστα ενστανανέ. Σαντορίνη 1997, Ίμπιζα 1998, Κόσοβο 1999. Που απα-θανάτισαν τον θάνατο. Πολύ φωτογενής στις μέρες μας. Με τα πανάκριβα τοπ μόντελ του. Τις κατάμαυρες νυχτερίδες που κατά έναν παράδοξο τρόπο εντοπίζουν αίμα και –ναι, ναι, υπάρχει– χύνουν το αίμα. Αυτών των νεγκατίβ Σέρβων που αμαυρώνουν την ασημί διαφάνεια της ευημερίας.

Και εμείς, κάποια άλλα αντικείμενα βαλκανικών σπουδών και υπερατλαντικών παιγνίων, αφήσαμε στην επιλεγμένη χερσόνησο πολιτικές πρωτοβουλίες και ζεστά συναισθήματα, αποστειρωμένες γάξες και γάλατα συμπυκνωμένα. Ας ελπίσουμε και μια μνήμη καθόλου εβαπορέ. Αλλά συμπαγή και σύσσωμη. Εξ' άλλου ούτε τ' αβγά δεν έκατσαν φέτος στ' αβγά τους. Επιτέθηκαν στις μισητές πρεσβείες των Αμερικανών και λίγο έλειψε να απογυμνώσουν τις σεβαστές πασχαλινές και άλλες παραδόσεις. Η ανθρωπότητα: ένα θέμα ισχύος όπως θα έλεγε και το άλλο αβγό του πολύ μοιραίου τελικά Χριστόφορου Κολόμβου. Για να προχωρήσει στο (Σεξπηρικό;) ερώτημα: ποιος γέννησε, η κότα το αβγό ή το αβγό... Πάντως το αβγό του φιδιού προφέρεται στις μέρες μας αμερικανιστί.

33ο τεύχος

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΕΠΙ ΤΟΝ ΤΥΠΟΝ: Ευτ. Μπιτσάκης - Α. Βατικιώτης - Π. Παπακωνσταντίνου.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΙΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΧΑΟΥΣ: Β. Γκέκας: Κοσμική τάξη και χάος - Α. Μπούνης: Τύχη ή βε-

βαιότητα; Η διαλεκτική της θεωρίας του χάους - Σπ. Ευαγγέλου: Χάος και μορφοκλασματικά στην Κβαντική Φυσική - Ν. Ταμπάκης: Επιστημονικές «Θεωρίες του Παντός»: Μια σύγχρονη Ύβρις; - Ι. Σ. Νίκολης: Η χαοτική δυναμική στην Ιατρική - Ευτ. Μπιτσάκης: Χάος, καταστροφές και fractals: Προς μια διεύρυνση της αιτιοκρατικής σχέσης - Ε. Κακναβάτος: Ποίηση και Χάος - Θ. Γ. Παπαβασιλείου: Ηρακλειτικό ποιητοδόρμιο ή Έκτορα Κακναβάτου αγχιβασίη.

ΜΕΛΕΤΕΣ: Χρ. Κάτσικας - Γ. Καββαδίας: Οι νέες ρυθμίσεις για την αξιολόγηση εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων - Στ. Σταυρίδης: Προς μια ανθρωπολογία του κατωφλιού - Σ. Πατσάλιδης: Μοντερνισμός και μεταμοντερνισμός: Συγκλίσεις και αποκλίσεις. **ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ:** Αιμ. Καραλή - Ναντ. Βαλαβάνη. **ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.**

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Η τέχνη και ο πόλεμος. Έργα διαφόρων καλλιτεχνών.

Κεντρική διάθεση: ΠΡΟΟΔΟΣ ΑΕΕΕ • Μεσολογγίου 5
106 81 Αθήνα • Τηλ.: 38.21.001, 38.30.889 • Fax: 38.29.207

ΧΩΡΙΣ ΠΡΟΣΧΗΜΑΤΑ

του Δημήτρη Σκούφη
dimanhsk@otenet.gr

ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ, αυτή τη στιγμή, δεν ευνοούν καθόλου τη νηφάλια προσέγγιση των τεκταινομένων στη Γιουγκοσλαβία, και τα δυτικά ΜΜΕ δεν βοηθούν καθόλου στην αντικειμενική ενημέρωση για τη διαμόρφωση άποψης. Όπως γίνεται συνήθως, η αλήθεια βρίσκεται κρυμμένη πίσω από τις εικόνες.

Ακόμη και οι αριστεροί διανοητές στέκονται διαιρεμένοι και αμήχανοι απέναντι στα γεγονότα. Νομίζω πως είναι ενδιαφέρον να δούμε μερικές από τις απόψεις αυτές: αν μη τι άλλο, μπορεί να μας προσφέρουν μια πυξίδα για ν' αναλύσουμε αυτά που συμβαίνουν. Γιατί είναι βέβαιο πως οι ΝΑΤΟϊκές «ανθρωπιστικές» βόμβες δεν στοχεύουν μόνο το καθεστώς Μιλόσεβιτς, ούτε προκαλούν μόνο «έμμεσες απώλειες»¹ σε Σέρβους και Αλβανόφωνους: ο στόχος τους είναι σαφέστατα ευρύτερος και γίνεται ευκρινής μόνο μέσα στο πλαίσιο της ταχύτατα εγκαθιδρυόμενης Νέας Παγκόσμιας Τάξης Πραγμάτων.

Υποστηρικτής της ΝΑΤΟϊκής επέμβασης θα μπορούσε να θεωρηθεί ο Σλοβένος φιλόσοφος **Slavoj Zizek**. Σε κείμενό του² που δημοσιεύτηκε στο Internet, αναφέρει μεταξύ άλλων: «Μήπως φαινόμενα σαν αυτό του καθεστώτος Μιλόσεβιτς δεν είναι το αντίθετο της νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων αλλά είναι μάλλον τα συμπτώματά της, οι τόποι στους οποίους αναδύεται η κρυφή αλήθεια της νέας αυτής παγκόσμιας τάξης; (...) Όταν η Δύση πολεμά εναντίον του Μιλόσεβιτς, δεν πολεμά τον εχθρό της, μια από τις τελευταίες εστίες αντίστασης ενάντια στη φιλελεύθερη-δημοκρατική Νέα Παγκόσμια Τάξη Πραγμάτων. Πολεμά ενάντια σ' ένα δικό της δημιούργημα, σ' ένα τέρας που ανα-

πτύχθηκε ως απόρροια των ιδίων των συμβιβασμών και της ασυνέπειας της Δυτικής πολιτικής (και, παρεμπιπτόντως, το ίδιο ισχύει με το Ιράκ: η δύναμή του είναι αποτέλεσμα της αμερικανικής στρατηγικής έναντι του Ιράν). Έτσι, ακριβώς ως αριστερού, η απάντησή μου στο δίλημμα “βομβαρδισμοί ή όχι;” είναι: δεν έχουν ακόμα πέσει αρκετές βόμβες κι άργησαν κιόλας πολύ».

Διαμετρικά αντίθετη είναι η άποψη που εκφράζει ο **Noam Chomsky**³: «Κατ' αρχάς, η έννοια “ανθρωπιστική κρίση” έχει ένα τεχνικό νόημα που δεν έχει να κάνει με αυτό που ορίζει η λογική ως κριτήρια ορισμού του όρου. Το τεχνικό νόημα της ανθρωπιστικής κρίσης είναι κάποιο πρόβλημα σε κάποιο σημείο του κόσμου που απειλεί τα συμφέροντα πλούσιων και ισχυρών, δηλαδή των ελίτ της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Έτσι, όταν υπάρχουν ανθρωπιστικά ζητήματα στα Βαλκάνια, μετατρέπονται σε ανθρωπιστική κρίση: οι σφαγές στη Σιέρρα Λεόνε ή στο Κονγκό δεν είναι ανθρωπιστικές κρίσεις. (...) Το Κοσσυφοπέδιο είναι, διότι βρίσκεται στα Βαλκάνια». Στον ίδιο κόμβο του Internet υπάρχουν και μερικά πολύ διαφωτιστικά στοιχεία για την κατά το ΝΑΤΟ «ανθρωπιστική» διάσταση του προβλήματος. Ανάμεσα σ' αυτά, οι πληροφορίες που διέθετε το γερμανικό υπουργείο των Εξωτερικών πριν από την έναρξη των βομβαρδισμών και οι οποίες είδαν πρόσφατα το φως της δημοσιότητας⁴. Σε επίσημη αναφορά με ημερομηνία 12 Ιανουαρίου 1999 διαβάζουμε: «Ακόμα και στο Κοσσυφοπέδιο, δεν έχουν επιβεβαιωθεί πολιτικές διώξεις που να συνδέονται με την αλβανική εθνότητα. Το ανατολικό Κοσσυφοπέδιο εξακολουθεί να μην

εμπλέκεται σε ένοπλες συγκρούσεις. Η ζωή στην Πρίστινα, στο Ουρόσεβατς, κ.λπ., σε όλη τη διάρκεια της περιόδου των συγκρούσεων εξακολουθούσε να έχει τον κανονικό της ρυθμό. (...) Οι ενέργειες των δυνάμεων ασφαλείας δεν είχαν ως στόχο τους Αλβανούς στο Κοσσυφοπέδιο ως εθνική ομάδα αλλά τους στρατιωτικούς τους αντιπάλους και τους πραγματικούς ή υποτιθέμενους υποστηρικτές τους».

Είναι φανερό πως η επίκληση «ανθρωπιστικών» ζητημάτων αποτελεί μόνο την κάλυψη για τα πραγματικά κίνητρα αυτής της επίθεσης. Οι βόμβες που πέφτουν στη Γιουγκοσλαβία δεν στοχεύουν μόνο σε στρατιωτικούς και μη στόχους. Οριοθετούν και σηματοδοτούν μια νέα, πολύ ζοφερή, πραγματικότητα που μπορεί να συνοψιστεί στα ακόλουθα:

- Το ΝΑΤΟ θεσμοθετεί για τον εαυτό του το εκ των πραγμάτων «δικαίωμα» να παρεμβαίνει όπου θεωρεί ότι υπάρχουν «ανθρωπιστικά» κατά την κρίση του προβλήματα — και είναι γνωστό πόσο εύκολα μπορούν αυτά να «δημιουργηθούν» — με συνοπτικές διαδικασίες, χωρίς να χρειάζεται την έστω και τυπική κάλυψη από αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ⁵.

- Ανατρέπει οριστικά σημαντικές προβλέψεις των ισχυόντων κανόνων διεθνούς δικαίου και θέτει τις βάσεις για αλλαγές στα σύνορα χωρών-μελών του ΟΗΕ.

- Θέτει τον ΟΗΕ και τα θεσμοθετημένα όργανά του σε ουσιαστική αχρηστία αλλά και σε γενική ανυποληψία⁶. Έτσι παρακάμπτονται οι πιθανές αντιρρήσεις Κινέζων, Ρώσων και άλλων «υπανάπτυκτων» και εν δυνάμει «πελατών» του Διε-

θνούς Νομισματικού Ταμείου που συμμετέχουν στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

- Παρεπόμενα, φαλκιδεύει την αρχή της εθνικής κυριαρχίας κάθε κράτους που υποπίπτει σε «ανθρωπιστικά» κατά την κρίση του ΝΑΤΟ ατοπήματα.

- Επιβεβαιώνει και θεσμοθετεί την επικυριαρχία των ΗΠΑ επί των ευρωπαϊκών εταίρων τους στο ΝΑΤΟ, οι οποίοι βρίσκονται σε προφανή αδυναμία να διαχειριστούν τοπικές κρίσεις και να αρθρώσουν μια έστω και στοιχειωδώς ανεξάρτητη κοινή ευρωπαϊκή εξωτερική και αμυντική πολιτική⁷.

- Διευρύνει το πεδίο δράσης των δυνάμεων του ΝΑΤΟ, με προοπτική να καλύψει στο εγγύς μέλλον όποια περιοχή του πλανήτη αποτελεί κατά περίπτωση ζωτικό χώρο για τα συμφέροντα των ΗΠΑ.

- Τροφοδοτεί και πάλι το στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα που είχε δημιουργηθεί και ανδρωθεί στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου.

Είναι περισσότερο από προφανές πως, σ' αυτό το νέο πλαίσιο που διαμορφώθηκε, τα περιθώρια για την εφαρμογή μιας έστω και περιορισμένης ανεξάρτητης εθνικής πολιτικής από μικρές χώρες, όπως η Ελλάδα, είναι λιγότερο κι από ελάχιστα. Αυτό, άλλωστε, ήταν και το μήνυμα της πρόσφατης πρωθυπουργικής ομιλίας στην προ ημερησίας διατάξεως συζήτηση που έγινε στη Βουλή.

Έπειτα από σαράντα μέρες «ανθρωπιστικών» βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ στη Γιουγκοσλαβία, είναι σαφές ότι έχουν αλλάξει θεμελιώδη δεδομένα στο διεθνές σκηνικό. Οι αλλαγές αυτές, που προς στιγμήν κρύβονται πίσω από τις τραγικές εικόνες της επικαιρότητας, είναι εκείνες που θα πρέπει να μας ανησυχίσουν πιο πολύ κι απ' τον κίνδυνο αποσταθεροποίησης των Βαλκανίων. Είναι πια φανερό ότι «είμαστε όλοι στόχοι», και όχι μόνο με την έννοια που προβάλλεται ο ισχυρισμός αυτός από τα ελληνικά ΜΜΕ: Η εποχή του χωρίς προσχήματα διεθνούς αμοραλισμού άρχισε. Ο Μεγάλος Αδελφός του Όργουελ, μοιάζει ντροπαλός φαρσέρ μπροστά στα «γεράκια» του ΝΑΤΟ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πρόκειται για τον μάλλον καινοφανή όρο "collateral damages" που χρησιμοποιείται ευρέως από τους ΝΑΤΟϊκούς υπευθύνους ενημέρωσης για να κατονομάσουν τις προφανώς ηθελημένες σφαγές αμάχων πολιτών.

2. Το κείμενο του Zizek υπάρχει στη διεύθυνση:

<http://www.mii.kurume-u.ac.jp/~leuers/zizek-kosovo.htm>

3. Ολόκληρο το κείμενο του Chomsky υπάρχει στη διεύθυνση:

<http://www.zmag.org/ZNETTOPnoanima>

tion.html

4. Αυτή η μαρτυρία και πολλές άλλες υπάρχουν στην εφημερίδα «Junge Welt», στη διεύθυνση:

<http://www.jungewelt.de/1999/04-24/011.shtml>

5. Μήπως η επόμενη «ανθρωπιστική» επέμβαση θα σχετίζεται, εντελώς συμπτωματικά, με τα πετρέλαια της Κασπίας, όπως προέβλεψε και η κ. Παπαρήγα στη Βουλή και κάποιοι έγκυροι αναλυτές;

6. Μια ματιά στον κόμβο του ΟΗΕ (<http://www.un.org/>) αρκεί για ν' αποδείξει του λόγου το αληθές: διαβάζοντας τις ειδήσεις, έχει την εντύπωση πως οι βομβαρδισμοί γίνονται από... εξωγήινα όντα, που δεν εμπίπτουν βέβαια στη δικαιοδοσία του Οργανισμού. Πάντως, στις 30 Απριλίου, ο Γ.Γ. του ΟΗΕ έκανε ανστηρότατες δηλώσεις για το πραξικόπημα που έγινε στις Νήσους Κομόρες και η Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κ. Mary Robinson απείλησε όλους τους εμπλεκόμενους σε εγκλήματα πολέμου με παραπομπή στο Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων...

7. Εξαιρετικά αποκαλυπτικός είναι ο φάκελος της *Monde Diplomatique* για τα πενήντα χρόνια του ΝΑΤΟ. Υπάρχει αυτούσιος στη διεύθυνση:

<http://www.monde-diplomatique.fr/dossiers/otan/>

ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ

Η γερμανική κυβέρνηση, ακολουθώντας τις υποδείξεις του Κλίντον, δικαιολογεί τους βομβαρδισμούς στη Γιουγκοσλαβία, προβάλλοντας τον ισχυρισμό ότι τους μήνες πριν από την επίθεση του ΝΑΤΟ στο Κοσσυφοπέδιο γινόταν μια «ανθρωπιστική καταστροφή», «γενοκτονία» και «εθνοκάθαρση». Αυτά λέγονται **επίσημως** κυρίως από τον υπουργό Εξωτερικών Γκόσκα Φίσερ.

Όμως, **ανεπίσημως**, μέσα από εσωτερικά υπηρεσιακά έγγραφα του ίδιου αυτού υπουργείου των Εξωτερικών της Γερμανίας προς τα κατά τόπους γερμανικά δικαστήρια για την έγκριση πολιτικού ασύλου σε αλβανούς κοσοβάρους πρόσφυγες, βεβαιώνονται τα διαμετρικώς αντίθετα. Δηλαδή, ότι το χρόνο **πριν** από τους βομβαρδισμούς, ιδιαιτέρως δε τους **μήνες αμέσως πριν από την επίθεση**, στο Κοσσυφοπέδιο δεν υπήρχε «εθνοκάθαρση», κ.λπ.

Παραθέτουμε, ενδεικτικά, αποσπάσματα από αυτά τα έγγραφα:

1. Από το Υπ. Εξωτ. προς το Διοικ. Δικαστήριο του Τριρ της 12.1.99 (Az: 514-516. 80/32 426): «Ακόμη και στο Κοσσυφοπέδιο ένας ανοιχτός διωγμός που να έχει σχέση με την αλβανική εθνότητα δεν είναι επαληθεύσιμος... Οι ενέργειες των (σερβικών) δυνάμεων ασφαλείας δεν κατευθύνονται κατά των Κοσοβο-Αλβανών, ως εθνοτικά προσδιορισμένη ομάδα, αλλά ενα-

ντίον του στρατιωτικού αντιπάλου...».

2. Απόφαση του Διοικ. Δικαστ. της Βαυαρίας, 29.10.98 (Az: 22 BA 94, 34252):

«Οι αναφορές του Υπ. Εξωτ. (της Γερμανίας) της 6.5, 8.6 και 13.7 του 1998 δεν επιτρέπουν την εξαγωγή του συμπεράσματος ότι υπάρχει ομαδικός διωγμός εθνοτικών Αλβανών από το Κοσσυφοπέδιο... Ένα (γιουγκοσλαβικό) κρατικό πρόγραμμα διωγμών που έχουν ως στόχο ολόκληρη την εθνοτική ομάδα των Αλβανών ούτε υπάρχει τώρα ούτε υπήρξε νωρίτερα».

3. Απόφαση του Ανωτάτου Διοικ. Δικαστ. του Μύνστερ, 11 Μαρτίου 1999 (σ.σ., δηλαδή 14 ημέρες πριν από την έναρξη των βομβαρδισμών) (Az: 13A 3894/94.A):

«Οι εθνοτικοί Αλβανοί στο Κοσσυφοπέδιο ούτε εξετέθησαν ούτε εκτίθενται τώρα σε τοπικούς ή καθ' άπασαν την χώραν διωγμούς στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας».

(Πηγή για τα ανωτέρω έγγραφα: International Association of Lawyers Against Nuclear War, Διεθνής Σύλλογος Νομικών κατά του Πυρηνικού Πολέμου).

Απορία: Ή το Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας λέει ψέματα ή οι γερμανοί δικαστές συνωμοτούν κατά του γερμανικού κράτους.

Νίκος Ράπτης

Ο από αέρος **κίνδυνος**

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

Το ΚΥΣΕΑ, επιτέλους, ολοκλήρωσε την κυοφορία του ως προς τα αεροπλάνα στις 30 Απριλίου. Η ανανεωμένη αμυντική συνταγή είναι F-16 με ολίγη Μιράζ αντί των F-15. Έκπληξη μεν, αλλά περιορισμένη. Ασφαλώς δεν είχαμε την ψευδαίσθηση ότι θα επιλεγόταν το Σουχόι. Στον, ούτως ή άλλως, κερδισμένο από χέρι αμερικανικό πόλεμο των προμηθευτών, έχασε η Boeing και ο αντιπρόσωπός της Λιακουνάκος – που τόσα και τόσα έχει προσφέρει στην χώρα, περιλαμβανομένων, τελευταίως, και των ιπταμένων ραντάρ. Θα μας λείψουν οι ολοσέλιδες καταχωρίσεις με το σκούρο φόντο, το αεροπλανάκι και τα παιδάκια στο γαλήνιο τοπίο και τα αθώα λόγια «μαζί βοηθήσαμε τον κόσμο να έρθει πιο κοντά και να γίνει

πιο ασφαλής». Η «πολύχρονη και γόνιμη συνεργασία ανάμεσα στην Ελλάδα και στην εταιρεία Boeing», που αναγράφει η διαφήμιση, δεν επεκτείνεται στα F-15.

Χαμένος και ο Τσοχατζόπουλος που δεν εισακούσθηκε. Και με ποια εσωτερική σύγκρουση! Παρ' όλο που τελικώς μάλλον υπερψήφισε την απόφαση του ΚΥΣΕΑ, καθότι

δηλώθηκε ως ομόφωνη, «εξέφρασε την πικρία του επειδή δεν προεκρίθη το στρατηγικής σημασίας F-15» (Καθημερινή 2.5.99).

Χαμένος και ο Ανθύπατος, αν πράγματι ήθελε το F-15, όπως διατείνονταν τα φύλ-

λα. Αντίθετα, με τους κερδισμένους συγχρονιστές για μία ακόμα φορά ο **Μητσοτάκης**, που είχε λάβει θέση υπέρ του F-16 από μακρού χρόνου, όχι βεβαίως μόνο για να μπει στη μύτη του Έβερτ, κου-

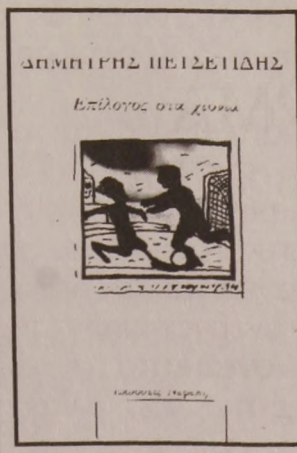

Δημήτρης Πετσετίδης

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Δημήτρης Πετσετίδης

**ΕΠΙΛΟΓΟΣ
ΣΤΑ ΧΙΟΝΙΑ**

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

μπάρου του Λιακουνάκου.

Θα έχει ενδιαφέρον να ελεγχθεί πού τοποθετείται ο Κόκκαλης, ο μεγάλος παίκτης του εκσυγχρονισμού, ο ισχυρός αρχάριος των εξοπλισμών, ο χαμένος των ιπτάμενων ραντάρ (βλ. *Αντί* 18.12.98, «Το ΚΥΣΕΑ συνήλθε»). Και μόνο για λόγους συμμετρίας, θα πρέπει να βρίσκεται στους κερδισμένους. Ο Τύπος που ασχολήθηκε με την απόφαση του ΚΥΣΕΑ παραδόξως τον αγνόησε, ενώ τον Φεβρουάριο, όταν το ΚΥΣΕΑ ανέβαλε την απόφαση για τα αεροσκάφη, έγραφε για τον Κόκκαλη ότι «ενεργοποιήθηκε πλήρως υπέρ της υποψηφιότητας του μαχητικού της Λόκχιντ και η κίνηση αυτή έδωσε σημαντικούς πόντους στο F-16C Block 50+...» (*Εξυπνο Χρήμα* 13.2.99).

Η εφημερίδα δεν εξηγεί τι εννοεί με την έκφραση ότι ο Κόκκαλης ενεργοποιήθηκε πλήρως, αλλά μπορούμε κάτι να φανταστούμε από την εν γένει πολιτεία Κόκκαλη. Δεδομένης, μάλιστα, της σχέσης Μπόινγκ-Κόκκαλη, η συνδρομή του προς την Λόκχιντ αποδεικνύει την ευκινησία του και την αποτελεσματικότητά του σε διεκδικητικούς αγώνες οικονομο-τεχνικής υφής.

Όλα αυτά τα περιφερειακά της απόφασης δείχνουν με τον πιο προκλητικό τρόπο το διαρκές και ισχυρότατο ενδιαφέρον των παραγόντων της πολιτικής και οικονομικής ζωής του τόπου για την τεράστια, την ανοικονόμητη αγορά στρατιωτικού υλικού της χώρας.

Οι «επενδύσεις» στην άμυνα γίνονται βεβαίως εν ονόματι του λαού για την διασφάλιση της εθνικής κυριαρχίας και για την καραμέλλα του απαράβιαστου των συνόρων μας και εύλογα προκαλούν το ενδιαφέρον των πολιτικών και των Μέσων. Καθώς, όμως, λείπει παντελώς η ανάλυση στην υποστήριξη των επιλογών, εμείς οι απλοί πολίτες βγάζουμε το συμπέρασμα ότι η ποδοσφαιρικού τύπου υποστήριξη

του ενός και του άλλου μοντέλου έχει ευθύτερα κίνητρα, αναγόμενα στα διαπλεκόμενα συμφέροντα.

Έχει και παλαιότερα τονιστεί (βλ. «Η αγορά του επομένου αιώνα», *Αντί* 12.2.99, αλλά και «Σκέψεις της στιγμής για την αγορά του αιώνα», *Αντί* 26.10.84) ότι η Άμυνα δεν μπορεί να ζητεί αυθαίρετα ποσά, αλλά χρειάζεται να εφαρμόζει αυστηρούς ελέγχους κόστους και ωφέλειας στις επιλογές της. Υποστηρίζεται, επίσης, ότι οι στρατηγικές βλέψεις της χώρας όχι μόνο δεν απαιτείται να είναι απόρρητες, αλλά είναι προς το συμφέρον της χώρας να είναι γνωστές προς πάσαν κατεύθυνση.

Επιπρόσθετα, οι μεσοπρόθεσμες τακτικές κινήσεις μας δεν φτάνει να είναι κουκουλωμένες από τα κόμματα που κατά παράδοση υπερψηφίζουν τον προϋπολογισμό άμυνας αλλά, τουναντίον, θα έπρεπε να προκύπτουν μέσα από ευρύτατο εθνικό διάλογο. Ο λαός έχει δικαίωμα να γνωρίζει τουλάχιστον τις αρχές των επιλογών βάσει των οποίων και θα υποβληθεί σε δραματικές οικονομικές θυσίες.

Αντιμετωπίζουμε μια δεύτερη αγορά του αιώνα μέσα σε πολύ λίγα χρόνια από την πρώτη. Το ονομαστικό ύψος του ποσού για την προμήθεια και τον εκσυγχρονισμό των υπαρχόντων είναι σε долλάρια περίπου ίδιας τάξης μεγέθους με την προηγούμενη αγορά (3,2 δισ.). Η πίεση στο ισοζύγιο είναι ισχυρότατη, έστω και αν είναι μικρότερη σε ποσοστό από την προηγούμενη, λόγω μειωμένων επιτοκίων και λόγω αυτής καθεαυτής της προηγούμενης αγοράς που είχε αυξήσει τότε τρομακτικά το έλλειμμα.

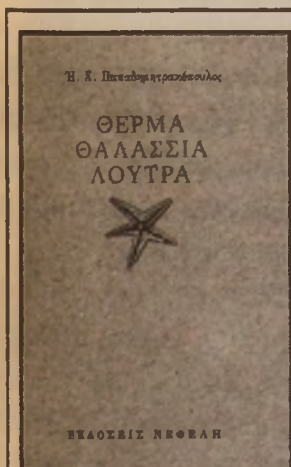
Ατυχώς και αυτή η τελική επιλογή δεν μπορεί να ελεγχθεί από την πλευρά κόστους-ωφέλειας που προαναφέρθηκε, γιατί δεν κοινολογήθηκαν τα οικονομο-τεχνικά στοιχεία που οδήγησαν το ΚΥΣΕΑ στην συγκεκριμένη απόφαση. Άλλωστε η μυστικότητα στις αποφάσεις αμυντικού

εξοπλισμού είναι το διαρκές πρόβλημα της χώρας, όπου ακόμα και οι αρχηγοί των κομμάτων δεν ενημερώνονται πλήρως.

Όπως ήταν αναμενόμενο, οι στρατιωτικοί που υποστηρίζουν πάντα το τεχνικά επαρκέστερο, προτιμούσαν το F-15, αλλά κανείς δεν εξήγησε στον ελληνικό λαό το σκεπτικό της ισοδυναμίας των 34 F-15 στην θέση των 50-τόσων F-16.

Επιπλέον, η άποψη Τσοχατζόπουλου ότι τα μεν ήταν απλώς 132 δισ. ακριβότερα από τα δε (732 αντί 600 δισ.), όχι μόνο δεν δίνει απάντηση στο θέμα της αξίας των δύο εναλλακτικών, αλλά βάζει σε δοκιμασία και την κοινή λογική. Είναι τετριμμένο ότι η τεχνική επάρκεια πρέπει να ελέγχεται με τον ίδιο προϋπολογισμό, ακόμα και αν η μία λύση έχει ένα κρίσιμο ελάχιστο για να λειτουργήσει. Έμμεσα προκύπτει ότι αν παίρναμε κατά 132 δισ. λιγότερα F-15, τότε θα είχαμε δύο λύσεις οικονομικά ισοδύναμες αλλά δεν θα είχαμε επαρκή αριθμό F-15.

Τουλάχιστον, με την παρούσα απόφαση, φαίνεται ότι η λογιστική αντιτάχθηκε στην αμετροέπεια των στρατιωτικών. Παρ' όλα αυτά, ο προϋπολογισμός υπερδιπλασιάστηκε από τα προγραμματισμένα 400 δισ. σε άνω του 1 τρισ. Και μόνη αυτή η υπέρβαση δείχνει ότι ο βασικός από αέρος κίνδυνος είναι η απώλεια του μέτρου.

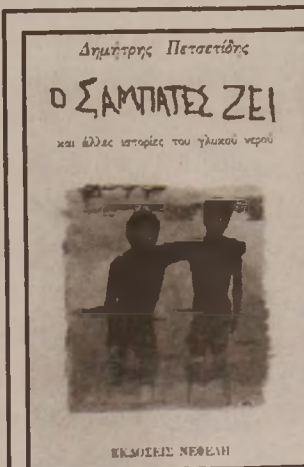

Η.Χ. Παπαδημητρακόπουλος

ΘΕΡΜΑ
ΘΑΛΑΣΣΙΑ
ΛΟΥΤΡΑ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Δημήτρης Πετσετίδης

Ο ΣΑΜΠΑΤΕΣ ΖΕΙ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Αίμα στο Κολωνάκι

του Μάνου Στεφανίδη

Σάββατο πρωί στο Κολωνάκι. Περπατώ στη λιακάδα και αισθάνομαι ασφαλής. Μπορεί ο πόλεμος με τους ορατούς και αόρατους εχθρούς της φυλής να μαίνεται, μπορεί οι δωσίλογοι να διαπραγματεύονται τα ιερά και τα όσια της φυλής αντί του πινακίου -life style- φακών επαφής, μπορεί το έθνος να σημαδεύεται εξ επαφής, αλλά έχουν γνώσιν οι φύλακες. Πήρε μεσημέρι, και το Κολωνάκι μοιάζει με την πρώτη γραμμή του μετώπου. Ο πατριωτικός ενθουσιασμός βρίσκεται στο φόρτε του. Γύρω μου περπατούν περήφανοι, οι τιμημένοι οπλαρχηγοί του Δικτύου 21, ο άνθος της αμύνης μας αλλά και των επιθέσεων μας, άμα λάχει. Παρέκει πίνει τον καφέ του παρουτοκαπνισμένος τηλεπαρουσιαστής, ο οποίος χτες το βράδυ έδινε την μέχρι εσχάτων μάχη ως νωρίς το πρωί με τις δυνάμεις του σκότους· ο πόλεμος διακόπτονταν μόνο για τα sports των διαφημίσεων. Δίπλα μου τώρα βαδίζει αργά, μεγαλόπρεπα τιμημένος μεγαλονομικός και κλεφταρματολός της εφορίας και άλλων αμαρτημάτων, ο οποίος στηρίζει νεοσσούς της δικηγορίας στα ρωμαϊκά τους ξενύχτια αλλά και εμπνέει τους ταγούς του κόμματος της μητέρας-πατρίδας στον υπέρ πάντων αγώνα τους, όπως θα 'λεγε και ο Μανώλης Βασιλάκης. Νωρίς το απόγευμα πια και το Κολωνάκι μοιάζει με αμπρί. Οι αρειμάνιοι πολεμιστάδες ξαποσταίνουν στο Da Caro και ανταλλάσσουν εμπιστευτικές πληροφορίες από το Μέτωπο της Σοφοκλέους. Επειδή ο πόλεμος μαίνεται νυχθημερόν, πρέπει να υπάρχει πρόνοια πολεμοφοδίων. Να και ο ευλογημένος ποιμενάρχης των αμνοεριφίων του Συγκροτήματος.

Γλυπτά πάνω σε γκρεμισμένη γέφυρα στο Νόβι Σαντ.

ΒΗΜΑτίζει ευθυτενής σαν σε παρέλαση και είναι έτοιμος ν' αποδείξει φραστικούς στενές σχέσεις που διατηρεί με την θεομήτορα. Τιμητικά υπεράνω του ίπταινται σε σχηματισμούς V (νίκης) σμήνη F-16 και F-17 με τυπωμένα στην ουρά τα χρυσόβουλα της Athos Company Unlimited. Παρέκει αστέρες της Βουλής των Ελλήνων αποθαυμάζουν το σφρίγος των Ελληναράδων, και είναι έτοιμοι να συμμετάσχουν στο κατά δύναμιν για την -περαιτέρω- ανάπτυξη, και τον -περαιτέρω- εκσυγχρονισμό του τόπου: «Ίτε παῖδες Ελλήνων». «Όλα εδώ πληρώνονται», «Δώσε και μένα, μπάριμπα», «Πατρίς, Θρησκεία, Εργολαβία», «Επενδύσεις τώρα, να σωθεί η χώρα» και άλλα τέτοια εθνεγερτήρια θούρια. Το βράδυ τα δελτία ειδήσεων παίρνουν φωτιά. Η αρματαγωγός Λιάνα εμφανίζε-

ται αγέρωχη και αγριεμένη σε τρεις τηλεδιαύλους ταυτόχρονα. Το διαρκές θαύμα της Παναγίας της Κανάλας. Μετά από ολίγον και κ. Θόδωρος ομνύει ότι θα ρίξει όλο του το ειδικό βάρος και τον ελεύθερο -πλέον- χρόνο του για να απελευθερώσει τον Οτζαλάν, να σταματήσει τους βομβαρδισμούς στο Κοσσυφοπέδιο και να συνετίσει τον Μιλόσεβιτς. Το φρόνημα του λαού αναπτρώνεται. Στα μετόχια συγκεντρώνονται εθελοντές, οι μετοχές ανεβαίνουν. Ομοίως και η δημοτικότητα του πρωθυπουργού αλλά και των λοιπών πολιτικών αρχηγών: «NATO και ONE, το μέλλον σου λαέ». Εβυθοκόρος Λιάνα είναι πλέον εκτός εαυτού από ιερή αγανάκτηση και με κοιτά απ' το γυαλί σαν σκουλήκι. Λέτε να το κατάλαβε ότι είμαι φιλοενδοτικός και ανθελληναράς;

Το αίμα μου παγώνει. Είναι τόσο θυμωμένη που νο-

μίζω ότι ο Ευαγγελάτος της πατάει το πόδι, ώστε να προκληθεί το ανάλογο εφφέ. Το τηλεοπτικό αίμα ρέει άφθονο. Μεσάνυχτα... Οι πατριδοβιομήχανοι σιγά σιγά αποσύρονται από την πλατεία-θέατρο των επιχειρήσεων στα θέρετρά τους επί τη Πεντέλης ή του Λαιμού Βουλιαγμένης. Μπορούμε, η Πεντέλη μοιάζει με βομβαρδισμένο τοπίο. Τα 'χει αυτά ο πόλεμος. Όταν μεγαλώσει ο γιος μου θα τον κάνω ποδοσφαιριστή ή φιλόπατρι γιατί και τα δύο είναι επικερδή επαγγέλματα.

Όρθρος βαθύς και οι πολεμιστές κοιμούνται τον ύπνο του δικαίου. Άλλη μια μέρα πέρασε με θυσίες και με αγώνες για το κοινό σκοπό. Το Κολωνάκι ησυχάζει γυμνά, λίγο, ο πόλεμος προς στιγμήν σταματά. Συνεργεία του Δήμου σφουγγαρίζουν τα αίματα. Αύριο πάλι...

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Η επόμενη μέρα

Οι αντιδράσεις των πολιτών στην Ελλάδα και στην υπόλοιπη Ευρώπη έχουν σε μεγάλο βαθμό διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην αντιστροφή του κλίματος που είχε επιβάλει η μονομερής πληροφόρηση των δυτικών μέσων ενημέρωσης.

Ο θάνατος εκατοντάδων αθώων και αμάχων και τα κύματα εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων είναι το αποτέλεσμα της χρήσης βίας, είτε υπό την μορφή μέτρων αυθαιρεσίας του καθεστώτος Μιλόσεβιτς κατά των πολιτών της ίδιας της χώρας, μελών μιας διακριτής εθνοτικής κοινότητας, είτε με την αλόγιστη χρήση σύγχρονων επιθετικών μέσων εκ μέρους μιας Συμμαχίας που ενεργεί καταχρηστικά, χωρίς την αναγκαία νομιμοποιητική συγκατάθεση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Δύσκολα θα διαφωνήσει κανείς με την ανακοίνωση της **Κίνησης Πολιτών** (πρωτοβουλίας που συνενώνει πολίτες ανεξάρτητα από πολιτικές πεποιθήσεις ή επαγγελματικά συμφέροντα), η οποία εύστοχα απορρίπτει τον ισχυρισμό ότι είχαν εξαντληθεί όλα τα πολιτικά μέσα για την επιβολή του σεβασμού των ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων στη Γιουγκοσλαβία.

«Αγνοήθηκαν οι αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και περιφρονήθηκαν οι διαδικασίες που προβλέπονται για την εφαρμογή τους. Έτσι, η άμεση σπουδή του ΝΑΤΟ να παρέμβει κατασταλτικά δεν έκανε τίποτα άλλο από το να θέσει υπό αμφισβήτηση τη σύγχρονη αντίληψη ότι η εθνική κυριαρχία –χωρίς να καταλύεται– δεν συγχωρείται

να παρέχει κάλυψη σε κράτη τα οποία προβαίνουν σε μαζικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων αυτών με πράξεις εθνοκάθαρσης».

Ο άμεσος τερματισμός των βομβαρδισμών και όλων των μέτρων δίωξης και εθνοκάθαρσης κατά των Κοσοβάρων, η ασφαλής επιστροφή των προσφύγων, η αναζήτηση πολιτικής λύσης που θα κατοχυρώνει τη διατήρηση των διεθνών συνόρων και η αναγνώριση ευρείας αυτονομίας του Κοσσυφοπεδίου στο πλαίσιο της Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας είναι τα βασικά στοιχεία που θα πρέπει να λάβει υπόψη της η οποιαδήποτε πρωτοβουλία προωθηθεί τις επόμενες μέρες.

Τεράστια σημασία έχουν σήμερα οι πολιτικές που θα προωθηθούν για την ανασυγκρότηση της περιοχής μετά τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία.

Την περασμένη εβδομάδα η Γερμανική Προεδρία κατέθεσε στην Ευρωπαϊκή Ένωση μια ολοκληρωμένη δέσμη ιδεών για τη σύναψη ενός Συμφώνου Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Το γερμανικό σχέδιο ενσωματώνει και τις περισσότερες από τις ελληνικές προτάσεις που είχε παρουσιάσει η ελληνική κυβέρνηση τις τελευταίες μέρες. Πρόκειται για ένα σύνολο αρχών, οι οποίες θα διέπουν δεσμευτικά τις σχέσεις των χωρών της περιοχής, με στόχο να τεθεί τέρμα στις εντάσεις και στις συγκρούσεις, να δημιουργηθούν βιώσιμες προϋποθέσεις για τις κοινωνίες των πολιτών και τη δημοκρατία και να δοθεί ώθηση στην ανασυγκρότηση και στην οικονομική συνεργασία στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης.

**Ο θάνατος
εκατοντάδων
αθώων και
αμάχων και
τα κύματα
εκατοντάδων
χιλιάδων
προσφύγων,
είναι το
αποτέλεσμα της
χρήσης βίας.**

Κρίση και «επόμενη μέρα» από τα ύψη του Κρεμλίνου

του Θανάση Αυγερινού
thavgerinos@glasnet.ru

Το λουμπάγκο που βασανίζει το τελευταίο εικοσαήμερο τον ρώσο πρωθυπουργό Γιεβγκένι Πριμακώφ είναι η καλύτερη συμβολική περιγραφή της πολιτικής της Μόσχας στα Βαλκάνια, που φάνηκε να διαθέτει περισσευούμενο «πρόθυμο πνεύμα», αλλά «σάρκα ασθενή». Είναι, όμως, και μια καλή αφορμή για να μπορεί να δικαιολογεί τα αδικαιολόγητα ο ίδιος ο Πριμακώφ και το περιβάλλον του. Και –κυρίως– την προφανή ήττα των επιλογών του, με τον εξοστρακισμό του από το χειρισμό της γιουγκοσλαβικής κρίσης, μετά τις πρώτες ημέρες ηχηρών δηλώσεων και αρκούντως θεαματικών ενεργειών, που λίγο έλειψαν να αποσπάσουν πλήρως την πρωτοβουλία κινήσεων από τον πρόεδρο Μπαρίς Γιέλτσιν και την ομάδα εξουσίας του. Μια ομάδα, που–πανικόβλητη, αλλά ακόμη πολύ αποτελεσματική, χάρη στις διασυνδέσεις της με την πολιτισμένη Δύση και την ταύτιση συμφερόντων με τους ιδιοκτήτες των ρωσικών ΜΜΕ– κατόρθωσε πολύ γρήγορα να ισορροπήσει τα πράγματα και μάλιστα να περάσει στην αντεπίθεση.

Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι, παράλληλα με τους ανελέητους βομβαρδισμούς στη Γιουγκοσλαβία, ή μάλλον εξαιτίας τους, η ρωσική πρωτεύουσα ζει την αναζωπύρωση του δικού της εσωτερικού πολέμου για κυριαρχία. Στο επίπεδο της διπλωματίας θα μπορούσαμε να σχηματοποιήσουμε τη σύγκρουση μεταξύ των ρευμάτων του πρώην υπουργού Εξωτερικών **Κόζιρεφ**, που ταυτίστηκε με την εκποίηση των εθνικών ρωσικών συμφερόντων από τη γενιά των νεαρών φιλοδυτικών μεταρρυθμιστών, και του ίδιου του Πριμακώφ, που ανέδειξε ένα άλλο πρωτόγνωρο για τη Δύση πρόσωπο της νέας Ρωσίας, το οποίο δεν αρνείται τα πάντα από το παρελθόν ή τα συμφέροντά της, γι' αυτό χαρακτηρίστηκε εξαρχής ανεπιθύμητο, επικίνδυνο και δέχεται μετά μανίας πυρά, προς το παρόν όχι πραγματικά ή τουλάχιστον όχι σε ρωσικό έδαφος.

Ο Μπαρίς Γιέλτσιν, με το ένστικτο γερόλυκου, που απειλείται από την αντιπολίτευση, αλλά και από το τέλος της θητείας

του, άρα και από την απόδοση λογαριασμού, ο οποίος πλησιάζει, επέστρεψε δριμύτερος από τις πολύμηνες ασθένειές του κι επιδόθηκε στο «πριόνισμα» –πέραν των άλλων– του άσπονδου φίλου και πρωθυπουργού του. Το δηλώνει μάλιστα αριστερά και δεξιά για να πιστέψει κι ο ίδιος ότι τα κατάφερε. Επέκρινε τη στρατιωτική ηγεσία για τις υπερβολικές και «πολεμοχαρείς» δηλώσεις της κι αφού συνομίλησε με μανία ερωτευμένου με τον πρόεδρο **Κλίντον** και μερικούς ακόμη δυτικούς ηγέτες, περιέγραψε τη «σωστή» ρωσική γραμμή για τις εξελίξεις: καταδίκη των βομβαρδισμών, συμμετοχή στο παζάρι της ειρήνης διά του **Βίκτορα Τσερναμίρντιν**, αγαπητού φίλου του αμερικανού αντιπροέδρου **Γκορ**, καμιά διακινδύνευση των μακροπρόθεσμων σχέσεων με τη Δύση και της προοπτικής των «μεταρρυθμίσεων». Όπως μας το έθεσε ακριβέστερα αξιωματούχος του ρωσικού υπουργείου Εξωτερικών, η στάση της Μόσχας δεν μπορεί πλέον παρά να είναι αποτέλεσμα της διαρκούς αντιπαράθεσης των ορατών «εσωτε-

ρικών μετώπων» και των γενικότερων πολιτικών ανακατατάξεων που εγκυμονεί η συγκυρία.

Στην αντιπαράθεση αυτή συνεθλίβη και ο τρόπος αξιοθρήνητο το δημόσιο, τουλάχιστον, πρόσωπο του πιστού συνεργάτη του Γιεβγκένι Πριμακώφ και νυν υπουργού Εξωτερικών **Ίγκορ Ιβανώφ**. Μιλώντας τις πρώτες ημέρες για «πέμπτη φάλαγγα, ποδρα στο εσωτερικό και ιδίως στα ΜΜΕ» της χώρας, για «έγκλημα, παρανομία και επιδρομή, που δεν θα μείνουν ατιμώρητα» υποχρεώθηκε ενώπιον της κ. **Ολμπράι** –και εφεξής– να κάνει λόγο απλώς για να τοϊκές «δραστηριότητες κι επιχειρήσεις» Ρωτώντας στην αρχή τον προκατόχο το **Αντρέι Κόζιρεφ** «ποια πολυεθνική το πληρώνει», αναγκάστηκε να συναινέσει στην πολιτική ουσιαστικά που απορρίπτει μετά βδελυγμίας, «του κομιστή νατοϊκών τελεσίγραφων και πιέσεων στον Μιλόσεβιτς», η αλήθεια είναι διά χειρός Τσερναμίρντιν.

Σημαίνουν, άραγε, όλα αυτά ότι τίποτ δεν άλλαξε και ότι όλα εξελίχθηκαν κα-

πάλι όπως τα σχεδίασε ο Μεγάλος Αδελφός; Ευτυχώς η πραγματικότητα είναι πάντοτε πολύ πιο περίπλοκη κι απ' τον πιο τέλειο σχεδιασμό. Η αγωνιώδης αμερικανική προσπάθεια να διασωθεί το καθεστώς Γέλτσιν πριν συμβούν τα χειρότερα και να κατασκευασθεί, ανακαλούμενος από την εφεδρεία, ο «σωτήρας και ειρηνοποιός» Τσερναμίρνιν για μελλοντική χρήση, λίγα πράγματα φαίνεται να αποδίδει προς το παρόν. Αν και πάγωσε πολλούς με τη δήλωσή του, ότι μετάνιωσε που ανέλαβε πρωθυπουργός και δεν επιθυμεί την προεδρία, ο Γιεβγκένι Πριμακόφ είδε κατά τη διάρκεια της κρίσης το ποσοστό υποστήριξης στο πρόσωπό του να ανεβαίνει στις δημοσκοπήσεις από το 58% στο 64%, όταν η επικρότηση στο πρόσωπο του Μπαρίς Γέλτσιν πήγαινε από το 6% στο 7%. Οι διαθέσεις αυτές δεν μπορεί παρά να εκφραστούν στις βουλευτικές εκλογές του Δεκεμβρίου και τις προεδρικές του επόμενου καλοκαιριού, όταν θα έχει κατασταλάξει και η νέα εμπειρία της «νατοϊκής πίεσης»: τότε ίσως πολλοί σεναριογράφοι εκπλαγούν από το βαθύ μαύρο και κόκκινο χρώμα των ψηφοδελτίων που θα προκύψουν από τις κάλπες.

Η γιουγκοσλαβική κρίση, πάντως, έφερε ξανά στο προσκήνιο κι έναν ακόμη ισχυρό παράγοντα, η σχετική αυτονομία του οποίου στο ρωσικό πολιτικό οικοδόμημα προοιωνίζεται απρόβλεπτες αναταράξεις. Ο ρωσικός στρατός και το ευρύτερο σύστημα των δυνάμεων ασφαλείας και των μυστικών υπηρεσιών, που είδαν επί Προμακόφ να αναγνωρίζονται οι διοικητικές ικανότητες των στελεχών τους, υποχρεώθηκαν από τις εξελίξεις να συνέλθουν απότομα από το μεταψυχροπολεμικό λήθαργο και τα σύνδρομα της ήττας στην Τσετσενία. Πραγματοποίησαν, για πρώτη φορά μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, πολυκλαδικά γυμνάσια σε όλη την έκταση των δυνάμεών τους, τα οποία άρχισαν να χαρακτηρίζουν επιμόνως προγραμματισμένα, αμέσως μόλις εκφράστηκε η δυσαρέσκεια και η «αναδίπλωση» του Κρεμλίνου. Αν και κατά τη διάρκεια της κρίσης αμφισβητήθηκαν τόσο οι οικονομικές όσο και οι τεχνολογικές δυνατότητες των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων, η ηγεσία τους φαίνεται πως είναι το μόνο τμήμα της κρατικής ελίτ που βγάζει γρήγορα, σαφή συμπεράσματα από τη γιουγκοσλαβική κρίση. Δείχνει να «προσαρμόζεται» στις επιλογές της πολιτικής ηγεσίας, αλλά ταυτόχρονα στέλνει συ-

Η Ρωσία επιχειρεί να διαδραματίσει έναν ουσιαστικό ρόλο στην κρίση. Όμως τα τεράστια οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα δεν της επιτρέπουν ν' αρθρώσει πολιτικό λόγο στη διεθνή σκηνή.

γκεκριμένα μηνύματα προς το εσωτερικό και εξωτερικό της χώρας για τα όρια που μπορούν να γίνουν αποδεκτά: και οι χερσαίες επιχειρήσεις στο Κοσσυφοπέδιο φαίνεται πως είναι ένα από αυτά.

Οι προγραμματικές δηλώσεις και κινήσεις του ρώσου υπουργού Άμυνας στρατήρχη Ίγκορ Σεργκέεφ για προσαρμογή του αμυντικού δόγματος της χώρας στις νέες απαιτήσεις, για δημιουργία, ενεργοποίηση ή επέκταση στρατιωτικών βάσεων στην Αρμενία, τη Λευκορωσία και το Τατζικιστάν και για αύξηση των στρατιωτικών δαπανών, επιβεβαιώνει ότι ένας ολόκληρος «ξεχασμένος» κόσμος διεκδικεί εκ

των πραγμάτων ρόλο, τόσο στην πολιτική όσο και στην οικονομία του κράτους. Και οι εξελίξεις αυτές φαίνεται πως επιταχύνθηκαν τόσο από την κρίση, όσο και από τα αρνητικά γεωπολιτικά μηνύματα που φθάνουν στη Μόσχα: το Σύμφωνο της Τασκένδης για τη συλλογική ασφάλεια— και μαζί του η μετασοβιετική Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών— εκφυλίζεται, καθώς μόνο έξι από τις ένδεκα πρώην σοβιετικές Δημοκρατίες ζητούν την παράτασή του· το ΝΑΤΟ διεισδύει τόσο στην μπροστινή (Κεντρική Ευρώπη και Βαλτική), όσο και στην πίσω «ρωσική αυλή» (το Ουζμπεκιστάν, μάλιστα, προστέθηκε στο παρανα-

τοϊκό Σύμφωνο Ασφάλειας των πρώην σοβιετικών Δημοκρατιών, δηλαδή τη Γεωργία, το Αζερμπαϊτζάν, την Ουκρανία και τη Μολδαβία, κατά τους πρόσφατους εορτασμούς των 50 χρόνων της Συμμαχίας στην Ουάσιγκτον)· μεσούσης της κρίσης, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν και Ουκρανία πραγματοποίησαν ναυτικές ασκήσεις, επιδεικτικά χωρίς τη συμμετοχή της Ρωσίας και στο πλαίσιο της νατοϊκής «Σύμπραξης για την ειρήνη», κατά τα εγκαίνια του πετρελαϊκού αγωγού από την Κασπία στο γεωργιανό λιμάνι Σούψα, στον Εύξεινο Πόντο· τέλος, μόνο τυχαία δεν θεωρούν στη Μόσχα την όξυνση των εντάσεων στις ρωσικές αυτόνομες Δημοκρατίες του Καυκάσου, που θυμίζει καλά σχεδιασμένο αντιπερισπασμό, απ' αυτούς που συνηθίζουν οι πεπειραμένες μυστικές υπηρεσίες.

Ορισμένοι θερμοκέφαλοι πρότειναν μάλιστα μετά το Κόσοβο, να καταπιαστεί το ΝΑΤΟ με την επίλυση παρόμοιων αυτονομιστικών-μειονοτικών προβλημάτων, όπως αυτά μεταξύ Αμπχαζίας και Γεωργίας ή του Ναγκόρνο Καραμπάχ, που διεκδικείται από Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν. Κι αν κάποτε θα ακούγονταν όλ' αυτά πολύ απίθανα, τίποτε δεν θα μοιάζει ίδιο μετά το

πείραμα της Νέας Τάξης στα Βαλκάνια.

Οι ρώσοι στρατιωτικοί έχουν πλέον διπλάσιους λόγους να ανησυχούν για την ασφάλεια της Ρωσίας και των στενότερων συμμάχων της, δηλαδή της μίας και μόνης Λευκορωσίας. Σε τρεις μήνες περίπου θα είναι έτοιμο για έγκριση το νέο αμυντικό δόγμα της χώρας, στο οποίο περίοπτη θέση θα έχουν τα δύο ισχυρότερα «χαρτιά» της ρωσικής άμυνας: τα πυρηνικά και τα αντιαεροπορικά όπλα. Στην πρόσφατη, κεκλεισμένων των θυρών, συνεδρίαση του Συμβουλίου Ασφαλείας της Ρωσίας για το πυρηνικό οπλοστάσιο, λόγος έγινε ξανά για εκσυγχρονισμό των τακτικών πυρηνικών όπλων, πράγμα που σημαίνει ότι –θέλοντας και μη– στις σκέψεις των ρώσων στρατηγών επανήλθε η πιθανότητα ενός μεγάλου (παγκόσμιου;) χερσαίου πολέμου. Κι αν μοιάζουν περισσότερο με σπασμωδικές αντιδράσεις οργής, είναι πάντως ενδεικτικές των σκέψεων και διαθέσεων που κυριαρχούν, τόσο οι φωνές που ζητούν να εισαχθεί στο αμυντικό δόγμα το ενδεχόμενο ενός πρώτου πυρηνικού πλήγματος, «εάν ο εχθρός δεν μπορεί να αναχαιτιστεί με χερσαίες δυνάμεις», αλλά και η υπόμνηση του Αρχηγού του Γενικού Επι-

τελείου στρατηγού **Κβασνίν**, ότι «κάποιοι θα πρέπει να θυμηθούν πως η Ρωσία παραμένει πυρηνική δύναμη».

Πυρηνική δύναμη – όμως, με πήλινα πόδια. Ή για να το θέσουμε όπως ο άγγλος πρωθυπουργός **Τόνι Μπлайρ**, «η Δύση δεν μπορεί να βλέπει τη Ρωσία να ταλαντεύεται στο χείλος της οικονομικής αβύσσου και πρέπει να κάνει ό,τι είναι δυνατό για τη σταθεροποίηση της οικονομίας της». Δελεαστική η πρόταση, όταν κάθε μήνα σχεδόν λήγουν κάποια απλήρωτα δανειακά γραμμάτια. Και η Ρωσία προσπαθεί

απ' τη μια να παίξει το ρόλο του αντικειμενικού μεσολαβητή, που υποτίθεται υπερασπίζεται και ίδια συμφέροντα στα Βαλκάνια, και απ' την άλλη να ικετεύει τις Λέσχες Λονδίνου και Παρισιού για ευνοϊκή αντιμετώπιση των ληγμένων δανείων, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και τη Διεθνή Τράπεζα για νέα δάνεια και τη μαφία του Βλαδιβοστόκ να μη ληστέψει την ανθρωπιστική βοήθεια σε σιτάρι αξίας ενός δισεκατομμυρίου δολαρίων, που ξεφορτώνουν αμερικανικά πλοία.

Οι ρωσικές αντιφάσεις παραμένουν δυσεξήγητες και τα εύλογα ερωτήματα αναπάντητα. Ο Γιεβγκένι Πριμακώφ επαναλαμβάνει ότι, χωρίς ενισχυμένο κρατικό έλεγχο, δεν προέκυψε στην ιστορία έξοδος από βαθιά κρίση, ούτε καμιά οικονομία αγοράς, και συνεχίζει το δονκιχωτικό του έργο να επιστρέψει με συνεννοήσεις τα –πολλαπλάσια όλων των ρωσικών χρεών– διαφυγόντα κεφάλαια στο εξωτερικό. Χωρίς, μάλιστα, να έχουν ακόμη διευκρινιστεί πλήρως οι όροι της οικονομικής πολιτικής και του συστήματος διακυβέρνησης που θα επικρατήσει, τελικά, στη Ρωσία τα επόμενα χρόνια. Και χωρίς να απαντηθεί ποιος ο λόγος να υποστηρίξει ο εργατικός κ. Μπлайρ και η παρέα του τη Ρωσία περισσότερο απ' όσο χρειάζεται για ν' αποφευχθεί μια έκρηξή της, που θα τον συμπαράσχει. Ο πεφωτισμένος καγκεμπίτης Πριμακώφ, όπως τον αποκαλούν κάποιοι φίλοι του, μπορεί κάτι να τεχνάζεται. Μπορεί απλώς να κουράστηκε, όταν συνειδητοποίησε ότι η ανασυγκρότηση της Ρωσίας μετά τη λαίλαπα των τελευταίων ετών θα είναι πολύ πιο δύσκολη υπόθεση απ' όσο φανταζόταν. Ή μπορεί και να αναρωτιέται σε πόσα, άραγε, μπουκάλια κρασί χωράνε 100 εκατομμύρια δολάρια.

Ο έμπιστος του προέδρου Γιέλτσιν και επικεφαλής της οικονομικής διεύθυνσης ή του «οικοδομικού συνεταιρισμού» του Κρεμλίνου **Πάβελ Μπαραντίν** διευκρίνισε ότι αποκλείεται να χωρούν σ' ένα μοναδικό μπουκάλι, που βρέθηκε στη βίλλα του από τις ανακριτικές αρχές οι οποίες ερευνούν σε ήπιους ρυθμούς τα σκάνδαλα δωροδοκιών στο περιβάλλον Γιέλτσιν. Τώρα, πόση σχέση με τον πόλεμο μπορεί να έχουν οι λογαριασμοί μιας προεδρικής οικογένειας σε μία ή περισσότερες ελβετικές τράπεζες, δεν είναι βέβαιο· έχουν πάντως σιγουριά με την «προσαρμοστικότητα» μιας εξωτερικής πολιτικής.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
 Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας
 Μανης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΣΑΜΟΥΗΛ

Ο βυθός του καθρέφτη

Ο ANDRÉ GIDE ΚΑΙ Η ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑΚΗ ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ
 ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σειρά: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Νίκος Μούσης, *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, 1998.

Η υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ, ο προσδιορισμός των κρατών-μελών που δύνανται και θέλουν να υιοθετήσουν το ευρώ, η έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Κύπρου και των κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης είναι μερικά από τα γεγονότα των τελευταίων μηνών που δείχνουν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση εξελίσσεται ταχύτατα. Γίνεται επίσης όλο και πιο εμφανές ότι η Ένωση επηρεάζει όχι μόνον τις πολιτικές των κρατών-μελών της, αλλά και τις ζωές των υπηκόων της. Όμως, καθώς η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης γίνεται όλο και πιο περίπλοκη, οι πολίτες βρίσκονται όλο και πιο απομονωμένοι από αυτή τη διαδικασία την οποία δεν καταλαβαίνουν. Αυτή τη διαδικασία αναλύει το βιβλίο του Νίκου Μούση *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτική*. Το βιβλίο αυτό φωτίζει τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, τη λειτουργία τους, τους στόχους και τις εμπειρίες τους. Αναλύει επίσης και εξηγεί τα οικονομικά προγράμματα και τα νομοθετικά μέτρα της Ένωσης.

Το έργο αυτό του Νίκου Μούση, που έχει κάνει αλληπάλληλες εκδόσεις σε πολλές γλώσσες, μεταξύ των οποίων και τα κινέζικα, καλύπτει όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο στην εσωτερική αγορά (π.χ., το ενιαίο νόμισμα, την κοινωνική πολιτική, τον ανταγωνισμό, τη βιομηχανία, τη γεωργία, τις μεταφορές και την προστασία του περιβάλλοντος) όσο και στον κόσμο (συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών και πολιτικών σχέσεων της Ε.Ε. με τα άλλα κράτη της Ευρώπης, της Μεσογείου, της Αφρικής και της Αμερικής).

Η έκδοση αυτή αναθεωρείται και εμπλουτίζεται κάθε χρόνο (ήδη βρίσκεται στην έβδομη έκδοση) έτσι ώστε να παρακολουθεί τις συνεχείς εξελίξεις της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και των πολιτικών της.

Κεμάλ Μπουρκάι, *Οι Κούρδοι και το Κουρδιστάν*, Μτφ. Τζεμίλ Τουράν, εκδόσεις Παπαζήση 1999.

Μια πολύ ενδιαφέρουσα παρουσίαση της πορείας του κουρδικού λαού επιχειρεί με τη μελέτη του ο Κεμάλ Μπουρκάι, ιδρυτής του Σοσιαλιστικού Κόμματος του Κουρδιστάν (PSK). Στον πρώτο τόμο που κυκλοφόρησε πρόσφατα στα ελληνικά, ο Κεμάλ Μπουρκάι καταθέτει χρήσιμες πληροφορίες για τη μορφολογία του εδάφους και των υδάτων του Κουρδιστάν, για την ιστορία και τη λογο-

τεχνία του από την αρχαιότητα μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζει τον φυσικό και εθνογραφικό χάρτη του Κουρδιστάν. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με την ιστορία των Κούρδων και του Κουρδιστάν μέχρι τον 19ο αιώνα. Σύμφωνα με τον Μπουρκάι, ο κουρδικός πληθυσμός και μάλιστα με τον σημερινό όρο «Κούρδοι» εμφανίζεται για πρώτη φορά την περίοδο (950 π.Χ.-940 π.Χ.). Για την εγκυρότητα των πληροφοριών του επικαλείται τους άραβες συγγραφείς Μεσούντι και Ιστραχί, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι εκείνη την περίοδο ζούσαν Κούρδοι στην περιοχή του Λουριστάν καθώς και στις περιοχές Μοσούλη και Σεχρεζόρ. Με άλλα λόγια, στο σημερινό Κουρδιστάν του Ιράκ και του Ιράν.

Ο Μπουρκάι συμπληρώνει ότι ο κουρδικός πληθυσμός υπήρχε και σε άλλες περιοχές, όπως στο σημερινό Αζερμπαϊτζάν, στις όχθες του ποταμού Αράς και στα βόρειά του.

Ακόμη, σημαντικός αριθμός Κούρδων ζούσε στις βόρειες, τις νότιες και ανατολικές επαρχίες του Ιράν.

Οι Κούρδοι κατά την πρώτη περίοδο του Ισλαμισμού, τα κουρδικά κράτη μεταξύ 11ου-13ου αιώνα και το Κουρδιστάν κατά την περίοδο της σύγκρουσης Οθωμανών και Ιρανών είναι μερικά από τα ζητήματα που εξετάζει ο συγγραφέας στο δεύτερο κεφάλαιο του έργου.

Η ιστορία της κουρδικής λογοτεχνίας και του πολιτισμού και πιο συγκεκριμένα η άνοδος του κουρδικού πολιτισμού στην Τουρκία, το Ιράκ, το Ιράν, τη Συρία και τη Σοβιετική Ένωση αποτελούν το αντικείμενο ανάλυσης του τρίτου κεφαλαίου.

Η περίοδος από τον 16ο έως τον 19ο αιώνα αποτελεί τη θεματική ενότητα του τετάρτου κεφαλαίου.

Το πιο ενδιαφέρον μέρος του βιβλίου είναι τα επόμενα τρία κεφάλαια. Σ' αυτά, ο Μπουρκάι εξετάζει το ρόλο των κουρδικών εθνικών κινημάτων κατά τον 19ο αιώνα καθώς και την επιρροή που ασκούσαν οι μεγάλες δυνάμεις. Επίσης καταγράφει και αναλύει τις σπουδαιότερες εξεγέρσεις και τα αίτια της ήττας. Το κουρδικό ζήτημα στην περίοδο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου εξετάζεται στα δύο επόμενα κεφάλαια.

Πρέντραγκ Ματβέγεβιτς, *Μεσογειακή σύνοψη*, Μτφ. Π. Πανταζή Εισαγωγή: Τ. Θεοδωρόπουλος, Εκδόσεις Πατάκης 1998.

«Η Μεσόγειος δεν ανέχεται τα πολύ στενά όρια. Την προδίδουμε θεωρώντας την υπό το

πρίσμα του ευρωκεντρισμού, ως ένα προϊόν καθαρά λατινικό, ρωμαϊκό ή ρομανικό, βλέποντάς την μέσα από την ελληνοκεντρική, την αραβοκεντρική ή τη σιωνιστική άποψη, κρίνοντάς τη σύμφωνα με τη μία ή την άλλη εθνική, θρησκευτική ή πολιτική προκατάληψη. Φανατικοί ρήτορες και μεροληπτικοί σχολιαστές, ανερμάτιστοι σοφοί, κήρυκες δίχως πίστη, επίσημοι χρονικογράφοι και ευκαιριακοί ποιητές συχνά παραποίησαν την εικόνα της. Κράτη και εκκλησίες, μονάρχες και αρχιερείς, κοσμικοί και εκκλησιαστικοί νομοθέτες επιμελήθηκαν τη διαίρεση του χώρου και των ανθρωπών.

«Όμως οι εσωτερικοί δεσμοί αντιστάθηκαν στις διαιρέσεις. Η Μεσόγειος δεν εντάσσεται σε κανένα σύνολο», τονίζει εύστοχα ο Πρέντραγκ Ματβέγεβιτς, στο εξαιρετικό έργο του *Μεσογειακή Σύνοψη*.

Μια από τις σημαντικότερες μορφές των σύγχρονων σλαβικών γραμμάτων, ο Πρέντραγκ Ματβέγεβιτς, γεννήθηκε το 1932, στο Μόσχα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, από μητέρα Κροάτισσα και πατέρα Ρώσο. Υπέρμαχος μιας οικουμενικότητας βασισμένης στο διάλογο και τις πολιτισμικές ανταλλαγές, ο Ματβέγεβιτς, πολέμησε τον ολοκληρωτισμό όσο και τον εθνικισμό. Το 1991 εγκατέλειψε την πρώην Γιουγκοσλαβία, αρνούμενος να εμπλακεί με οποιονδήποτε τρόπο σ' έναν «αδελφοκτόνο» πόλεμο, και επιλέγοντας μια θέση «μεταξύ ασύλου και εξορίας», σήμερα ζει στη Ρώμη και διδάσκει στο τμήμα σλαβικών γλωσσών και φιλολογίας του Πανεπιστημίου La Sapienza.

Το μεσογειακό τοπίο τελειώνει εκεί όπου φυτρώνει και το τελευταίο ελαιόδενδρο, σημειώνει ο Ματβέγεβιτς. «Η Μεσογειακή Σύνοψη τελειώνει εκεί όπου ο τόνος της φωνής, για να μπορεί να συνεχίσει να παρακολουθεί τη σκέψη, είναι αναγκασμένος να εγκαταλείψει το ύψος της εξομολόγησης, τη θαλπωρή της κατ'ιδίαν συνομιλίας», συμπληρώνει εύστοχα στην εισαγωγή του ο Τάκης Θεοδωρόπουλος.

Ο Ματβέγεβιτς, με το διπλό πάθος του περιηγητή και του αρχειοδότη, πλουτίζοντας τις «επιμελείς έρευνες» σε βιβλιοθήκες και μουσεία με την «απολαυστική γνώση» που προσφέρει το ταξίδι, ζωντανεύοντας την πολυμίαθεια με τη φαντασία, αναγιγνώσκει με ματιά γεμάτη τρυφερότητα και θάμβος τον μεσογειακό χώρο. Η *Μεσογειακή Σύνοψη* του Πρέντραγκ Ματβέγεβιτς είναι ταυτόχρονα χάρτης και οδοιπορικό της Μεσογείου, ημερολόγιο καταστρώματος, λεξικό και αντικατοπτρισμός όλων όσα έχουν γραφτεί γι' αυτήν.

Σωτήρης Ντάλης

Το ισοζύγιο του πολέμου και της ειρήνης

ΜΙΑ ΑΠΟΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΣΤΗΝ ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ

του Σωτήρη Ντάλη

Αυτός ο πόλεμος κατά της Σερβίας γίνεται για «ανθρωπιστικούς λόγους», υπογραμμίζουν με κυνισμό καθημερινά οι εκπρόσωποι Τύπου του ΝΑΤΟ και του Πενταγώνου και τονίζουν την ανάγκη «αφοσίωσης στην Ατλαντική Συμμαχία».

Όποια, όμως, κι αν είναι η αιτία αυτού του παράλογου πολέμου ή του «πολέμου της κυρίας Ολμπράιτ», για να δανεισθούμε έναν χαρακτηρισμό αμερικανών αναλυτών, ολόκληρη η Ευρώπη βρέθηκε «εκ των πραγμάτων» με το μέρος εκείνου που ερημώνει τη Σερβία, αν και δεν έχει τίποτα εναντίον του σερβικού λαού, ο οποίος είναι εξίσου θύμα με τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου.

Αυτή η αντίφαση ανάμεσα στις αντικειμενικές μας συμπεριφορές και τα υποκειμενικά μας συναισθήματα μεταφράζεται στο αβάσταχτο βάρος της «διπλής συνείδησης» που νιώθουν τόσο εκείνοι που είναι υπέρ του πολέμου όσο και εκείνοι που είναι εναντίον. Γιατί και οι μεν και οι δε βιώνουν τη διάσταση ανάμεσα στις αντικειμενικές πράξεις τους (την καταστροφή της Σερβίας) και τα υποκειμενικά συναισθήματά τους, που δεν τους επιτρέπουν να θεωρήσουν τον σερβικό λαό ως εχθρό, υπογράμμιζε πολύ εύστοχα στην εφημερίδα *La Repubblica* της 17 Απριλίου ο **Umberto Galimberti** σ' ένα κείμενο που αναδημοσίευσε το *Αντί* στο προηγούμενο τεύχος.

Όλες τις φρικαλεότητες αυτού του πολέμου τις υφίσταται μόνον η άλλη πλευρά: οι

Σέρβοι, που η γη τους έχει ουσιαστικά καταστραφεί, και η αλβανική εθνότητα του Κοσσυφοπεδίου που αποκόπηκε από τη γη στην οποία κατοικούσε.

Εμείς (η Ατλαντική Συμμαχία), μπορούμε ελεύθερα να συμβάλουμε στην καταστροφή της γης ενός λαού, χωρίς να έχουμε τον παραμικρό φόβο αντιποίνων. Αυτή η ασφάλεια, που ήταν ήδη προδιαγεγραμμένη από την αρχή των βομβαρδισμών, δεν επιτρέπει στην αθωότητά μας να παραμείνει άθικτη, όπως δεν μένει ποτέ άθικτη η αθωότητα του ισχυρότερου όταν αποφασίζει να συγκρουσθεί με τον ασθενέστερο, τονίζει πολύ σωστά ο Galimberti.

Το ΝΑΤΟ επέλεξε να κάνει έναν πόλεμο από ύψος 15.000 ποδιών και κυρίως στη λεκάνη του Δούναβη, 200 μίλια από το Κοσσυφοπέδιο. Πρόκειται για έναν κλασικό

αεροπορικό πόλεμο με πολιτικούς στόχους: να κάνει τον Μιλόσεβιτς ν' αλλάξει στάση.

Επεκτείνοντας τους βομβαρδισμούς σε μη στρατιωτικούς στόχους, το ΝΑΤΟ επιδιώκει να επιδεινώσει την οικονομική κατάσταση του γιουγκοσλαβικού λαού, με την ελπίδα ότι αυτός θ' αναγκαστεί ν' ανατρέψει τον Μιλόσεβιτς.

Την πολιτική τους βούληση να συνεχίσουν τους βομβαρδισμούς κατά της Γιουγκοσλαβίας, ώσπου να δεχθεί ο Μιλόσεβιτς όλους τους όρους που έχει θέσει το ΝΑΤΟ, επιβεβαίωσαν μ' ένα ιδιαίτερα σκληρό κείμενο τα 19 μέλη της Ατλαντικής Συμμαχίας στη Σύνοδο Κορυφής της Ουάσιγκτον.

Παράλληλα, το κείμενο των 19 αναγνωρίζει και το ρόλο της Ρωσίας στην αναζήτηση λύσης στο θέμα του Κοσσυφοπεδίου. Στην Ουάσιγκτον υπήρξε εμφανής η προσπάθεια συγκερασμού των απόψεων της αμερικανικής από τη μία και της ευρωπαϊκής (γερμανικής προεδρίας) από την άλλη, πλευράς καθώς το ΝΑΤΟ δέχεται πλέον να σταματήσει τους βομβαρδισμούς μόλις ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς αρχίσει να αποσύρει τα στρατεύματά του από το Κοσσυφοπέδιο. Όπως αναφέρεται και στο κείμενο του ΝΑΤΟ, η συμμαχία θα επιχειρήσει για πρώτη φορά να «νομιμοποιήσει» την επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο με μία απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας στην οποία θα ζητείται η απόσυρση των σερβικών δυνάμεων και η ανάπτυξη μιας διεθνούς δυνάμεως (με πυρήνα τις χώρες-μέλη του ΝΑΤΟ) στο Κοσσυφοπέδιο.

Αποκρυπτογραφώντας το επίσημο ανακοινωθέν των 19 χωρών-μελών του ΝΑΤΟ,

θα μπορούσε κανείς να επισημάνει ότι οι βομβαρδισμοί θα συνεχιστούν μέχρι την «τελική πτώση» του Μιλόσεβιτς, ενώ το ζήτημα των χερσαίων επιχειρήσεων παραμένει ανοιχτό – αν και είναι προφανείς οι εγγενείς δυσκολίες ενός τέτοιου εγχειρήματος.

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο που προκύπτει είναι αυτό της επιλογής της οδού του εμπάργκο και όχι του βομβαρδισμού των λιμανιών της Γιουγκοσλαβίας, τα οποία ως γνωστόν ανήκουν στο Μαυροβούνιο. Αν συνδυάσει κανείς τη συγκεκριμένη επιλογή με την αναφορά στο κοινό ανακοινωθέν για το ρόλο του Μαυροβουνίου, εύκολα μπορεί να οδηγηθεί σε συμπεράσματα για τις μελλοντικές εξελίξεις. Δεν θα πρέπει να διαφύγει της προσοχής μας ότι στο κείμενο του ΝΑΤΟ τονίζεται πως η Συμμαχία αναλαμβάνει δέσμευση να προστατεύσει τα δικαιώματα όλων των μειονοτήτων στην Γιουγκοσλαβία, συμπεριλαμβανομένης της συγγραφικής μειονότητας στη Βοϊβοδίνη αλλά και της μουσουλμανικής στο Σαντζάκ.

Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η αναγνώριση του ιδιαίτερου ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει η Ρωσία στην εκτόνωση της κρίσης και η ιδιαίτερη αναφορά στο κοινό ανακοινωθέν της Ουάσιγκτον για λήψη απόφασης από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, ώστε να τεθεί το νομικό πλαίσιο για την ανάπτυξη ειρηνευτικής δύναμης στο Κοσσυφοπέδιο, ίσως ν' αποτελέσουν το κλειδί στην επίλυση του προβλήματος. Γιατί αν λειτουργήσει αυτό το πλαίσιο, ο μεν Μιλόσεβιτς θα μπορεί να ισχυρίζεται ότι το Κοσσυφοπέδιο δεν θα αποσχισθεί και να υποχωρήσει, το δε ΝΑΤΟ ότι τελικά επέβαλε τους όρους του.

Προς αυτό το σενάριο συγκλίνουν και απόψεις όπως αυτές του **Ζ. Μπρεζίνσκι**, ότι «σήμερα ο Μιλόσεβιτς μπορεί άνετα να υπογράψει τη Συνθήκη του Ραμπουινέ καθώς έχει ολοκληρωθεί στο Κοσσυφοπέδιο το έργο της εθνικής εκκαθάρισης».

Όμως προς το παρόν, το ΝΑΤΟ φαίνεται ότι θα κλιμακώσει τους βομβαρδισμούς κατά της Σερβίας, προκαλώντας πιθανότατα πολύ περισσότερα θύματα στον άμαχο πληθυσμό. Τόσο οι στρατηγοί του ΝΑΤΟ όσο και οι αρχηγοί κρατών και πρωθυπουργοί των 19 κρατών-μελών της συμμαχίας γνωρίζουν πολύ καλά ότι η ένταση των βομβαρδισμών δεν προδικάζει ουσιαστική αλλαγή στην όλη κατάσταση, ενώ η επιβολή οικονομικού αποκλεισμού, ιδιαίτερα του πετρελαίου,

δεν φαίνεται ότι θα έχει άμεσα σοβαρές επιπτώσεις στο στρατιωτικό δυναμικό της Σερβίας.

Πριν από λίγες μέρες, ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών κ. **Γιάννος Κρανιδιώτης** παρουσίασε στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της Ε.Ε. τις πολύ χρήσιμες ελληνικές προτάσεις για τη διευθέτηση της κρίσης αλλά και για την οικονομική ανασυγκρότηση και σταθεροποίηση των Βαλκανίων μετά τον πόλεμο.

Οι ελληνικές προτάσεις θα μπορούσαν να λειτουργήσουν σε μεγάλο βαθμό συμπληρωματικά των προτάσεων της γερμανικής προεδρίας για ένα «Σύμφωνο Σταθερότητας» στα Βαλκάνια.

Εκείνο που προέχει όμως αυτή τη στιγμή είναι η ανάγκη επίσπευσης του τερματισμού των ΝΑΤΟϊκών επιχειρήσεων και της επανέναρξης των διπλωματικών προσπαθειών για το Κοσσυφοπέδιο, γιατί –όπως υπογράμμισε εύστοχα και ο κ. Γ. Κρανιδιώτης– «η συνέχιση της κρίσης θα ενθαρρύνει ακραία εθνικιστικά στοιχεία και θα απομακρύνει ακόμη περισσότερο μια λύση στο πλαίσιο του Ραμπουινέ».

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΕΝΑ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ

Όταν στο Συμβούλιο της 20ής Δεκεμβρίου 1993 η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε να δρομολογήσει ένα Σύμφωνο Σταθερότητας στην Ευρώπη, είχε τότε υπόψη της ότι αυτό θα έθετε ως στόχο να εξασφαλίσει την παγίωση των συνόρων και το σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, κυρίως στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που πρόκειται να προσχωρήσουν στην Ε.Ε.

Το Σύμφωνο Σταθερότητας στην Ευρώπη αποτέλεσε μια άσκηση συμπληρωματικής προληπτικής διπλωματίας, τόσο από πλευράς ΔΑΣΕ/ΟΑΣΕ όσο και από πλευράς Συμβουλίου της Ευρώπης, που θα συμβάλει στην ενίσχυση της ασφάλειας και της σταθερότητας στα σύνορα των κρατών μελών της Ε.Ε. Σήμερα η προοπτική της νέας διεύρυνσης της Ε.Ε. θα πρέπει να λειτουργήσει ως ισχυρό κίνητρο για τη διευθέτηση των τυχόν συνοριακών διαφορών.

Όπως έχει εύστοχα υποστηρίξει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (βλέπε Agenda 2000), οι υποψήφιες χώρες θα πρέπει να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την επίλυση τυχόν εκκρεμών συνοριακών διαφορών, οι οποίες υφίστανται είτε μετα-

ξύ τους είτε μεταξύ αυτών και τρίτων χωρών. Στην περίπτωση που οι σχετικές προσπάθειες αποτύχουν, οι υποψήφιες χώρες θα πρέπει να συναινούν για την παραπομπή της διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Έτσι έπραξαν ήδη η Ουγγαρία και η Σλοβακία, η διαφορά των οποίων για το φράγμα στο Δούναβη έχει ήδη παραπεμφθεί στο Διεθνές Δικαστήριο. Τον περασμένο μήνα, η Γερμανική Προεδρία παρουσίασε μια δέσμη προτάσεων για τη σύναψη ενός Συμφώνου Σταθερότητας. Στο πλαίσιο αυτού του Συμφώνου Σταθερότητας αναμένεται να ενσωματωθούν και πολλές από τις ελληνικές προτάσεις.

Κοινός στόχος αυτών των προτάσεων είναι η απομόνωση των «περιοχών υψηλού πολιτικού κινδύνου».

Η πρόταση για ένα Σύμφωνο Σταθερότητας στη ΝΑ Ευρώπη θα πρέπει να μπορεί ν' απαντήσει στις ανάγκες δύο διαφορετικών ομάδων χωρών:

- Αυτές που έχουν κάνει μεγαλύτερες προόδους στην οικονομία τους παρά στην πολιτική τους, π.χ. Κροατία.

- Αυτές που έχουν πετύχει περισσότερα στο πολιτικό επίπεδο παρά στο οικονομικό, π.χ. ΠΓΔΜ και Μαυροβούνιο – αν αυτό το τελευταίο βγει αλώβητο από την κρίση.

Επίσης, στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας Royaumont, που αφορά στην εγκαθίδρυση σταθερότητας και σχέσεων καλής γειτονίας στη ΝΑ Ευρώπη, η Ελλάδα έχει τις δυνατότητες να προωθήσει προτάσεις περιφερειακής συνεργασίας στην περιοχή των Βαλκανίων.

Μέσω της πρωτοβουλίας Royaumont θα μπορούσε να προετοιμαστεί το έδαφος για συμφωνίες σχετικές με το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτικών δικαιωμάτων.

Τέλος, η ουσιαστική δυνατότητα ελεύθερης επιστροφής των προσφύγων στο Κοσσυφοπέδιο, αλλά και η δημοκρατική λειτουργία των θεσμών στη Γιουγκοσλαβία, είναι δύο τεράστια προβλήματα για τα οποία θα μπορούσε ν' αναζητηθεί τρόπος επίλυσης μέσω αυτής της ειδικής περιφερειακής προσέγγισης.

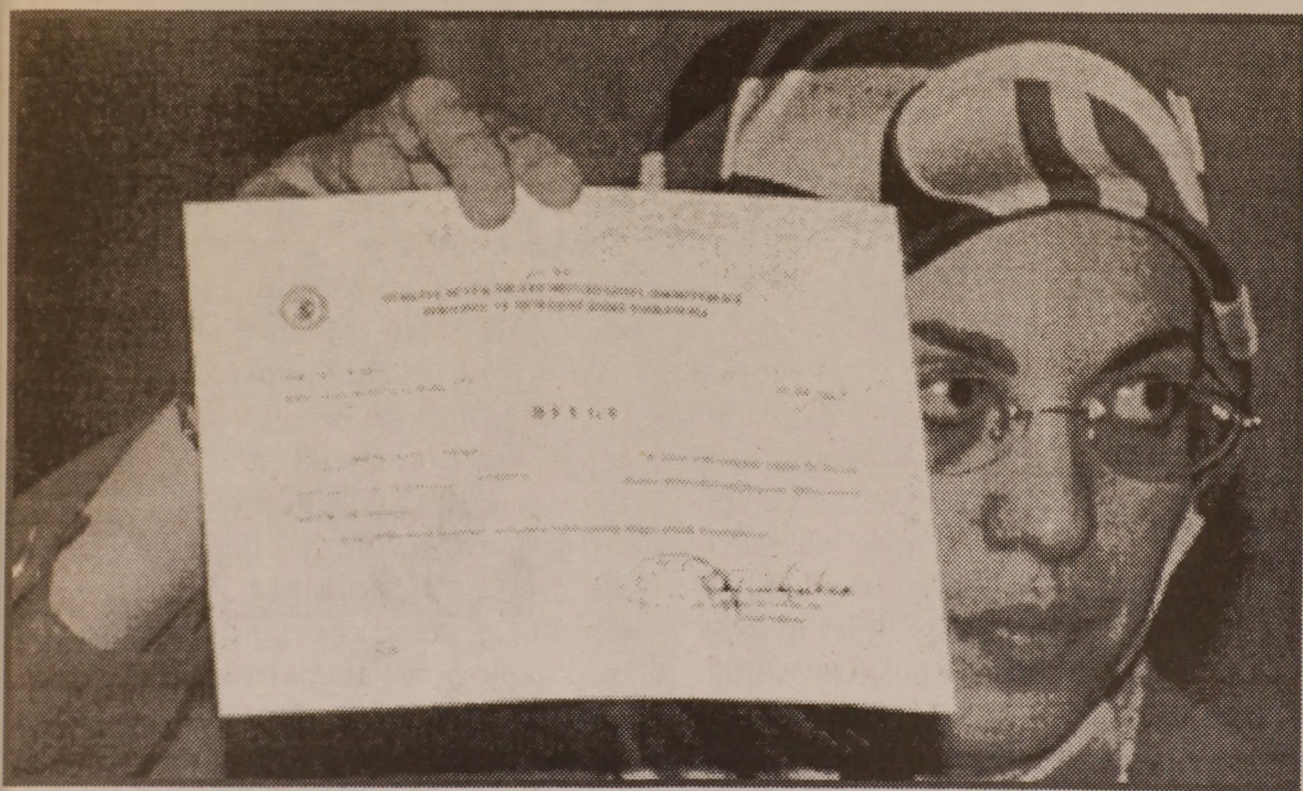
Προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε να προωθηθεί μια ουσιαστική ενεργοποίηση της Διακήρυξης της Θεσσαλονίκης του Ιουνίου του 1997, η οποία αναφερόταν στις σχέσεις καλής γειτονίας, στη σταθερότητα, την ασφάλεια και τη συνεργασία στα Βαλκάνια.

Μια μαντήλα θα κρίνει το μέλλον;

του Ευγενίας Βαθάκου

Σε εθνική κρίση εξελίσσεται το περιστατικό με την βουλευτή του ισλαμικού κόμματος, κ. Μερβέ Καβακτσί, που αποφάσισε να εισέλθει στην τουρκική Εθνοσυνέλευση και να ορκιστεί φορώντας μαντήλα. «Σοκ», «χάος», «προσβολή στο τουρκικό έθνος», «πρόκληση» είναι οι εκφράσεις που κατέκλυσαν τις σχετικές αναφορές στα τουρκικά μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Οι βουλευτές του κόμματος της Δημοκρατικής Αριστεράς (DSP) του κ. Μπουλέντ Ετσεβίτ θεώρησαν την είσοδο της κ. Καβακτσί στην τουρκική Εθνοσυνέλευση ως άμεση προσβολή στις αρχές του κεμαλικού κράτους και διαμαρτυρήθηκαν έντονα μέσα, πράγμα που ανάγκασε τον πρόεδρο της τουρκικής Εθνοσυνέλευσης κ. Αλή Ριζά Σεπτίογλου να διακόψει την συνεδρίαση. Τελικά το επεισόδιο έληξε, καθώς η κ. Καβακτσί δεν επανήλθε και συνεπώς δεν ορκίστηκε.

Η κ. Καβακτσί αρνείται να δεχθεί ότι η στάση της αποτελεί «προσβολή στο τουρκικό έθνος», όπως χαρακτηριστικά είπε ο κ. Μπουλέντ Ετσεβίτ, και διατείνεται ότι

«αφενός μεν στον κανονισμό της τουρκικής Εθνοσυνέλευσης δεν υπάρχει διάταξη που να απαγορεύει τη μαντήλα, αφετέρου η μαντήλα είναι προσωπική της επιλογή, που προστατεύεται από διεθνείς συνθήκες και το τουρκικό Σύνταγμα». Σε συνέντευξη Τύπου που έδωσε τόνισε ότι το θέμα της μαντήλας «δεν είναι πολιτικό, αλλά ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθερίας της πίστης».

Αρκετοί ήταν αυτοί που έλεγαν ότι τα προβλήματα και οι προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η νέα Εθνοσυνέλευση είναι πάρα πολλά και κατά συνέπεια θα πρέπει να αγνοηθεί η κ. Καβακτσί. Ο Ίλνουργ Τσεβίκ διευθυντής της αγγλόφωνης Turkish Daily News τόνιζε ότι με αυτόν τον

τρόπο «παρελκύεται η προσοχή του κόσμου από τα μεγάλα προβλήματα σε πράγματα χωρίς σημασία».

Ο Τσενγκίζ Τσαντάρ της εφημερίδας Σαμπάχ χαρακτήρισε «κωμικοτραγικά» τα γεγονότα των τελευταίων ημερών και πρόσθεσε μια άλλη διάσταση στο θέμα, λέγοντας ότι «αυτή τη στιγμή στην τουρκική Εθνοσυνέλευση υπάρχουν 17 βουλευτές που κατηγορούνται για δολοφονία, εμπόριο ναρκωτικών, εξαπάτηση τραπεζών κ.ά. και κανείς δεν ασχολείται με αυτούς, ενώ χρησιμοποιούνται λέξεις και χαρακτηρισμοί σκληροί για μία νέα βουλευτή, 30 ετών, μητέρα δύο παιδιών». Πέρα, ωστόσο, από τα παράδοξα που εμφανίζει αυτή η ιστορία πρόκειται για ένα επεισόδιο, που έρχεται να καταδείξει τις αντιφάσεις, αλλά και τους φόβους του τουρκικού κατεστημένου.

Μια οποιαδήποτε κριτική ανάλυση και αξιολόγηση του επεισοδίου θα πρέπει να ξεκινήσει από την σημασία της αρχής της Εκκοσμίκευσης (Secularism-Laiklik) για την Τουρκία. Η Εκκοσμίκευση είναι μία από τις έξι θεμελιώδεις αρχές του τουρκικού κράτους. Μαζί με τον Εθνικισμό, τη Λαϊκότητα, τη Ριζοσπαστικότητα, τον Κρατισμό και τον Ρεπουμπλικανισμό συγκροτεί τα έξι τόξα όπως αναφέρονται, θεμέλια της Κεμαλικής ιδεολογίας, που βρίσκονται αποκρυσταλλωμένα στο άρθρο 2 του Συντάγματος του 1937.

Στην ουσία η Εκκοσμίκευση είναι η αρχή του διαχωρισμού θεοκρατικών και λαϊκών κοινωνιών, ενώ η βαθύτερη σημασία της αφορά την απελευθέρωση του ατόμου από το σύνολο (Umma). Στην περίπτωση της Τουρκίας, η Εκκοσμίκευση δεν έχει απλώς το νόημα του διαχωρισμού θρησκείας-κράτους, αλλά αναφέρεται στη σύγκρουση ανάμεσα σε δυνάμεις της παράδοσης που θέλουν να επιβάλουν τον ιερό νόμο και σε δυνάμεις της αλλαγής, του εκσυγχρονισμού και του εξευρωπαϊσμού. Η πολιτική ζωή της Τουρκίας τα τελευταία 20 χρόνια χαράσσεται πάνω σε αυτή τη διχοτόμο. Αφού το ισλαμικό κόμμα έχει στιγματιστεί από το κεμαλικό καθεστώς ως φορέας του συντηρητισμού και επικίνδυνο να καταλύσει το κοσμικό κράτος, με αποτέλεσμα να απαγορευθεί επανειλημμένως και να βρίσκεται διαρκώς υπό το κράτος απειλής. Το δε θέμα της μαντήλας έχει αποτελέσει συχνά την αιχμή του δόρατος της αντιπαράθεσης των δύο πλευρών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο το τουρκικό

κατεστημένο θεώρησε ότι η κ. Καβακτσό με-
τενσαρκώνει τον σκληρό πυρήνα των οπι-
σθοδρομικών δυνάμεων, που απειλούν το
τουρκικό έθνος, και ο αγώνας εναντίον αυ-
τής και -κατ' επέκταση- όσων την στηρίζουν-
θα πρέπει να είναι σκληρός και συνεχής.

Μπορεί κανείς να δει στην έντονη αντί-
δραση των εκπροσώπων του κεμαλικής
ιδεολογίας την επίγνωση της αποτυχίας
του κράτους σ' αυτό, το άγχος που τους δη-
μιουργούν τέτοια γεγονότα που ερμηνεύο-
νται ως παλινδρομήσεις.

Ωστόσο, το ερώτημα είναι αν τελικά το
Ισλάμ είναι το μεγάλο πρόβλημα της
Τουρκίας. Σε αυτό ο κοινωνιολόγος και
διανοητής **Αλή Καζαντζιγίλ** απαντά ότι η
υπανάπτυξη και όχι το Ισλάμ, και μόνο η
πρόοδος σε αυτό τον τομέα μπορεί να βά-
λει σε σταθερή πορεία εκκοσμίκευσης και
εξέλιξης την Τουρκία.

Στα 70 και πλέον χρόνια διακυβέρνησης
από εκπροσώπους της κεμαλικής ιδεολο-
γίας, οι στόχοι της ευημερίας και προόδου
του τουρκικού έθνους που τέθηκαν με την
ίδρυση του τουρκικού κράτους από τον **Κε-
μάλ Ατατούρκ**, δεν έγιναν πραγματικότη-
τα, αφού η ζωή της πλειονότητας των Τούρ-
κων δεν έχει βελτιωθεί. Οι σημερινοί δει-
κτες του πλθωρισμού, οι συνθήκες διαβίω-
σης στις οποίες ζουν εκατομμύρια ανθρω-
πων, δεν εξηγούνται από «αποδιοπομπαί-
ους τράγους» όπως το Ισλάμ. Ούτε τα πρό-
σφατα εκλογικά αποτελέσματα μπορούν
να εξηγηθούν μέσα από αυτή τη λογική.

Γιατί το πρόσφατο 15,2% που πήρε το
κόμμα της Αρετής (REFAH), αντί 21,3%
που είχε πάρει το ισλαμικό κόμμα της Ευη-
μερίας (FP) το 1995, έρχεται να αποδείξει
ότι οι ψηφοφόροι του ισλαμικού κόμματος
δεν είναι άνθρωποι αποφασισμένοι να πε-
θάνουν στο όνομα του «Αλλάχ», αλλά κά-
ποιοι που θέλουν να ζήσουν μια καλύτερη
ζωή, μια ζωή όπως αυτή που βλέπουν στις
τηλεοπτικές σειρές μέσα στο σπίτι τους και
είναι ταυτόχρονα τόσο μακριά τους.

Οι ελίτ, που φιλάρεσκα αυτοχαρακτηρί-
ζονται προοδευτικές και διαχωρίζουν τη
θέση τους από τους οπισθοδρομικούς, αυ-
τοανακηρύσσονται επίσης σε θεσμοφύλα-
κες των αρχών της κεμαλικής ιδεολογίας
και αναλώνονται στην κατασκευή αποδιο-
πομπαίων τράγων, που ρίχνουν κάθε τόσο
στην πυρά (βλέπε την απαγόρευση του
κόμματος της Ευημερίας και τις απειλές
απαγόρευσης του σημερινού ισλαμικού
κόμματος) χωρίς, βέβαια, να μπορούν να

εξορκίσουν για πάντα το κακό.

Ενώπιον του σχηματισμού μιας νέας κυ-
βέρνησης, οι οιωνοί είναι κακοί και δεν
φαίνεται στον ορίζοντα δυνατότητα πραγ-
ματικής αλλαγής.

Είδαμε ότι η αγανάκτηση του κόσμου για
τα σκάνδαλα της κ. **Τανσού Τσιλλέρ** και
του κ. **Μεσούτ Γιλμάζ**, που μεταφράστηκε
σε ψήφο διαμαρτυρίας για το ΜΗΡ και τα
αιτήματα των οργανώσεων βάσης των
κομμάτων, για αλλαγή στις ηγεσίες και
ίσως συγχώνευση των ιδεολογικά συγγενι-
κών κομμάτων, δεν εισακούγονται.

Από την άλλη, το 18% που συγκέντρωσε
το κόμμα της Εθνικιστικής Δράσης σημαί-
νει ότι έπιασε τον παλμό των ημερών, πεί-
θοντας τελικά τον κόσμο ότι μπορεί να φέ-
ρει κάποια αλλαγή στην καθημερινότητά
του. Το πόσο μπορεί να επιτύχει το στόχο
της προόδου και ανάπτυξης, που διακη-
ρύσσει ότι επιδιώκει, εξαρτάται σε μεγάλο
βαθμό από το πόσο έχει αποστασιοποιηθεί
από το παρελθόν των «Γκριζών Λύκων».
Με επιφύλαξη, όμως, θα πρέπει να αντιμε-
τωπίσουμε αισιόδοξες προβλέψεις, αφού
οι εκπρόσωποι του ΜΗΡ, όχι μόνο δεν
αποκηρύσσουν το παρελθόν των «Γκριζών
Λύκων», αλλά ηρωποιούν αυτό και τον
ιδρυτή του κόμματος **Αρπασλάν Τουρκές**.

Έτσι λοιπόν, η απάντηση στον γρίφο του
σχηματισμού της επόμενης κυβέρνησης, με
τον οποίο είναι αντιμέτωπος ο πρώτος
εντολοδόχος κ. Ετσεβίτ, δεν είναι εύκολη.

Σε κάθε περίπτωση η κυβέρνηση που θα
σχηματιστεί θα αποτελείται από τρία κόμ-
ματα. Κρίσιμο, όμως, είναι το ερώτημα της
πραγματικής συμβίωσης του πρώτου κόμ-
ματος της Δημοκρατικής Αριστεράς του κ.
Ετσεβίτ με το κόμμα της Εθνικιστικής
Δράσης (ΜΗΡ) του κ. **Ντεβλέτ Μπαχτσέ-
λί**, αφού κάποιοι χαμηλόφωνοι δεν διστά-
ζουν να κρύψουν την δυσανεξία τους
από ένα τέτοιο ενδεχόμενο συστέγασης.
Αλλά και πάλι τα περιθώρια της επιλογής
του κ. Ετσεβίτ είναι πολύ στενά, τα διέγρα-
ψε, μάλιστα, ο ίδιος ο κ. Μπαχτσέλι σε δή-
λωσή του στην εφημερίδα **Σαμπάχ**, λέγο-
ντας: «Αν μείνουμε στην αντιπολίτευση θα
μεγαλώσουμε σαν χιονοστιβάδα».

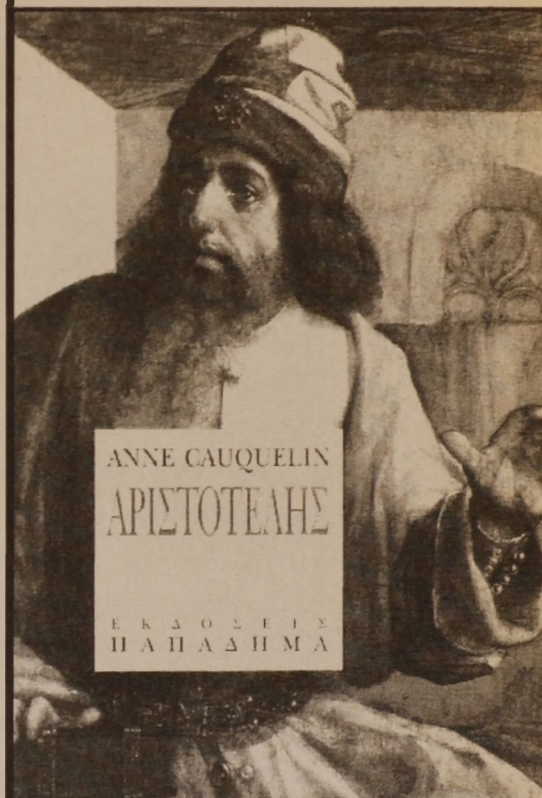
Ήδη πριν από τις εκλογές, πολλοί ανα-
λυτές τόνιζαν ότι θα πρέπει να προετοιμα-
στούμε για νέες εκλογές - πράγμα που ση-
μαίνει διαιώνιση των μεγάλων προβλημά-
των και της αστάθειας και ταυτόχρονα ότι
αυτές δεν αποτελούν υπόσχεση για κάτι
καλύτερο.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Αρχαία Ελληνική
Γραμματεία - Μελέτες

ANNE CAUQUELIN

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
Σταύρος Βλοντάκης
Φιλολόγος

Με 287 σελίδες
και 16 εικόνες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα

και Κουρδικό

του Αθανασίου Βαμβούκου, διεθνολόγου

Ζούμε σε μια εποχή όπου ο ανταρτοπόλεμος είναι ευρύτατα διαδεδομένος. Πράγματι, οι περισσότερες μεταπολεμικές ένοπλες συρράξεις έχουν θέσει υπό αμφισβήτηση τις αρχές της στρατηγικής και της τακτικής του πολέμου. Ιστορικά ο όρος «πόλεμος για την εθνική ανεξαρτησία» χρησιμοποιήθηκε για να υποδηλώσει τον ένοπλο αγώνα των λαών που μάχονταν ενάντια στην ξενική εισβολή ή κατοχή.

Στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο οι πόλεμοι για την εθνική ανεξαρτησία αποτελούν μία ειδική κατηγορία ένοπλων συρράξεων των οποίων το καθεστώς καθορίζεται από τον νομικό χαρακτηρισμό τους ως διεθνών ένοπλων συρράξεων ή μη. Η έννοια των πολέμων για την εθνική ανεξαρτησία εξελίχθηκε και ανδρώθηκε μέσα από τον οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και επικυρώθηκε από την πρακτική των κρατών και των διεθνών οργανισμών. Ως τέτοιοι πόλεμοι θεωρούνται οι συγκρούσεις που απορρέουν από τον ένοπλο αγώνα των λαών που βρίσκονται κάτω από αποικιακό και ξενικό ζυγό για την απελευθέρωση και την εθνική αυτοδιάθεση ή ανεξαρτησία των λαών που μάχονται ενάντια σε ρατσιστικά καθεστώτα.

Στην περίπτωση των κούρδων μαχητών του PKK πρέπει να γίνει δεκτό ότι όχι μόνο δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως τρομοκράτες σύμφωνα με την πάγια ορολογία που χρησιμοποιεί η Αγκυρα, αλλά αντίθετα απολαμβάνουν της προστασίας που παρέχουν οι τρεις πρώτες Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και οι Συμβάσεις της Χάγης του 1899 και του 1907. Οι πρώτες μπορούν να ερμηνευθούν κατά τρόπο ώστε να καλύψουν τις διάφορες πτυχές εθνικοαπελευθερωτικών πολέμων, ενώ οι δεύτερες εφαρμόζονται στους πολέμους για την εθνική ανεξαρτησία, όπως ο αγώνας του κουρδικού λαού, σε σχέση με τα χρησιμοποιούμενα όπλα και την άνευ περιορισμών χρήση βίας.

Κατά την διάρκεια ενός πολέμου για την εθνική ανεξαρτησία, η διάκριση μεταξύ μαχίμων και αμάχων καθίσταται ασαφής. Το κρίσιμο ερώτημα, κατά συνέ-

πεια, σε διεθνείς ή μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις είναι αν και κατά πόσον ένα εμπόλεμο μέρος μπορεί να χαρακτηριστεί ως προνομιούχο ή μη προνομιούχο. Ένας τέτοιος χαρακτηρισμός, όμως εξαρτάται από το αν το υπό κρίση εμπόλεμο μέρος αποτελεί μέλος των τακτικών ένοπλων τμημάτων ή, τουλάχιστον, μέλος των ομάδων που εξομοιώνονται μ' αυτά τα τμήματα.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ του δικαίου της Χάγης και του δικαίου της Γενεύης. Ειδικότερα, στην περίπτωση που η χρήση βίας από τρομοκράτες είναι υπερβολική, τα άτομα αυτά δεν δικαιούνται της προστασίας της δεύτερης Σύμβασης της Χάγης του 1899, της τέταρτης Σύμβασης της Χάγης του 1907, των Συμβάσεων της Γενεύης του 1929 και των τριών πρώτων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949. Παρ' όλα αυτά, τα πιο πάνω άτομα δικαιούνται της ελάχιστης προστασίας της τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης του 1949.

Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να γίνει διάκριση μεταξύ μαχίμων και αμάχων από τη μια μεριά, και προνομιούχων και μη προνομιούχων εμπόλεμων από την άλλη μεριά, για να αποσαφηνισθούν οι ισχύοντες κανόνες δικαίου που διέπουν τον ανταρτοπόλεμο στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο.

Τόσο το Δίκαιο της Χάγης όσο και το Δίκαιο της Γενεύης έχουν ως γνώμονα την μέγιστη δυνατή προστασία του άμαχου πληθυσμού. Πράγματι οι άμαχοι είναι οι πλέον ευάλωτοι σε ένοπλες επιθέσεις και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο δικαιούνται της προστασίας που αναγνωρίζουν οι κανόνες του εθιμικού διεθνούς δικαίου, καθώς επίσης και οι κανόνες που κωδικοποιήθηκαν από την δεύτερη Σύμβαση της Χάγης του 1899, την τέταρτη Σύμβαση της Χάγης του 1907, τη Σύμβαση της Γενεύης του 1929 και τις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949.

Η διάκριση αυτή καθιστά επιτακτική την ανάγκη να απαντηθεί το κρίσιμο ερώτημα αν και κατά πόσον οι εμπόλεμοι δικαιούνται να τύχουν της μεταχείρισης αιχμαλώτων πολέμου –σύμφωνα με τις Συμβάσεις της Χάγης του 1899 και του 1907, τις Συμβάσεις της Γενεύης του 1929 και τις τρεις πρώτες Συμβάσεις της Γενεύης του 1949– ή αν δικαιούνται να τύχουν προστασίας όμοιας με εκείνη που

αναγνωρίζεται στους μη προνομιούχους εμπόλεμους από το εθιμικό διεθνές δίκαιο και την τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης του 1949.

Για να χαρακτηρισθούν ως προνομιούχοι εμπόλεμοι με όλα τα δικαιώματα και την προστασία που παρέχεται σε αυτή την κατηγορία, σύμφωνα με τις Συμβάσεις της Χάγης και της Γενεύης, οι μαχητές πρέπει να είναι μέλη τακτικών ή άτακτων ένοπλων τμημάτων. Στη δεύτερη περίπτωση θα πρέπει επιπλέον να πληρούν τις εξής προϋποθέσεις :

α) Να έχουν αρχηγό ένα πρόσωπο που να είναι υπεύθυνο για τους υφισταμένους του. Τέτοιο πρόσωπο αποτελεί και ο πρόσφατα συλληφθείς ηγέτης του ΡΚΚ **Αμπντουλάχ Οτσαλάν**,

β) να φέρουν ένα μόνιμο προσαρμοσμένο διακριτικό σήμα (στη στολή τους) που να είναι ευδιάκριτο από απόσταση,

γ) να φέρουν όπλα κατά εμφανή τρόπο,

δ) να διεξάγουν τις επιχειρήσεις τους σύμφωνα με τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου.

Τόσο οι τρομοκράτες όσο και οι αντάρτες ευνοούνται από τις πρόσφατες εξελίξεις στο συμβατικό ανθρωπιστικό δίκαιο. Πράγματι, η έκταση εφαρμογής των Συμβάσεων της Γενεύης έχει πια διευρυνθεί έτσι ώστε να συμπεριλάβει όλες τις κατηγορίες ένοπλων συρράξεων, διεθνών και μη, και όλες τις κατηγορίες εμπολέμων, προνομιούχων και μη. Παρ' όλα αυτά, είναι αδιανόητη οποιαδήποτε αλλαγή των αυστηρών προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούν τα ένοπλα άτομα τα τμήματα των κούρδων ανταρτών του ΡΚΚ για να χαρακτηρισθούν οι τυχόν συλλαμβανόμενοι αντάρτες ως αιχμάλωτοι πολέμου, ενόψει του γεγονότος ότι μία τέτοια αλλαγή θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τις ζωές του άμαχου πληθυσμού που ζει στις ζώνες των πολεμικών επιχειρήσεων. Πράγματι αυτή η κατηγορία μπορεί να θεωρηθεί ύποπτη για την παροχή βοήθειας προς τους αντάρτες και να μεταβληθεί κατ' αυτόν τον τρόπο αρχικά σε στόχο και, στη συνέχεια, σε μη προνομιούχο εμπόλεμο.

Οι αμφιβολίες που έχουν εκφραστεί σχετικά με την ικανότητα των εθνικοαπελευθερωτικών κινήσεων, όπως το ΡΚΚ, να τηρήσουν τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλουν οι Συμβάσεις της Γενεύης και τα Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα (Πρώτο και Δεύτερο) είναι αβάσιμες. Πρό-

σφατη πρακτική προς αυτή την κατεύθυνση επιβεβαιώνει πανηγυρικά την διαπίστωση ότι –σε θέματα που αφορούν, παραδείγματος χάρη, τη σύλληψη, τη μεταχείριση και την απελευθέρωση των αιχμαλώτων πολέμου– τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα έχουν αποδείξει ότι είναι εξίσου νομοταγή όπως οποιοδήποτε άλλο κράτος που έχει συλλάβει αιχμαλώτους. Αυτή η διαπίστωση αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα αν αναλογισθεί κανείς ότι το επίμαχο θέμα της τήρησης των πιο πάνω υποχρεώσεων στην υπό αμφισβήτηση περίπτωση δεν αναφέρεται στο ουσιαστικό δίκαιο *per se* που ενσωματώνουν οι υπό κρίση συμβατικοί κανόνες αλλά στην διαδικασία εφαρμογής του.

Ενόψει της ομοφωνίας που επικρατεί σε σχέση με το ότι οι λαοί που έχουν το νόμιμο δικαίωμα να ζητήσουν αυτοδιάθεση, έχουν επίσης το δικαίωμα να διεξάγουν ένοπλο εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, μπορεί να προβληθεί το επιχείρημα ότι η απαρίθμηση των κατηγοριών των μαχητών στο Άρθρο 1, παράγραφος 4, του Πρώτου Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου είναι ενδεικτική και, κατά συνέπεια, περιλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις άρνησης του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση, όπως στην περίπτωση μας η άρνηση εκ μέρους της Τουρκίας να επιτρέψει την ίδρυση ανεξάρτητου Κουρδικού Κράτους εντός των ορίων της. Επιπλέον το Άρθρο 96, παράγραφος 3, που κωδικοποιεί το *locus standi* των εθνικοαπελευθερωτικών κινήσεων έχει διευρύνει την έννοια του όρου Δύναμη έτσι ώστε να συμπεριλαμβάνει τέτοια κινήματα, όπως το ΡΚΚ. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι στην περίπτωση που ένα εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα, εν προκειμένω το ΡΚΚ, δηλώσει ότι αποδέχεται τις διατάξεις των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 *in toto* και, κατά συνέπεια, τις διατάξεις του Πρώτου Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου, η ουσιαστική νομική προστασία εκτείνεται και στον συνεχιζόμενο από το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα ένοπλο αγώνα για την αυτοδιάθεση με όλες τις ευεργετικές για τους μαχητές του συνέπειες και μάλιστα ανεξάρτητα από τα καπρίσια ή ακόμη και την αντίθεση της ενδιαφερόμενης κυβέρνησης, εν προκειμένω της Τουρκίας, για όσο χρόνο η τελευταία εξακολουθεί να δεσμεύεται από τις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949.

Ένα ελπιδοφόρο πραξικόπημα;

του Αστέρη Χουλιάρα

Στον Πίνακα Ανθρώπινης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, ανάμεσα σε 174 κράτη του πλανήτη, ο Νίγηρας κατέλαβε το 1998 την προτελευταία θέση. Οι κοινωνικοί δείκτες της χώρας –ιδιαίτερα το προσδόκιμο ζωής και η παιδική θνησιμότητα– είναι από τους πιο απογοητευτικούς στην Αφρική. Πάνω απ' όλα, όμως, η πρώην γαλλική αποικία κατέχει την χειρότερη θέση στον κόσμο όσον αφορά το ποσοστό αναλφαριθμητισμού: μόλις το 13,6% των κατοίκων γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή.

Οι κάτοικοι της χώρας είναι σήμερα πολύ φτωχότεροι απ' ό,τι ήταν πριν από τριάντα χρόνια: παρά τον υπερδιπλασιασμό του πληθυσμού, η αύξηση του ΑΕΠ ήταν ασήμαντη. Όπως συμβαίνει και με άλλα κράτη του Σαχέλ, ο Νίγηρας αντιμετωπίζει σοβαρά φυσικά εμπόδια στην οικονομική του ανάπτυξη. Καθώς τον βορρά καταλαμβάνει η έρημος Σαχάρα, η συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού κατοικεί σε μια στενή λωρίδα καλλιεργήσιμης γης κατά μήκος των νοτίων συνόρων της χώρας. Έτσι, και με δεδομένο ότι ο αγροτικός τομέας είναι σημαντικός για την οικονομία, οι βροχοπτώσεις επηρεάζουν σημαντικά τους οικονομικούς δείκτες. Για παράδειγμα, το 1998 το ΑΕΠ του Νίγηρα αυξήθηκε κατά 9% λόγω των πολλών βροχοπτώσεων που επέτρεψαν μια εξαιρετική σοδειά.¹

Η ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΙΟΥ

Η σημασία των βροχοπτώσεων είχε γίνει φανερή και στην πρώτη πολιτική αλλαγή της χώρας. Το 1974, ο στρατός ανέτρεψε τον πρώτο πρόεδρο **Hamani Diori**. Είχε προηγηθεί η ξηρασία του 1973 κατά τη διάρκεια της οποίας ο Diori είχε κατηγορηθεί ότι είχε ιδιοποιηθεί τη διεθνή επισιτιστική βοήθεια που προοριζόταν για τους πεινασμένους κατοίκους της χώρας. Η άνοδος του στρατού στην εξουσία επέτρεψε στους Jerma, την δεύτερη σε μέγεθος εθνότητα (21% του πληθυσμού), να περιθωριοποιήσουν την πλειοψηφούσα εθνότητα των Hausa (53% του πληθυσμού) και να κυριαρχήσουν απόλυτα στην πολιτική

σκήνη. Η στρατιωτική κυβέρνηση του αντισυνταγματάρχη **Seyini Kountché** κατάφερε να κερδίσει την υποστήριξη του ευρύτερου πληθυσμού (κυρίως των δημοσίων υπαλλήλων και των φοιτητών) χάρη στις πελατειακές σχέσεις που ανέπτυξε μέσω της διανομής οικονομικών πόρων. Τούτο κατέστη εφικτό λόγω των σημαντικών κοιτασμάτων ουρανίου που ανακαλύφθηκαν. Καθώς η Γαλλία άρχισε να προμηθεύεται ουράνιο από τον Νίγηρα (μάλιστα σε τιμές υψηλότερες από τις αντίστοιχες διεθνείς), τα έσοδα του προϋπολογισμού της φτωχής αφρικανικής χώρας πολλαπλασιάστηκαν. Εντούτοις, το στρατιωτικό καθεστώς δεν έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα και την ενίσχυση των εισοδημάτων των γεωργών.²

Όπως συνέβη και με πολλές άλλες χώρες, η υπερβολική εξάρτηση από ένα και μόνο προϊόν επρόκειτο να αποδειχθεί καταστροφική. Στις αρχές της δεκαετίας του '80, η διεθνής τιμή του ουρανίου παρουσίασε κάμψη και η κυβέρνηση του Νίγηρα, αντιμέτωπη με τη δραματική συρρίκνωση των δημοσίων εσόδων, αναγκάστηκε να καταφύγει, αναζητώντας δάνεια, στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Το τελευταίο επέβαλε την εφαρμογή ενός σταθεροποιη-

τικού προγράμματος που περιελάμβανε μείωση των δημοσίων δαπανών.³

Το 1987 ο Kountché πέθανε· νέος πρόεδρος της χώρας επιλέγηκε από το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο, ο στρατηγός **Ali Saibou**. Προκειμένου να εξασφαλίσει τη στήριξη των διεθνών χρηματοοικονομικών θεσμών, ο Saibou εισήγαγε ορισμένα μέτρα φιλελευθεροποίησης. Εντούτοις, η εφαρμογή των μέτρων σταθεροποίησης της οικονομίας, τα οποία είχαν σχεδιαστεί για να ικανοποιήσουν τους δανειστές και περιελάμβαναν μειώσεις του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων, των μισθών και των υποτροφιών, προκάλεσαν σημαντικές αντιδράσεις. Το 1990 εκδηλώθηκαν απεργίες και ξέσπασαν βίαιες διαδηλώσεις που ανάγκασαν τον Saibou να εισαγάγει πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Ακολουθώντας το παράδειγμα άλλων γαλλόφωνων αφρικανικών κρατών, ο πρόεδρος ανακοίνωσε ότι μια Εθνική Σύνοδος θα συγκαλούνταν για να προσδιορίσει τη μελλοντική πολιτική κατεύθυνση της χώρας. Παρόλο που η Εθνική Σύνοδος του 1991 δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί αντιπροσωπευτική του πληθυσμού (καθώς η παρουσία των αγροτών που αποτελούν την συντριπτική πλειονότητα των κατοίκων ήταν πολύ περιορισμένη), οι αποφάσεις που ελήφθησαν κάθε άλλο παρά ασήμαντες ήταν.⁴ Η Σύνοδος περιόρισε την κυριαρχία της εθνότητας των Jerma και του στρατού, εισήγαγε μια νέα μεταβατική κυβέρνηση και προώθησε τη διεξαγωγή εκλογών ενώ, παράλληλα, άνοιξε το δρόμο για τη μεταφορά της εξουσίας σ' έναν εκλεγμένο πρόεδρο (οι σύνεδροι δεν επέτρεψε στον Saibou να κατέλθει ως υποψήφιος). Στον δεύτερο γύρο των εκλογών του Μαρτίου του 1993, ο κοι-

ΝΙΓΗΡΑΣ

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Έκταση: 1.267.000 τ.χ.

Πληθυσμός (1998): 9.672.000

ΑΕΠ (1997): 1,93 δισ. δολ.

ΑΕΠ κατά κεφαλήν (1997): 200 δολ.

Εξωτερικό Χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1996): 67%

• Ο Αστέρης Χουλιάρας είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

νός υποψήφιος των κομμάτων της αντιπολίτευσης **Mahamane Ousmane** εξελέγη νέος πρόεδρος της χώρας, κλείνοντας και τυπικά τη διαδικασία εκδημοκρατισμού που είχε ξεκινήσει πριν από τρία χρόνια.

Εντούτοις, ο εκδημοκρατισμός του Νίγηρα πραγματοποιήθηκε σε μια εποχή όπου η στρατηγική του σημασία είχε μειωθεί σημαντικά. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου είχε περιορίσει το ενδιαφέρον της Γαλλίας για την περιοχή, και το Παρίσι επιθυμούσε πλέον να μειώσει τις επιδοτήσεις που ο γαλλικός προϋπολογισμός παρείχε στις πρώην αποικίες της Αφρικής. Η απόφαση της γαλλικής κυβέρνησης να υποτιμήσει το αφρικανικό φράγκο κατά 50% τον Ιανουάριο του 1994 είχε δραματικές επιπτώσεις στον Νίγηρα. Η κυβέρνηση του πρωθυπουργού **Issoufou** δεχθηκε οξύτατες πιέσεις από τις εργατικές ενώσεις (που είχαν παίξει ουσιώδη ρόλο στην Εθνική Σύνοδο) για αυξήσεις μισθών, οι οποίες θα τους αποζημιώναν για την απώλεια αγοραστικής δύναμης που είχε προκαλέσει η υποτίμηση. Εν μέσω της αναταραχής, ο πρόεδρος αναγκάστηκε να προκηρύξει κοινοβουλευτικές εκλογές το 1995 από τις οποίες –οικοδομώντας τις κατάλληλες συμμαχίες– το κόμμα της αντιπολίτευσης (το πρώην κόμμα των στρατιωτικών) κατάφερε να εξέλθει νικητής.⁵

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

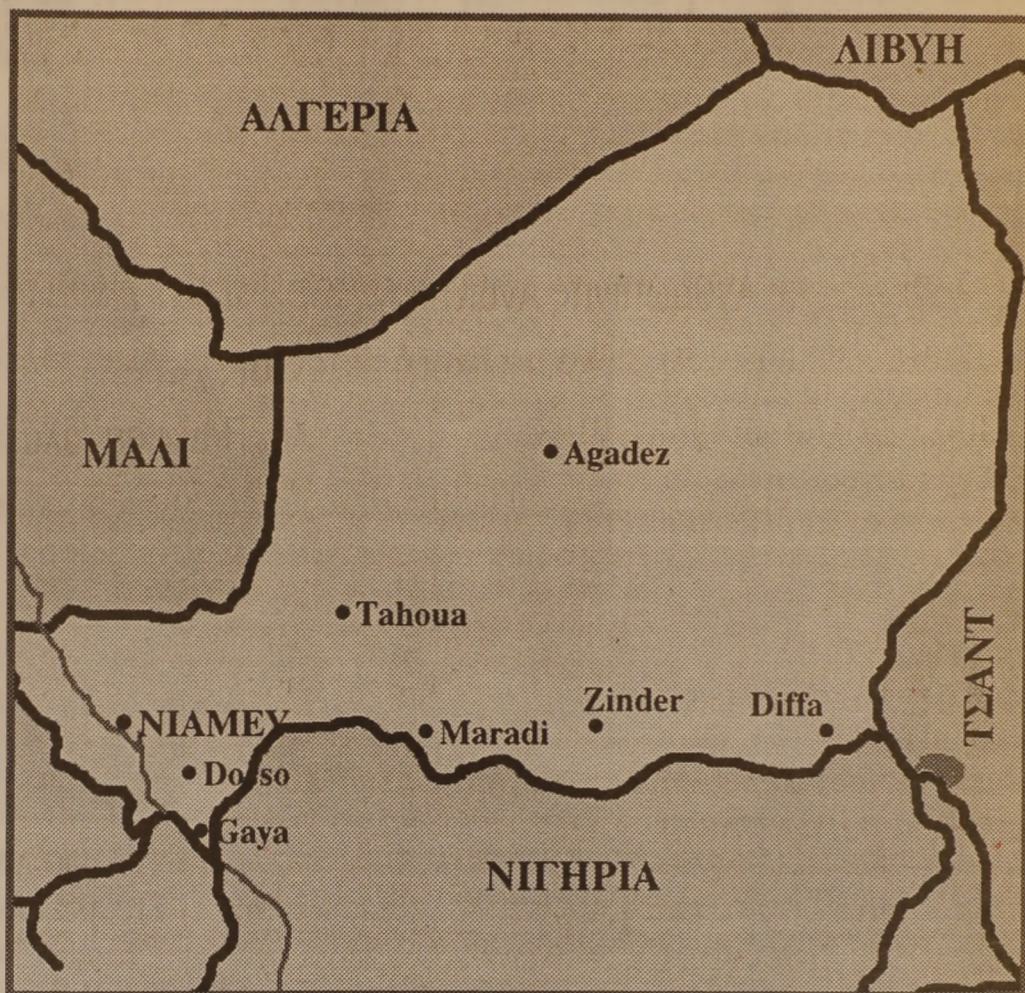
Εντούτοις, καθώς ο πρόεδρος, ο πρωθυπουργός και ο πρόεδρος του Κοινοβουλίου προερχόταν από τρία διαφορετικά κόμματα, η χώρα περιήλθε σε πολιτικό αδιέξοδο. Ιδιαίτερα η αντιπαλότητα προέδρου-πρωθυπουργού προκάλεσε παράλυση του κρατικού μηχανισμού. Έτσι τον Ιανουάριο του 1996, εκδηλώθηκε στρατιωτικό πραξικόπημα και νέος πρόεδρος της χώρας ανέλαβε ο ταγματάρχης **Ibrahim Bara Mainassara** (ο αποκαλούμενος και IBM). Ο Mainassara αναβάθμισε τον εαυτό του σε στρατηγό και προκήρυξε εκλογές τις οποίες, με τις κατάλληλες μεθοδεύσεις νοθείας, κατάφερε να κερδίσει. Πολλά από τα κράτη της δυτικής Αφρικής που επίσης κυβερνώνται από στρατιωτικούς οι οποίοι έχουν μετατραπεί σε «εκλεγμένους» ηγέτες, έσπευσαν να επικροτήσουν τις εκλογές στο Νίγηρα ως «ελεύθερες και δίκαιες» (free and fair). Ανάλογη στάση τήρησε και η Γαλλία, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες εξέφρασαν τη λύπη τους για την ανατροπή του δημοκρατικού

καθεστώτος και ανέστειλαν την οικονομική βοήθεια που χορηγούσαν στη χώρα.⁶

Εντούτοις, το στρατιωτικό καθεστώς, παρόλο που κατάφερε να περιορίσει σημαντικά την ένοπλη δραστηριότητα των Τουαρέγκ στα βόρεια της χώρας πείθοντάς τους να παραδώσουν σημαντικές ποσότητες όπλων,⁷ απέτυχε να αντιμετωπίσει την επιδεινούμενη οικονομική κρίση. Ακόμη, ο πρόεδρος προκάλεσε ανησυχίες σε δυτικές πρωτεύουσες με την απόφασή του να εντάξει τον Νίγηρα στην «Κοινότητα των Κρατών του Σαχέλ και της Σαχάρας» (COMESSA) που ίδρυσε ο Μουαμάρ Καντάφι της Λιβύης (σ' αυτήν την ομάδα κρατών ανήκουν και το Τσαντ, η Μπουρκίνα Φάσο, το Μάλι και το Σουδάν).

Την 9η Απριλίου 1999, ο πρόεδρος Mainassara δολοφονήθηκε στο αεροδρόμιο της πρωτεύουσας Niamey από μέλη της προσωπικής του φρουράς. Λίγο αργότερα έγινε γνωστό ότι ο αρχηγός της προεδρικής φρουράς ταγματάρχης **Daouda Malam Wanke** είναι ο νέος πρόεδρος του Νίγηρα. Πολλά κράτη –όπως η Νιγηρία, η Ακτή του Ελεφαντοστού και η Λιβύη– έσπευσαν να καταδικάσουν το πραξικόπημα, αλλά έντεκα κόμματα της αντιπολίτευσης στον Νίγηρα καλωσόρισαν την άνοδο του Wanke στην εξουσία. Ο λόγος ήταν ότι ο νέος πρόεδρος ανακοίνωσε ένα πρόγραμμα μετάβασης που θα οδηγήσει σε εκλογές σε διάστημα εννέα μηνών.⁸

Θα τηρήσει ο νέος πρόεδρος τις υποσχέσεις για εκδημοκρατισμό; Κι αν η απάντηση είναι καταφατική, θα μπορέσει ο Νίγηρας να αντιμετωπίσει τη χρόνια κρίση; Η μέχρι τώρα σύντομη εμπειρία με τη δημοκρατία δεν προσφέρεται για αισιόδοξα συμπεράσματα. Η μεγάλη πλειονότητα του πληθυσμού, οι αγρότες, ήταν πάντα

στο περιθώριο των εξελίξεων. Η συζήτηση για τον εκδημοκρατισμό της χώρας παραμένει υπόθεση μιας μικρής ελίτ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 The World Bank, Countries: Niger (<http://www.worldbank.org/html/extdr/offrep/afr/ne2.htm>)
- 2 Myriam Gervais, «Niger: Regime Change, Economic Crisis, and Perpetuation of Privilege», in John F. Clark and David E. Gardinier, eds, *Political Reform in Francophone Africa*, Boulder, Co: Westview Press, 1997, p. 89
- 3 Myriam Gervais, «Structural Adjustment in Niger: Implementations. Effects and Determining Political Factors», *Review of African Political Economy*, Vol. 22 (63), March 1995, pp. 27-42
- 4 M. Gervais, «Niger...», *op. cit.*, pp. 92-102
- 5 *Ibid.*, pp. 102-104
- 6 Nii Kwei Amasah, «Mainassara - "The Victorious One?" He dug his own grave», *The Independent* (Accra), April 15, 1999
- 7 Keesing's Record of World Events 1997, p. 41945 και 1998, pp. 42112-3. Βλ. επίσης Philippe Baque, «Fragile Niger», *Le Monde Diplomatique*, Avril 1995, p. 31
- 8 Abdoulaye Massalatchi, «Chief assassin of Niger leader to be president», *The Guardian Weekly*, April 15, 1999.

ΑΠΕΛΑΣΗ ΕΙΣ ΘΑΝΑΤΟΝ

Μετά την απόφαση για απέλασή του από τις αυστριακές αρχές, ο νιγηριανός μετανάστης **Μάρκους** φιμώθηκε και δέθηκε στην καρέκλα του αεροπλάνου που τον μετέφερε στη Σόφια απ' όπου θα γύριζε στην πατρίδα του. Οι τρεις αυστριακοί αστυνομικοί που τον συνόδευαν ισχυρίζονται ότι κάποιος από τα μέλη του πληρώματος του αεροπλάνου της βουλγαρικής εταιρείας Balkan Air απαίτησε τη φίμωση του νιγηριανού επειδή ήταν «πολύ επιθετικός». Η προκαταρκτική εξέταση και αυτοψία στη Σόφια ανέφερε ότι ο εικοσιπεντάχρονος Νιγηριανός πέθανε από ασφυξία. Σύμφωνα με τα πρώτα στοιχεία της έρευνας, ο Μάρκους έπασχε από χρόνια βρογχίτιδα, πράγμα που δεν γνώριζε κανένας αστυνομικός από τη συνοδεία του, όπως ισχυρίζονται οι ίδιοι. Ο αυστριακός υπουργός Εξωτερικών **Καρλ Σλεγκλ** αρνήθηκε να παραιτηθεί μετά το θάνατο του Νιγηριανού, δικαιολογούμενος ότι δεν γνώριζε πως «όσοι είναι για απέλαση φιμώνονται καμιά φορά». Εξάλλου, υποστήριξε, «παρόμοια γεγονότα έχουν συμβεί και στην Αγγλία και στη Γερμανία και κανένας υπουργός δεν παραιτήθηκε». Η Αυστρία ανέστειλε προσωρινά τις απελάσεις, οι οποίες φτάνουν τις 17.000 κάθε χρόνο.

Ο ΝΕΤΑΝΙΑΧΟΥ ΘΡΙΑΜΒΟΛΟΓΕΙ

Ως ισραηλινή νίκη μεταφράζει ο πρωθυπουργός

γός **Μπενζαμίν Νετανιάχου** την αναβολή της απόφασης του κεντρικού συμβουλίου της ΟΑΠ για μονομερή ανακήρυξη ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους στις 4 Μαΐου, όπως όριζε η ειρηνευτική συμφωνία του Όσλο. Οι αρχηγοί των 23 κρατών, που πρόσφατα επισκέφτηκε ο παλαιστίνιος ηγέτης **Γιασέρ Αραφάτ**, υποστηρίζουν την αυτονομία και ανεξαρτησία της Παλαιστίνης. Τον συμβούλεψαν, όμως, να περιμένει τις ισραηλινές εκλογές στις 17ης Μαΐου και μετά να προχωρήσει στην ανακήρυξη του παλαιστινιακού κράτους. «Δεν θέλουμε να δημιουργηθεί κυρίαρχο παλαιστινιακό κράτος που να έχει πυραύλους και άρματα μάχης, να προβαίνει σε στρατιωτικές συμμαχίες με το Ιράν και το Ιράκ και να είναι μια τρομοκρατική βάση στην πόρτα μας», δήλωσε ο Νετανιάχου θριαμβευτικά την περασμένη Τρίτη.

ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΤΙΜΟΡ

Έπειτα από 23 χρόνια βίαιης κατάληψης από την Ινδονησία, ο εμφύλιος στο Ανατολικό Τιμόρ βαδίζει προς τη λήξη του. Η συμφωνία που υπεγράφη την περασμένη Τετάρτη υπό την αιγίδα του ΟΗΕ περιλαμβάνει σχέδιο αυτονομίας της περιοχής και δημοψήφισμα που θα κρίνει τον μελλοντικό τρόπο διακυβέρνησης αυτού του μικρού νησιού του Ειρηνικού. Σε 200.000 υπολογίζονται αυτοί που έχουν σκοτωθεί στον αγώνα εναντίον της ινδονησιακής κατοχής. Πορτογαλική αποικία από τον 17ο αιώνα, το Ανατολικό Τιμόρ αριθμούσε 600.000 καθολικούς όταν προσαρτήθηκε στην Ινδονησία το 1976. Το Δυτικό Τιμόρ, παλιά ολλανδική αποικία, είχε ήδη προσαρτηθεί από το 1946. Ο ΟΗΕ δεν αναγνώρισε ποτέ την προσάρτηση του Ανατολικού Τιμόρ και εξακολουθούσε να θεωρεί διαχειριστή στην περιοχή την Πορτογαλία. Ο

εποικισμός του νησιού από μουσουλμάνους της Ιάβα δεν κατόρθωσε να αφομοιώσει τον ντόπιο πληθυσμό. Η παραβίαση στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι βιαιότητες του καθεστώτος της Τζακάρτα ήταν συστηματικές. Η Ευρώπη αδιαφόρησε για την διαρκή εμπόλεμη κατάσταση στη μακρινή αυτή περιοχή. Κι όχι τυχαία, αφού τα πετρελαϊκά κοιτάσματα της Ινδονησίας ήταν πιο ενδιαφέροντα για τα συμφέροντα ορισμένων ευρωπαϊκών χωρών. Επιπλέον, στη διάρκεια αυτού του πολέμου, η Τζακάρτα αποδείχτηκε ο καλύτερος πελάτης αγοράς ευρωπαϊκών οπλικών συστημάτων. Με τη συνθηκολόγηση ο ΟΗΕ σχεδιάζει να στείλει 300 άνδρες ως εγγυήτρια δύναμη, τη στιγμή που στην περιοχή υπάρχουν ήδη 20.000 ινδονήσιοι στρατιώτες και αστυνομικοί που υποστηρίζουν την ενσωμάτωση του Ανατολικού Τιμόρ στην Τζακάρτα.

Ο πρόεδρος Κλίντον με τους στενούς του συνεργάτες, τη «σιδηρά κυρία» Μαντλίν Ολμπράιτ, τον Τζων Πατέστα και τον σύμβουλό του για θέματα ασφάλειας Σάντυ Μπέργκερ, τον άνθρωπο που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην απόφαση για τους βομβαρδισμούς κατά της Σερβίας.

ΜΑΣ ΜΠΗΚΕ Ο ΜΑΗΣ. Πήγανε όλοι να τον πιάσουνε –ως είθισται– στους κάμπους και τα λαγκάδια, και μας προέκυψε ένα Πρωτομαγιάτικο Σαββατοκύριακο με πανηγυρικό ρεζιλίκι για το ευγενές άθλημα του ποδοσφαίρου.

ΧΡΟΝΙΚΟ ΕΝΟΣ προαναγγελθέντος Μαΐου. Βέβαια, ο Μάης ο φετινός ήταν γνωστό ότι θα είναι μήνας «μ' έκαψες», αφού η ΕΠΟ και η ΕΠΑΕ, τα ανώτατα διοικητικά σχήματα του ελληνικού ποδοσφαίρου, είχαν καταφέρει να προγραμματίσουν μέσα σε 30 μέρες 7 αγωνιστικές πρωταθλήματος και τον τελικό Κυπέλλου καπάκι σαν το κερασάκι στην τούρτα. Υπό κανονικές συνθήκες, οι ομάδες μας δίνουν 4 αγώνες σε αυτό το χρονικό διάστημα.

ΣΑΛΑΤΑ. Να, έτσι κάναμε, και το πρόγραμμα έγινε σαλάτα. Κάτι η Εθνική που είναι να αγωνιστεί στις αρχές Ιουνίου για τα προκριματικά του Ευρώ 2000, κάτι μια απεργιακή κινητοποίηση τα Χριστούγεννα για τα τηλεοπτικά δικαιώματα, και τελείωσαν οι μέρες. Και ξαφνικά όλα παίζονται μέσα σε ένα μήνα.

ΚΥΠΕΛΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ. Όταν διαβάζετε αυτό το τεύχος, θα ξέρετε και εάν ο Ολυμπιακός ή ο Παναθηναϊκός είναι Κυπελλούχος 1999. Αλλά πού να τολμήσω να πω και καλή κουβέντα για κάποια ομάδα – στο προηγούμενο τεύχος έλεγα πόσο καλή ομάδα έχει ο Ολυμπιακός στο μπάσκετ και στο Μόναχο έκανε πάρτυ στην ρακέτα του η Ζαλγκίρις Κάουνας.

ΠΡΩΤΑΘΛΗΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ. Το πρωτάθλημα πάλι, θεωρείται τελειωμένο από τον Σεπτέμβριο, αφού και αγωνιστικά, αλλά και εξωαγωνιστικά, ο Ολυμπιακός ελέγχει τα πάντα και δεν χάνει τον τίτλο ούτε με προεδρικό διάταγμα. Αυτό, δηλαδή, που λένε οι άλλες ομάδες ότι πρέπει να βγει για να κερδίσει ο Παναθηναϊκός την δεύτερη θέση που βγάζει στο Τσάμπιονς Λιγκ, μετά τα αίσχη του Πρωτομαγιάτικου Σαββατοκύριακου.

ΠΕΝΑΛΤΑΡΑ. Είδε κι απόειδε ο διαιτητής Μπίκας ότι δεν έβαζε με τίποτα το γκολ της νίκης ο Παναθηναϊκός με αντίπαλο την Ξάνθη, σφύριξε ένα ανύπαρκτο πέναλτυ στις καθυστερήσεις του αγώνα και καθάρισε. Ο ΠΑΟ κέρδισε, η ΑΕΚ –που βρέθηκε να παίζει στην δύσκολη έδρα του Χαριλάου με τον Άρη, αφού το δευτεροβάθμιον όργανον της αθλητικής «δικαιοσύνης» έκρινε ότι τα αίσχη των οπαδών του στον αγώνα με τον Ηρακλή ετιμωρούντο επαρκώς με ένα χρηματικό πρόστιμο λιγότερο και από τα έξοδα των ζημιών που προκάλεσαν στο Καυτανζόγλειο– έχασε, και εκεί που είχε καπαρώσει την θέση του Τσάμπιονς Λιγκ, νάσου και πάλι ο Παναθηναϊκός σε απόσταση αναπνοής και ακολουθούν μάχες κλάσης Α' Παγκοσμίου Πολέμου – κι όποιος αντέξει.

Άραγε
δείχνουν το
Κόσοβο ή
το δρόμο
για το
Champion
League;

47 ΣΤΑ 252

Σε 47 από 252 αγώνες υπολογίζει η έγκριτη –και οπαδικώς ανεξάρτητη– αθλητική εφημερίδα *Sportime* πως η διαιτησία αλλοίωσε το αποτέλεσμα. Από ανικανότητα, από δειλία, από βλακεία ή επίτηδες; Κανείς δεν ξέρει και κανείς δεν μπορεί να αποδείξει τίποτα. Κι έτσι ο κόσμος το 'χει βούκινο, όσοι εμπλέκονται το έχουν κρυφό καμάρι, και η ζωή συνεχίζεται. Σιγά μην σταμάταγε, άλλωστε.

ΕΤΣΙ ΕΙΝΑΙ ΟΛΑ

Δεν είναι μόνο στο ποδόσφαιρο έτσι τα πράγματα. Όλη η ελληνική κοινωνία έτσι λειτουργεί. Κάποιοι λένε πως μερικά ιδιωτικά σχολεία «φουσκώνουν» τους βαθμούς των μαθητών τους, για παράδειγμα. Άλλοι ότι κάποιοι εφοριακοί, λένε, ζητάνε μίζες για να μην κάνουν ελέγχους σε επιχειρήσεις. Άλλοι κατηγορούν δημοσίους υπαλλήλους ότι χρηματίζονται για να δώσουν παράνομα άδειες σε τομείς της αρμοδιότητάς τους. Κάποιοι φτάνουν στο σημείο να πιστεύουν ότι εισπράττουν μίζες ανώτατα κυβερνητικά στελέχη για να

συναινέσουν στην αγορά πολεμικών αεροπλάνων. Κανείς δεν ξέρει αν είναι αλήθεια και κανείς δεν μπορεί να αποδείξει τίποτα. Έτσι είναι η ελληνική κοινωνία.

ΠΟΙΟΣ ΒΙΑΣΜΟΣ;

«Όταν δεν μπορείς να αποφύγεις έναν βιασμό, κάτσε κι απόλαυσέ τον» ήταν της μοδός να λένε κάποιοι συμπολίτες μας πριν από λίγα χρόνια. Να αγαπάτε τα σπορ, αλλά μην τρελαίνεστε κιόλας. ΟΚ;

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

ΑΣ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΟΥΜΕ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Βαλκανικό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης, τώρα!

Τα μουσεία –όπως γενικότερα την τέχνη– τα δημιουργούν οι ανάγκες κι όχι οι προεκλογικές υποσχέσεις ή η ψηφοθηρική λογική. Τα μουσεία αποτελούν τμήμα του μηχανισμού της ιστορίας και στην καλή τους εκδοχή δεν **συντηρούν** αλλά **παράγουν** πολιτισμό. Τα ζωντανά μουσεία, τα θερμά μουσεία, τα μουσεία που εμπλέκονται άρρηκτα στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό γίνεσθαι και που αποστρέφονται τόσο τον ελιτισμό όσο και την λαϊκιστική γελοιότητα, αναφύονται από κάτω, από τις υπαρκτές ανάγκες, και δεν αποτελούν βιτρίνες του όποιου πολιτιστικού *super market*, άνωθεν. Εδώ και χρόνια συζητούνται στον τόπο μας και ένα και δύο και τρία μουσεία σύγχρονης τέχνης, τα οποία στην καλύτερη περίπτωση αποτελούν ρεμβασμούς του Δεκαπενταυγούστου επί χάρτου και στην χειρότερη θλιβερά κομματικά σκευάσματα ενός «κρατικοδίαιτου μοντερνισμού», όπως προσφυώς τα χαρακτήρισε ο Νίκος Κεσσανλής. Μουσεία, δηλαδή, που θ' αναπαράγουν στην υπανάπτυκτη Ανατολή τα επιτυχημένα μοντέλα της Δύσης χωρίς καμία υποψία για τις ιδιαιτερότητες ή το πολιτιστικό παρελθόν και παρόν της συγκεκριμένης περιοχής. Όμως η τέχνη μπορεί μεν να απευθύνεται στην παγκόσμια συλλογική εμπειρία, αλλά έχει και **τόπο** και **χρόνο**. Υπό την έννοια αυτή περισσότερο εκφράζει επιθυμίες και λιγότερο διακοσμεί· περισσότερο στοχάζεται πάνω στην πανανθρώπινη μοίρα και λιγότερο υπηρετεί τη λογική της αγοράς.

Σήμερα τα Βαλκάνια, η γειτονιά μας, φλέγονται, ο πόλεμος είναι ήδη εδώ, για το μέλλον προβλέπεται πολλή ξηρασία και είναι εθελοτυφλών όποιος δεν το βλέπει. Ας αντισταθούμε λοιπόν: με διαδηλώσεις, με πορείες, με εγρήγορση, με διαμαρτυρίες, με τραγούδια, με πολιτισμό.

Ας διασώσουμε πρωτίστως τον κοινό βαλκανιό μας πολιτισμό με πολιτισμό. Σήμερα είναι μοναδική η ευκαιρία η Ελλάδα να τεθεί επικεφαλής μιας κοινής προσπάθειας, ώστε τα κατακερματισμένα Βαλκάνια να γνωρίσουν την ομόρριζη, πολυφυλεκτική, ενιαία τους παράδοση – και τις διαφορές τους επίσης. Ας ιδρύσουμε λοιπόν **τώρα** ένα **Βαλκανικό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης**, το οποίο θα διασώζει και θα κυκλοφορεί σ' όλη την χερσόνησο την σύγχρονη δημιουργία των Αλβανών, των Σέρβων, των Βουλγάρων, των Ρουμάνων, των Ελλήνων, των Βόσνιων, των Τούρκων κ.ο.κ. Ας απαντήσουμε στους σκόπιμα υποδαυλιζόμενους σωβινισμούς με πολιτισμό κι ας πάρουμε εμείς, λόγω ιστορικής συγκυρίας, την ευθύνη. Πρόσφατα κατέθεσα πρόταση στην υπουργό Πολιτισμού κ. **Ελισάβετ Παπαζώη** –και την κοινοποίησα στον κ. **Γ.Α. Παπανδρέου**– σύμφωνα με την οποία το ήδη περατωμένο από το 1994 και άριστα εξοπλισμένο παράρτημα της Εθνικής Πινακοθήκης στην Κέρκυρα θα μπορούσε να καταστεί ένα τέτοιο κέντρο βαλκανίας συμφιλίωσης. Το παράρτημα που αποτελείται από δύο κτίρια άριστης μουσειολογικής υποδομής –ο γράφων είχε την ευθύνη τους επί τέσσερα χρόνια– καταλαμβάνει έκταση επτά στρεμμάτων ενώ εδώ και αρκετό καιρό υπολειτουργεί. Θα ήταν ευχής έργο ν' αναλάβει πάλι δράση εκεί στην ακριτική όσο και κοσμοπολιτική Κέρκυρα. Εκεί, τόσο κοντά στο Θέατρο των συγκρούσεων. Είτε όμως επιλεγεί το νησί των Φαιάκων είτε όχι, πιστεύω πως η δημιουργία ενός βαλκανικού πολιτιστικού κέντρου στην Ελλάδα αποτελεί **εθνική επιταγή**. Πολιτική βούληση χρειάζεται τώρα...

Μάνος Στεφανίδης

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• **Προετοιμαστείτε:** Ένα σημαντικό Συμπόσιο πραγματοποιείται το καλοκαίρι (23-25 Ιουλίου '99) στη Μονεμβασία με θέμα τη ζωγραφική της τελευταίας βυζαντινής περιόδου. Όσοι ενδιαφέρονται μπορούν να παρακολουθήσουν ελεύθερα τις εργασίες του· περισσότερες πληροφορίες μπορούν να έχουν από τον Μονεμβασιώτικο Όμιλο, τηλ. 0732.61284.

• **Ακούστε:** Τη μουσική του Βενετοκρητικού **Φραγκίσκου Λεονταρίτη**, που τη γνωριμία με το έργο του χρωστάμε στον αείμνηστο **Νίκο Παναγιωτάκη**: Στις 14 Μαΐου '99, στις 9 μ.μ. η Καθολική Εκκλησία Κρήτης οργανώνει μια συναυλία στον Καθεδρικό ναό της στα Χανιά (Χάληδων 48).

• **Ταξιδέψτε:** Στο Ηράκλειο της Κρήτης (αν δεν έχετε την τύχη να είστε ήδη εκεί) θα παρακολουθήσετε τη δεύτερη ετήσια διάλεξη «εις μνήμην **Νίκου Παναγιωτάκη**», που πραγματοποιείται από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης στις 19 Μαΐου '99 στην Κεντρική Αίθουσα του Επιμελητηρίου Ηρακλείου· ο καθηγητής **Γρηγόρης Σηφάκης** θα μιλήσει για τη λειτουργία και τη σημασία της μουσικής στην αρχαία τραγωδία.

• **Δείτε:** Την έκθεση του **Διαμαντή Αϊδίνη** με τίτλο «Αντίο για πάντα». Στη θέση του κλασικού καταλόγου θα βρείτε δύο αφηγήματα της **Ελίζαμπέτας Καζαλότι** και της **Αμάντας Μιχαλοπούλου** (εκδ. Απόπειρα). Συμβαίνει στην γκαλερί FOKA στη Θεσσαλονίκη (Ν. Φωκά 17, τηλ. 240.362) ως τις 15 Μαΐου '99.

• **Προσέξτε:** Το μικρό, ένα περιοδικό για τη φωτογραφία φτιαγμένο απ' τις ομάδες φωτογραφίας της «Στροφής». Ήδη από το 1989, οι ομάδες αυτές προσπαθούν να δουν τον κόσμο με... άλλο μάτι. Το μικρό φιλοξενεί επιλεγμένες φωτογραφίες από τα μέλη όλων των ομάδων της «Στροφής» και συνιστά μια εναλλακτική πρόταση δράσης.

• **Παρακολουθήστε:** Το σεμινάριο του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με θέμα «Η Μεσαιωνική Κύπρος μέσα από βυζαντινές και αραβικές πηγές» στις 10 Μαΐου '99, 5-9 μ.μ., στο «Σπίτι της Κύπρου» (Ηρακλείου 10, τηλ. 3641217).

Ο ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ ΚΑΙ Η ΛΑΪΚΗ ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ

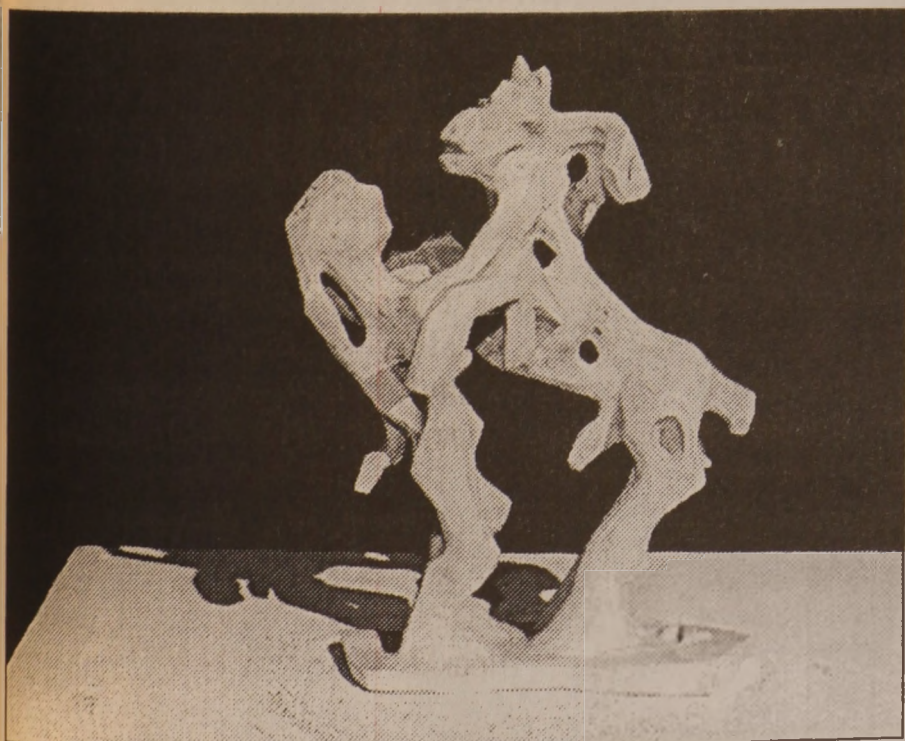
ΖΩΓΡΑΦΟΣ, ΛΙΘΟΓΡΑΦΟΣ και εικονογράφος λαϊκών μυθιστορημάτων, ο **Σωτήριος Χρηστίδης** (1858-1940), γέννημα της Θεσσαλονίκης, ξεκίνησε τις σπουδές του στην Αθήνα στην Ιατρική Σχολή και στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο· σπουδές που εγκαταλείπει για να αρχίσει αμέσως την επαγγελματική του σταδιοδρομία από το σχεδιαστήριο της Ελληνικής Εταιρείας Ορυχείων Λαυρίου. Ο **Κάρολος Χάουπτ** γίνεται ο δάσκαλός του της λιθογραφίας και ο **Δράκος Παπαδημητρίου** της εκδοτικής τέχνης. Από το 1904 δημιουργεί το δικό

του ατελιέ και σε όλη τη διάρκεια της ζωής του παράγει πλουσιότατο έργο: ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα, εικονογραφήσεις λαϊκών αναγνωσμάτων, ήρωες του '21 και διαφημίσεις, εικονογραφημένες παρτιτούρες και χαριτόβρυτες Γενοβέφες. Ο **Δημήτρης Πικιώνης**, που εντόπισε την αξία του έργου του Χρηστίδη, στην έκθεση που οργάνωσε το 1938, αφιερωμένη «εις την τέχνη της ελληνικής παραδόσεως» έγραφε: «Εκτός από τις καθολικές μορφές της παραδόσεως, που τις χαρακτηρίζει η ρυθμική διατύπωση,

υπάρχουν και άλλες (Θεόφιλος, Χρηστίδης, λαϊκά παιχνίδια κ.ά.) που η αξία τους είναι τούτη: μολονότι δρουν σε μια διασπασμένη πλέον παράδοση, δεν παύουν να δουλεύουν το γνήσιο πνεύμα της φυλής. Των μορφών αυτών, που μας παρουσιάζονται πολλές φορές εξωτερικά με το ένδυμα της πενιχρότητας, δεν είναι εύκολο ο μη γυμνασμένος νους να συλλάβει τον εσωτερικό πλούτο και την ανυπολόγιστη για μας σημασία των. Νομίσσαμε ότι ήταν καιρός να τις αποκαταστήσουμε εις τη συνείδησή μας».

Όλγας 108, τηλ. 295.149)· μια έκθεση που τιμά τον Χρηστίδη στη γενέτειρά του και η οποία θα διαρκέσει ως τις 30 Μαΐου '99. Να ευχηθούμε ότι η έκθεση αυτή μπορεί να «ταξιδέψει» σε πολλές άλλες πόλεις της Ελλάδας, συμπεριλαμβανομένης και της Αθήνας, καθώς και στην Κύπρο, που φιλοξένησε τον νεαρό Χρηστίδη την πρώτη περίοδο της φυγής του απ' τη γενέτειρά του, όταν ξεγλίστρησε από τη δίωξη ενός τούρκου αξιωματικού, λίγο πριν καταλήξει οριστικά στην πρωτεύουσα. Περιμένουμε...

«Με τα δύο και τα τέσσερα...»

Από τις 10 μέχρι τις 28 Μαΐου '99, στην αίθουσα «ΑΕΝΑΟΝ» μπορείτε να δείτε την έκθεση γλυπτικής του Πέτρου Ρουκουτάκη με τον τίτλο: «Με τα δύο και τα τέσσερα...». Το ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο είναι ότι ο καλλιτέχνης, επειδή στα 28 του χρόνια έμεινε τυφλός, αν και ζωγράφος στις σπουδές του, κατέφυγε στη γλυπτική με αξιόλογα αποτελέσματα. Η έκθεση περιλαμβάνει γλυπτά από μπρούντζο, μάρμαρο, πηλό και ακρυλικό, τα οποία λειτουργούν τόσο οπτικά όσο και με την αφή, χαρίζοντας πιο βαθύ και άμεσο αποτέλεσμα.

Δ.Χ.

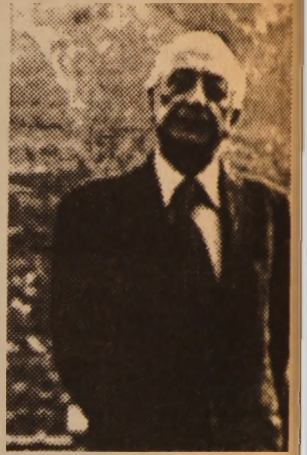
ΒΑΣΙΛΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΣ

ΈΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ του θεάτρου μας, ο Βασίλης Διαμαντόπουλος, έφυγε την Τετάρτη τα ξημερώματα. Ο Βασίλης Διαμαντόπουλος στους νεότερους έχει μείνει ίσως ως Λουκάς στην ωραία τηλεοπτική σειρά «Εκείνος και Εκείνος» όπου εμφανιζόταν μαζί με τον Γιώργο Μιχαλακόπουλο. Όμως ο Β. Διαμαντόπουλος ήταν ο μεγάλος πρωταγωνιστής του θεάτρου μας για περισσότερο από σαράντα χρόνια. Ξεκίνησε με την Αγριόπαπια του Ίψεν, σε σκηνοθεσία Καρόλου Κουν, το 1942. Από τότε πρωταγωνίστησε σε πολλές παραστάσεις και ανέστησε πολλούς χαρακτήρες του ξένου και του ελληνικού δραματολογίου. Αξέχαστη θα μείνει η ερμηνεία του στα μονόπρακτα που παρουσίασε το Θέατρο Τέχνης την περίοδο 1954-55: την «Αρκούδα», τις «Βλαβερές συνέπειες του καπνού» και τον «Άνθρωπο με το λουλούδι στο στόμα». Η παρουσία του στη σκηνή ήταν καθηλωτική, καθώς ανέλυε σε βάθος κάθε πτυχή της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε ρόλους που θα μείνουν αξεπέραστοι.

Ο Β. Διαμαντόπουλος τα χρόνια της δικτατορίας αυτοεξορίστηκε στο Παρίσι. Ήταν πάντοτε παρών στους πολιτικούς και κοινωνικούς αγώνες της πατρίδας του. Η μνήμη του θα διατηρηθεί μέσα από τις ταινίες του σινεμά και τις τηλεοπτικές εμφανίσεις. Στους μαθητές θα μείνει η διδαχή του. Χάθηκε, όμως, ο ηθοποιός του θεάτρου που κάθε βράδυ αναδημιουργούσε ανθρώπους, προσφέροντάς μας την ευκαιρία για ταξίδια αλησμόνητα...

Η Θεατρική
Συντροφιά
του
Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων
παρουσίασε από
την Τετάρτη 5.5
μέχρι σήμερα,
για πρώτη φορά,
το θεατρικό
έργο του
Δημήτρη Χατζή

Ο Βασιλιάς Ανήλιαγος στα Γιάννενα.
Οι παραστάσεις θα επαναληφθούν
από 15 έως 20 Μαΐου
στο Καμπέρτειο Θέατρο.
Καλή επιτυχία!

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Μαφία στη Διανόηση! Δέκα δισ. από την ΕΟΚ επρόκειτο να διανεμηθούν σ' έλληνες εκδότες προς ενίσχυση του ελληνικού βιβλίου. Ήταν τόσο όμως διάτρητη η επιλογή από διακεκριμένη επιτροπή που επενέβη εισαγγελέας!
- Θυμώνω! Αλλά θυμώνω πολύ. Με τις ανοησίες που παρουσιάζει η κρατική τηλεόραση και επιπλέον τις θεωρεί πολιτιστική ενημέρωση. Με τα διάφορα τρία στούντζες τα οποία εκτός από αντι-τηλεοπτικά είναι και άσχετα με τους βαρετούς ακκισμούς τους.
- Επιπλέον, στα ραδιοτηλεμέγαλα επικρατούν αφενός ο «νήδυμος ύπνος» και αφετέρου το «Μεγάλο φαγοπότι» ήγουν κλασικίζουσα ποίηση και πρωτοποριακό σινεμά. Και έξω βρίζουν τ' αληθινά γεγονότα του πολιτισμού.
- Κι όμως. Με δεδομένη την χαμηλή ακρο-τηλεθεαματικότητα, ας τολμήσει η ΕΤ την αληθινή τομή κι ας μην αναμασά ως επιτυχίες τις αποτυχίες των ιδιωτικών τηλεδιαύλων.
- Επιτέλους, έχετε κουράσει το πανελλήνιο αφενός με τηλεμαραθώνιους τύπου καλλιτεχνικού πατινάζ και παιχνιδιών όλου του κόσμου και αφετέρου με καθημερινές δόσεις Έλντας που άλλοτε φιλοσοφεί -τα απογεύματα- κι άλλοτε αστεϊάζεται -τα σαββατόβραδα. Έλεος!
- Κι επιπλέον κάνετε περικοπές από το Γ'

Πρόγραμμα και έχετε φέρει τον διευθυντή του Γιώργο Τσαγκάρη σε απόγνωση, για να τα σπαταλάτε σε γελοιότητες.

- Κύριε Ρέππα, έχετε σκεφθεί ότι μέσα από την τηλεόραση θα μπορούσατε ν' ασκήσετε μείζονα πολιτιστική πολιτική και μάλιστα ν' αγγίξετε τα ευρεία στρώματα;
- Εκτός κι αν περιμένετε να ευοδωθεί η πολιτική του κ. Βενιζέλου και κοιτάτε την τηλεόραση ως μέσο αποχαύνωσης.
- Α propros άδεια τα ταμεία του ΥΠΠΟ, «στον καιρό» όλα τα εξαγγελθέντα έργα, στις καλές τις φετινές ανασκαφικά προγράμματα, άνευ πόρων η συμμετοχή μας στην Biennale, χωρίς επιχορηγήσεις ένας τεράστιος αριθμός εμπλεκόμενων φορέων. Δράμα...
- Ε, δεν είναι όλα «Μέγαρο»!
- Μια και μιλάμε για πολιτισμό, όποιος δεν είδε την κ. Λαμπράκη-Πλάκα να συνομιλεί με την κ. Γιατζόγλου στον ΣΚΑΪ κι όποιος δεν άκουσε τον κ. Νταλάρα με την ορχήστρα Γιουσούπωφ στο Μέγαρο, αγνοεί τι εστί τέχνη.
- Αληθεύει -κοίτα τώρα συνειρμός!- ότι ο κ. Ψυχάρης χτύπησε το τηλέφωνο στον κ. Τσοχατζόπουλο απαιτώντας αγορές F-15 και F-16, επειδή τον πίεζε ο κ. Λιακουνάκος;
- Πατρίς-Θρησκεία-Πολεμική Βιομηχανία.
- Πολύ ωραία στημένη η έκθεση του Τέτση από την κ. Τζούλια Δημακοπούλου, πρόεδρο των ελλήνων γκαλεριστών. Πυκνά-πυκνά βαλμένα τα έργα για να μην κρυώνουν και μάλιστα

μερικά και πάνω από τις πόρτες. Μουσειολογική επανάσταση στην Πινακοθήκη.

- Θυμώνω επίσης με τους «σοβαρούς» τηλεοπτικούς κριτικούς που κατακεραυνώνουν -ουσιαστικά διαφημίζοντας- αποκλειστικά τις Ρούλες και τους Μικρομεγαλούτσικους και δεν ασχολούνται καθόλου με τις -έστω- λίγες τηλεοπτικές οάσεις. Όπως είναι πολλές εκπομπές της ΝΕΤ ή του Seven X, όπως είναι οι ταινίες της ΕΤ3, όπως είναι το Μαύρο Κουτί του Mega κ.λπ.
- Όπως επίσης είναι κόσμημα η εκπομπή του Γιάννη Τσεκλένη στην ΕΤ1.
- Αλλά οι τηλεοπτικοί προτιμούν να πατρυνάρουν το kitsch, γιατί αυτό τους δίνει αιτία ύπαρξης, και ν' αγνοούν κάθε προσπάθεια ανανέωσης του βεβαρμένου τηλεοπτικού μας τοπίου.
- Εξάλλον, αυτή είναι και η γραμμή των αφεντικών τους. Κι επιτέλους· όχι άλλη τηλεοπτική φιλανθρωπία από επώνυμους δισεκατομμυριούχους ελεήμονες που έχουν όμως λεηλατήσει τον τόπο επί χρόνια.
- Η αναληψία και κυνισμός τους μου φαίνονται πιο φυσικοί.

Μανωλάκης ο βομβιστής

Ο φίλος του Μανωλάκη Τάσος Γούλας έστειλε την εξής συμβολή του στη στήλη:

- Γιατί δεν πονοκεφαλιάζουν οι ΠΑΣΟΚτζήδες;
- No Brain - No Pain.
- Τι είναι ο νεκρός ΠΑΣΟΚτζής μέσα στην ντουλάπα;
- Ο Νικητής του περσινού κρυφτού! Προσυπογράφουμε.

Η συνείδηση στην παράδοση

ΜΙΑ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΓΙΩΤΑ ΒΕΗ

του Βασίλη Ρούβαλη

Στο όνομα της παράδοσης πολλοί έχουν δηλώσει θιασώτες ή ζηλωτές ιδανικοί· κάποιοι στέκονται πρόσκαιρα αναζητώντας καλλιτεχνικό έρεισμα, κάποιοι άλλοι, οι πραγματικοί μύστες, την αγγίζουν ευλαβικά, χρησιμοποιώντας τη ως εφελήριο δημιουργικής ενέργειας. Η Γιώτα Βέη συγκαταλέγεται σε αυτούς τους τελευταίους, υπηρετώντας πιστά και με συνέπεια την ελληνική μουσική δημιουργία που φθάνει στα ακριτικά άσματα και απλώνεται στις συντεταγμένες του ελλαδικού χώρου τόσων

αιώνων. Ξεκίνησε τη σταδιοδρομία της σε μικρή ηλικία τραγουδώντας δημοτικά σε λαϊκά πανηγύρια της ιδιαίτερης πατρίδας της, της Λαμίας, και δεν φείδεται θερμών λόγων για όλους εκείνους τους αυτοδιδάκτους οργανοπαίκτες – αφανείς συντηρητές της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. Στη συνέχεια συνεργάστηκε με την Ελένη Καραϊνδρου στο Τρίτο Πρόγραμμα της ΕΡΤ, προάγοντας για αρκετά χρόνια τις βάσεις του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού σε

δύσκολες εποχές. Ακολούθησαν συναυλίες και φεστιβάλ σε Ευρώπη και Αμερική, με αποκορύφωμα την πολυεθνική σύμπραξη στη λαϊκή όπερα «Mammás», έμπνευσης του Γάλλου Philippe Eidel, η οποία πριν από δύο χρόνια γνώρισε μεγάλη επιτυχία σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Από τη συνεργασία της με τον Μιχάλη Νικολούδη προέκυψε ένας ενδιαφέρων καρπός, ο δίσκος Γαία (Libra Rec.), ο οποίος και στάθηκε καλή αφορμή για μια σύντομη αλλά περιεκτική κουβέντα μαζί της.

• Είναι πια τόσο παρεξηγήσιμος όρος που το να προσδιορίσει κανείς την παράδοση είναι μάλλον επικίνδυνο...

– Κάθε εποχή γεννά τα δικά της καλλιτεχνικά ρεύματα. Η μουσική, ο ρυθμός και το πνεύμα της προσαρμόζονται στον τρόπο ζωής. Η παράδοση είναι ένας ζωντανός οργανισμός που αναπτύσσεται συνεχώς. Μπαίνοντας στη νέα χιλιετία, νιώθω απαραίτητα τα βήματα προς το παρελθόν, αφού τίποτε δεν χάνεται, τουναντίον όλα ανακυκλώνονται κι επαναγράφονται, αφού το ουσιώδες φιλτράρεται στον χρόνο. Πιστεύω ότι από την παράδοση γεννιέται κάθε νέα πρόταση που φυσικά απαιτεί υποστήριξη και έλεγχο.

• Η σύγχρονη δημιουργία παρέχει στοιχεία που θα αποτελέσουν μέρος της κατοπινής παράδοσης;

– Δεν γνωρίζουμε τι καταγράφεται αυτή τη στιγμή. Στο παρελθόν, η λαϊκή σοφία και το ατόφιο συναίσθημα άγγιζαν τον λαό και τη συνείδησή του. Ό,τι γίνεται με

επίφαση ή επιβολή δεν μπορεί να έχει διάρκεια και βάθος ως καλλιτέχνημα. Η κοινή συνείδηση διαμορφώνει τα παραδοσιακά στοιχεία που θα φανούν σε μερικά χρόνια. Πάντως αισιοδοξώ, καθώς διακρίνω αρκετά πράγματα που ωριμάζουν και η σπουδαιότητά τους έχει αρχίσει να διαφαίνεται.

• Σίγουρα, όμως, η ελληνική μουσική παράδοση φαίνεται να απολαμβάνει ευρύτερης εκτίμησης τόσο εδώ όσο και στο εξωτερικό.

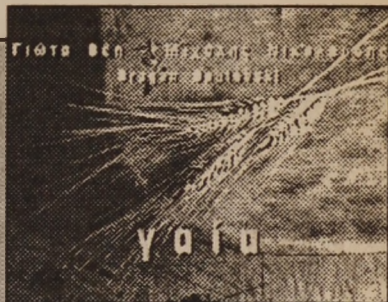
– Όταν ξεκινούσα το δημοτικό τραγούδι με διακατείχε η αίσθηση ότι όλα θα χαθούν σιγά σιγά, ότι θα φθαρούν ή θα υποκλαπούν. Είχα διαβάσει σε μια συνέντευξη της Τζόαν Μπαέζ ότι ήθελε να τραγουδήσει ελληνικά δημοτικά. Ανησύχησα μάλλον παρά χάρηκα... Τώρα τα δεδομένα έχουν αλλάξει. Είχα την τύχη να συνεργαστώ με σημαντικούς συνθέτες, γνήσιους λαϊκούς οργανοπαίκτες, όπως τους Στεφανίδη, Τάσο Χαλκιά,

Μαθιό Μπαλαμπάκη, Μουντάκη και άλλους, που αποτέλεσαν μοναδικό κεφάλαιο στον ελληνικό χώρο. Η Δόμνα Σαμίου προβληματιζόταν για το τι θα γίνει ύστερα από εκείνη τη γενιά. Νέοι άνθρωποι όμως διαγράφονται στον ορίζοντα, κινούνται κι αναδεικνύονται. Μεταξύ όλων των άλλων να αναφέρω τον Βαγγέλη Καρύπη και τον Μιχάλη Νικολούδη.

• Τα ωδεία και τα σχολεία παραδοσιακής μουσικής δημιουργούν τις σοβαρές, εμπειριστατωμένες βάσεις για την επερχόμενη γενιά μουσικών; Θα μπορούσε κάποιος να μιλήσει για συγκυρία...

– Κάποιοι διαφωνούν, αλλά εγώ βλέπω ότι βγαίνουν ωφέλιμα πράγματα από αυτή την υπόθεση. Σταδιακά διαμορφώνεται και μια σύγχρονη αισθητική. Δεν μπορώ όμως να πω ότι η εποχή αυτή θα είναι καταλυτική για να ανατραφεί και να ευδοκιμήσει ένας γερός κορμός. Αυτό, βέβαια, θα φανεί πολύ αργότερα.

Η ΣΥΜΠΡΑΞΗ Νικολούδη-Βέη ήταν μια ευχάριστη έκπληξη στο πλαίσιο της ελληνικής

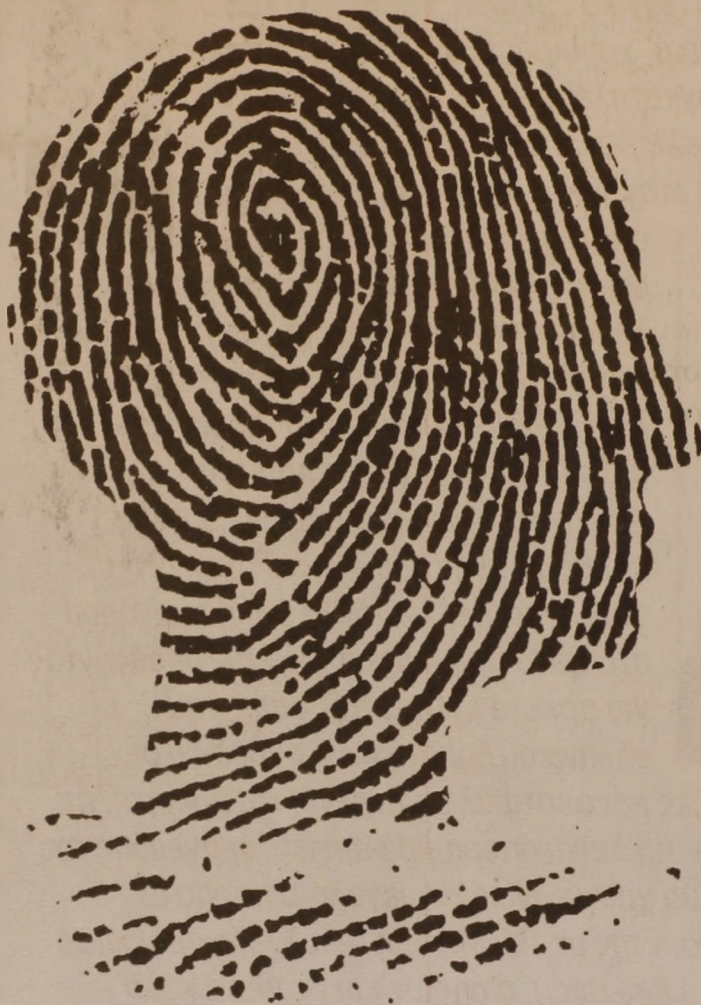

δισκογραφίας, και δη στον χώρο της έντεχνης προσέγγισης αυτού του ανεξάντλητου corpus musicalis. Η σπιβαρή φωνητική βάση της Γιώτας Βέη «ακούμπησε» ιδανικά το «κρύσταλλο» της ηχητικής φόρμουλας του Μιχάλη Νικολούδη σε κομμάτια παραδοσιακά, από τον Πόντο, την Κύπρο, τον Μοριά, την Ανατολική Ρωμυλία, τα Δωδεκάνησα.

Η πρόθεση, άμεσα κατανοητή: αναγωγή και επαλληλία σκοπών που χάνονται στον χρόνο αλλά και θαλερά διεκδικούν θέση στο ηχητικό πάνθεον της εποχής μας. Η Γαία τοποθετείται στις σεμνές αλλά θεελλώδεις προσεγγίσεις της ελληνικής μουσικής παράδοσης, κλείνοντας με νόημα το μάτι στο μέλλον. Σ' αυτό, εξάλλου, δεν αναζητεί πάντοτε η τέχνη την πνοή της;

Πνευματικά δικαιώματα και κοινωνική ευαισθησία

της Έλλης Φιλιπποπούλου

Εχει επανειλημμένως λεχθεί ότι η πλειονότητα των Ελλήνων περνά το ένα τρίτο της ημέρας μπροστά σε μια αναμμένη τηλεόραση. Όλοι μας κάνουμε καθημερινή χρήση προϊόντων πνευματικής ιδιοκτησίας. Πηγαίνοντας στο θέατρο ή το σινεμά, διαβάζοντας ένα βιβλίο ή μια εφημερίδα, ακούγοντας μουσική, αγοράζοντας εικαστικά έργα ή χρησιμοποιώντας προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Τα έργα του πνεύματος αποτελούν υπ' αριθμόν ένα καταναλωτικό προϊόν, ενώ οι εταιρείες και οι ενεργοποιούμενοι στο χώρο της πολιτιστικής παραγωγής αντιπροσωπεύουν κατά μέσον όρο 5-7% του ακαθαρίστου εθνικού προϊόντος στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο Έλληνας εξαγριώνεται εάν δεν πάρει ταμειακή απόδειξη στην ταβέρνα ή την μπουτίκ ενδυμάτων. Έχει όμως εξαιρετική άνεση να παρακολουθήσει στην τηλεόραση την αγαπημένη του ταινία από έναν πειρατικό σταθμό ή να αγοράσει σε τιμή ευκαιρίας κλεψίτυπες κασέτες στο παζάρι. Ακόμη λιγότεροι πολίτες –ή και οι ίδιοι οι μετερχόμενοι τέτοιες ενέργειες– δεν υποπτεύονται καν ότι η κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας ενυπάρχει σε καθημερινές πρακτικές, όπως η ανασκόπηση του Τύπου στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση, η φωτοτύπηση άρθρων και κειμένων μέσα σε Υπουργεία και δημόσιες υπηρεσίες, η χωρίς άδεια εκμίσθωση και δανεισμός βιβλίων σε βιβλιοθήκες, η συμπερίληψη αποσπασμάτων έργων σε φυλλάδια που συνοδεύουν δίσκους, CD-ROM και κάθε είδους συλλογές, η φωτογράφιση και αναπαραγωγή της φωτογραφίας εικαστικών έργων σε μουσεία ή γκαλερί έργων τέχνης, η χρήση αποσπασμάτων δημοσιευμάτων από ιδιωτικές επιχειρήσεις που συχνά προμηθεύονται τα αποκόμματα του Τύπου από υπηρεσίες ειδικά δραστηριοποιούμενες στη συλλογή αυτών. Ο κατάλογος είναι μακρύς κι εμπλουτίζεται καθημερινά όσο η τεχνολογία προχωρά και μας προμηθεύει με νέα μέσα επικοινωνίας και πληροφόρησης.

Η ανοχή δυστυχώς εκτείνεται πέρα απ' το επίπεδο του απλού πολίτη και φτάνει ως και τα δικαστήριά μας, τα κατ' εξοχήν αρμόδια όργανα να εφαρμόσουν το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η Έλλη Φιλιπποπούλου είναι δικηγόρος ειδικευμένη σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, Νομικός Σύμβουλος του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου και της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Εκδοτών και Βιβλιοχαρτοπωλών

«Καλά, θα πάθουμε έμφραγμα για μια πνευματική ιδιοκτησία;...».

«Έχουμε δικάσει απ' το πρωί υποθέσεις ναρκωτικών, λαθρεμπορίας, πλαστογραφίας. Τι μας λέτε για πνευματική ιδιοκτησία τώρα, μαντάμ;...».

Ή έπειτα από πολύωρη ακροαματική διαδικασία: «Να δημευτούν και οι βιντεοκασέτες για ν' ακούει μουσική ο στρατός...».

Περιστατικά που λαμβάνουν χώρα στις αίθουσες των δικαστηρίων και λόγω παραγόντων της δίκης.

Οι λόγοι μη εξοικείωσης του έλληνα δικαστή με την έννοια της πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά και με τα μέσα τεχνικής αναπαραγωγής των έργων είναι προφανείς: μηδαμινή παιδεία στα σχολεία, έλλειψη εξειδίκευσης στα πανεπιστήμια (αρκεί να σημειωθεί ότι η πνευματική ιδιοκτησία αποτελεί κατ' επιλογή μάθημα της Νομικής Σχολής Αθηνών).

Αν σ' αυτούς προστεθεί και η καθυστέρηση εισαγωγής ενός κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου στην Ελλάδα, εξηγείται εύλογα η δυσκολία συνειδητοποίησης του λόγου ύπαρξης τόσο αυστηρών ποινών για την κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας στο νόμο 2121/1993 και κατ' επέκταση η κακή (ή και η μη) εφαρμογή του νόμου.

Ακόμα και οι ίδιοι οι παραβάτες, αντιμετωπίζοντας τον κίνδυνο επιβολής ποινών που φτάνουν τα δέκα χρόνια φυλάκισης για την κατ' επάγγελμα τέλεση του αδικήματος της κλοπής πνευματικής ιδιοκτησίας, αδυνατούν να συνειδητοποιήσουν τη σοβαρότητα του αδικήματος που διέπραξαν.

Ενδεχομένως δε, αν διέθεταν την ελλείπουσα συνείδηση, να μην το διέπρατταν καν.

Ανοχή παρατηρείται και εκ μέρους των πολιτειακών αρχών. Αρκεί ν' αναφερθεί ότι στην Ελλάδα λειτουργούν αυτή τη στιγμή χωρίς άδεια περισσότεροι από 250 τηλεοπτικοί σταθμοί των οποίων, σε πληθώρα περιπτώσεων, το πρόγραμμα στηρίζεται σε μετάδοση οπτικοακουστικών έργων, για τα οποία δραχμή δεν έχει πληρωθεί προς νόμιμη απόκτηση τηλεοπτικών δικαιωμάτων.

Και τούτο μολονότι η ραδιοτηλεοπτική νομοθεσία προβλέπει μηχανισμούς εξυγίανσης των οπτικοακουστικών μέσων ενημέρωσης (ήδη από το 1989 πριν κι απ' τον προς το παρόν ανεφάρμοστο νόμο 2328/95, γνωστό ως νόμο Βενιζέλου).

Οι διαπιστώσεις αυτές μας φέρνουν μπροστά σ' ένα ερώτημα: Πώς μπορεί να επιτευχθεί η συνείδηση της πνευματικής ιδιοκτησίας στην κοινωνία;

Μια πρώτη απάντηση θα ήταν να γίνουν πραγματικότητα όσα ανωτέρω αναφέρθηκαν ως διαπιστωθείσες ελλείψεις.

Η συνείδηση διαμορφώνεται πρωταρχικά απ' την παιδική ηλικία. Ο σεβασμός στο δικαίωμα του δημιουργού μπορεί να επιτευχθεί αν γίνει απολύτως κατανοητό ήδη απ' τη σχολική περίοδο ότι η χρήση νέων τεχνολογιών αλλά και τα παραδοσιακά εκπαιδευτικά και πολιτιστικά προϊόντα δεν μπορούν να υπάρξουν πέρα και έξω από κάποια περιουσιακά και ηθικά δικαιώματα των δημιουργών τους.

Κατ' εξοχήν απαραίτητη κρίνεται και η εξειδίκευση στον ιδιαίτερο αυτό κλάδο του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας των δικαστών αλλά και όλων των άλλων προσώπων που καλούνται να εφαρμόσουν την ειδική νομοθεσία. Η εξοικείωση με τις συμβάσεις μεταβίβασης αδειών εκμετάλλευσης και διανομής καθίσταται απαραίτητη για όσους ιδιώτες συναλλάσσονται μέσα στην αγορά των πολιτιστικών προϊόντων και των άλλων προϊόντων πνευματικής ιδιοκτησίας και για τις δημόσιες αρχές που καλούνται να επιτηρήσουν την εύνομη λειτουργία του ραδιοτηλεοπτικού, δισκογραφικού, εκδοτικού ή άλλου πολιτιστικού τομέα (π.χ. Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο, Οργανισμοί Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας, τελωνεία κ.λπ.).

Αλλά και οι ίδιοι οι δημιουργοί χρειάζονται ενημέρωση σχετικά με τα δικαιώματά τους, την άσκηση αλλά και τα όριά τους, τις δυνατότητες συλλογικής διαχείρισης και προστασίας.

Η αυστηρή εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου –εκφοβιστικά ίσως στην αρχή, αλλά σαφώς επανορθωτικά της ασυνειδησίας στη συνέχεια– μπορεί να σηματοδοτήσει τη μετάβαση προς τη συνειδητοποίηση της σοβαρότητας του αδικήματος της κλοπής του πνευματικού μόχθου άλλων και των συναρτωμένων μ' αυτόν, τερασίων πολλές φορές, επενδύσεων.

Εντούτοις και προκειμένου να πραγματοποιηθούν τα όσα παραπάνω μπορεί να ακούγονται ως ευχολόγια, είναι απολύτως απαραίτητη η πολιτειακή και πολιτική βούληση. **Ο θεσμός και το δικαιο πνευματικής ιδιοκτησίας δεν μπορεί να λειτουργήσει πέρα και ξέχωρα απ' τη γενικότερη πολιτιστική πολιτική του κράτους.**

Αντιθέτως, είναι, και ως τέτοια πρέπει να αντιμετωπίζεται, η καρδιά κάθε πολιτιστικής πολιτικής.

Πολιτισμός υπάρχει γιατί υπάρχουν δημιουργοί. Κι οι δημιουργοί θα εκλείψουν ή δεν θα παράγουν τελικώς έργο ποιότητας, ανάπτυξης και χρησιμότητας για την κοινωνία αν η κοινωνία δεν τους ανταποδίδει το μόχθο τους και αν η πολιτεία αδυνατεί να τους εξασφαλίσει την ηθική προστασία και αναγνώριση, φράζοντας το δρόμο σε όσους «κλέβουν» το πνευματικό προϊόν, διαπράττοντας ένα αδίκημα με καθαρά κερδοσκοπικό σκοπό: την οικονομική εκμετάλλευση της διάνοιας του δημιουργού.

Στόχος της πολιτιστικής πολιτικής πρέπει να είναι η εκστρατεία ενημέρωσης του κοινού και των δημιουργών, η κατάρτιση των αρμοδίων οργάνων και των δικαστών, η αναβάθμιση του ρόλου οργανισμών και ιδρυμάτων που ασχολούνται με τη διαχείριση και προστασία των δικαιωμάτων των δημιουργών.

Στόχος είναι και η αυστηρή εφαρμογή του θεσμικού και νομοθετικού πλαισίου όχι μόνο της πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά και της λοιπής πολιτιστικής δραστηριότητας.

Στόχος είναι, τελικώς, και αυτή η ίδια η αναβάθμιση της πολιτιστικής πολιτικής από το γραφικό περιθώριο στο επίπεδο της ταύτισης με την κοινωνική πολιτική με την έννοια της ενθάρρυνσης της δημιουργίας και στο επίπεδο της συνειδητοποίησης ότι το πολιτιστικό προϊόν αποτελεί το κυριότερο όπλο και μέσο της χώρας μας για την άσκηση εξωτερικής πολιτικής και πολιτιστικής διπλωματίας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

ΣΟΦΙΑΝΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ ΤΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑ η καταγραφή μιας δεκαετίας

ΘΕΜΕΛΙΟ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' ■ ΧΡΟΝΟΣ 20ος ■ ΤΕΥΧΟΣ 68-69-70 ■ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1998 ■ ΤΙΜΗ 6.000 ΔΡΧ.

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΑ

ΘΕΜΑΤΑ 20 ΧΡΟΝΙΑ

LIBER
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΟΙ ΔΙΑΝΟΥΜΕΝΟΙ II

Και ενώ βαδίζουμε προς τη λήξη της φετινής (χειμερινής) κινηματογραφικής περιόδου, εκπλήξεις ευχάριστες ανανεώνουν το ενδιαφέρον μας. Ο 62χρονος Γουώρεν Μπήττυ κατορδώνει με τη δαυμάσια πολιτική σάτιρα *Μπούλγουώρθ* να κερδίσει πάλι τη συχνά δοκιμαζόμενη εμπιστοσύνη μας προς τον αμερικανικό κινηματογράφο, ενώ ο ομογάλακτος καναδέζικος μας δείχνει, για μία ακόμα φορά, το αξιόλογο και γεμάτο ευαισθησία πρόσωπό του με το οικογενειακό δράμα *Ο κρεμαστός κήπος*, του Τομ Φιτζέραλντ.

Αμερικανικός αυτοσαρκασμός και καναδέζικη ευαισθησία

του Δημήτρη Χαρίτου

Ο (γός) σκηνοθέτης-ηθοποιός **Γουώρεν Μπήττυ**, παρά την «πληθωρική», προσωπική του ζωή, εξακολουθεί να χαρίζει στον αμερικανικό κινηματογράφο, εκτός από τις επαρκέστερες ερμηνείες του, και σειρά από ταινίες με ενδιαφέρον κοινωνικό (και έμμεσα πολιτικό) περιεχόμενο αλλά και πολύ αξιόλογα σκηνοθετικά αποτελέσματα. Ο συνεπής αριστερός ριζοσπαστισμός του άφηνε τα ίχνη του στις περισσότερες ταινίες του (*Μπόννυ και Κλάιντ*, *Η εντιμότητα κυρία και ο χαρτοπαίκτης*, *Υπόθεση Πάραλαξ*, *Ντικ Τρέισν*) και κυρίως στους –για πολλούς λόγους– τολμηρούς *Κόκκινους*.

Τώρα, με την οξύτατη, αιχμηρή αλλά και άκρως απολαυστική σάτιρα-παρωδία *Μπούλγουώρθ* βγάζει προκλητικά τη γλώσσα του στο αμερικανικό πολιτικό και κοινωνικό κατεστημένο. Κάτω από τον προσχηματικό «μανδύα» της κωμωδίας, τα πράγματα λέγονται ωμά και με το «ενοχλητικό» αλλά αληθινό όνομά τους, γεγονός, άλλωστε, που θα προκαλέσει και την... ανάλογη κατακλείδα στην ταινία. Ο γνωστός, δημοκρατικός γερούσιαστής Μπούλγουώρθ, στην αιχμή της προεκλογικής καμπάνιας του 1996, συνειδητοποιώντας ότι μέχρι τότε δεν είχε υπηρετήσει καμιά ηθική αξία, και αφού προηγουμένως έχει εξασφαλίσει ένα ασφαλιστήριο συμβόλαιο δέκα εκατομμυρίων δολλαρίων υπέρ της κόρης του, αναθέτει σε «εταιρεία δολοφόνων» να τον σκοτώσουν. Παραμερίζει τα γεμάτα τυποποιημένα κλισέ κείμενα που του ετοιμάζουν οι συνεργάτες του και με έναν ασυγκράτητο παλιμπαιδισμό, ορμάει σαν ταύρος σε υαλοπωλείο στο αμερικανικό κατεστημένο με φαρμακε-

ρές αλήθειες, αποκαλύπτοντας στο εμβρόντητο κοινό των προετοιμασμένων προεκλογικών συγκεντρώσεων τους σάπιους πολιτικούς μηχανισμούς και τα διαπλεκόμενα της «πρώτης και μοναδικής» δύναμης στον κόσμο της εξαναγκαστικής Pax Americana. Η παρουσία, όμως, μιας πανέμορφης μικρής νέγρας ανανεώνει το ενδιαφέρον του για τη ζωή. Με σπαρταριστούς τρόπους κάνει ό,τι είναι δυνατόν για να φυλαχτεί από τον άγνωστο σ' αυτόν εκτελεστή του, ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί εναγωνίως να ακυρώσει το «συμβόλαιο» της δολοφονίας του. Χορεύοντας αδέξια και τραγουδώντας στιχάκια σε ρυθμούς ραπ, συνεχίζει να γελοιοποιεί τους πάντες και τα πάντα. Έρωτας και πολιτική (αλλά ψυχοθεραπευτική) παράκρουση, βωμολοχίες και καραγκιοζιλίκια, όλα αποτελούν ένα προσεκτικό παζλ όπου σιγά σιγά κανείς μπορεί να διακρίνει το πορτραίτο του Κλίντον. Όλα αυτά μέχρις ότου...

Αλλά είναι βέβαιο ότι θα συνεχίσουμε για χρόνια να «διαβάζουμε» αυτά που μας είπε ο έξοχος σεναριογράφος-παραγωγός-σκηνοθέτης και πρωταγωνιστής Γουώρεν Μπήττυ σ' αυτή την κατάμαυρη κωμωδία του.

Ελάχιστα πράγματα θα πρέπει να γνωρίζει το ελληνικό σινεφίλ κοινό για τον καναδέζικο κινηματογράφο. Είναι κυρίως ο Νταϊήβιντ Κρόννεμπεργκ και ο Ατόμ Εγκογιάν οι γνώριμοί μας απ' αυτό το χαρακτηριστικά προσωπικό –στο ύφος και το περιεχόμενο– σινεμά, όπως το έχουν διαμορφώσει ο μεικτός αγγλο-γαλλικός πολιτισμός του Καναδά, οι συνεχείς μεταναστευτικές επιμειξίες αλλά και οι εύλογες επιδράσεις από τη γειτονική αμερικανική κινηματογραφία.

Ένας κυρίως ψυχογραφικός, με αργούς ρυθμούς, κινηματογράφος, που μπορεί και αποτυπώνει «λεπτομέρειες», χρωματικά δραματικά ημιτόνια και υπόγειους κραδασμούς του καθημερινού βίου. Ο άγνωστός μας, στην προκειμένη περίπτωση, μόλις 29χρονος **Τομ Φιτζέραλντ**, μας ξεναγεί, με τον *Κρεμαστό κήπο* του, στον μικρόκοσμο μιας «πλούσιας» σε interna, από αυτά τα «εν οίκω μη εν δήμω» γεγονότα. Συγκρούσεις και χρέη υπό εκκαθάριση ή συμφητισμό. Και τα παρακολουθούμε με ενδιαφέρον χάρη στην ακρίβεια και την πειστικότητα με τις οποίες αναπαριστώνται.

Ο Γουίλλιαμ επιστρέφει στο πατρικό του, στη Νόβα Σκότια, την ημέρα του γάμου της αδελφής του, ύστερα από δέκα χρόνια απουσίας. Έφυγε ένας εξαιρετικά παχύσαρκος και κλεισμένος στον εαυτό του έφηβος και τώρα είναι ένας λεπτός και ελκυστικός άνδρας. Η «φυγή» οφειλόταν στο προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον κυρίως στον αυταρχικό, μέθυσο και βίαιο πατέρα του. Η οικογένειά του γνωρίζει ότι είναι γκαϊ, κάτι άλλωστε που δεν το κρύβει ούτε ο ίδιος. Το βράδυ, μετά το γάμο, η μητέρα του τους εγκαταλείπει κρυφά. Η μικρή Βάιολετ, κατσούφα και αγοροκόριτσο, θα αποδειχθεί ότι δεν είναι το στερνοπαίδι-αδελφή του Γουίλλιαμ, αλλά κόρη του, που προέκυψε όταν η μάνα του τον είχε πάει στην επί πληρωμή «ψυχόπονη», προκειμένου να τον «μυήσει» στα μυστικά της ζωής... Κυνηγώντας τα φαντάσματα του παρελθόντος του, με διαρκή φλας μπακ, θα υποχρεωθεί να αντιμετωπίσει την καινούργια πραγματικότητα.

Η ταινία καλύει με την πυκνότητα ενός φωνηεντικού μυθιστορήματος, τη λεπτομέρεια του περιβάλλοντος, τη διαλεκτική σκοταμότητα των πράξεων, την σε βάθος καταγραφή των χαρακτήρων, την πλούσια σε χρώματα περιγραφή των συναισθημάτων τους ή την απουσία τους και την κλίμακα των ηθικών αποτελεσμάτων. Ταινία με αξιοπρόσεκτα προσόντα που θα την συγκρατήσει η μνήμη μας.

Ο γερούσιαστής Μπούλγουώρθ (Γουώρεν Μπήττυ) και η πανέμορφη –σε διπλό ρόλο– ηγερία του (Χάλι Μπέρι).

Όταν τον περασμένο Νοέμβριο είδαμε για πρώτη φορά στο φεστιβάλ Θεσσαλονίκης τούτη την ταινία του Ντραγκόγιεβιτς (*Όμορφα χωριά, όμορφα καίγονται*) δαυμάσαμε τη σκηνοθετική ικανότητα του 35χρονου σέρβου σκηνοθέτη, χαμογελάσαμε – και γελάσαμε – με το κατάμαυρο, γκροτέσκο χιούμορ του. Τώρα, που... το όμορφο Βελιγράδι άσχημα καίγεται, είδαμε πάλι την ταινία. Και ναι μεν η γνώμη μας για τις σκηνοθετικές αρετές του δημιουργού της δεν άλλαξε, αλλά αυτή τη φορά δεν γελάσαμε. Αυτή τη φορά, καταλάβαμε...

...Και συνέπειες

του Δημήτρη Χαρίτου

Αλλη μια –απευκαταία– σύμπτωση τούτου του καιρού ήταν, όταν στο 681/28.2.99 τεύχος του *Αντί* παρουσιάζαμε την ταινία του Πασκάλιεβιτς *Πυριτιδαποθήκη* και γράφαμε ότι: «στα Βαλκάνια βρωμάει μαρούτι», η (γνωστική) διαίσθησή μας μας «ψιθύριζε» ότι το Ραμπουγέ θα κατέληγε σε τραγικό αδιέξοδο. Και το χειρότερο, χωρίς κανέναν μας να μπορεί να προβλέψει την κορύφωση. Συγγενείς, λοιπόν, οι ταινίες των δύο σέρβων δημιουργών, αφού και οι δύο εξελίσσονται στον ίδιο ιστορικό χρόνο (1990-1996), στο διάστημα, δηλαδή, που πραγματοποιείται η αιματηρή απόσχιση της Σλοβενίας και της Κροατίας και ακολουθεί ο τετράχρονος, απάνθρωπος «πολυεθνικός» εμφύλιος της Βοσνίας. Και οι δύο ταινίες αναφέρονται στις ίδιες αιτίες, στις ίδιες «πληγές» και στις ίδιες –μέχρι πριν από λίγους μήνες– «συνέπειες». Στο γραπτό μας του *Αντί*, που προαναφέραμε, υπάρχουν διαπιστώσεις που ανταποκρίνονται καρμπόν και σε τούτη την ταινία: «... Και ενώ ο πόλεμος στα πεδία των μαχών έχει τελειώσει, η πρωτοφανής αγριότητα και ο απάνθρωπισμός (μέσα στην καρδιά της Ευρώπης) που ευτέλισαν σε μηδενικό σημείο τη ζωή, καθιστώντας τη βία τρόπο καθημερινής συναλλαγής, θα μεταφερθούν πίσω από τις πολεμικές γραμμές και θα γίνουν τρόπος του ειρηνικού βίου. Οι πρακτικές του πολέμου –εκείνου του χωρίς κανόνες πολέμου– θα γίνουν πληγές της καθημερινότητας».

Πληγές και η ταινία του **Σριντιάν Ντραγκόγιεβιτς** και τις περιγράφει με ωμότητα,

χιούμορ (κατράμι), αφανάτιστα και με αποπλιστική ειλικρίνεια – μέσα από την αδιέξοδη απόγνωση. Υλικά όλα που θα μας επιτρέπανε να μιλάμε για κινηματογραφικό σουρρεαλισμό – αν δεν γνωρίζαμε την αλήθεια... Μετά τον Κροάτη Τίτο, ο Σέρβος Μιλόσεβιτς. Σεράγεβο, Βούκοβαρ, Μπίχατς, Σρεμπρένιτσα, Γκόραζντε... ονόματα-νεκροταφεία. Τρία αγόρια στην προεφηβική ηλικία, θαυμαστές και «υποτακτικοί» του θείου Κούρε, αδίστακτου μαφιόζου και πρώην «μετανάστη» στη Γερμανία. Σκηνικό, βομβαρδισμένη συνοικία στο Βελιγράδι. Το ένα από τα τρία, ορφανό πολέμου, ζει με τη γιαγιά του, το άλλο παιδί απότακτου, υπερπατριώτη δεκανέα και το τρίτο νόθο παιδί Κροάτη, του οποίου η αισθησιακή μάνα παρουσιάζει ριάλιτυ τοκ σόου με καλεσμένους... ανθρώπους του υποκόσμου και φονιάδες! Όνειρο των δύο μικρών Σέρβων, να προσκληθούν κάποτε στο σώου. Η θητεία τους κοντά στον θείο Κούρε, η απουσία πρόνοιας και εναλλακτικού κοινωνικού προσανατολισμού, θα τα καταστήσει γρήγορα (εκεί γύρω στα δεκαεπτά τους) «πανάξια» να ικανοποιήσουν τη φιλοδοξία

τους. Η «θέση» που άδειασε, μετά τη δολοφονία του Κούρε, θα καλυφθεί με τρόπους πληθωρικούς από τους δύο, με αντίτιμο ναρκωτικά, ληστείες και αδίστακτους φόνους. Κάποτε ο ένας από τους δύο θα τραυματίσει με πέντε σφαίρες τον άλλον, από λόγους παρεξηγημένης αντιζηλείας. Καίτοι από καρδιάς φίλοι και «συνεταίροι», η σκηνική διαδικασία της κάθαρσης θα απαιτήσει (συνήθειες άγραφων νόμων) την συναινετική ανταπόδοση του τραυματισμού· ένα είδος αιματηρού πότλατς. Ορθόδοξοι σταυροί αιωρούνται απ' τα μπαμπρίζ των αυτοκινήτων και από τους λαιμούς των νεανικών κορμιών που τραντάζονται... Οι σφαίρες έχουν πια γίνει το καλημέρα και το καληνύχτα αυτού του λαού. Χρόνια και χρόνια σφαίρες... Η γιαγιά εθίστηκε στα ναρκωτικά που της έδινε ο εγγονός της, ο δεκανέας-πατέρας αυτοκτονεί, η τηλεπαρουσιάστρια δολοφονείται, τα τανκς παρελαύνουν. Έρχονται οι δικοί μας... Τα δηνάρια μετριούνται με δισεκατομμύρια. Και όμως, αυτός ο απίστευτος λαός γελάει, τραγουδάει, χορεύει, πίνει, κάνει έρωτα, παθιάζεται μ' έναν ζωικό πληθωρισμό που μας αφήνει εμβρόντητους.

Η ταινία κυλάει μέσα σε ένα αδιάκοπο σφυροκόπημα ρυθμών και συμβάντων. Η αφηγηματική υπερβολή δείχνεται ακόμα μεγαλύτερη από το εντυπωσιακό μοντάζ. Και, βέβαια, στο ίδιο κλίμα της (συγγνωστής) υπερβολής όλοι –μα όλοι– οι ερμηνευτές! Πυρετικός λαός, σε διαρκή απογείωση. Όλα συστατικά του φυλετικά αυθεντικού.

Από την ταινία *Πληγές* του Σέρβου Σ. Ντραγκόγιεβιτς.

Μέσα από την ομαδική έκθεση «Ιδέες και Είδωλα» που παρουσίασε στην γκαλερί Crossroads, η ιστορικός τέχνης Φαίη Τζανετουλάκου διγεί τη σχέση μορφής και περιεχομένου στην καλλιτεχνική δημιουργία.

Τι είδε η Αλίκη μέσα στον καθρέφτη

του Θανάση Μουτσόπουλου

«Τι με νοιάζει για τη σκιά μου! Ας' τη να με κυνηγάει! Μπορώ να τρέξω και να της ξεφύγω...»

Nitsche, Τάδε Έφη Ζαρατούστρα

...και πρώτα πρώτα νομίζεις πως αυτοί οι δεσμώτες έχουν δει ποτέ τίποτα άλλο από τους εαυτούς τους και αυτούς που τους περιτριγυρίζουν εκτός από τις σκιές που πέφτουν από τη λάμψη της φωτιάς επάνω στο αντικρινό μέρος της σπηλιάς;
Πλάτων, Πολιτεία, Βιβλίο Ζ'

Από τη γέννησή της, η καλλιτεχνική δημιουργία αλλά ακόμη και η ίδια η θρησκευτική αίσθηση του ανθρώπου σπαράσσεται από τη διάσταση μεταξύ ύλης και πνεύματος, σώματος και νόησης. Ένα αξιόλογο (για τα άλλα δεν έχει νόημα το ερώτημα) έργο τέχνης, ας πούμε ένας πίνακας ζωγραφικής, σε τι ποσοστό είναι προϊόν πνευματικής σύλληψης και σε τι χειρονομίας ή δεξιοτεχνίας; Κάθε σώφρων άνθρωπος (όχι όμως και κάποιοι πολυπράγμονες έλληνες εικαστικοί) γνωρίζει ότι η τέχνη δεν μπορεί –και προπάντων δεν **πρέπει**– να είναι φιλοσοφία. Πρέπει, όμως, να την αγγίζει, προκειμένου να ξεφύγει από το να είναι απλώς αντικείμενο αισθητικής ή άσκηση ύψους. Το ερώτημα φαίνεται ότι παραμένει εξαιρετικά επίκαιρο, ιδιαίτερα στους εικονοκλαστικούς καιρούς που ζούμε.

Η επιμελήτρια της έκθεσης **Φαίη Τζανετουλάκου** γράφει στον κατάλογο: «Η επικρατούσα άποψη για την οντολογία πνεύματος-ύλης ενισχύει τη μεταξύ τους διαφορά: ενώ το πνεύμα “υπάρχει”, “είναι”, η ύλη “γίνεται”, “εμπεριέχεται” σε καθορισμένα πλαίσια και βιώνεται εξωτερικά, προτρέ-

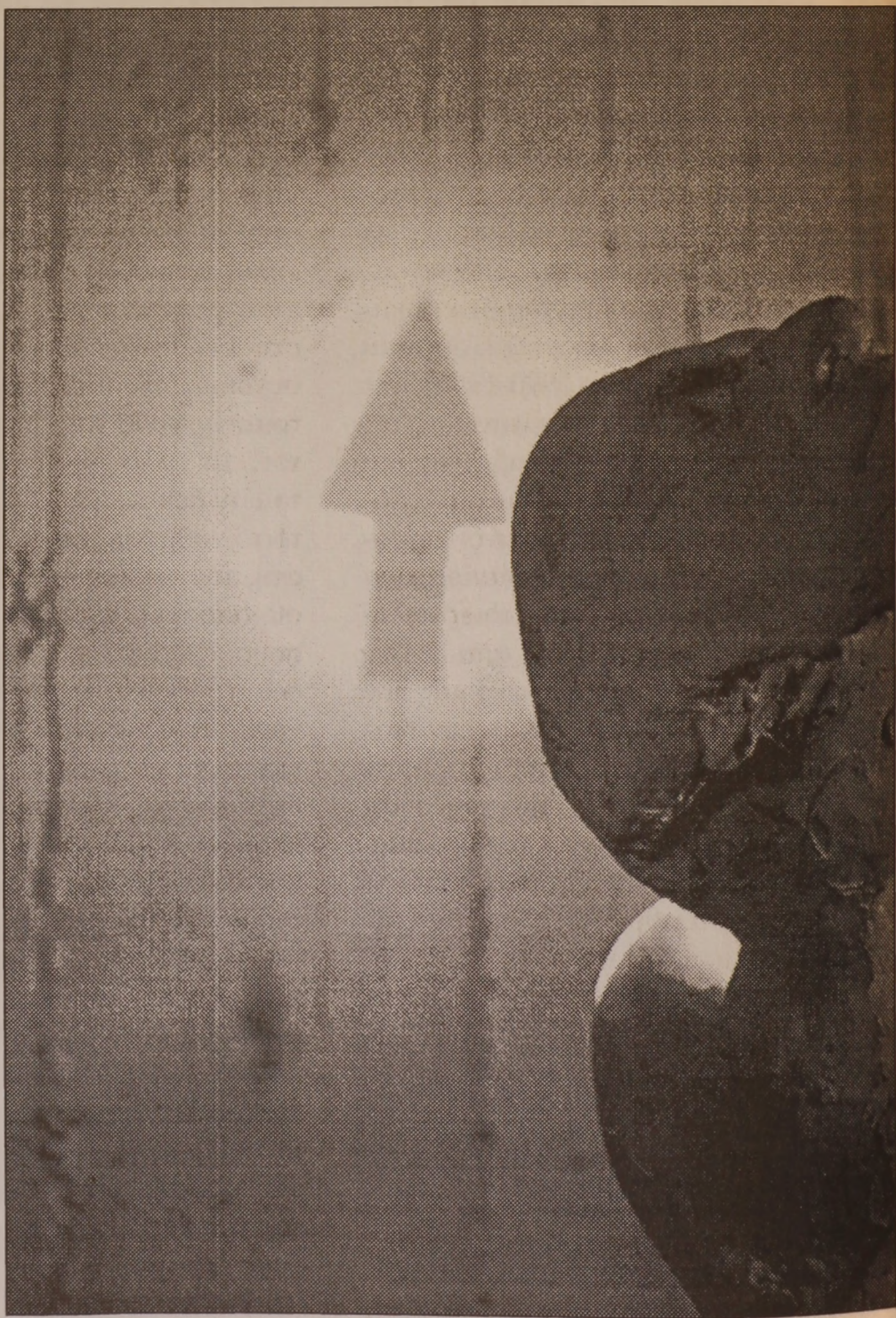
ποντας σε επιθυμία, χαρακτηρισμό, κατάκτησή της. Αντιληπτοί ως αταίριαστοι συνοδοιπόροι, εξαναγκάζονται σε προσωρινή ανακωχή, υποχωρώντας για λόγους βιωσιμότητας ο ένας στις ανάγκες του άλλου, σε μια πορεία που καταλήγει με το βέβαιο τέλος του ενός και την αβέβαιη επιβίωση του άλλου».

Δώδεκα καλλιτέχνες αναλαμβάνουν να πάρουν θέση πάνω στο πρόβλημα: Άγγελος Αντωνόπουλος, Κατερίνα Διακομή, Γιάννης Ζιώγας, Γιάννης Λασηθιωτάκης, Κυριάκος Μορταράκος, Παύλος Νικολακόπουλος, Ζάφρος Ξαγοράρης, Κρίτων Παπαδόπουλος, Σπυριδούλα Πολίτη, Δήμητρα Σιατερλή, Έφη Χαλυβοπούλου, Παντελής Χανδρής. «Νομίζω ότι οι πόλεις είναι

Παντελής Χανδρής, *The projector*, 1998. Γύψος, μέταλλο, φως. Εγκατάσταση, ύψος 185 cm.

τόσο δεμένες με εικόνες, εκφράζονται τόσο πολύ μέσα απ' αυτές, που οι λέξεις δεν επαρκούν», λέει ο Wim Wenders σε μια συζήτηση με τον αρχιτέκτονα Hans Kollhoff. Κάθε εικαστικό έργο συνιστά *Εικόνα*, όμως η έκθεση της Τζανετουλάκου θίγει (και) το θέμα του *Ειδώλου* ως αποδεικτικού της διαδικασίας που συνδέει τη νόηση με την παραγωγή. Και το είδωλο παράγεται από μια οπτική προβολή ως καθρέφτισμα, σκιά, εκπομπή φωτός ή προβολή.

Η Lotte Eisner γράφει για την ταινία *Schatten* (Σκιά ή Ο Άνθρωπος που δείχνει τις σκιές) (1923): «Η ζωή είναι απλώς ένας κοίλος καθρέφτης που προβάλλει ασταθείς φιγούρες που αμφιρρέπουν σαν τις εικόνες του μαγικού φανού, σαφώς περιγεγραμμένες όταν είναι μικρές και όλο πιο ασαφείς καθώς μεγαλώνουν... Πίσω από τις κουρτίνες μιας τζαμωτής πόρτας, ο ζηλιάρης σύζυγος παρακολουθεί τις σκιές των χεριών που πλησιάζουν και μετά αγγίζουν τη σκιά της γυναίκας του... Η διφο-

ρούμενη κατάσταση που οι σκιές στην ταινία αυτή εκφράζουν έχει φροϋδική προέλευση. Ο ταχυδακτυλουργός κλέβει σκιές και ανοίγει τις πόρτες για να ξεχυθούν οι καταπιεσμένες ασυνείδητες επιθυμίες των άλλων προσώπων της ταινίας, που, έτσι, αρχίζουν να ζουν τις κρυφές φαντασιώσεις τους. Με μια εξαιρετική φαντασμαγορία οι σκιές αντικαθιστούν προσωρινά τις ανθρώπινες υπάρξεις που μεταβάλλονται για λίγο σε παθητικούς θεατές».

Μιλώντας κανείς γι' αυτά τα θέματα, δεν μπορεί παρά να αναγνωρίσει τον καθοριστικό ρόλο του **Νίκου Κεσσανλή** σε αυτό τον προβληματισμό. Ένα από τα πολλά και ομότιπλα (αυτο)πορτραίτα του ζεύγους *Χρύσα και Νίκος* που γίνονται το 1963 παρουσιάζει τα σώματα τεμαχισμένα, αποσπασματικά. Φευγαλέα καταγραφή ενός (δύο) πλήρους σώματος. Αν χάρη στο DNA από ένα μόριο μπορούμε να ανασυνθέσουμε έναν ολόκληρο οργανισμό, τα σπαράγματα της εικόνας του Κεσσανλή τα λένε όλα μέσα στη ελλειπτικότητά τους. Το στοιχειωμένο και συχνά εκτοπλασματικό έργο του υπονοεί έναν ερμητικό κόσμο, το σκηνικό (αλλά και τους πρωταγωνιστές) ίσως ενός γοτθικού μυθιστορήματος. Όπως στην περίφημη γκραβούρα του Samuel Van Hoogstaden, η προβολή και μόνον σκιών στον τοίχο ανακαλεί τις πιο αλλόκοτες ιστορίες φαντασμάτων ή δαιμόνων.

Στην περίπτωση του Κεσσανλή, οι σκιές ανήκουν σε ανθρώπους σαν εμάς. Κι όμως. Ο παρατηρητής αναγκάζεται να νιώσει σαν εισβολέας. Για όνομα του Θεού, βρίσκεται σε έναν Κόσμο Σκιών. Η επιμελήτρια της έκθεσης «Εικόνες και Είδωλα» συνεχίζει: «*Η πραγματικότητα που αντιλαμβανόμαστε κάθε φορά μέσω του ειδώλου-έργου τέχνης θα μπορούσε να μην είναι τίποτε άλλο από μια στιγμή μαγέματος της αχαλίνωτης ζωικής διονυσιακής φλέβας που συνεπαίρνει τον δημιουργό όταν, φορτωμένος την ελευθερία του, ετοιμάζεται να βουτήξει στα τραγικά βάθη της ύπαρξής του*». Κατά πάσα πιθανότητα οι καλλιτέχνες που πληρούν τις προϋποθέσεις του θέματος είναι αυτοί που προβληματίζονται άμεσα για τη λειτουργία της οπτικής διαδικασίας και παράγουν προβολές και είδωλα.

Ο **Παντελής Χανδρής** κατασκευάζει κεφαλές μέσα από τις οποίες αλλά και μέσα στις οποίες προβάλλονται εικόνες, είδωλα και σκιές πάντα στο γνωστό αλλόκοτα χιουμοριστικό κλίμα που έχει επιδείξει και στις προηγούμενες δουλειές του.

Σε αντιδιαστολή με τον Χανδρή ο **Κρίτων**

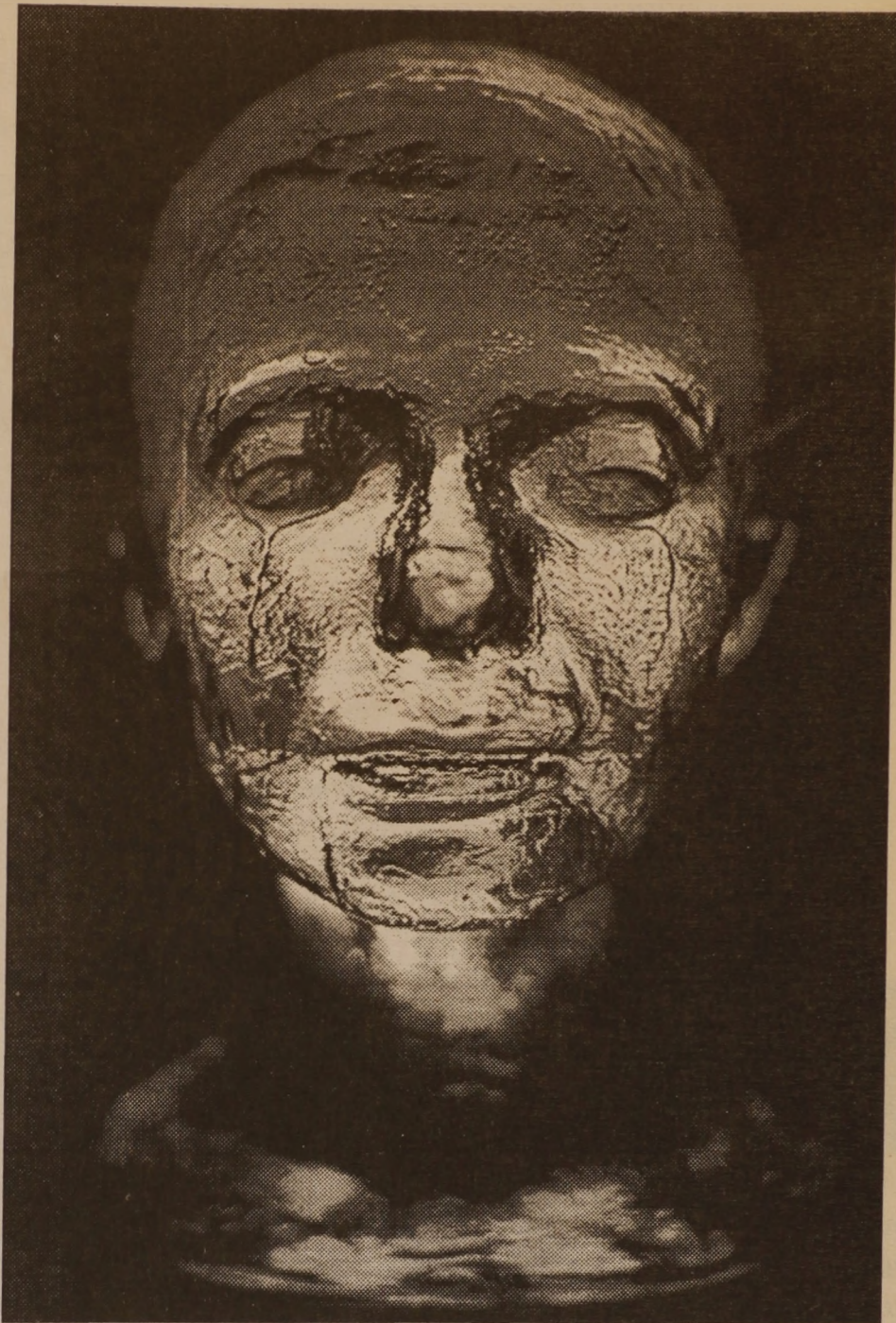
Παπαδόπουλος, μετά τις πολεοδομικές εγκαταστάσεις του, εδώ παρουσιάζει ένα είδος προβολής *διά μέσου* κεφαλών. Εδώ πηγή της προβολής είναι μια τηλεόραση ή ένας φάρος πίσω από μια κεφαλή από (διάφανο) πολυεστέρα. Έτσι εδώ το χρωματιστό είδωλο που διαγράφεται θολό και ασαφές, άρα μυστηριώδες.

Ο **Ζάφος Ξαγοράρης** διαστρέφει την πρωτογενή σύλληψη των οπτικών μέσων του Έρωνα του Αλεξανδρινού και μετατρέπει το περισκόπιο από σύστημα παρατήρησης του ορίζοντα σε μια οπτική μηχανή ενός φανταστικού κόσμου. Τα περισκόπια του καλλιτέχνη έχουν μετατραπεί σε ένα παράλογο κι όμως γοητευτικό σύστημα παρακολούθησης του κάθε ανθρώπου από τον άλλο. Φακοί, Περισκόπια, Ζοοτρόπια, camera obscura: Όλα τα μεγάλα στάδια στην ιστορία της οπτικής εδώ γιορτάζονται.

Ο νεότερος όλων σ' αυτή την έκθεση, **Πάυλος Νικολακόπουλος** επεξεργάζεται την ιδέα της προβολής και του ειδώλου μέσα από ημιδιαφανείς εγκαταστάσεις διπλής όψης και καθρέφτες. Ο ίδιος ο θεατής πέφτει στην παγίδα του καλλιτέχνη, ενώ αυτός επεκτείνει το ενδιαφέρον του για δημιουργία ενός λεξιλογίου/λεξικού της ζωής που είχε παρουσιάσει πρόσφατα στην ατομική του έκθεση.

Η Φαίη Τζανετουλάκου γράφει παρακάτω: «*Το θαύμα της τέχνης εντοπίζεται όχι μόνον στην τελειότητα με την οποία μια φόρμα συγκεκριμένων αναλογιών μοιάζει να περιέχει την απεραντοσύνη της ιδέας αλλά όταν για πρώτη φορά η εφήμερη υλικότητα της γέννησης φαντάζει παντοτινή, ένα μοναδικό επίτευγμα της ανεξάρτητης ανθρώπινης συνείδησης που ενισχύει την εντατικοποίηση της ζωής και δικαιολογεί την ύπαρξή μας*».

Υπάρχει ένα επεισόδιο στο αρχαίο ινδι-

Κρίτων Παπαδόπουλος, *Emergency*, 1999. Πολυεστέρας, φάρος. Εγκατάσταση, 40x50 cm.

κό έπος *Mahabharata*, που μιλάει για την πανέμορφη πριγκίπισσα Νταμιγιάνι και τον ηρωικό πρίγκιπα Νάλα, τον οποίον πρόκειται να παντρευτεί. Όταν έρχεται η στιγμή της γαμήλιας τελετής, η πριγκίπισσα βρίσκεται αντιμέτωπη όχι με έναν αλλά με πέντε Νάλα: τέσσερις θεοί εντυπωσιάστηκαν τόσο από την ομορφιά της που υιοθέτησαν τη μορφή του αγαπημένου της. Μέσα στην απελπισία της αρχίζει να λέει μια προσευχή και ξαφνικά συνειδητοποιεί ότι απ' όλους τους πανομοιότυπους μνηστήρες μόνον ένας, ο πραγματικός Νάλα, ακουμπάει το έδαφος και έχει σκιά. Οι υπόλοιποι αποκαλύπτονται έτσι ως χλομά φαντάσματα. Άραγε υπάρχει τρόπος να συμβεί μια τέτοια αποκαλυπτική διαδικασία που θα διαχωρίσει τα πρόβατα από τα ερίφια και στα ελληνικά εικαστικά;

Η έκθεση «Εικόνες και Είδωλα» θίγει μερικές μεθόδους για να τη δημιουργήσουμε.

Μπροστά στον καταιγισμό ανατροπών που μας επιφύλαξαν
οι δύο τελευταίες δεκαετίες κλονίστηκε
κάθε παλαιότερη οπτική.

Διαισθητικά συνειδητοποιήθηκε
ένα νέο πεδίο δράσης, συμφιλιωμένο με τα σπαρακτικά
δραύσματα του αστικού ιστού.

Η έννοια της μετα-μοντέρνας πόλης ως αποσπασματικής,
εφήμερης, αντιφατικής οντότητας κατάντησε κοινοτοπία.

Η συνθήκη του μοντέρνου στην ελληνική αρχιτεκτονική

του Δημήτρη Φιλιππίδη

Τις ιδέες αυτές προωθούσαν στην πράξη όχι μόνο οι «ειδικοί», αλλά και, πλατύτερα, τα έντυπα ευρείας κυκλοφορίας για ένα νεανικό κοινό, άριστα πληροφορημένο για την κάθε νέα τάση του life-style διεθνώς. Οι νέοι που ζουν ελεύθερα την πόλη με ολοένα καινούργιους τρόπους θα ευθύνονταν πια για τη ζωντάνια της, μέρα και νύχτα, καθώς κυνηγούν νέες εμπειρίες, εξαντλώντας γρήγορα τη μια μορφή μετά την άλλη, τον έναν χώρο μετά τον άλλο, πραγματικοί φορείς της μόδας, της λάμψης, της συνεχούς δίψας για το νέο «στυλ ζωής». Συνάμα εδραιώθηκε η αίσθηση του κενού, του αόριστα επικίνδυνου χώρου της πόλης, όπου η αναζήτηση περιεχομένου ή νοήματος μένει σταθερά ανεκπλήρωτη. Άλλες μορφές τέχνης –όπου κυρίαρχη θέση είχε ο κινηματογράφος– επιβεβαίωσαν σταθερά αυτές τις τάσεις.

Όφειλε, συνεπώς, το υλικό να μέινει γυμνό και ανέγγιχτο, ώστε να αναδυθεί ισότιμα το «άλλο»: ο πλουραλισμός και το αποσπασμαστικά διάχυτο στην

κλίμακα της πόλης. Άρα προκαλώντας την αναζήτηση τρόπων πρόσληψης και κριτικής στάσης απέναντι σε τέτοια φαινόμενα. Έτσι, ανάμεσα σε άλλα, η έννοια της κλίμακας θα αποκτούσε έμμεσα νέα σημασία, ώστε να καταργηθούν τα συμβατικά όρια και να αναστραφούν οι ρόλοι ανάμεσα σε αρχιτεκτονική και πολεοδομία.

Άλλη πιθανότητα θα ήταν η υπέρβαση του τεχνητού ορίου ανάμεσα σε επώνυμη (επίσημη, με εξέχοντα, μοναδικά έργα αναγνωρισμένων δημιουργών) αρχιτεκτονική και σε ανώνυμη (μαζική, κοινή ή τυπική των «ασήμων» ή «αγνώστων» δημιουργών), αφού η πόλη αναγνωρίζεται ως κύριος τόπος αναφοράς (για την αστική αρχιτεκτονική) και αντίστοιχα το ύπαιθρο ή το τοπίο (για ό,τι χτίζεται έξω από την πόλη). Όπου, με άλλα λόγια, το σπάνιο-μνημειακό (το τοπόσημο, σύμφωνα με τη συμβατική σύλληψη της πόλης) θα εξισωθεί με το τυπικό, το συνηθισμένο που απλώνεται παντού «γεμίζοντας» τον αστικό ιστό.

Απώτερος στόχος, που άρχισε έτσι να διαγράφεται, ήταν να βρεθούμε «αιφνιδιαστικά» στο σημείο να συζητάμε την πόλη –εξ ορισμού αντικείμενο της πολεοδομίας– όπως θα κάναμε για οποιοδήποτε αρχιτεκτονικό έργο. Με αυτό τον τρόπο η όραση θα εκπαιδευόταν να προσλάβει την ενότητα της αρχιτεκτονικής –μέσα στην οποία θα έπρεπε να περιέχεται άρρηκτα η πολεοδομία– με νέους τρόπους, άρα ανακαλύπτοντας πιθανές, ανύποπτες ως τώρα, διαστάσεις της.

Βέβαια, όραση σημαίνει δύο τουλάχιστον πράγματα: πώς βλέπεις και πώς κρίνεις. Εφόσον η πόλη αναγνωρίζεται ως κυρίαρχο «τοπίο» της σύγχρονης ζωής, τότε στην πρώτη περίπτωση χρειάζεται να προβλη-

«Η Βάρκα "Ελευθερία" σε ανοιχτό τοπίο».

θούν τα ανεπιθύμητα για ορισμένους υλικά σημεία των «επεισοδίων» της. Στη δεύτερη περίπτωση, αυτό το ίδιο αστικό «τοπίο» χρειάζεται να αναλυθεί και να αναγνωριστεί με νέους τρόπους, αλλάζοντας συνάμα μεγέθη πρόσληψης και σημεία φυγής, ώστε να αναδειχθούν κρίσιμες ιδιότητες των στοιχείων του: οι συνέχειες ροής, τα αδιαφανή πλήρη, τα ρήγματα ή χάσματα –σημάδια δυναμισμού της ζωής που περιέχει.

Αυτές ακριβώς οι ιδιότητες του υλικού συνιστούν τη διάσταση ή κατάσταση του μοντέρνου που διαπερνά σαν φάντασμα τον ελληνικό 20ό αιώνα. Φυσικά απαιτούνται διευκρινίσεις για τα όρια και το περιεχόμενο του ελληνικού μοντέρνου, έστω με τη μορφή της ηπιότερης έννοιας της «νεωτερικότητας», ενταγμένης στη γενικότερη κατηγορία του σύγχρονου. Ιδωμένο τόσο αφαιρετικά, το μοντέρνο ξεπερνά εύκολα τα προφανή ή συμβατικά όρια που του έχουν ως τώρα τεθεί και διαχέεται ελεύθερα προς διάφορες κατευθύνσεις, χρονικά και εννοιολογικά. Το ελληνικό μοντέρνο, σε αφοριστική διατύπωση, σχετίζεται αλλά δεν ταυτίζεται με το διεθνές μοντέρνο.

Μέσα από ένα τέτοιο πρίσμα, η συνθήκη του μοντέρνου δεν έλειψε από τον προηγούμενο αιώνα, ούτε καν από τις «σκοτεινές» δεκαετίες πριν από το συμβατικό έτος-ορόσημο 1930 της εισβολής του μοντέρνου κινήματος στην Ελλάδα ή, ακόμα σπουδαιότερο, ακριβώς τότε, αλλά με συσχετίσεις που ελάχιστα υποψιαζόμαστε. Το κρίσιμο διακριτικό σημάδι του ελληνικού μοντέρνου, τελικά, δεν αφορά στην καθαυτό και (τόσο απατηλά) προφανή μορφή –ή στο πόσο πιστά ένα ντόπιο έργο υιοθετεί το καθαυτό μοντέρνο της ευρωπαϊκής πρωτοπορίας, στην αυστηρά ιστορική της διάσταση, δηλαδή του 1920-30– αλλά με την *πρόθεση-βούληση*, ακόμα και ασυνείδητα, ώστε ένα τέτοιο έργο να προσεγγίσει κάποιο στόχο έξω από βολικές συμβάσεις. Δηλαδή πέρα από την απλή νομιμοποίησή του στο παρόν, αφού κάτι τέτοιο θα πλησίαζε επικίνδυνα το μοιρολατρικό «πνεύμα της εποχής». Αλλά ούτε πάλι θα ταίριαζε απόλυτα στο ελληνικό μοντέρνο η ιδιότητα της αιρετικής στάσης και μόνο. Μερικά τουλάχιστον από αυτά τα πρωτοποριακά έργα δυνητικά ανήκουν στην κατηγορία της ανώνυμης-μαζικής αρχιτεκτονικής.

Ο λόγος για το μοντέρνο, ακόμα και αν περιοριζόμασταν στην έντεχνη αρχιτεκτο-

νική, δεν είναι διόλου εύκολος – ακόμα περισσότερο στην «περιφερειακή» Ελλάδα. Χρειάζεται να κατακτηθεί ύστερα από εξαντλητική αναζήτηση στο σώμα της ελληνικής αρχιτεκτονικής του 20ού αιώνα, κρατώντας ίσως εύλογες αποστάσεις από καταξιωμένες, γενικής εφαρμογής, κατηγοριοποιήσεις. Αίφνης, το τι σήμαινε (τότε) ή τι σημαίνει (σήμερα) μοντέρνο στην Ελλάδα, ακόμα και στην καθαρά ιστορική του εμφάνιση εδώ –ως ευδιάκριτο «μορφολογικό ρεύμα» στη δεκαετία του '30– απαιτεί διεξοδική συζήτηση που δεν έγινε ακόμα στην έκταση που χρειαζόταν.

Όσες και αν είναι οι δυσκολίες, το αίτημα του μοντέρνου θα καίει «ακαταπαύστως», όπως έλεγε ο Κάλβος για τον πόθο της ελευθερίας, δημιουργούς και κριτικούς και δεν θα πάψει να είναι βασανιστικά επίκαιρο στην Ελλάδα. Η τελική ανταμοιβή θα ήταν ανυπολόγιστη, γιατί μόνο έτσι μπορούν να σταθμιστούν οι όροι αυτάρκειας ή έστω απαξίωσης της τοπικής αρχιτεκτονικής σε σύγκριση με την παραζάλη των διεθνών κέντρων παραγωγής και

ιδίως, της προβολής εκείνης της παραγωγής με κάθε δυνατό μέσο στο «παγκόσμιο χωριό», με αποτέλεσμα να γινόμαστε παθητικοί της δέκτες.

Εφόσον όμως ανήκουμε εξ ορισμού σε αυτό το «χωριό», και τα μεταξύ μας όρια είναι (ακόμα) ασαφή, ίσως και ανύπαρκτα, πού μπορεί, άραγε, να βασιστεί μια συζήτηση για τη διαφορά; Είναι σήμερα δυνατό να μιλήσει κανείς για σύγχρονη αρχιτεκτονική χωρίς υποψία ή απαίτηση διαφημιστικής προβολής; Αν πάλι κανείς μένει στην ελληνική βιβλιογραφία, πώς μπορεί να εξετάσει κριτικά αυτή την αρχιτεκτονική χωρίς να εξαναγκαστεί (τόσο εκβιαστικά) να οργανώσει κλιμακώσεις ιεραρχίας μέσα σε ένα «αξιοκρατικό σύστημα»; Όσο δύσκολα και αν ακούγονται αυτά, οφείλουμε να δοκιμάσουμε, ως ελάχιστη οφειλή σε αυτούς που προηγήθηκαν, αγωνίστηκαν και ακόμα αγωνίζονται γι' αυτή την αρχιτεκτονική με τόσο πάθος.

Σημ.: Το κείμενο αυτό ανήκει σε ένα βιβλίο στα σκαριά με ανάλογο θέμα.

ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗ ΦΡΑΝΚΦΟΥΡΤΗ

Το Γερμανικό Μουσείο Αρχιτεκτονικής της Φρανκφούρτης, στο πλαίσιο των ετήσιων αφιερωμάτων στην αρχιτεκτονική των ευρωπαϊκών χωρών, επέλεξε να φιλοξενήσει φέτος την Ελλάδα. Είναι η έκτη κατά σειρά χώρα –μετά τις Αυστρία, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Ελβετία– που παρουσιάζει την εθνική της αρχιτεκτονική στο Μουσείο αυτό, το πιο σημαντικό για την Αρχιτεκτονική στην Ευρώπη. Την έκθεση και τον αντίστοιχο κατάλογο επιμελείται το Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής.

Πρόκειται για τη μεγαλύτερη και πιο έγκυρη έκθεση ελληνικής αρχιτεκτονικής του 20ού αιώνα που πραγματοποιήθηκε ποτέ στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Περιλαμβάνει 113 έργα που σηματοδοτούν τις πιο καίριες φάσεις της εξέλιξης της ελληνικής αρχιτεκτονικής, από τα κτίρια του Ερνέστου Τσίλλερ ως τα πιο αντιπροσωπευτικά έργα της δεκαετίας του '90. Η έκθεση έχει καταρχάς ιστορικό χαρακτήρα, κριτικής αξιολόγησης, επειδή η επιλογή των αρχιτεκτονικών έργων, κυρίως της μεταπολιτευτικής περιόδου, επιλογή ποσοτικά περιορισμένη, οδηγεί σε μία νέα, συνολική ανάγνωση των αρχιτεκτονικών προσανατολισμών και των επιτευγμάτων στη σύγχρονη Ελλάδα, σε συνδυασμό με τα αρχιτεκτονικά κινήματα στο εξωτερικό.

Αντίστοιχο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο μεγάλος, πλούσιος εικονογραφημένος κατάλογος της έκθεσης, που εκδίδεται σε αγγλική και ελληνική γλώσσα από τον οίκο Prestel-Verlag του Μονάχου. Περιλαμβάνει τέσσερα δοκίμια γενικού ιστορικού και κριτικού χαρακτήρα και άλλα επτά θεματικά άρθρα. Τα έργα που παρουσιάζονται στην έκθεση αναλύονται καθένα ξεχωριστά με περιεκτικά κριτικά κείμενα. Ο κατάλογος συμπληρώνεται με γενική βιβλιογραφία και βιογραφικά στοιχεία όλων των αρχιτεκτόνων των οποίων έργο παρουσιάζεται στην έκθεση.

Την γενική επιμέλεια της ελληνικής παρουσίας στη Φρανκφούρτη έχει ο καθηγητής Σάββας Κονταράτος. Τον εκθεσιακό χώρο επιμελούνται ο Η. Κωνσταντόπουλος και ο Π. Δραγώνας και στην επιστημονική επιτροπή συμμετέχουν οι Ορ. Δουμάνης, Δ. Φατούρος, Ν. Καλογεράς, Β. Πετρίδου, Α. Τομπάζης, Π. Τουρνικιώτης, Σ. Τσιλένης, Δ. Φιλιππίδης και ο W. Wang, διευθυντής του γερμανικού Μουσείου Αρχιτεκτονικής.

Η έκθεση «Η ελληνική αρχιτεκτονική στον 20ό αιώνα» θα διαρκέσει από τις 30 Ιουλίου ως τις 10 Οκτωβρίου 1999.

Χρειάζονται πολλά βιβλία...

του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Για το ΠΑΣΟΚ, το κόμμα που ίδρυσε ο Ανδρέας Παπανδρέου το 1974, μετά την πτώση της στρατιωτικής δικτατορίας και που ήρθε στην εξουσία επτά χρόνια αργότερα, το 1981, για να καταλάβει έκτοτε το επίκεντρο της ελληνικής πολιτικής σκηνής, έχουν ήδη γραφεί αρκετά βιβλία και τεράστιος αριθμός άρθρων (Βλ. την εκτεταμένη βιβλιογραφία, που παρατίθεται στο τέλος του βιβλίου που παρουσιάζουμε). Πολλές από τις μελέτες και τα άρθρα, που γράφθηκαν «εν θερμώ» κατά την πρώτη, την «παπανδρεϊκή» περίοδο του ΠΑΣΟΚ (όπως π.χ. τα άρθρα, που συγκεντρώθηκαν από τον Π.

Παπασαραντόπουλο το 1980, με τίτλο ΠΑΣΟΚ και εξουσία στις Εκδόσεις Παρατηρητής, ή από τον υπογράφοντα το 1996, με τίτλο ΠΑΣΟΚ: κατάκτηση και άσκηση της εξουσίας, στις Εκδόσεις Σιδέρη, το βιβλίο του Μ. Σπουρδαλάκη ΠΑΣΟΚ, δομή, εσωκομματικές κρίσεις και συγκρότηση εξουσίας, το βιβλίο του Γιάννη Παπαδόπουλου

Η συμβολική αποτελεσματικότητα του πολιτικού λόγου: η περίπτωση της ιδεολογίας του ΠΑΣΟΚ (στα γαλλικά), αναλύουν με οξυδέρκεια και διεισδυτικότητα τις διάφορες πλευρές του ιδιότυπου αυτού λαϊκιστικού κινήματος με σοσιαλιστική φρασεολογία, που αναπτύχθηκε αλματωδώς, για συγκεκριμένους ιστορικούς και κοινωνιολογικούς λόγους, αλλά και λόγω της χαρισματικής φυσιογνωμίας του ιδρυτή του. Πρέπει, επίσης, να τοποθετηθεί το «φαινόμενο ΠΑΣΟΚ» μέσα στην ιστορική διάρκεια και να συνδεθεί τόσο με την προ-χουντική περίοδο του Ανεκδότου και της Αποστασίας, όσο και με την αντιδικτατορική πάλη κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Δυστυχώς, λείπουν οι μελέτες γι' αυτές τις περιόδους – με εξαίρεση το δίτομο βιβλίο του Μιχ. Παπακωνσταντίνου Η ταραγμένη εξαετία, τα βιβλία του Πότη Παρασκευόπουλου για την προ-χουντική περίοδο και το βιβλίο του Βασίλη Φίλια Τα αξέχαστα και τα λησμονημένα, που αποτελεί την πληρέστερη μέχρι σήμερα καταγραφή της δράσης όλων των αντιστασιακών οργανώσεων.

ΤΟ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΑΡΘΡΟ του Μιχ. Σπουρδαλάκη με τίτλο Από το «κίνημα διαμαρτυρίας» στο «νέο ΠΑΣΟΚ» είναι το εκτενέστερο και πληρέστερο άρθρο του βιβλίου. Σύμφωνα με τους πιο διαπρεπείς πολιτειολόγους, που αναφέρονται στη σελ. 17, «Η οργάνωση κάθε κόμματος αποτελεί το βαρόμετρο και την ανάγλυφη έκφραση του ιδεολογικού και πολιτικού του προσανατολισμού και, κατά συνέπεια, της σχέσης του με την κοινωνία και το κράτος. Πιο συγκεκριμένα, η πορεία και η εξέλιξη του κομματικού φαινομένου από το κόμμα στελεχών στο κόμμα μαζών και στο παν-

συνλεκτικό, ή στο λεγόμενο «κόμμα καρτέλ», πραγματοποιείται μέσα από μια σειρά αλλαγών, όχι μόνο στην τεχνολογία της οργανωτικής του δομής, αλλά αντιστοιχεί και σε αλλαγές στις σχέσεις του με τα κοινωνικά συμφέροντα και τις ομάδες που εκπροσωπεί και τη θέση του στο σύστημα εξουσίας εντός του οποίου λειτουργεί». Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτόν το μεθοδολογικό προσδιορισμό των ορίων, μέσα στα οποία θα κινηθεί η ανάλυση του κομματικού φαινομένου, ο Σπουρδαλάκης θα παρακολουθήσει την εξέλιξη του ΠΑΣΟΚ από ένα ιδιότυπο κόμμα στελεχών, μετά

την ίδρυσή του, σε κόμμα μαζών, οπότε από «κίνημα διαμαρτυρίας» αναδεινύεται σε εναλλακτικό «κόμμα εξουσίας», αποκτώντας έναν «πανσυνλεκτικό χαρακτήρα», για να μετατραπεί, τελικά, στην τελευταία φάση της εξέλιξής του σε «κόμμα του κράτους».

ΔΙΚΑΙΑ Ο ΣΠΟΥΡΔΑΛΑΚΗΣ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην περίοδο 1975-1977, που είναι αυτή της οικοδόμησης ενός ιδιότυπου κόμματος μαζών. Η ανάλυσή του είναι έντονα κριτική, πράγμα που μας επιτρέπει να καταλάβουμε καλύτερα τα διακυβεύματα εκείνης της περιόδου, που σφράγισαν ανεξίτηλα το χαρακτήρα του ΠΑΣΟΚ. Στη συνέχεια εξετάζονται «η εντυπωσιακή αποτελεσματικότητα του πανσυνλεκτισμού», «το ομιχλώδες τοπίο των κοινωνικών αναφορών» που του επέτρεπε να χαράζει και να υλοποιεί ευκολότερα τη στρατηγική του για την κατάληψη της εξουσίας, καθώς και οι μεταλλαγές που επέφερε η κατάληψη της εξουσίας, όταν «η ιδιότυπη κομματικοποίηση του κράτους προέκρινε, όπως ευφυώς έχει παρατηρηθεί, τη «γραφειοκρατική πελαταική» ένταξη του πληθυσμού στο σύστημα». Όπως προσφυώς παρατηρεί ο Σπουρδαλάκης, «Η νίκη του ΠΑΣΟΚ το 1981 έφερε τις αντινομίες που χαρακτήρισαν τη σύντομη (πανσυνλεκτική) πορεία του προς την εξουσία στην καρδιά του κράτους και εκβίασε κατ' αυτόν τον τρόπο για την επίλυσή τους. Έτσι αναπτύχθηκε ένταση ανάμεσα σε εκείνο το τμήμα του κόμματος για

το οποίο η υπόσχεση της "αλλαγής" σήμαινε ένα, έστω και θολό, σχέδιο "κοινωνικού μετασχηματισμού" και μια δικαιότερη κρατική διαχείριση και σε εκείνο που έβλεπε την "αλλαγή" ως εφελτήριο για την κοινωνική τους ανέλιξη».

ΑΝ ΤΟ ΑΡΘΡΟ του Σπουρδαλάκη κλείνει με μια αναφορά στη νέα εποχή που εγκαινιάζει η εκλογή του Κ. Σημίτη στην ηγεσία του κόμματος, το επόμενο άρθρο του Χρήστου Λυριντζή, με τίτλο «Κρίση πολιτικής (;), νέες πολιτικές τάσεις και οι δυνατότητες του "εκσυγχρονισμού"», καταγράφει τις αλλαγές που άρχισαν να γίνονται στο ΠΑΣΟΚ μετά την αλλαγή της ηγεσίας του, μετά την παρατεταμένη ασθένεια του ιδρυτή του, αλλά και τις διαφοροποιήσεις και αντιδράσεις της κοινής γνώμης, όπως καταγράφονται στις δημοσκοπήσεις, που αναφέρονται από τον Λυριντζή. Πολύ σωστά ο συγγραφέας παρατηρεί ότι «στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ, η παραμονή στην εξουσία για μεγάλο χρονικό διάστημα κατά τη δεκαετία του '80 υπέσκαψε την αξιοπιστία και απήχηση των βασικών αξόνων της ιδεολογικής φυσιολογίας του κόμματος». Κλείνει τη μελέτη του προσπαθώντας ν' αναλύσει τις σχέσεις ανάμεσα στον εκσυγχρονισμό και την κεντροαριστερά κι εξετάζοντας γιατί ο κυνισμός και η απάθεια εγκαταστάθηκαν στην πολιτική μας ζωή, υπονοώντας τη διαφθορά, αλλά χωρίς ν' αναφέρεται σ' αυτήν ανοιχτά. Στο ενδιαφέρον και τεκμηριωμένο θεωρητικά και στατιστικά άρθρο του με τίτλο «Το χτίσιμο του κοινωνικού κράτους: από τον κομματικό λόγο στις κρατικές πολιτικές», ο Διονύσης Γράβαρης προσπαθεί ν' αναλύσει, όχι τόσο κριτικά όσο θα χρειαζόταν, ειδικά γι' αυτό το θέμα, την κοινωνική πολιτική του ΠΑΣΟΚ. Δεν είναι, έτσι, σαφές τι εννοεί ο συγγραφέας με τον όρο «απο-εμπορευματοποίηση των κοινωνικών σχέσεων» και γιατί αυτό που καταγράφηκε στη δεκαετία του 1990 ως εκσυγχρονισμός, κατατείνεται σε «ένα καθεστώς ευημερίας, το οποίο έχει ως στόχο τη ρήξη με αυτές τις προ-εμπορευματικές σχέσεις και ταυτόχρονα την ενίσχυση της διαδικασίας εμπορευματοποίησης». Τελικά, δύσκολα καταλαβαίνει ο αναγνώστης ποια υπονοεί ο συγγραφέας ως «παλιά υλικά» με τα οποία «χτίστηκε» το κοινωνικό κράτος στη δεκαετία του 1990 και γιατί το «κράτος πρόνοιας», που διαδέχτηκε «το θνησιγενές κοινωνικό κράτος» στη δεκαετία του 1990, χαρακτηρίζεται ως «μονεταριστικό».

ΑΠΟ ΤΑ ΑΛΛΑ άρθρα του βιβλίου, θα

ήθελα να ξεχωρίσω, τόσο για την κριτική του στάση όσο και για την πληρότητα της τεκμηρίωσής του, το άρθρο του Ναπολέοντα Μαραβέγια για την «Αγροτική πολιτική του ΠΑΣΟΚ». Στο άρθρο αυτό καταδεικνύεται ποιο ήταν το αγροτικό πρόγραμμα και ποια η αγροτική πολιτική του ΠΑΣΟΚ, τόσο στη δεκαετία του '80, όσο και στη δεκαετία του '90 και πώς ενισχύθηκε το αγροτικό εισόδημα, αλλά όχι και η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής γεωργίας, καθώς δεν υπήρξαν οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές. Όπως πολύ σωστά γράφει ο Μαραβέγιας «αυξάνονταν συνεχώς οι ενισχύσεις στο αγροτικό εισόδημα, χωρίς να επιχειρείται καμιά ουσιαστική διαρθρωτική παρέμβαση (π.χ. καθορισμός χρήσεων γης, ρυθμίσεις στο κληρονομικό δίκαιο, καθορισμός των κατ' επάγγελμα αγροτών, φορολόγηση του αγροτικού εισοδήματος, κ.λπ.). Τέτοιες παρεμβάσεις θα είχαν προφανώς σημαντικό πολιτικό κόστος. Επίσης, καμιά προσπάθεια δεν έγινε για αύξηση των επενδύσεων, εφόσον δεν έχουν άμεσο εισοδηματικό όφελος για τους αγρότες ή τους έχοντες και αγροτικά εισοδήματα. Είναι βεβαίως γεγονός ότι καμιά τέτοια πίεση για διαρθρωτικές ή θεσμικές παρεμβάσεις δεν υπήρξε από την πλευρά των αγροτικών οργανώσεων ως το τέλος της δεκαετίας του '80, αλλά ούτε και από τα κόμματα της αντιπολίτευσης, τα οποία πλειοδοτούσαν σε "φιλοαγροτισμό", δηλαδή σε αύξηση των αγροτικών εισοδημάτων χωρίς ουσιαστική κριτική για την ουσιαστική ανυπαρξία διαρθρωτικών παρεμβάσεων».

ΕΝΑ ΑΛΛΟ ΑΡΘΡΟ, πολυεπίπεδο, κριτικό κι εξαιρετικά τεκμηριωμένο, είναι αυτό του Χαράλαμπου Τσαρδανίδη για την Εξωτερική Πολιτική, με έμφαση στην περίοδο 1990-1997. Ο τομέας της εξωτερικής πολιτικής ήταν αυτός όπου άλλαζαν συνεχώς οι θέσεις του ΠΑΣΟΚ, το οποίο, έδειξε μια μεγάλη προσαρμοστικότητα, εγκατελείποντας σκληρές ιδεολογικές θέσεις, που είχε ως αντιπολίτευση, ξαφνιάζοντας τους πάντες. Ο συγγραφέας αυτού του άρθρου παρακολουθεί με εξαιρετική προσοχή τις αλλαγές στην εξωτερική πολιτική του ΠΑΣΟΚ και αναλύει τον τακτικισμό, αλλά και την προσαρμοστικότητα στις διεθνείς συνθήκες, παρόλο που οι θέσεις του στην εξωτερική πολιτική αντανάκλουν εσωτερικές πολιτικές ανάγκες του. Παρόμοιες μεταβολές έχει να επιδείξει και η οικονομική πολιτική του ΠΑΣΟΚ κι αυτές εξετάζει ο Ηλίας Ιωακείμογλου στο άρθρο του «Οι μεταπτώσεις της οικονομικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ. Δεδομένων, όμως,

των μεθοδολογικών και ιδεολογικών προϋποθέσεων του συγγραφέα, η ανάλυσή του δεν αποκαλύπτει, τελικά, ποιες ήταν οι εξελίξεις στην ελληνική οικονομία κατά την περίοδο 1981-1996 και γιατί η πολιτική που ακολουθήθηκε μετά το 1996, κάτω από το γενικόλογό σύνθημα του εκσυγχρονισμού, είναι χειρότερη και λιγότερο «σοσιαλιστική» απ' αυτήν της προηγούμενης περιόδου. Είναι κρίμα που ο συγγραφέας δεν παραθέτει περισσότερα στατιστικά στοιχεία για τις οικονομικές εξελίξεις κατά τις δύο περιόδους του ΠΑΣΟΚ.

ΤΑ ΑΡΘΡΑ της Καλλιόπης Σπανού «ΠΑΣΟΚ και δημόσια διοίκηση -η δύσκολη μαθητεία» και της Στέλλας Ζαμπαρλούκου «Από την ενσωμάτωση στην αυτονομία: η συνδικαλιστική πολιτική του ΠΑΣΟΚ κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990», είναι εμπεριστατωμένα, αναλυτικά και αποκαλυπτικά για την πολιτική του ΠΑΣΟΚ στους δύο αυτούς σημαντικούς χώρους, που έχουν σχέση με τη δομή της εξουσίας ο πρώτος και με τη σημαντικότερη, ίσως, αντι-εξουσία, μαζί με τα ΜΜΕ, ο δεύτερος. Τα άρθρα των Θωμά Μαλούτα και Δημήτρη Οικονόμου «Η οικιστική πολιτική του ΠΑΣΟΚ», της Παρασκευής Χριστοφιλοπούλου «ΠΑΣΟΚ και τοπική αυτοδιοίκηση: οργανωτική δομή και πολιτικές» και της Μάρως Παντελίδου-Μαλούτα «ΠΑΣΟΚ και σύστημα σχέσεων των φύλων», είναι απλώς πληροφοριακά και περιγραφικά, χωρίς κριτική ανάλυση. Όσο για το άρθρο του Γιώργου Σαμιώτη «Η περιβαλλοντική πολιτική του ΠΑΣΟΚ» δεν κάνει, δυστυχώς, καμιά κριτική ανάλυση σ' έναν τόσο σημαντικό και κρίσιμο τομέα κι έχει γραφεί για να εξυμνήσει την πολιτική του νυν υπουργού ΠΕΧΩΔΕ.

ΓΕΝΙΚΑ, ΜΕ ΤΙΣ εξαιρέσεις που ανέφερα, είναι μάλλον ένα απογοητευτικό βιβλίο και αφήνει ανικανοποίητη την ανάγκη να υπάρξει μια συνολική αποτίμηση της άσκησης της εξουσίας από το ΠΑΣΟΚ. Στο μεταξύ, διαβάστε τα βιβλία που αναφέρω στην αρχή αυτής της βιβλιοκρισίας, μέσα στα οποία υπάρχει και το βιβλίο του επιμελητή του συγγράμματος, που παρουσιάζουμε εδώ.

Μιχάλης Σπουρδαλάκης
(επιμέλεια)
ΠΑΣΟΚ, Κόμμα, Κράτος,
Κοινωνία,
Εκδόσεις Πατάκη,
Αθήνα, 1998

αλλη ΕΣΤΙΑ

Άσφαλτος, κι όμως κάποιος σφάλλει

του Δημήτρη Παπανικολάου

Εδώ και χρόνια, δύο μέρες μετά την Ανάσταση, γίνεται ο ετήσιος απολογισμός για τα θύματα της ασφάλτου.

Δημοσιογράφοι, πολιτικοί, υπεύθυνοι για το κυκλοφοριακό καταθέτουν τις δικές τους απόψεις, για την θλιβερή παγκόσμια πρωτιά της Ελλάδας.

Μέτρα που παίρνονται σχεδόν κάθε χρόνο, δεν αποδίδουν, κι ενώ σ' όλες τις ευρωπαϊκές χώρες τ' αυτοκινηστικά ατυχήματα μειώνονται, στην Ελλάδα αυξάνονται.

Γιατί όμως;

Στο κείμενο που ακολουθεί θα γίνει προσπάθεια κατάθεσης μιας επιπλέον απάντησης στο γιατί.

Οι δρόμοι είναι πρόσφατες κατασκευές στον ελληνικό χώρο.

Ο Όθωνας, ο βαυαρός πρώτος βασιλιάς της νεότερης Ελλάδας, έφερε μαζί με τις αποσκευές του και μια ομάδα τοπογράφων, που θα βοηθούσαν στη χάραξη και την κατασκευή δρόμων, σε μια χώρα που δεν διέθετε ούτε ένα χιλιόμετρο αμαξωτής οδού.

Μέχρι τότε η επικοινωνία γινόταν με πλοία.

Σχεδόν όλες οι πόλεις ήταν χτισμένες σε λιμάνια. Η Σύρος, το Γαλαξίδι, η Καλαμάτα, η Κύμη, επικοινωνούσαν μεταξύ τους με ιστιοφόρα.

Ο τρόπος επικοινωνίας παρέμενε ίδιος για χιλιάδες χρόνια.

Ο Έλληνας είναι ο άνθρωπος της θάλασσας.

Η γλώσσα του το περιγράφει.

Πλέει σε πελάγη ευτυχίας.

Τα κάνει θάλασσα.

Πελαγοδρομεί.

Την ίδια εποχή η Ευρώπη έχει κατασκευασμένους χιλιάδες χιλιόμετρα αμαξωτούς δρόμους.

Ο Γκαίτε με αμάξι ταξιδεύει πριν από 200 χρόνια από την Βαϊμάρη στην Ρώμη μέσα σε λίγες μόνο μέρες.

Οι δρόμοι στον ευρωπαϊκό χώρο ξεπήδησαν από τα πλωτά ποτάμια. Όλες οι μεγάλες πόλεις χτίζονται στις όχθες τέτοιων ποταμών. Το Παρίσι, η Ρώμη, η Πράγα, η Βουδαπέστη, η Μόσχα, η Κολωνία, το Βερολίνο. Τεχνητά ποτάμια αρχίζουν να δημιουργούνται τον 17ο αιώνα με σκάψιμο, όπως το CANAL MIDI στη Γαλλία και χιλιάδες χιλιόμετρα τέτοιων καναλιών κατασκευάζονται στην Αγγλία.

Όταν ο Bessemer και ο Thomas ανακαλύπτουν φτηνή μέθοδο για την παραγωγή του σιδήρου, τα ποτάμια γίνονται σιδηροτροχιές, και πάνω σ' αυτές κινούνται στα τέλη του προηγούμενου αιώνα τ' αναρίθμητα τραίνα του ευρωπαϊκού χώρου.

Στην Ελλάδα δεν έχουμε πλωτά ποτάμια, και η ιδιομορφία του χώρου με τα 15.000 χιλιόμετρα ακτών οδήγησε τους Έλληνες στη θάλασσα. Ο Όθωνας επέβαλε στους Έλληνες τους δρόμους με καταναγκαστικά έργα.

Αργότερα, ο Τρικούπης, προσπαθώντας να εισάγει τους σιδηροδρόμους, για να εκσυγχρονιστεί επιτέλους η Ελλάδα, οδηγεί την χώρα σε πτώχευση με απρόβλεπτες συνέπειες για την εποχή εκείνη. Οι Έλληνες, άνθρωποι της θάλασσας, αδυνατούν ν' αποδεχτούν άλλους τρόπους μετακίνησης πέρα από τα πλοία, κι ακόμη και σήμερα οι σιδηρόδρομοι υποφέρουν. Οι σταθμοί του Τρικούπη παραμένουν στην ίδια κατάσταση που τους έφτιαξε και το μήκος των σιδηρογραμμών σε χιλιόμετρα μειώθηκε.

Ο τρόπος που οι Έλληνες μετακινούνται επί χιλιάδες χρόνια, αποτυπώθηκε στο DNA τους, κι έτσι, όταν οδηγούν αυτοκίνητο, δεν παύουν να πιστεύουν πως βρίσκονται επάνω σε

μια βάρκα με πανί και πως όλος ο δρόμος είναι δικός τους, λες και είναι πέλαγος.

Μια, λοιπόν, από τις κύριες αιτίες των ατυχημάτων είναι η συμπεριφορά των Ελλήνων, που βρίσκεται βαθιά χαραγμένη στον χαρακτήρα τους.

Εξάλλου την πρωτιά στα ατυχήματα μερικές φορές παίρνουν και οι Πορτογάλοι, εξίσου λαός της θάλασσας, κι ίσως αυτοί μαζί μ' εμάς να 'ναι μοναδικοί πρωταθλητές στην Ευρώπη.

Παράλληλα, θα ήθελα να προσθέσω πως η Ελλάδα έχει ακόμη μια πρωτιά, όπως και η Πορτογαλία: να συγκεντρώνει σε μία και μόνη πόλη το 50% του ενεργού πληθυσμού. Η μεγαλύτερη πόλη της Γερμανίας δεν συγκεντρώνει ούτε το 5% του συνόλου των πληθυσμού. Κατά συνέπεια, τα ατυχήματα που προκύπτουν από την αγωνία των κατοίκων να μετακινηθούν μέσα σε μια δυσλειτουργική πόλη, που συγκεντρώνει σχεδόν την μισή Ελλάδα, αλλάζουν την στατιστική συγκριτική εικόνα της πατρίδας μας.

Όμως οι Έλληνες, σε σύγκριση με τους Ευρωπαίους, δεν είναι αλκοολικοί. Η Ελλάδα είναι ένας πολιτισμός του οινοπνεύματος. Εδώ και χιλιάδες χρόνια παράγουν κρασί. Οι Ευρωπαίοι πρόσφατα το ανακάλυψαν. Δεν έχουν βρει ακόμη την σχέση τους με το καινούργιο αυτό προϊόν. Οι Πέρσες από χιλιάδες χρόνια χρησιμοποιούν το όπιο. Είναι πολιτισμός οπίου. Δεν κάνουν κατάχρηση, όπως οι άλλοι λαοί που το έχουν πρόσφατα εισαγάγει.

Εδώ θέλω να πω πως, με την πάροδο του καιρού, και οι Έλληνες θα βρουν την σχέση τους με το αυτοκίνητο. Είναι δύσκολο να βρεις εύκολα μία σχέση μ' ένα προϊόν που έχει εισαγάγει και που είναι προϊόν ενός άλλου πολιτισμού. Συνήθως οι άνθρωποι πληρώνουν το τίμημα της έλλειψης αυτογνωσίας, όπως οι Έλληνες ή οι Πορτογάλοι με την πρωτιά στα θύματα που αφήνουν την τελευταία τους πνοή στην άσφαλτο.

ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κόκκινη κλωστή δεμένη στην ανέμη τυλιγμένη...

Βασίλης Δ.
Αναγνωστόπουλος,
Τέχνη και Τεχνική
του Παραμυθιού,
εκδ. Καστανιώτης,
Αθήνα 1997

Mireille Piarotas,
Des Contes et des Femmes,
Παρίσι, εκδ. Imago, 1998

Το βιβλίο *Τέχνη και Τεχνική* του Παραμυθιού του καθηγητή Βασίλη Αναγνωστόπουλου προσεγγίζει το παραμύθι πολύ-πλευρα, καθώς δίνει στον αναγνώστη όχι μόνο μια σφαιρική εικόνα του θέματος μέσα από μια σύγχρονη ιστορικο-φιλολογική εξέταση αλλά και προτάσεις για την αξιοποίηση του παραμυθιού στο σχολείο και στο σπίτι, καθώς και σε προγράμματα εμπύχωσης και δημιουργικής απασχόλησης.

Στην εποχή μας, το παραμύθι μπορεί να έχασε την αίγλη του τζακιού, όχι όμως και τη δύναμη να γεννάει το όνειρο στον φαντασιακό κόσμο του παιδιού. Όσο κι αν μεταβλήθηκαν οι συνθήκες της ζωής μας, τα παραμύθια παραμένουν πάντα μαγικά στα μάτια των παιδιών και ο ζωντανός προφορικός λόγος αναντικατάστατος. Στην εποχή της ηλεκτρονικής πληροφορίας, ο λόγος του αφηγητή εξακολουθεί να συγκινεί και τα γνώριμα λόγια του παραμυθά:

«Κόκκινη κλωστή δεμένη / στην ανέμη τυλιγμένη ...» εξακολουθούν να γοητεύουν τη φαντασία των παιδιών.

Στο Πρώτο Μέρος του βιβλίου με τον τίτλο «Λαϊκό παραμύθι», ο συγγραφέας παρουσιάζει τα υφολογικά και τα δομικά στοιχεία του παραμυθιού: η αφήγηση εδώ χρησιμοποιεί τα υφολογικά στοιχεία (μεταφορά, υπερβολή, λιτότητα, κ.λπ.) που χρησιμοποιούνται και στην επώνυμη λογοτεχνία, ενώ η διάρθρωση της παραμυθιακής ιστορίας βασίζεται στους κανόνες που ακολουθεί η λαϊκή αφήγηση. Με γλαφυρό τρόπο παρουσιάζεται στο βιβλίο ο κόσμος των παραμυθιών, όπου το «θαυμαστό» και ο παμψυχισμός –κύρια γνωρίσματα των μαγικών παραμυθιών– καθώς και η σχέση μύθου και παραμυθιού αναλύονται εκτενώς. Ο λαϊκός αφηγητής-παραμυθάς, φορέας και δημιουργός των παραμυθιών και των λαϊκών ιστοριών, βρίσκεται στο κέντρο της τεχνικής της αφήγησης. Με λόγο δημιουργικό, με ελευθερία στην έκφραση προσώπου και σώματος και χωρίς τη δέσμευση του κειμένου, ο αφηγητής, επικοινωνώντας συνεχώς με το ακροατήριό του, καθιστά την αφήγηση ένα διαπροσωπικό γεγονός μεταξύ ακροατή και αφηγητή.

Είναι αλήθεια ότι σήμερα σπανίζουν οι νέοι αφηγητές και παραμυθάδες και μαζί τους αργοπεθαίνει και το λαϊκό παρα-

μύθι. Στην τεχνολογία, την πολιτιστική εξέλιξη και τη συρρίκνωση της αγροτικής ζωής θα πρέπει κυρίως να αναζητηθούν τα αίτια αυτού του φαινομένου. Σήμερα, «ο ρόλος του παραμυθά –ρόλος διασκεδαστικός, μορφωτικός και πολιτιστικός– πέρασε στη δικαιοδοσία των media» αναφέρει ο συγγραφέας (σελ. 20).

Το έντεχνο παραμύθι –που τροφοδοτείται σε πολλά σημεία από το λαϊκό– είναι διευρυμένο θεματολογικά και προσαρμοσμένο στα σύγχρονα ενδιαφέροντα των παιδιών. Με το έντεχνο παραμύθι ασχολείται ο συγγραφέας στο Δεύτερο Μέρος του βιβλίου, όπου εξετάζονται ειδολογικά και παιδαγωγικά προβλήματα και όπου γίνεται μια εκτενής ιστορική αναδρομή στις απαρχές του παραμυθιού, στην παράλληλη πορεία του λαϊκού και του έντεχνου παραμυθιού, στις θεωρίες που διατυπώθηκαν κατά καιρούς σχετικά με την προέλευση των παραμυθιών, την παιδαγωγική τους διάσταση και τη χρησιμότητά τους. Ο συγγραφέας ανιχνεύει λαϊκούς αφηγηματικούς τρόπους στην παιδική λογοτεχνία και σκιαγραφεί το πορτραίτο του λογοτέχνη παραμυθογράφου.

Με την αφήγηση του παραμυθιού στο σπίτι και στον εκπαιδευτικό χώρο ασχολούνται τα δύο τελευταία Μέρη της μελέτης αυτής. «Η βουβαμάρα των οικογενειών δηλώνει το θάνατο

Ανθολογία Νέων
Σαλιμινίων Ποιητών
(πρόλογος: Ηλίας Δρίβας,
εκδ. Στοχαστής, 1998):
Μια πρωτοβουλία που
ξεκινά από μια παρέα
σημερινή με πρότυπο μια
παρέα του παρελθόντος.
Οι σημερινοί νέοι
της Σαλαμίνας,
προσπαθώντας να
αντλήσουν παραδείγματα
από το παρελθόν της
ιδιαιτέρας πατρίδας τους
γύρισαν πίσω στο 1936,
όταν τα λογοτεχνικά
ενδιαφέροντα των
πατεράδων τους οδήγησαν
στη δημιουργία του
περιοδικού *Σαρωνική*
Πνοή· αλλά και αργότερα,
στα 1943, όταν μέσα στην
Κατοχή, οι ίδιοι σχεδόν
άνθρωποι εξέδωσαν το
βραχύβιο περιοδικό
Σαλαμίνα. Θέλοντας να
δώσουν μορφή στις
σημερινές τους ανησυχίες,
μια ομάδα νέων από τη
Σαλαμίνα ξεκίνησαν την
επικοινωνία τους με τη
συλλογική έκδοση που
περιλαμβάνει δεκατρείς
νέους ποιητές: «*Στα*
ναυπηγεία τα παλιά τα
σιδερένια / πόσες ψυχές
γενίκα ένα μ' αυτά /
Μαροκινοί, Πακιστανοί κι
απ' τις Ινδίες /
μανουβραδόροι με
σπασμένα ελληνικά»
(Γεώργιος Π. Κοφινάς).

Βρίσκεται στην κοιλάδα
του Άνω Αχελώου, 70
χιλιόμετρα δυτικά των
Τρικάλων, είναι χτισμένη
κοντά στη συμβολή του
μικρού ποταμού Σιμιώτη
με τον Αχελώο,
περιβάλλεται
βορειοδυτικά από τα
Τζουμέρκα,
βορειοανατολικά από το
όρος Αυγό, βόρεια από το
Ξηροβούνι, νότια από τον

Αλαμάνο και τον Λιακατά και νοτειοανατολικά από την οροσειρά της Λέουσα.

Η *Μεσοχώρα* (εκδ. Ηρόδοτος, Θεσσαλία 1998), ένα χωριό που γίνεται αντικείμενο επιστημονικής μελέτης και εστιάζεται στην ιστορική εξέλιξη μιας μικρής κοινωνίας, καθώς και στους όρους που την οδηγούν σε παρακμή. Ο ιστορικός **Κώστας Γ. Μπαρούτας** μελετά την ιστορία, την οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό της ιδιαίτερης πατρίδας του με τρόπο συστηματικό που, όμως, δεν αποστρέφεται την αγάπη για τον τόπο και τους ανθρώπους του.

Για την *Ακτή* (Τ.Θ. 4397, 1703 Λευκωσία, Κύπρος) το περιοδικό λογοτεχνίας και κριτικής που κυκλοφορεί εδώ και δέκα χρόνια στη Λευκωσία, έχουμε αναφερθεί πολλές φορές στο παρελθόν. Επιμένει στη δική του γραμμή πλεύσης που ισοζυγιάζει τη λογοτεχνία με την κριτική της. Διαβάζω με ενδιαφέρον το κείμενο της **Δώρας Μέντη** «Αφηγηματικά υποστρώματα παραμυθιού στην ποίηση του Σαχτούρη», καθώς και τη μικρή ανθολογία στην ποίηση του **Γιάννη Βαρβέρη** στο τχ. 38 (Άνοιξη 1999).

Διαβάζοντας βιβλία και παρακολουθώντας την εκδοτική κίνηση, έχω την ευκαιρία να συναπαντήσω εκδόσεις σημαντικές, όπως το *Μην απαλείφεις ποτέ τα ίχνη* (επιμέλεια: **Θ.-Σ. Παυλίδου, Ρούντιγκερ Μπολτς**, εκδ.

του οικιακού αφηγηματικού λόγου» διαπιστώνει ο συγγραφέας (σελ. 113), εξετάζοντας τις επιπτώσεις της τηλεόρασης και γενικότερα του ηλεκτρονικού Τύπου. Στο πλαίσιο της οικογένειας, το πορτραίτο της γιαγιάς –ενός προσώπου που συμβολίζει τη συνέχιση της ζωής, τη συλλογική μνήμη και τη λαϊκή παράδοση– παρουσιάζεται με ιδιαίτερα γλαφυρό τρόπο. Η γιαγιά «ως μυθολογούσα συνείδηση του λαού» (σελ. 147) είναι κατεξοχήν αφηγηματικό πρόσωπο των λαϊκών παραμυθιών, στα οποία συμμετέχει είτε ως κειμενικό είτε ως εξωκειμενικό πρόσωπο. Με το κεφάλαιο «Το παραμύθι στην εκπαίδευση» κλείνει η ενδιαφέρουσα αυτή μελέτη. Εδώ προσεγγίζονται ζητήματα που αφορούν το παραμύθι ως διδακτικό υλικό στο σχολείο, την επιλογή παραμυθιών για παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, τους τρόπους διδασκαλίας του παραμυθιού καθώς και τη διαδικασία προβολής της αισθητικής και της ποιητικότητάς του.

Μια άλλη πλευρά του παραμυθιού εξετάζει η **Mireille Piarotas** στο βιβλίο της *Des Contes et des Femmes* (Παραμύθια και Γυναίκες) που εκδόθηκε πρόσφατα στη Γαλλία: καταγράφει τη γυναικεία παρουσία στο λαϊκό παραμύθι και ιδιαίτερα στα παραμύθια των Grimm, Perrault και Afanassiev.

Σύμφωνα με την Piarotas, το παραμύθι εξελίσσεται παράλληλα με την ιστορία των ηθών και αποτελεί, απ' αυτήν την πλευρά, μια κοινωνική και εθνολογική μαρτυρία. Μέσα από το παραμύθι διαφαίνεται μια πραγματική «ιστορία των γυναικών». Παρ' όλη την αδυναμία τοποθέτησής τους στον χώρο και στον χρόνο, τα παραμύθια θεωρούνται από πολλούς ιστορικούς (C. Velay-Vallentin, R. Darnton, E. Le Roy-Ladurie) αξιόπιστη και πολύτιμη πηγή. Δεν πρόκειται, βέβαια, για την Ιστορία στην

κυριολεκτική της σημασία, αλλά για κάποιες όψεις της ιστορίας ενός λαού ή ενός συνόλου ανθρώπων που μπορούμε να γνωρίσουμε μέσα από το παραμύθι με δεδομένο ότι αυτό δεν αποτελεί ένα λογοτεχνικό είδος αποκομμένο από την καθημερινή ζωή. Μέσα από το παραμύθι, που είναι απίστευτα συντηρητικό, διασφαλίστηκαν και σχεδόν παγιώθηκαν, κατά καιρούς, τρόποι σκέψης, τελετουργίες και αρχέγονοι θεομοί. Τα πρόσωπα του παραμυθιού, ζώντας σε μια συγκεκριμένη κοινωνία με συγκεκριμένα προβλήματα, βρίσκονται σε πλήρη αντιστοιχία με μια δεδομένη ιστορική και κοινωνική κατάσταση. Το παραμύθι λοιπόν αποτελεί έναν προνομιούχο χώρο για τη μελέτη μιας ιδιαίτερης ιστορίας, αυτής των γυναικών: μας δίνει πληροφορίες για την καθημερινή τους ζωή, τις επιθυμίες τους, τις ελπίδες τους, τους φόβους τους, τις αντιστάσεις τους. Στο παραμύθι εμφανίζονται αντιφατικές απεικονίσεις του γυναικείου φύλου: η E. Gianni-Belotti (Du côté des petites filles) βλέπει εδώ ηρωίδες «αποστειρωμένες» και πλήρως υποταγμένες, ενώ η Alison Lurie (Ne les dites pas aux grands) «μοντέλα για την απελευθέρωση των γυναικών». Αποδεχόμενη και τις δύο αυτές προσεγγίσεις, η Piarotas καταδεικνύει το διαφορούμενο που χαρακτηρίζει τις γυναίκες του παραμυθιού. Σύμφωνα με τη συγγραφέα (Δεύτερο Κεφάλαιο: «Η γυναικεία δύναμη»), η γυναίκα εμφανίζεται συχνά στο παραμύθι να έχει υπερφυσικές δυνάμεις. Η προνομιούχος σχέση της με το Σύμπαν την καθιστά συχνά κυρίαρχη όλων των όντων και των στοιχείων της φύσης. Εμφανίζεται ακόμη, δυνατή και κυρίαρχη στη διαδικασία «εξανθρωπισμού και ωρίμανσης του άνδρα», ο οποίος, χάρις σ' αυτήν, ανακαλύπτει τον εαυτό του και ενσωματώνεται αρμονικά στην κοινωνία. Και μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο θα είναι και πάλι αυτή

που θα κάνει τη ζωή του πιο γλυκιά, θα είναι αυτή που θα τρέφει και θα θεραπεύει. Αλλά η δύναμή της πηγαίνει πολύ πιο μακριά. «Εάν η γυναίκα εξασφαλίζει το παρόν, ξέρει να προλέγει και το μέλλον. Και ακόμη περισσότερο: είναι η Κυρία της Μεγάλης Πύλης, είναι αυτή που διασφαλίζει τη μετάβαση από τον κόσμο των ζωντανών στον κόσμο των νεκρών» (σελ. 18). Η στενή της σχέση με τα μυστήρια της Ζωής και του Θανάτου της δίνουν δύναμη ζηλευτή. Η γυναίκα λοιπόν καταντά να γίνει ένα πρόσωπο μισητό και βάλλεται λόγω του δέους που προκαλούν οι υπερφυσικές της δυνάμεις. Η μαγική της δύναμη να θεραπεύει και να προλέγει το μέλλον την καθιστούν σαγηνευτική αλλά και επίφοβη. Σε αντίδραση, ο μισογυνισμός θα κατακλύσει το παραμύθι όπου η γυναίκα –επικίνδυνη επειδή είναι δυνατή– θα υποδύεται κυρίως τη μάγισσα, της οποίας η τρομαχτική ασχήμια μαζί με τη δύναμη ενσαρκώνουν το απόλυτο Κακό. Η δύναμη της γυναίκας στρέφεται εναντίον της, η ίδια γίνεται αντικείμενο δυσπιστίας και αποστροφής.

Εντούτοις, αυτό το αρνητικό για τη γυναίκα κλίμα δεν εμφανίζεται με την ίδια συχνότητα και δύναμη σε όλα τα παραμύθια. Πολλές παραμυθιακές ιστορίες δεν εμφανίζουν αρνητικές γυναικείες μορφές, ενώ άλλες αποδέχονται και τις δύο πλευρές της γυναικείας φύσης.

Το παραμύθι αποδέχεται, κατά την Piarotas, τη διττή φύση της γυναίκας: αναγνωρίζεται ως αυτή που δίνει και επιμηκύνει τη Ζωή και ως αυτή που φέρνει το Θάνατο. Την θαυμάζουν αλλά και τη μισούν. «Είναι αυτή που γνωρίζει, που μπορεί και που ενεργεί» (σελ. 214). Εκτός από την παρουσίαση της πορείας της γυναίκας στην Ιστορία το βιβλίο αυτό συμβάλλει και στη μελέτη του γυναικείου φαντασιακού όπως αυτό εμφανίζεται στο λαϊκό παραμύθι.

Βασιλική Λαλαγιάννη

Για τον Ρήγα

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης,
Ρήγας Βελεστινλής:
Θεωρία και πράξη,
Βουλή των Ελλήνων,
Αθήνα 1998

Ρήγα Βελεστινλή,
Απάνθισμα κειμένων,
επιλογή κειμένων: Πασχάλης
Μ. Κιτρομηλίδης,
Βουλή των Ελλήνων,
Αθήνα 1998

Για τον μέσο Έλληνα το σημαντικότερο ίσως γεγονός της ζωής του **Ρήγα Βελεστινλή** είναι ο μαρτυρικός θάνατός του το 1798 που του εξασφάλισε μια μόνιμη θέση στο πάνθεο των εθνικών ηρώων. Ας υποθέσουμε, ωστόσο, ότι ο Ρήγας είχε κατορθώσει να ξεφύγει των διωκτών του και ότι είχε πεθάνει την ίδια εποχή από φυσικά αίτια. Ποιους λόγους θα είχαμε, διακόσια χρόνια αργότερα, να τον μελετάμε, να τον μνημονεύουμε και να τον τιμάμε; Την απάντηση σ' αυτό το ερώτημα έρχεται να δώσει ο καθηγητής **Πασχάλης Κιτρομηλίδης**, κορυφαίος μελετητής του ελληνικού Διαφωτισμού, με δύο χρηστικές και καλαίσθητες εκδόσεις που πραγματοποιήθηκαν από τη Βουλή των Ελλήνων για να τιμηθεί η 200ή επέτειος του μαρτυρίου του Ρήγα.

Το πρώτο κείμενο αποτελεί μια ευσύνοπτη, περιεκτική και τεκμηριωμένη μελέτη, όπου ο Κιτρομηλίδης ανιχνεύει και ανασυγκροτεί, πέρα από μύθους και διαστρεβλώσεις, τη διανοητική πορεία του Ρήγα αξιοποιώντας στο έπακρο τα κείμενα του ιδίου και τα πορίσματα της πρόσφατης επιστημονικής έρευνας. Η εικόνα που αναδύεται από την εν λόγω μελέτη είναι περισσότερο αυτή του στρατευμένου διανοούμενου του Διαφωτισμού και λιγότερο

του συνωμότη επαναστάτη, χωρίς αυτό να υποδηλώνει κάποια ασυμφωνία θεωρίας και πράξης. Παρακολουθούμε έναν αγροτικής καταγωγής νέο να γίνεται σε ελάχιστο χρόνο μέλος των ελληνικών ελίτ της εποχής του, στην Κωνσταντινούπολη και τις παραδουνάβιες ηγεμονίες, ερχόμενος σε άμεση επαφή με το έργο σημαντικών μορφών του ελληνικού και του γαλλικού Διαφωτισμού. Καθ' οδόν συλλαμβάνει και εφαρμόζει ένα φιλόδοξο εκδοτικό πρόγραμμα που αποβλέπει στη διανοητική, πολιτισμική και πολιτική αφύπνιση των Ελλήνων πρωτίστως, αλλά και των άλλων υπόδουλων υπηκόων του σουλτάνου. Το πρόγραμμα αυτό τίθεται σε εφαρμογή κυρίως με τη δημοσίευση διασκευών γαλλικών κειμένων που η καθεμιά τους εξυπηρετεί και διαφορετικό στόχο. Έτσι, με το *Φυσικής Απάνθισμα* επιχειρεί να διαλύσει τις δεισιδαιμονίες που εμποδίζουν το γένος να σκεφτεί ορθολογικά και να αντιληφθεί τη λειτουργία του φυσικού κόσμου. Με το *Σχολείον των ντελικάτων εραστών* καταφέρεται κατά των άκαμπτων κοινωνικών διακρίσεων μεταξύ των συμπατριωτών του και υπαινίσσεται την ανάγκη εμφάνισης μιας νέας κοινωνικής συνείδησης. Με την *Περιήγησιν του νέου Αναχάρσιδος εις την Ελλάδα* αναλαμβάνει το έργο της επανασύνδεσης του θλιβερού παρόντος με το ένδοξο αρχαιοελληνικό παρελθόν. Με τα πολιτικά του κείμενα θέτει τις συνταγματικές βάσεις του νέου πολιτεύματος που οραματίζεται, ορμώμενος από φιλελεύθερες και κοινοτιστικές – με την τρέχουσα ορολογία της πολιτικής θεωρίας – αρχές και προσαρμόζοντάς τις στα βαλκανικά τους συμφραζόμενα. Τέλος, με τα πατριωτικά του ποιήματα και τους χάρτες που εκδίδει προσπαθεί να αγγίξει το φρόνημα των απλών ανθρώπων. Η προ-

σπάθεια αυτή, ως γνωστόν, και οι συνακόλουθες επαναστατικές κινήσεις του θα τερματισθούν πρόωρα με τη φυσική του εξόντωση.

Ο συνοδός τόμος περιλαμβάνει μια επιλογή αντιπροσωπευτικών κειμένων του Ρήγα. Έτσι, δίδεται στον αναγνώστη η ευκαιρία να προσεγγίσει άμεσα πολλές από τις ιδέες που συζητούνται στην προηγούμενη μελέτη καθώς και να απολαύσει το ιδιαίτερα ζωντανό, γλαφυρό και αντικαδημαϊκό ύφος του εκφραστή τους. Ειδικότερα, ανθολογούνται τα ακόλουθα έργα: *Φυσικής απάνθισμα* (1790), *Σχολείον των ντελικάτων εραστών* (1790), *Ηθικός τρίπους* (1797), *Νέος Ανάχαρσις* (1797), *Νέα πολιτική διοικήσις των κατοίκων της Ρούμελης, της Μικράς Ασίας, των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομπογδανίας* (1797), ενώ συμπεριλαμβάνονται ολόκληρα ο *Θούριος* και ο *Πατριωτικός ύμνος*. Στο τέλος του *Απανθίσματος*, παρατίθεται ένα κατατοπιστικό γλωσσάρι, ενώ και τα δύο κείμενα κοσμούνται από χάρτες, πίνακες, χαλκογραφίες και άλλο υλικό που σχετίζεται με την ζωή, το έργο και την απήχηση του Ρήγα ως τις μέρες μας.

Ο Ρήγας έγινε ήρωας, αλλά πολλές από τις ιδέες του δεν είχαν ανάλογη τύχη. Η κατοπινή εδραίωση των βαλκανικών εθνικισμών κατέστησε την προοπτική μιας πολυπολιτισμικής, θα λέγαμε σήμερα, ενιαίας δημοκρατίας των λαών της Νοτιανατολικής Ευρώπης, σαν κι αυτή που ο Βελεστινλής ευαγγελιζόταν (έστω και χωρίς την κυριαρχία της ελληνικής γλώσσας), αδιανόητη. Στα τέλη του εικοστού αιώνα παραινέσεις του τύπου «ο Βούλγαρος πρέπει να κινήται, όταν πάσχει ο Έλληνας» και «ο Τούρκος πρέπει να κινήται, όταν πάσχει ο Έλληνας» (αμφότεροι διά τον Αλβανόν και Βλάχον) (Τα δίκαια του ανθρώπου, αρ. 34) βρίσκονται σε από-

Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1999)· ένας συλλογικός τόμος ο οποίος προέκυψε από το ομώνυμο συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη από το Ινστιτούτο Γκαίτε σε συνεργασία με την Ομάδα Γυναικείων Σπουδών του Α.Π.Θ. και το Μορφωτικό Ίδρυμα για την Ειρήνη του Μπίλεφελντ.

Στο συνέδριο αυτό συζητήθηκε ο ρόλος των γυναικών στη γερμανική και ελληνική αντίσταση ενάντια στον εθνικοσοσιαλισμό και τη γερμανική κατοχή. Οι προσεγγίσεις του θέματος γίνονται από την ιδιαίτερη σκοπιά των γυναικών και μάλιστα της αυτόνομης αντίστασής τους, ενώ παράλληλα συνεξετάζονται οι διαφορετικές συνθήκες κυριαρχίας του ναζιστικού καθεστώτος στη Γερμανία και την Ελλάδα.

Εθνολογία (τ. 5/1996-1997) - περιοδική έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Εθνολογίας (Ερεσσού 43, Αθήνα, τηλ. 38.19.465): ένα επιστημονικό περιοδικό που ξεχωρίζει για τη σοβαρότητα αλλά και τη θεματική του ποικιλία. Στο παρόν τεύχος μπορούμε να διαβάσουμε για την προίκα στη νησιωτική κοινωνία της Κέας, για τη θεραπεία και τη μέθεξη σε μία πεντηκοστιανή κοινότητα της Ελλάδας, αλλά και το ενδιαφέρον κείμενο του **Antonino Colajanni** (μετάφραση: **Σωτήρης Χρηστάκης**) για τα ταξιδιωτικά ημερολόγια του εθνολόγου **Alfred**

Métraux, που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο σε μια αλλαγή αντίληψης που θέλει πλέον να βλέπει τον εθνολόγο ενταγμένο μέσα στο ερευνητικό του πεδίο.

Ζηλευτές και αξιανάγνωστες, οι εργασίες του Μανόλη Παπαθωμόπουλου για τον Αίσωπο δεν απευθύνονται μόνο στον ειδικό μελετητή της αρχαιότητας, αλλά προσφέρουν στον καθένα τη δυνατότητα να προσεγγίσει «μυθιστορηματικά» τον βίο και την πολιτεία του αντισυμβατικού όσο και διδακτικού Αισώπου:
1. *Ο Βίος του Αισώπου. Η παραλλαγή W* (εκδ. Παπαδήμα, 1999), που περιλαμβάνει εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση και σχόλια και 2. *Πέντε Δημώδεις Μεταφράσεις του Βίου του Αισώπου* (εκδ. Παπαδήμα, 1999), κείμενα αντιπροσωπευτικά του πρώιμου νεοελληνικού πεζού λόγου, ανέκδοτα ως τις μέρες μας.

«Η ζωηρή απλοποίηση της εικόνας, η κίνησή της στον ρεύματος / Την ανταύγεια όταν η βάρκα είν' ελαφριά σαν παρομοίωση / Δεν οδηγεί στην πηγή των πραγμάτων περισσότερο ελκυστικά / Απ' ό,τι η σοφία της ακίνητης όχθης: όμως η ζωή προτιμάει / Την πρώτη. Είναι λογικό να διαβάξει η θέληση το χρόνο / Στη ροή του και το γαλάζιο ακόμη με τα βότσαλα στα ρηχά / Βρίσκει τη μέτρηση ενδιαφέρουσα, τ' ομολογούν οι διαβαθμίσεις / Των αποχρώσεων. Απεναντίας η διάρκεια. (...)»: *Ευγένιος Αρανίτσης, Η Θάλασσα* (εκδ. Νεφέλη, 1998).
ο χαρτοκόπτης

λυτη διάσταση με την πολιτική πρακτική, αλλά και με τα αισθήματα πολλών κατοίκων της Βαλκανικής. Και όμως, παρατηρεί ο Κιτρομηλίδης, «το σχέδιο του Ρήγα ίσως θα μπορούσε να κριθεί ως η πιο ριζοσπαστική λύση που είχε προταθεί προτού ακόμα το ίδιο το πρόβλημα γίνει εντελώς προφανές σε όλη την πολυπλοκότητά του» (95). Άλλες ιδέες του, ομολογουμένως, γνώρισαν καλύτερη τύχη. Πολλές από τις διατάξεις που συμπεριλαμβάνει στα *Δίκαια του ανθρώπου* –όπως οι δικονομικές εγγυήσεις, η υποχρεωτική

εκπαίδευση και για τα δύο φύλα και η δυνατότητα απαλλοτρίωσης της ατομικής ιδιοκτησίας χάριν της δημόσιας ωφέλειας– ενσωματώθηκαν με κάποιο τρόπο στα ελληνικά συντάγματα που ακολούθησαν. Άλλες, όμως, θέσεις του, που σχετίζονται με την κοινωνική αλληλεγγύη –«όλον το έθνος αδικείται, όταν αδικείται ένας μόνος πολίτης (*Δίκαια*, αρ. 23)–, τον πλήρη χωρισμό κράτους και εκκλησίας ή με την στο βαθμό του εφικτού εγκαθίδρυση μιας άμεσης δημοκρατίας, δεν είχαν την αποδοχή που εκείνος θα επιθυμούσε. Η

μελέτη του Πασχάλη Κιτρομηλίδη και ο συνοδός τόμος προσφέρουν σε κάθε ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να εντυφλήσει και να κατανοήσει όλες αυτές τις ιδέες που αποτελούν τμήμα μιας διανοητικής παράδοσης, η οποία μπορεί να μην είναι η δεσπόζουσα, αλλά δεν παύει να είναι δική μας. Παράλληλα, μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για να αρχίσουμε να αντιμετωπίζουμε σύγχρονες παγιωμένες θέσεις και καταστάσεις μ' ένα περισσότερο εξεταστικό βλέμμα.

Φιλήμων Παιονίδης

Γιατί τρέχουμε τώρα;

Χρήστος Τσανάκας,
Cult 2000: Προκλήσεις
Νέας Εποχής,
Εκδόσεις Futura, 1999

Το εξώφυλλο του βιβλίου είναι κατακόκκινο. Θανατηφόρα κατακόκκινο. Δεκάδες μικρά φωτάκια σαν αυτά που στολίζουν τα χριστουγεννιάτικα δέντρα, απλωμένα σε ένα άδειο πάτωμα, περιτριγυρισμένο από (κόκκινους) άδειους τοίχους. Το έργο της (του;) γιαπωνέζου εικαστικού Tatsuo Miyajima, *Θάλασσα του Χρόνου* (1988) μοιάζει ιδανικό για να περιγράψει (ερήμην του) το περιεχόμενο του πολύ περιέργου βιβλίου του **Χρήστου Τσανάκα**. Είναι το δεύτερό του μετά το εξαιρετικά καινοτομικό μυθιστόρημα *Νατάσσα η Βασίλισσα των Εντόμων* που κυκλοφόρησε πέρυσι από τις εκδόσεις Οξύ.

Αυτή τη φορά ο Τσανάκας μάς σερβίρει το πιάτο που μαγειρεύει εδώ και περίπου μιάμιση δεκαετία: Σχόλια για έναν πολιτισμό που αλλάζει πιο γρήγορα από τους διανοούμενους που (τον) σχολιάζουν. Η αυξανόμενη εισροή της τεχνολογίας σε κάθε πολιτισμική έκφραση, η αλλαγή της καθημερινότητας, ιδιωτικές ψυχώσεις και βέβαια τα media, ο πιο σημαντικός Μεγάλος Αδελφός των τελευταίων χρόνων. Και ασφαλώς, όπως και στη *Νατάσσα*, διάσπαρτες νύξεις για τη μουσική και τον Ήχο, το υπέρτατο φετίχ για τον συγγραφέα σκορπίζονται στις σελίδες του *Cult 2000*. Οι τίτλοι και μόνον των κεφαλαίων δίνουν ίσως με τον καλύτερο τρόπο το περιεχόμενο του βιβλίου: «Οι Φυλές των Εικονογραφημένων», «Διάλυμα για Διαφημίσεις», «Αμερικές», «Κυβερνονούάρ 2000», «Αλλάξετε

Πραγματικότητα», «Νόμπελ στον Φίλιπ Κ. Ντικ», «Εμπόριο Θεών», «Cool Cult», «Ο Homo Techno», «Σώμα 21ου αιώνα», «Το Νέο Διάστημα».

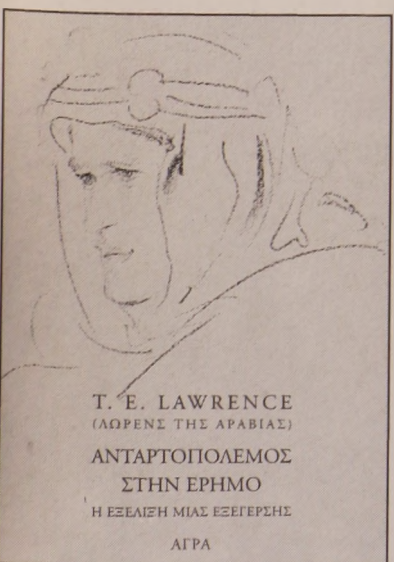
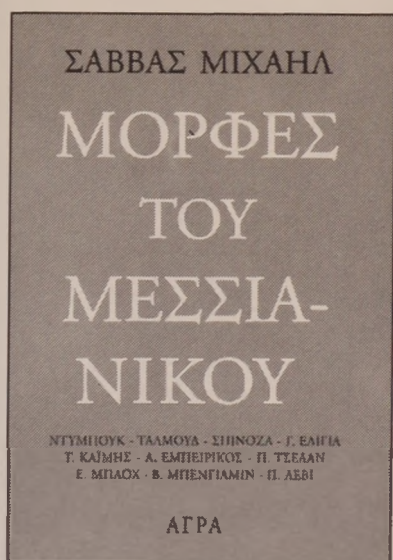
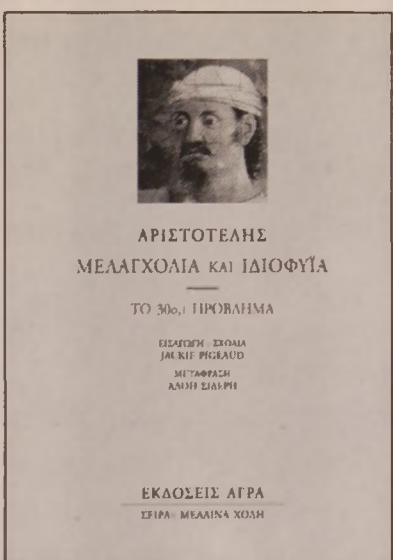
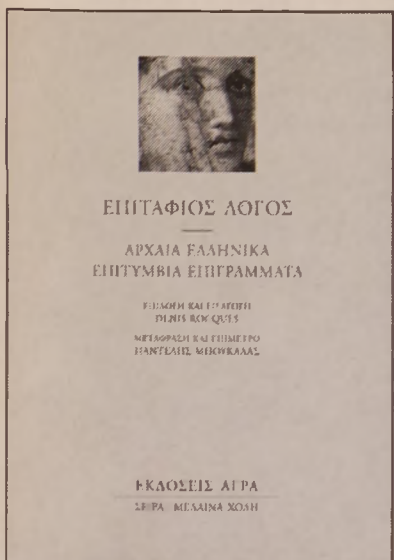
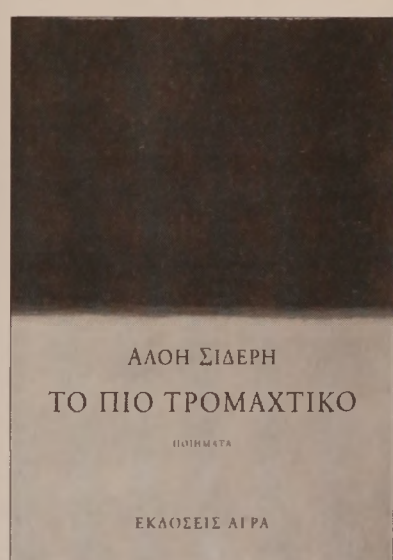
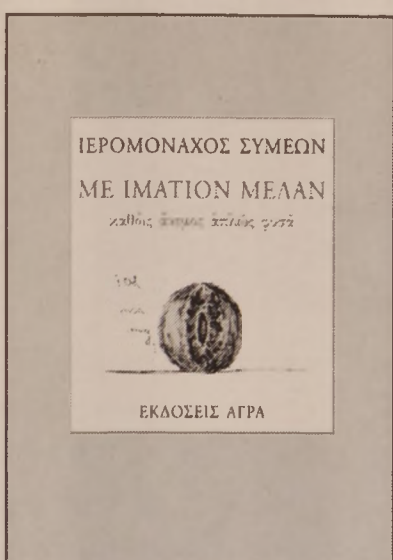
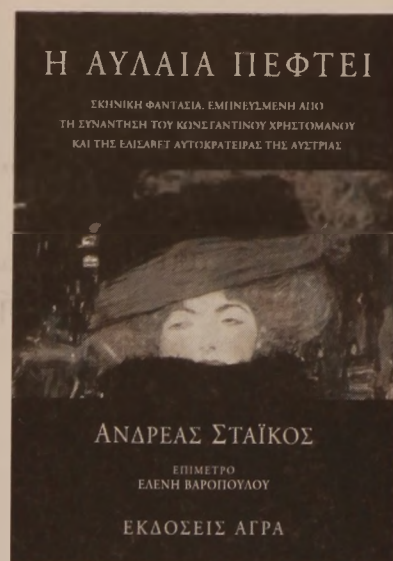
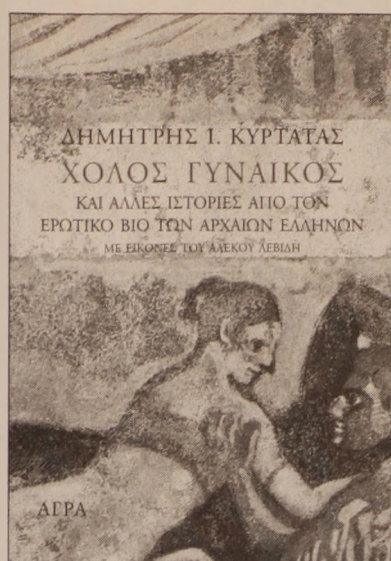
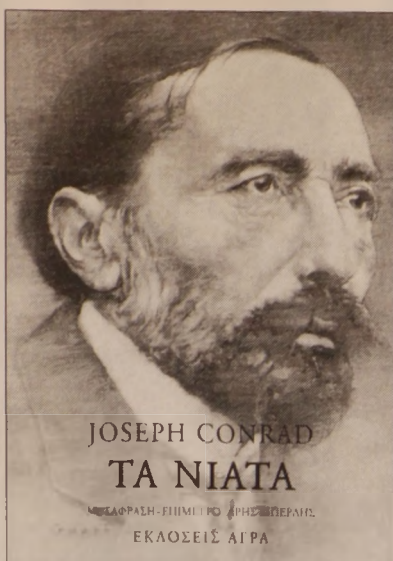
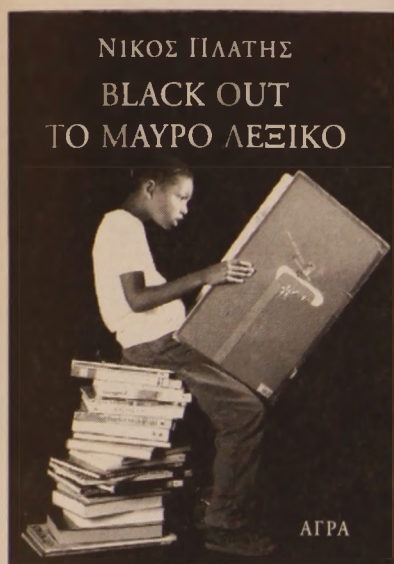
Ο Τσανάκας παίρνει το ρίσκο να καταγράψει κάτι εντελώς εφήμερο (;) και μαζί να καταγραφεί το δικό του προσωπικό στίγμα. Κινδυνεύει με την παρέλευση αυτών των φαινομένων να φανεί παρωχημένος. Είναι πολύ πονηρός για να του συμβεί κάτι τέτοιο. Φροντίζει να αναγάγει κάθε ερμηνεία σύγχρονου ή ακόμη και μελλοντολογικού φαινομένου στις απαρχές της ύπαρξης του ανθρώπου, στις εγγενείς συνήθειες του είδους, στο ίδιο το DNA. Γεφυρώνει έτσι την κυβερνοκοινωνιολογία με την ανθρωπολογία και τον Δαρβίνο με τον McLuhan. Έξυπνο αυτό, πολύ έξυπνο.

Θανάσης Μουτσόπουλος

**Γραφτείτε
συνδρομητές στο αντί**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

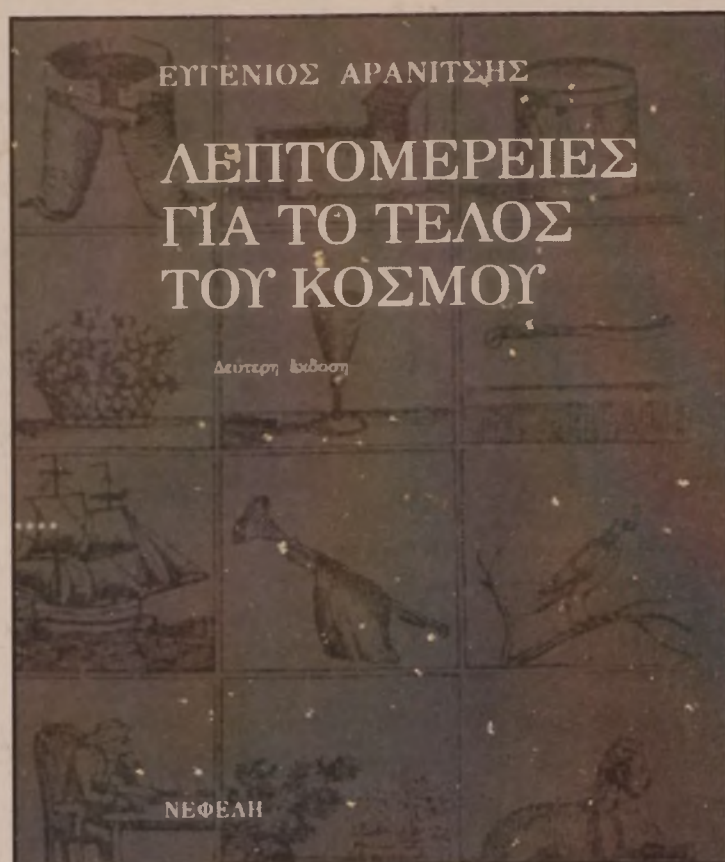

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ευγένιος Αρανίτσης

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Στις *Λεπτομέρειες για το τέλος του κόσμου*, ο τίτλος δεν είναι παραπλανητικός: πρόκειται, εδώ, για την αφήγηση της επιθανάτιας περιπέτειας του παλιού αστικού σύμπαντος, όπως το γνωρίσαμε μέχρι τώρα και, υπό μίαν έννοιαν επομένως, κάθε σύμπαντος, εφόσον το νόημα του κόσμου, οι επιστήμες του, οι τέχνες του, οι πολιτικές του δοσοληψίες, οι συνήθειές του, ήταν γέννημα θρέμμα της αστικής αλλοτρίωσης. Φυσικά αυτό που ο συγγραφέας θεωρεί σαν «το τέλος του κόσμου» δεν επισυμβαίνει με μίαν έκρηξη αλλά καταγράφεται σε μια βαθμιαία διολίσθηση των ανθρώπων και των καταστάσεων προς την περιοχή όπου το νόημα των πραγμάτων φθίνει κι εξαφανίζεται. Από την παλαιά σύγχυση (αποτέλεσμα της εμπόλεμης σχέσης Καλού και Κακού) ο κόσμος οδηγείται σε μια καινούργια: τη σύγχυση των σκοπών και των μέσων, του αληθινού και του ψεύτικου: στην ανία και στην εικονικότητα.

Οι *Λεπτομέρειες* μπορούν να διαβαστούν σαν ένα δοκίμιο πάνω σε πολλά διαφορετικά θέματα, την τρέλα, τη μουσική, την παιδική ηλικία, το χαμένο κύρος των παλιών ταξικών αξιών. Από άποψη «δομής», το εγχείρημα αφορά, κατά κάποιον τρόπο, την αποκάλυψη του κρυμμένου λυρικού και σατιρικού βάθους όλων εκείνων των σημείων που συνηθίσαμε να θεωρούμε επουσιώδη μέσα στη λεγόμενη καθημερινή ζωή, κι όχι στο αναμύσημα των «συνταρακτικών» κλισέ που παραπαίνουν, συνήθως, χτυπημένα ανελέητα απ' την έλλειψη πειστικότητας: το λογοτεχνικό, το ποιητικό μάτι, εδώ εστιάζει στην λεπτομέρεια, στην πτυχή του πράγματος, στον υπαινιγμό του, μέχρις ότου αυτός γίνει υπερβολικά εύγλωττος.

Οι *Λεπτομέρειες*, γραμμένες σε μια ρυθμική μεταφορική πρόζα, επαπτόμενη μονίμως στην παρωδία, συνιστούν, όπως όλα τα (μετά το 1986) έργα του Ευγένιου Αρανίτση, ένα είδος εκτεταμένης αλληγορίας της περιπέτειας του ανθρώπου που νοσταλγεί το νόημα των πραγμάτων και πεθαίνει στην περιφέρεια ενός κωμικοτραγικού πεπρωμένου από έλλειψη ικανότητας να διακρίνει, να διαισθάνεται, να ονειρεύεται.

Ο τίτλος θα μπορούσε να είναι: *Λεπτομέρειες για το τέλος του αληθινού κόσμου*. Με πρόσχημα το χρονικό μιας οικογένειας σε διάρκεια τριών γενεών, το μυθιστόρημα αυτό αντηχεί, σαν κύκνειο άσμα, στο κατώφλι ενός κόσμου όπου τίποτα πλέον δεν θα έχει σημασία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10680, Τηλ. 36.07.744 / 3639962 - FAX: 36.23.093

e-mail: nefeli-p@otenet.gr